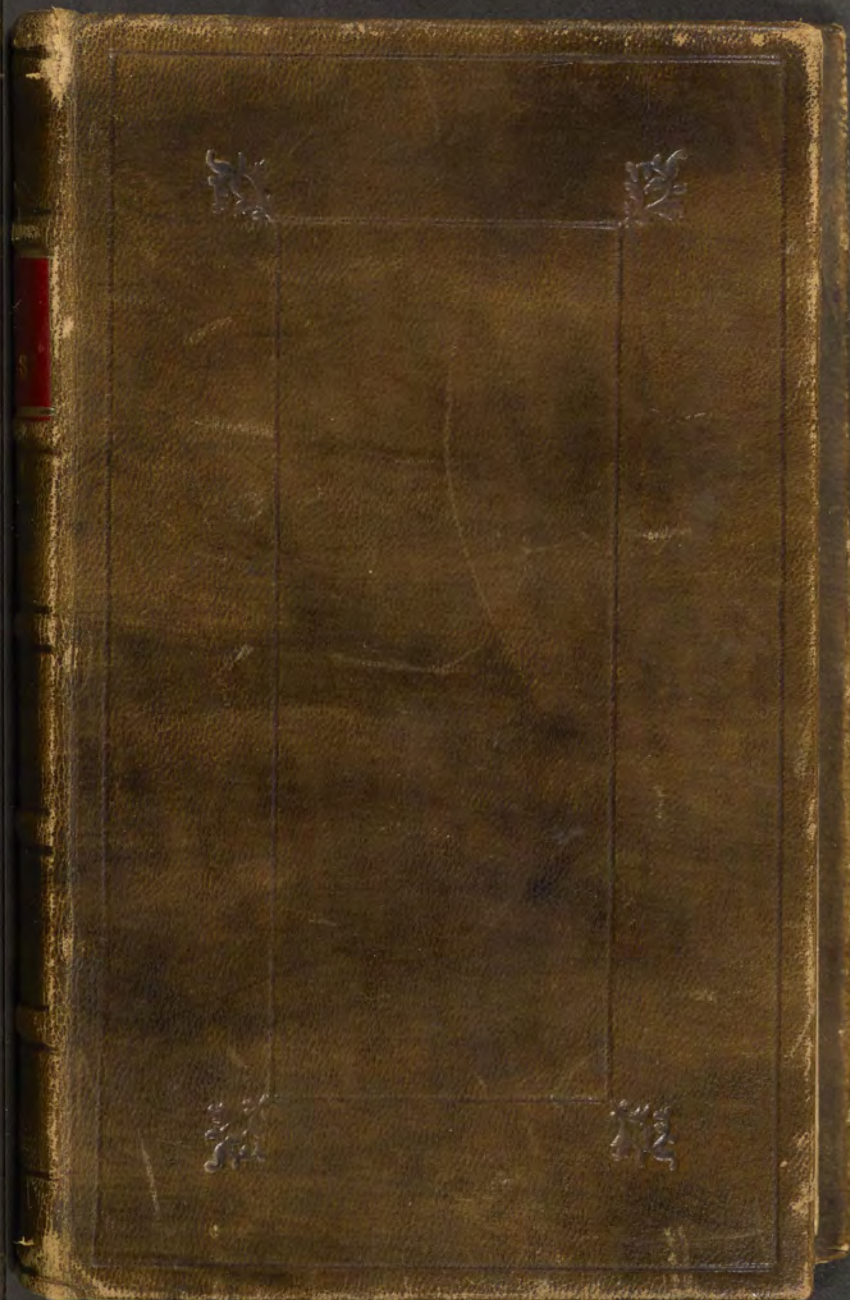
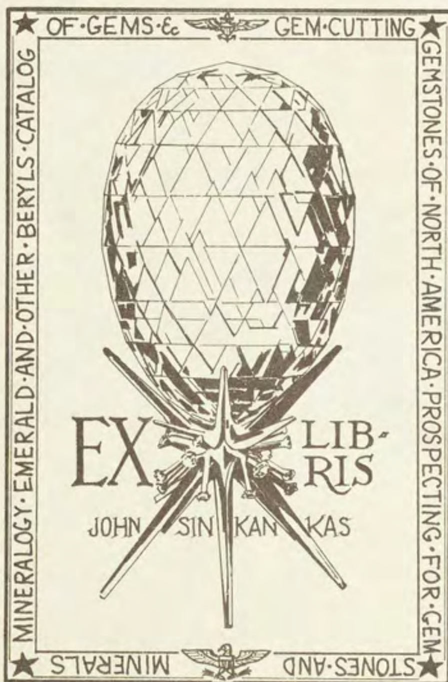
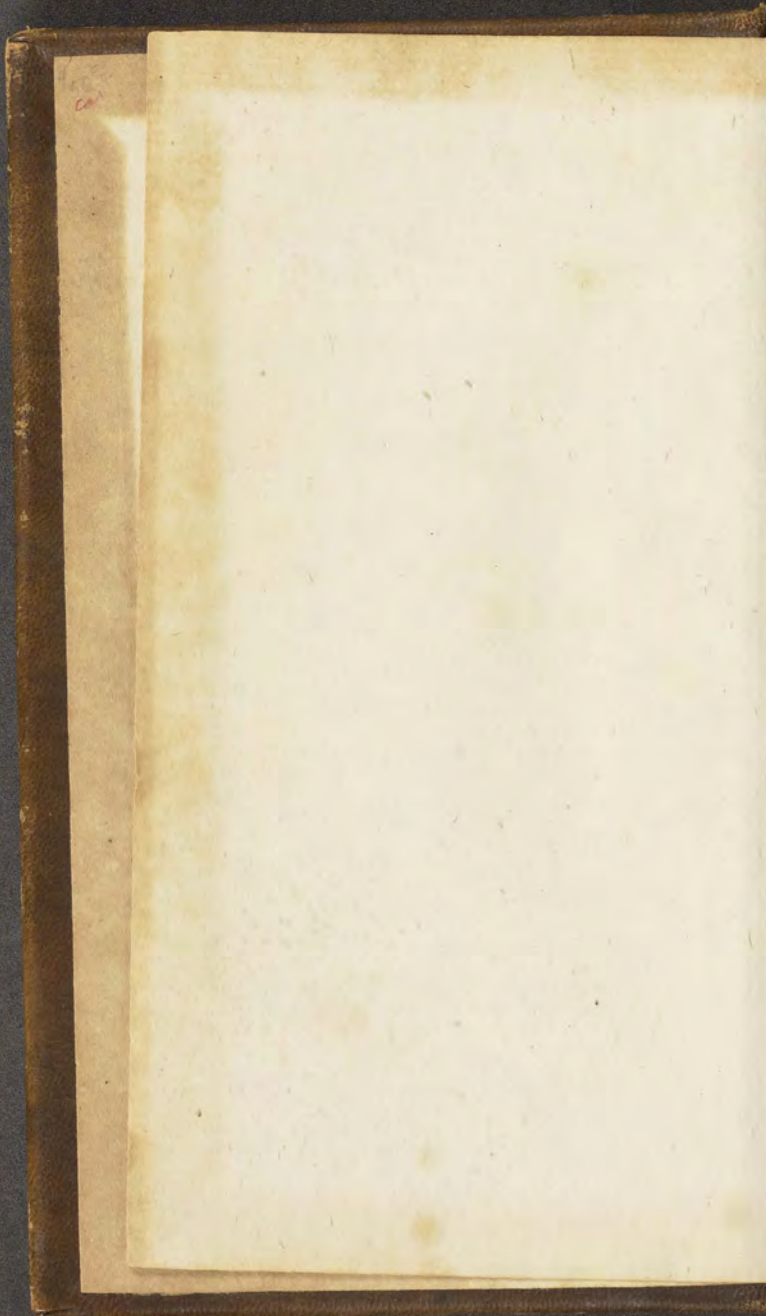

Contains 3 of the 8 works including that of Gesner.

SANCTI

PATRIS E-
PIPHANII EPI-
SCOPI CYPRI AD DIO-

dorum Tyri episcopum, De XII.
Gemmis, quæ erant in veste Aaronis,
Liber Græcus, & è regione Latinus,
Iola Hierotarantino interprete:
cum Corollario Conra-
di Gesneri.

TIGVRI M.D.LXV.

1565

CLARISSIMO VIRO D. ADOLPHO OCCONI F. INCLYTAE REIPVB. Auguſtanæ medico doctiſsimo, Conradus Geſnerus medicus Tigurinus S. D.

MITTO ad te, vir doctißime, Epiphanij de XII. gemmis libellũ Græcum & Latinum, ab amico itidem meo, optimo & pererudito viro conuerſum. Audio quidem Lutetiæ Pariſiorum etiam euulgatũ eſſe: ſed ego hactenus nec Græcum neque Latinum typis editũ videre potui. Quamobrem cæteris qui hoc codice coniuncti ſunt, amicorum & meis, de metallis ac lapidibus libellis, hunc etiam adiungere volui: quem Epiphanij veteris, ſanctißimi ac doctißimi illius epiſcopi Cypri, genuinũ eſſe fœtũ non dubito, etſi inter reliquas eius Græcè Latineq; Baſileæ editas lucubrationes non habeatur. Fuit enim vir ille, non pius ſolùm & eruditus in literis ſacris epiſcopus: ſed rerum etiam naturalium ſciẽtißimus: quod relicti ab eo libri declarãt, in quibus ſæpe ſimilitudines à naturalibus re

bus, animantibus præsertim, ad sacras egregiè & eleganter sanè, trahit atque accommodat. Et ego alium etiam eiusdem authoris, nō editum hactenus, Physiologi titulo librū manuscriptum habeo: in quo ex professo ductas ab animalium numero XXXIX. naturis similitudines explicat: quē alio tempore, si diuina fauerint, edam. Tu in præsentia, amicorum optime & candidißime, exiguū hoc munusculum boni consules: quod propter multa maximaq; beneficia in me tua, quibus subinde & oblectare me, & lucubrationum mearum labores promouere pergis, qualecunque gratitudinis specimen, aut potius pignus ac publicum obligationis meæ χειρόγραφον tibi offero: & rogo si quid in Græco exemplari, cui emendationes quasdam ex cōiectura duntaxat mea marginibus adieci, mutandum iudicaueris, pro tuæ in Græcarum literarum cognitionis rerumq; naturalium omnium excellentia, de eo liberè candideq; vt soles, me commonefacias. Videor quidem mihi sententiam saltem authoris, si non verba, vbiq; ferè consecutus, vno loco excepto: qui est capite duodecimo

decimo de onyche gemma: quam ait aliquos putare ἐξ ὕδατος ἀτοίκτου πεπῆχθαι: vbi ἀτοίκτου vox corrupta videtur: quomodo autẽ emẽdari debeat, ne diuinare quidem possum. Habui autem vnicum solùm exemplar manuscriptum, quod ante annos aliquot vir genere nobilis & eruditione præstans Gasparus à Nydbruck I.C. Ferdinandi Romanorũ & Maximiliani Bohemiæ regum à consilijs, immatura morte nobis ereptus, ad me misit. Peto præterea vt per occasionem in Photij patriarchæ Catalogo authorum quos legit (quẽ Augustæ apud vos in generosi viri D. Io. Iacobi Fuggeri Mecœnatis mei benemeriti nobilißima Bibliotheca Græcè manuscriptum vidi) locum, si modò est aliquis, de Epiphanio eiusq; scriptis inquiras: vt an præsens hic liber, & alter physiologus inscriptus, ab ipso quoque ad hunc authorem referantur, certiores reddamur. In Corollario addendo prolixior ac diligentior fuissem, si per alias occupationes licuisset. Delector enim non parum indagandis Hebraicis rerum naturalium proprijs nomenclaturis: vt aliquid hac saltem in

parte lucis, quoniam in melioribus non possum, ſacris etiam literis adferam: idq́ue vt in noſtris Animaliũ libris declaraui, ita in Stirpium quoque hiſtoria non minùs diligenter, Deo iuuante, faciam. Vale vir ornatiſsime: & meo nomine venerando doctiſsimoq́; ſeni parenti tuo, tibi cognomini (cuius tu ἐκ τριγονίας ἰατρὸς, filius es: auus autem Maximiliani Cæſaris primùm medicus fuit, deinde illuſtris Reipub. Auguſtanæ) plurimam officioſamq́; ſalutem dicito. Tiguri 1565. Nonis Iulij, ex tempore, ad prælum.

HIs ſcriptis offertur mihi locus di
ui Hieronymi lib.9.Comment.
inEzechielẽ,cap.28.vbi inter alia quę
de lapidibus precioſis ſcribit, ita legi
tur:Horũ colores,atq; naturas & effi "
cientias ſingulorũ,non eſt huius tem "
poris diſſerere,ſed proprium volumẽ "
deſiderant:ita vt in Ezechiele,& in E- "
xodo,& Apocalypſi, & in Eſaia, ſibi "
omnes lapides & lapidũ ordines cõ- "
parati,magnam & legenti & diſſeren "
ti faciant quæſtionem. Super quibus "
& vir ſanctus *EPIPHANIVS* epi- "
ſcopus,proprium volumen mihi prę "
ſens tradidit. Hæc ille: quo locuple "
tius teſtimonium,hunc librũ eſſe ger-
manum Epiphanij,non eſt quod deſi
deremus:præſertim cum idem Hiero
nymus ad Fabiolam de veſtitu ſacer-
dotum, de Lyncurio gemma, eadem
planè quę Epiphanius hoc in li-
bello ſcribat:vt inde tran-
ſtuliſſe eum ſatis ap-
pareat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

ἐπισκόπου Κύπρου πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Τύρου περὶ τῶν ιβ. λίθων, τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρὼν, βιβλίον.

Marginibus quædam ex coniectura adſcripſimus: idq́; monemus, ne quis diuerſam lectionem aliorũ Codicum exiſtimet.

ΗΤΗΣΑΣ (παρ' ἐμοῦ) τιμιώτατε (Διόδωρε) περὶ τῶν ἐν τῷ λογίῳ καὶ ἐπωμίδος τοῦ ἱερέως ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρὼν, προστεταγμένων τότε ἐμπεπορπῆσθαι λίθων, τάς τε ὀνομασίας, τάς τε χρόας, εἴτ' οὖν ἰδέας, τούς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φερούσας τῶν αὐτῶν λίθων θεωρίας: καὶ ἕκαστος λίθος, ὑπὲρ ποίας φυλῆς ἐτέτακτο: πόθεν τε εὕρηται καὶ ποίας πατρίδος.†

Deeſt aliquid, & ſententia pendet.

Τετραχῆ δὲ διαιρεῖται τὸ λόγιον, καὶ αὐτὸ τὸ τετράγωνον, σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ εὖρος ὁμοίως. Τοῦ μὲν πρώτου στίχου πρῶτος λίθος Σάρ-

SANCTI PATRIS
EPIPHANII EPISCOPI Cypri ad Diodorum Tyri episcopum de XII. Gemmis quæ erant in veste Aaronis, Liber, Iola Hierotarantino interprete.

Vod petijsti, vir præstantissime, de Gemmis quas in Rationali siue Oraculo dicto Epomidis humeralis sacerdotis, supra pectus Aaronis Dominus iussit † alligari: vt cum eorũ nomina, colores siue formas locos, & quæ faciunt inde ad pietatem meditationes, tum etiam ad quam indicandam quælibet Gemma posita fuerit, quoq; in loco & in qua patria inueniatur, id paucis tibi exponam: Hoc quidem ita se habet.

† *infibulari, id est, fibula innecti.*

Quadrifariam diuiditur Rationale. Et ipsum quadratum † palmi longitudinem ac latitudinem habet. Primi quidem ordinis prima Gemma,

† *dodrãtũ*

Σάρδιον, εἶτα τοπάζιον, εἶτα σμάραγδος.

Τοῦ δὲ δευτέρου στίχου πρῶτος λίθος ἄνθραξ, εἶτα σάπφειρος, εἶτα ἴασπις. Τοῦ τρίτου στίχου πρῶτος λίθος, λιγύριον: εἶτα ἀχάτης, εἶτα ἀμέθυστος. Τοῦ τετάρτου στίχου πρῶτος, χρυσόλιθος: εἶτα βηρύλλιον, εἶτα ὀνύχιον. Καὶ οὗτοι μέν εἰσιν οἱ ιβ. οἱ ἐν τῇ ἐπωμίδι τοῦ ἱερέως ἐξηρτημένοι, ὧν καὶ διαφοραὶ, καὶ οἱ τόποι εἰσί.

Α.

Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος, οὕτω καλούμενος. ἔστι δὲ πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδὴς, σαρδίῳ τῷ ἰχθύϊ τεταριχευμένῳ ἐοικώς. διὸ καὶ σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τοῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον. ἐν Βαβυλῶνι δὲ τῇ πρὸς Ἀσσυρίαν γίνεται. ἔστι δὲ διαυγὴς ὁ λίθος. δυνάμεως δέ ἐστι θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα, καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδήρου γιγνομένας. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος, σαρδόνυξ, ὃς καλεῖται μολοχάς. μαλακτικὸς δέ ἐστι στεατωμάτων. τῆς δὲ αὐτῆς ἰδέας τυγχάνει, ὑπο-

χλω-

Sardius,tum Topazius,dein Smaragdus. Secundus ordo primã gemmã habet Carbunculum,ſecundã Sapphirum,tertiã Iaſpidem. In tertio ordine ſunt,prima †Ligurius,ſecunda Achates,tertia Amethyſtus. In quarto,prima Chryſolithus,ſecũda Beryllus, tertia†Onychiũ. Et iſtæ quidẽ ſunt XII. Gemmæ, quæ in Humerali (Epomide) ſacerdotis ſunt annexæ, quarũ tũ diſcrimina tum loci ſunt iſti.

† *Lyncurium.*

† *Onyx.*

I.

Prima gemma, Sardius Babylonius dicta.Eſt verò forma ignea,& q̃ ſanguinis colorẽ referat†Sardio piſci ſale cõdito & inueterato ſimilis : qua de cauſa etiã Sardius dicitᷣ, à forma (colore) nomine deſumpto.Naſcitᷣ in Babylone Aſſyriorũ.Pellucida eſt:& vim habet medendi ad tumores ac vulnera ferro inflicta. Eſt & alia quæ Sardonyx vocatᷣ,&†Molochites,vim emolliendi ſteatomata habens.Eiuſdẽ hæc coloris eſt cum ſuperiore, ſubuiri-

† *Sardæ.*

† μολοχίτης

χλοαΐζων. ἐμβριθέστατος δὲ μᾶλλον παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν παθῶν.

B.

Λίθος τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἴδει ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα. † γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ἰνδίας, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ποτὲ λίθους λατομούντων, ἐν καρδίᾳ ἑτέρου λίθου: ὃν οἱ λατομήσαντες θεασάμενοι φαιδρὸν, καὶ ὑποδείξαντες † ἀλαβαστρόν τισιν, ἀπέδοντο ὀλίγου τιμήματος. Θηβαῖοι δὲ προσήνεγκαν τῇ κατ᾽ ἐκεῖνον καιρὸν βασιλίσσῃ. ἡ δὲ λαβοῦσα, ἐν τῷ αὐτῆς διαδήματι μέσον τοῦ μετώπου περιέθετο. ἔχει δὲ ὁ λίθος δοκιμὴν τοιάνδε. τριβόμενος ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ, οὐκ ἐρυθρὸν ἀποδίδωσι κατὰ τὸ χρῶμα τὸν χυλὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὅσους ἂν θέλῃ ὁ ἀποτρίβων, καὶ τοῦ προτέρου σταθμοῦ οὐκ ἐλαττοῦται οὐδ᾽ ὅλως. χρησιμεύει δὲ καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ οὗτος χυλὸς πρὸς πάθος ὀφθαλμῶν. καὶ πινόμενος δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς ὕδρωπας, καὶ τοῖς ἀπὸ σταφυλῆς θαλασσίας μαραινομένοις.

† εὕρηται

† Forte ὡς ἀλάβαστρον: vel, Θηβαίοις τισίν.

Λίθος

dis. Grauiſsima autem eſt ſub initiũ veris, cum huiuſmodi malæ affectiones incipiunt.

II.

Topazius gemma colore rubet magis q̃ Carbunculus. Naſcitur in Topaza vrbe Indiæ, inuenta quondam illic à lapicidis in corde alterius lapidis: quã cum ſplendidam vidiſſent, & Thebanis quibuſdã oſtendiſſent, paruo precio vendidêre. Thebani verò, tum temporis regnum adminiſtranti Reginæ attulerunt. Illa verò diademati ſuo impoſuit in medio frontis. Habet tale experimentum hæc gemma. Attrita medica cote reddit ſuccum non pro ſuo colore rubrum, ſed lacteum. Implet autem ſucco illius attritæ quot crateres voluerit is qui affricat, idq́ absq́ prioris ponderis vlla planè imminutione. Vtilis eſt ſuccus hic ad morbos oculorũ. Epotus aduerſatur hydropi, & medet tabeſcentibus ab vua marina ſumpta.

Γ.

Λίθος σμάραγδος. οὗτος καλεῖται καὶ
πράσινος. ἔστι δὲ καὶ χλωρὸς τῷ εἴδει, καὶ
διαφορά τις ἐν αὐτοῖς. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν
Νερωνιανοὺς καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ Δομετια-
† μικρός. νούς. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανοὺς † πικρός ἐστι τῷ
εἴδει, σφόδρα χλωρίζων, διειδὴς καὶ στίλ-
βων. καλεῖσθαι δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, εἴ-
τουν Δομετιανὸν, διὰ τοιαύτην αἰτίαν: ὅτι φα-
σὶν ἔλαιον Νέρωνα εἴτε Δομετιανὸν ἐν σκεύε-
σι βαλεῖν ἱκανοῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἰοῦ τῷ χρόνῳ
χλωραίνεσθαι τὸ ἔλαιον. καὶ ἐκ τούτου τὴν
πέτραν ποτιζομένην πρασινοτέρως ἐξανθεῖν
τῇ χροιᾷ. ἄλλοι δέ φασι Νέρωνά τινα τεχ-
νίτην τῶν παλαιῶν πιναροποιὸν, εἴτουν λι-
θουργὸν ἐφευρεῖν τὸ ἀναγκαιότατον τοῦ σμα-
ράγδου, καὶ ἐκ τούτου Νερωνιανὸν καλεῖ-
σθαι: οἱ δὲ Δομετιανόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰ-
σὶ σμάραγδοι. ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ,
πάνυ ἐοικὼς τῷ Νερωνιανῷ. ὁ δὲ ἕτερος
ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, ὃν καὶ ἐν τῷ Φεισῶνα πο-
ταμῷ λέγεται γεγεννῆσθαι. Φεισὼν δέ ἐστιν
ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν Ἰνδὸς καλούμενος, παρὰ
τοῖς Βαρβάροις δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ καὶ τὸν
ἄνθρα-

III.

Smaragdus gēma. Vocat̄ hęc etiam Prasin⁹. Estq́ꝫ viridi colore, & differūt tamē aliquantū inter se. Quidā enim illos vocāt Neronianos, alij Domitianos. Et Neronianus quidē parua est est forma, valde viridis, pellucidus, & splendēs. Appellatū verò Neronianū siue Domitianū huiusmodi de causa ferūt. Neronē aiūt siue Domitianū oleū in multa vasa infudisse: & interuallo tēporis, oleū viridē colorē contraxisse, hocq́ꝫ oleo petrā copiosius rigatā floridioris coloris euasisse. Alij dicunt Neronē quendā antiquū artificē, gemmarū scalptorē, Smaragdi pręcipuū vsum inuenisse, & gemmā istā ab illo Neronianā dictā: alij verò Domitianā appellari malūt. Sunt aūt & alij Smaragdi: & primus qdē nascit̄ in Iudæa, Neroniano valde similis: alter verò in Aethiopia, quē etiā in Phisone fluuio nasci dicunt. Phison aūt apud Græcos Indus, apud Barbaros Gāges

ἄνθρακα ἐν αὐτῷ γίνεσθαι. ἐκεῖ γάρ φησιν ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. ἡ δὲ δυνάμις φασι τοῦ λίθου, δηλαδὴ τοῦ σμαράγδου, πρὸς τὸ ἐνοπτρίζεσθαι πρόσωπον. λέγεται δὲ καὶ παρὰ τοῖς μυθοποιοῖς προγνωστικὸς εἶναι.

Δ.

Λίθος ἄνθραξ. οὗτος εἶδος † ξυφοίνικον ἔχει. γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἣ τις Ἀφρικὴ καλεῖται. ἕτεροι δὲ φασι τὸν λίθον τοῦτον οὕτως εὑρίσκεσθαι, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ καθορώμενον· ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα πόῤῥωθεν δίκην λαμπάδος, ἢ ἄνθρακος σπινθηρίζοντος, καὶ ὡς μακρόθεν φαινόμενος. κἀκ τούτου ἐπιγινώσκοντες, οἱ τοῦτον ἀνερευνῶντες, ῥᾳδίως εὑρίσκουσιν αὐτόν. βαστάζομενον δὲ ἀδύνατον διαλαθεῖν, ὁποίοις γὰρ ἂν ἱματίοις κατακρυβῇ, ἡ αὐταύγεια αὐτοῦ ἔξωθεν τῆς περιβολῆς φαίνεται: ὅθεν καὶ ἄνθραξ κέκληται. Ὀλίγον δὲ ὁ κεραύνιος λίθος αὐτῷ ἔοικε. Καλοῦσι δὲ τὸν κεραύνιον, οἰνωπόν. Ἐστὶ δὲ ὁ † χαλκηδόνιος καλούμενος λίθος παραπλήσιος τούτῳ, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εὑρίσκεται.

† φοινικοῦν forte, vel ὀξυφοίνικος

† καρχηδόνιος.

Λίθος

vocat. Aiunt etiã Carbunculũ in hoc fluuio gigni. Illic enim, inquit Moſes, Carbũculus & gẽma Praſinus. Ferunt aũt Smaragdũ ſpeculi inſtar imagines reddere. Tradũt etiã fabulatores uim eũ habere ad prædicẽdas res futuras.

IIII.

Carbũculus gẽma, puniceo colore ardet. Naſcit̃ in Carthagine Libyæ, q̃ dicitur Africa. Sunt ꝗ ita inueniri hãc gemmã dicant: Interdiu quidẽ nõ videri, ſed noctu inſtar lampadis & carbonis ſcintillãtis eminus ac ꝓcul apparere. Hinc agnitã ꝗ eam quærũt, facilè inueniũt. Geſtata quibuſcũq; veſtibus tegatur, latêre nõ poteſt. Splendor enim eius extra veſtes apparet: vnde etiã Carbũculus appellat̃. Carbunculo nõnihil, parũ quidẽ, ſimilis eſt gemma Ceraunius, quẽ aliqui οἰνωπὸν à vini nigricantis colore cognominant. Eſt etiam gemma dicta Carchedonius non abſimilis huic, quoniam & ibidem loci reperitur.

E.

Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων, ὡς βλάττης † πορφύρας ἢ μελαίνης τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσιν. ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοστιγής. οὐ πάνυ δὲ οὗτος θαυμαζόμενος ὡς ὁ διόλου πορφυρίζων. καὶ οὗτος δὲ λέγεται εἶναι ἐν τῇ Ἰνδίᾳ καὶ Αἰθιοπίᾳ. διὸ τὸ τέμενος παρὰ Ἰνδοῖς φασιν εἶναι τοῦ Διονύσου τξε. ἀναβαθμοὺς ἔχον ἐκ σαπφείρου λίθου, εἰ καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχει ἄπιστον. ἔστι δὲ θαυμαστὸς ὁ λίθος καὶ διειδέστατος, καὶ χαριέστατος. διὸ καὶ ἐν † τοῖς χλιδόσι καὶ ὁρμίσκοις κατατιθέασι τοῦτον, μάλιστα οἱ βασιλεῖς. ἀλεξίπονος δέ ἐστι. τριβόμενος γὰρ καὶ ψυδράκων καὶ φυμάτων γινομένας πληγὰς σὺν γάλακτι ἰᾶται, χειόμενος τοῖς ἡλκωμένοις. γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ νόμῳ, τὴν τῷ Μωΰσεῖ ὀφθεῖσαν ὀπτασίαν ἐν τῷ ὄρει, καὶ δοθεῖσαν νομοθεσίαν, ὑπὸ λίθου σαπφείρου πεφυκέναι λέγεται.

† πορφύρας puto pro interpretatione in margine scriptũ fuisse

† ταῖς

S.

Λίθος ἴασπις. οὗτός ἐστι τῷ εἴδει σμαραγδί-

V.

Sapphirus gēma purpurascit vt species Blattæ, id est, Purpuræ nigræ. Multa sunt eius genera. Est enim Regius, aureis punctis varius. Nō est verò hic in tāta admiratione, quāta ille q prorsus purpurascit. Et hic dicitur esse cū in India tum etiā in Aethiopia. Quocirca aiunt apud Indos templū extructum Baccho extare, quod gradus ex Sapphiro trecentos sexagintaquinq; habeat, q̄uis multi fidē nō adhibeant. Est verò gemma admirabilis, pulcherrima, gratissima: propterea etiā in armillis & monilibus reponi cōsueuit, idq; potissimū à regibus. Locū etiam inter remedia habet. Attrita enī & lacti pmixta plagis q̄ fiūt ex pustulis albis & tuberculis medeť, si illis illinať. Scriptū est & in lege, visionem q̄ Mosi apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuisse expressam.

VI.

Iaspis gemma. hæc Smaragdū for-

γδίζων. παρὰ δὲ τὰ χείλη τοῦ Θερμώδον-
†Ἀμαθοῦν τος ποταμοῦ εὑρίσκεται, καὶ περὶ † Ἀμα-
τα τὴν ἐν θοῦντας, οὐ τὴν ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἐστι γήλοφος
Κύπρῳ. πολὺ καλούμενον Ἀμαθούσιον. τὸ εἶδος δὲ
τοιόνδε ἐστὶ τοῦ λίθου: κατὰ τὴν σμάραγδον
ἐστὶ χλωρίζουσα, ἀλλὰ ἀμβλυτέρα καὶ ἀμαυ-
ροτέρα. καὶ ἔνδοθεν χλωρὸν ἔχει τὸ σῶμα,
† ἔχουσα. ἐοικυῖα ἰῷ χαλκοῦ, † ἔχοντι φλέβας τετρα-
† καὶ ταύ- στίχους. † ὡς δὲ τινῶν ἠκούσαμεν εἶναι φαν-
την ἄκος τασίας ὡς οἱ μυθολόγοι λέγουσιν. ἄλλη δὲ
εἶναι φαντα ἐστὶ γλαυκοτέρα θαλάσσης, βαθυτέρα τῷ
σμάτων, ἄνθει καὶ τῇ βαφῇ. ἄλλη δὲ ἐν τοῖς σπηλαί-
οἱ μυθ. οις, ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἴδης ἐν τῇ Φρυγίᾳ, † ὁ-
† πορφύ- μοιάζουσα τῇ ἀρχῇ τοῦ αἵματος κόχλου, δι-
ρας τῆς ἀρχῆς αυγεστέρα μᾶλλον, ὥσπερ οἴνῳ ὁμοιάζουσα, ἢ
τοῦ αἵμ. ἀμεθύστου † ξανθοτέρα. οὐ γάρ ἐστι μιᾶς χροι-
† Βαθυτέ ᾶς, οὐ δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἡ μὲν
ρα. ἐστι χαυνοτέρα, καὶ λευκοτέρα, οὔτε πάνυ
στίλβουσα, οὔτε πάλιν ἀηδίουσα. ἄλλη δὲ
κρυστάλλου ὕδατι ὁμοία. λέγεται δὲ ὑ-
† φαντασ πὸ τῶν μυθοποιῶν ἄκος εἶναι † φαντασιῶν.
μάτων. εὑρέθη δὲ παρὰ Ἴβηρσι, καὶ ποιμέσιν Ὑρκα-
νῶν τοῖς κατὰ τὴν κασπίαν γῆν. ἄλλη δὲ ἴα-
σπις, οὐ πάνυ λάμπουσα χλωρά, ἥτις ἔχει

γραμ-

ma (colore) refert. Inuenitur ad ripas Thermodontis fluuij, & circa Amathuntē oppidū Cypri. Huius verò lapidis Amathusij dicti multa ſunt genera. Qd' ad colorē, viret vt Smaragdus: ſed eſt obtuſior & hebetior. intus corpus habet viride, ſimilis æruginì, habetq́ venas quatuor ordinū. Hæc noxia phātaſmata expellit, vt quidā fabulant. Eſt & alia magis glauca q̃ mare, ſaturatior flore & tinctura. Alia reperit in ſpelūcis montis Idæ in Phrygia, pellucidior purpura q̄ cochleæ marinæ ſanguine tingit, & vini nigricantis colori ſimilior, amethyſto ſaturatior. Nec enim vnius & eiuſdē coloris ac facultatis eſt Iaſpis: Sed hæc qdē mollior eſt & albior, quę neq́ valde nitet, neq́ rurſus ſplēdore deſtituit: alia verò ſimilis aquæ glaciei. Tradūt fabulatores hac ipſa pelli phātaſmata. Inuenit aūt apud Iberos & Paſtores Hyrcanos q terrā Caſpiā accolūt. Eſt & alius Iaſpis, nō valde ſplendēs, viridis.

γραμμὰς μέλας. καὶ ἄλλος ἴασπις ὁ παλαιὸς καλούμενος, ὅμοιος ἢ χιόνι, ἢ ἀφρῷ θαλάσσης. τοῦτον φασὶν οἱ μυθοποιοὶ τοὺς θῆρας τοὺς ἐν ἀγρῷ φοβεῖσθαι, καὶ τὰ φάσματα.

Ζ.

† forte λυγκούριον.

λίθος † λιγύριον. τούτου δὲ τὴν εὕρεσιν οὐδαμῶς ἔγνωμεν. οὔτε παρὰ φυσιολόγοις, οὔτε παρά τισιν ἀρχαίοις τοῖς περὶ τούτων μεμελημηκόσιν. εὕρομεν δὲ λαγκούριον οὕτω καλούμενον λίθον, ὅν τινες τῇ τρανῇ διαλέκτῳ λαγούριον καλοῦσι. Καὶ τάχα τοῦτον οἶμαι τὸ λιγύριον. ἐπειδὴ αἱ θεῖαι γραφαὶ τὰ ὀνόματα ἑτέρως μετεποιήσαντο: ὡς τὸν σμάραγδον πράσινον. καὶ ὅτι πῶς ἐν τῇ τῶν λίθων τούτων ὀνομασίᾳ, οὐκ ἐμνήσθησαν καὶ ὑακίνθου, καί τοιγε περιόπτου καὶ ἐντίμου ὄντος λίθου: ὥστε εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβεῖν, μήποτε τὸ λιγύριον τοῦτον καλεῖ ἡ θεία γραφή. ὑάκινθος οὖν τὰς μὲν ἰδέας ἔχει διαφόρους. ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος † βαθὺς τῇ χροιᾷ, τοσοῦτον ἀναγκαιότερός ἐστι τῶν ἄλλων. ἔοικε δὲ ὑάκινθος τῇ ὀρέᾳ, † ἢ ὑποπορφυρίζων πως. διὸ καὶ ἡ θεία γραφὴ ἐξ ὑακίνθου

† Βαθύτερος

† ἢ ὑποπορφυρίζει

Eſt & alius itẽ †antiquus vocatus ſimi lis niui ſeu ſpumæ marinæ. hunc tradunt fabulatores tum venenatas beſtias, tum etiam ſpectra metuere. παλαιός

VII.

Ligyrius vel Lyncurius gẽma. De huius inuẽtione vel apud naturæ indagatores, vel apud alios veteres, qui harũ rerũ meminerũt, nihil cognouimus. Inuenimus tñ Lancuriũ gemmã vocatã, quã vulgari lingua Laguriũ appellant. Et fortè puto hunc eſſe Lyguriũ, quandoquidẽ diuinæ literæ nomina tranſpoſuerũt: exẽpli gratia, Smaragdũ, Praſinũ appellãtes. Et inter nomina gemmarũ Hyacinthi, qui & p̃cipuꝰ & precioſus eſt lapis notusq́ꝫ omnib. nõ meminerũt: vt in mentẽ nobis venerit. num fortè ligyriũ hanc gemmã appellet ſancta ſcriptura. Hyacinthꝰ igit̃ diuerſas habet formas. Quo enim reperit̃ colore ꝓfundior, eò cæteris p̃ ſtãtior eſt. Similis eſt colori lanę q̃ ſup purpuraſcit aliquatenus. Quaꝓpter

ὑακίνθου καὶ πορφύρας τὰ ἱερατικὰ ἐνδύματα κεκοσμῆσθαι φησί. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λίθος, καλεῖται θαλασσίτης: ὁ δὲ δεύτερος, ῥοδινός. ὁ τρίτος, νάβεθος. ὁ τέταρτος λέγεται χαννιαῖος. ὁ δὲ πέμπτος, † περιλεύκιος. εὑρίσκονται δὲ οὗτοι ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ Βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. οὗτοι δὲ οἱ λίθοι μετὰ τοῦ εἶναι πολύτιμοι, ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν τοιαύτην: βαλλόμενοι εἰς ἄνθρακας πυρός, αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ ἄνθρακας σβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ λαβών τις τὸν λίθον ἐνειλίσσῃ ὀθόνῃ, καὶ ὠθηθῇ ἐπ' ἄνθρακας πυρός, οὐδ' αὐτὴ ἡ καλύπτουσα ὀθόνη φλογίζεται, ἀλλὰ μένει ἀσινής. λέγεται δὲ ὁ λίθος ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εἰς εὐτεκνίαν χρησιμεύειν. ἐστὶ δὲ καὶ φασμάτων ἀπελαστικός.

† περίλευκος in sequenti cap.

†

H.

Λίθος ἀχάτης. οὗτος ὑπελήφθη εἶναι περίλευκος καλούμενος, ὃς ὑπὸ τὸν ὑάκινθον εὑρίσκεται. θαυμαστὸς δέ ἐστι, τῷ εἴδει ὑποκυανίζων: ἔξωθεν περιφέρειαν λευκὴν ἔχων, μαρμάρου τρόπον ἢ † ἐλεφαντίνου.

† ἐλέφαντος.

Καὶ

vestes sacerdotales hyacintho & pur pura ornatas fuisse tradit diuina scri- ptura. Et primus quidé lapis, vocatur †Marinus: secundus †Roseus: tertius, Natiuus: quartus, Channiæus: quin- tus, Perileucus. Inueniũtur hæ gẽmæ in interiori Barbaria Scythiæ: & p̃ter quod sunt valde p̃ciosæ, mirã quoq; efficaciã habét. Nam in ignis carbo- nes cóiectæ, ipsæ quidẽ tantũ abest vt absumantur, vt ipsos carbones extin- guãt: nec id tm̃: sed si quis hãc gemmã panniculo inuolutã in carbones igni tos cóiecerit, pãniculus quoq; illęsus conseruat̃. Dicit̃ etiã hæc gẽma códu cere mulieribus parituris, vt faciliùs pariant. præterea fugat spectra.

†θαλασσίτης.
†ῥοδινός.

VIII.

Gemma Achates. Hanc gemmam suspicati sunt quidã esse eam quæ dici tur Perileucos, quæ in Hyacinthi mẽ- tióe dicta est à nobis. Mirabilis est gẽ- ma coloris subcœrulei, extrinsecus circũferentiã habens albã instar mar-

Καὶ οὗτος δὲ περὶ τὴν Σκυθίαν εὑρίσκεται. ἔστι δὲ ἐκ τούτων τῶν λίθων ἀχάτης χρῶμα ἔχων λέοντος: τριβόμενος δὲ μεθ' ὕδατος, καὶ χριόμενος ἐπὶ δήγματος θηρίου, ἀποτρέπει ἰὸν σκορπίου, καὶ ἐχιδνῶν, καὶ τῶν τοιούτων.

Θ.

Λίθος ἀμέθυστος, οὗτος κατὰ τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζων ἐστὶ βαθέως. ἡ δὲ αὐτὴ ἐστὶ λευκοτέρα ἐκ τοῦ μέσου, οἰνωπὸν ἀποπέμπουσα εἶδος. ἡ δὲ μορφὴ αὐτοῦ διάφορος. τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ὄρεσι γίνεται τῆς Λιβύης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστιν ὑακίνθῳ καθαρῷ παραπλήσιος: ὁ δὲ, † ἀμφικόχλῳ. γίνεται ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης τῆς αὐτῆς Λιβύης.

† θαλάσσης, vel θαλασσίῳ κόχλῳ: uel potius αἱμάλῃ κόχλου, vt suprà in sexto lapide.

I.

Λίθος χρυσόλιθος. τοῦτον τινὲς χρυσόφυλλον κεκλήκασι. χρυσίζων μὲν ἐστιν: εὑρίσκεται δὲ ἐν τῷ φρεάτι δὴ πέτρῳ, παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ἀχαιμενίτιδος Βαβυλῶνος. τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Ἀχαιμενίτιδα καλοῦσιν, ὅτι φασὶν ὁ πατὴρ Κύρου τοῦ βασιλέως, † Ἀχιμενεὺς ἐκαλεῖτο. ἔστι δὲ καὶ χρυσόπαστος.

† Ἀχαιμένης.

moris vel eboris. Inuenitur circa Scythiã. Eſt etiã inter Achatis ſpecies, q̃ leonis colorẽ habet. Si terat̃ cũ aqua, & illinatur morſui venenato, auertit venenum ſcorpij, viperarum, & huiuſmodi venenatarum beſtiarum.

IX.

Amethyſtus gemma. Hæc circũferentiã habet ꝓfundo ceu colore flammæ ardentẽ. ipſa verò circũferẽtia in medio albior eſt, & à vino Græcis dictũ colorẽ vibrat. Forma eius eſt varia, fortè aũt & ipſa in montibꝰ Libyæ naſcit̃. Quædã ex eis puro hyacintho eſt ſimilis, altera verò purpuræ: naſciturq̃ĩ litore & p̃ruptis locis maris eiuſdẽ Libyæ.

X.

Gẽma Chryſolithus. Hunc aliqui †Chryſophyllũ vocarũt. Aurũ q̄dẽ colore ſuo refert. Inuenitur aũt in puteo duplicis petræ ad mœnia Achæmenitidis Babylonis. Babylonẽ eñ & puteũ illũ, Achæmenitida cognominãt, ꝙ dicãt regis Cyri patrẽ Achæmenẽ

† *Chryſophyllũ alij authores nõ habẽt, ſed Chryſoberyllũ:*

στὸς. [*id est, aureis punctis conspersus, malim* χρυσόπρασος, *quæ gemma colore porri succũ refert, auri interuenientibus guttis, vnde similiter ab auro, vt Chrysolithus nomen accepit: non Chrysolitho tamen, sed Beryllo, de qua mox agetur, cognata.*] οὗτος στομαχικοῖς καὶ κοιλιακοῖς τριβόμενος, καὶ πινόμενος, ἰαματικὸς ὑπάρχει.

I A.

Λίθος βηρύλλιον, γλαυκίζων μέν ἐστι, θαλασσοβαφὴς, ἔχων εἶδος καὶ τῆς ὑδαρεστέρας ὑακίνθου. γίνεται δὲ περὶ τὸ τέρμα τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου. εἰ δέ τις θελήσῃ κατ' ἀντικρὺ τοῦ ἡλίου αὐτὸν † ἀνακαλέσαι, φαίνεται ὡς ὕελος κέγχρους ἔχων ἔνδοθεν διαυγεῖς. ἄλλη δέ τις βήρυλλος, ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ δράκοντός ἐστι παραπλησία. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη πάλιν ὁμοία κηρῷ. ἐφάνη δὲ αὕτη περὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ.

† ἀνακλάσαι

I B.

Λίθος τὸ ὀνύχιον. οὗτος ὁ λίθος ξανθὴν πάνυ ἔχει τὴν χροιάν. τέρπεσθαι δὲ τῷ λίθῳ τούτῳ φασὶ τὰς νύμφας τῶν βασιλέων, ἢ καὶ πλουσίων ἀνδρῶν, αἵτινες καὶ εἰς † ἐκπώματα ἴδια

† ἐκπώ-

ἀνα-

vocatum fuisse. Inuenitur & Chryso-pastus, quæ stomachicis & cœliacis pota vim medendi habet.

eamq́; Babylonicã: quod huic loco conuenit.

X I.

Beryllus gemma glauca est, colore maris, aut hyacinthi dilutioris. Nasci tur circa finem montis Tauri. Si quis velit hanc è regione Solis contempla ri, videbitur non secus ac vitrum intrinsecus grana milij habere pellucida. Est & alia Beryllus pupillis oculorum serpentum similis. item alia ceræ similis, quæ circa Euphratis exitum reperitur. [*Berylli si sphæricæ fiant, & radijs Solis opponantur, ignem emittunt, vt specula concaua. Anonymus. Sic & Crystalli.*]

XII.

Onyx vel Onychium, gemma. Est hæc valde flauo colore. plurimum de lectari hac gemma aiunt regum & diuitum hominum sponsas, quæ hanc gemmam in poculorum vsum con-

ματα, ἀνατρέψασαι ἔχουσι τὸν λίθον τοῦτον. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ὀνυχῖται ὁμωνύμως καλούμενοι, οἳ τινῶν κηρῶν ὑπὸ μελιχρόῳ εἰσὶ παραπλήσιοι. τινὲς δέ φασιν αὐτοὺς ἐξ ὕδατος * ἀπαύκου πεπῆχθαι. Ὀνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγουσι φυσιολογικῶς, ἐπεὶ ὁ ὄνυξ τῶν ἀστείων ἀνδρῶν μαρμάρῳ ἐστὶ † συνεδιαζόμενος, σὺν τῇ τοῦ αἵματος ἰδέᾳ. ἄλλοι δέ που ἐπὶ τὸν λίθον τὸν μαρμάρινον ἀπὸ τῶν δοκιμῶν, ψευδωνύμως ὀνυχίτην καλοῦσι † διὰ τὸ καθαρὸν τῆς λειότητος.

ex onyche enim pocula facta legimus.

† συνδιαζόμενος, vel ὅμοιαζόμενος.

† διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς λειότητος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ἈΔΑΜΑΝΤΟΣ ΛΙΘΟΥ, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας ἐμφερής ἐστι κατὰ τὴν χροιὰν ὑπὸ ἀέρι. τοῦτον δὲ ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τρεῖς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσήρχετο: τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα, τῇ πεντηκοστῇ, καὶ τῇ σκηνοπηγίας. ἦν δὲ κείμενος ὑπὸ τοῦ στήθους τοῦ ἀρχιερέως

uertunt. Sunt & alij onychitæ æquiuoce dicti, qui ceræ, mellis colorē habentis, ſunt ſimiles. Aiunt autē aliqui eos ex aqua* coire ac veluti congelari. Onychitas appellant à natiuo eorū colore: quia elegantium virorum vnguis ſit marmori ſimilis, non ſine colore ſanguinis tamen. Alij verò ſanè & ipſum marmor ab exploratione vnguis onychitā vocāt, falſo nomine ꝓpter †puritatē albedinis. [*Alabaſtrites quidē lapis à Dioſc. etiā Onyx vocatur.*]

†exquiſitū & politiſſimū læuorem.

DE ADAMANTE GEMMA, quam etiam geſtabat ſummus Pontifex, dum ter in anno ingrederetur Sanctaſanctorum.

ADamas colore ſimilis eſt aëri. Hunc geſtabat ſummus Pōtifex in ſancta ſanctorum ingrediens. Ter verò in anno ingrediebat̄, in Paſchate, Pentecoſte, & Tabernaculorū feſto. Ponebatur aūt ſup pectus ſummi

ῥέως ὅτε ἐνεδιδύσκετο τὸν ποδήρη, καὶ ἐ-
πάνω τοῦ ποδήρους ἐπενεδύετο τὴν ἐπω-
μίδα. κατέβαινε δὲ ἡ ἐπωμὶς ὀλίγον κατώ-
τερον τοῦ στήθους. ἦν γὰρ σπιθαμῆς καὶ ἡμι-
σείας τὸ μῆκος. ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἐξ εὐωνύ-
† ὤμων μων ἐπάνωθεν τῶν † μαζῶν, ἔνθα δύο ἀ-
σπιδίσκοι ἦσαν συνερραμμένοι, ἀπηώρηντο
δύο σμάραγδοι. εἰς μέσον δὲ τούτων ἦν ἡ
† ἤτοι ὁ δήλωσις, † ὃς ἦν ὁ δηλωθεὶς ἀδάμας, τὴν
δηλ. χροιὰν ἀμείζων. ἐπάνω δὲ τῶν ὤμων οἱ δηλω-
θέντες δώδεκα λίθοι. τρὶς δὲ ὡς εἴρηται τοῦ
ἐνιαυτοῦ ἐδηλοῦτο τῷ λαῷ διὰ τοῦ πετά-
λου. καὶ εἰ ἐν ἁμαρτίᾳ εὑρέθησαν, καὶ μὴ ἐν
ταῖς ἐντολαῖς, ἃς ἐδεδώκει ὁ θεὸς, ἐτρέ-
πετο φασὶν ἡ χροιὰ τοῦ λίθου, καὶ ἐγίνετο μέ-
λας. καὶ ἐκ τούτου ἐγίνωσκον ὅτι θάνατον
ἐξαπέστελε κύριος. ἡνίκα δὲ ἐν μαχαίραις
αὐτοὺς ἔπεμπεν, ἐγίνετο αἱμάτινος: ὡς ἐν
τῷ Ἱερεμίᾳ φησίν: Ἐξαπόστειλον τὸν λαὸν αὐτοῦ,
καὶ ἐξελθέτωσαν, ὅσοι εἰς θάνατον, εἰς θάνατον:
ὅσοι εἰς μάχαιραν, εἰς μάχαιραν: καὶ ὅσοι εἰς λι-
μὸν, εἰς λιμόν: καὶ ὅσοι εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς
αἰχμαλωσίαν. Εἰ δὲ ἐγίνετο ὡσεὶ χιὼν λαμ-
πρὸς, ἐγίνωσκεν ὁ λαὸς ὅτι οὐδαμοῦ ἁμαρ-
τία: καὶ

facerdotis,vbi is talarē vestē,& sup talarē †humerale induisset. Descēdebat verò humerale paulò infra pect⁹. erat eñ eius longitudo *dodrãtis cũ dimidio. A dextris & à sinistris **supra maxillas,vbi duo parua ceu scuta cósuta erãt, pẽdebãt duo Smaragdi.In medio aũt horũ erat†*Declaratio,q erat iã dictus Adamas,colore aërẽ referẽs. Sup humeros verò 12.iã indicatæ gẽmæ. Ter verò, vt dictũ est,p annũ ostẽdebat (sic ornat⁹ pótifex) populo cũ lamina aurea††. Qđ si in peccato dep̄hẽderent,si in p̄ceptis q̄ dederat De⁹, nó ambulassent,mutabat, vt ferũt, color lapidis,& fiebat niger.hinc agnoscebãt qđ Dñs mortẽ missurus esset. Cũ verò eos gladio pdere vellet, efficiebat sanguinei coloris. vt p Hiere. inqt: Emitte populũ ipsius,& egrediãtur: qcũq; ad mortẽ,ad mortẽ: qcũq; ad gladiũ,ad gladiũ: qcunq; ad famẽ, ad famẽ: qcũq; ad captiuitatẽ, ad captiuitatẽ. Quod si vt nix splẽderet,a-

† *Epomidem: D. Hieronymus superhumerale vertit.*
* *σπιθαμῆς. palmi,D.Ieronymus.*
** *in humeris.*
†* *δηλώσις.*
†† *galero addita.*

νία: καὶ τότε ἑώρταζον: ὡς λέγει ὁ προφήτης: Εόρταζε Ιούδα τὰς ἑορτάς σου, ἀπόδος τὰς εὐχάς σου: περιεῖλε κύριος τὰ ἀδικήματά σου. λελύτρωκέ σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου. βασιλεύσει κύριος ἐν μέσῳ σου. οὐκ ὄψει κακὰ οὐκέτι. Διὸ καὶ ἐπὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ιωάννου ἐν τῇ ἐφημερίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ πάσχα, λαμπρὸς ἐγένετο ὁ λίθος. τότε γὰρ ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ ἱερατεύειν τὸν ἐνιαυτόν. καὶ τῷ ἐξιόντι ἕτερος ἀνελάμβανε τὸν ποδήρη: ὅτε καὶ βραδύνοντος τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐν ἀγωνίᾳ ἦν ὁ λαός, μήποτε ἔσται ὁ λίθος αὐτοῖς ἐλεγμὸς ἁμαρτίας. Καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ, καὶ γνόντων ὅτι μεγάλης δόξης ὀπτασίαν ἑώρακεν, ἐχάρησαν σφόδρα. Ιωάννης γὰρ ἦν μέλλων γεννᾶσθαι, ὁ ἄγγελος τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ δεδοξασμένον τὸ † πέπλον ἐφάνη. [† πέταλον.]

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ισραὴλ οἱ δώδεκα λίθοι οὗτοι προσετάχθησαν † ἐγκαταλεχθῆναι, [† ἐγκατακλεισθῆναι.] ὡς ἐπὶ ἕνα λίθον πρὸς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλευσόμεθα κατὰ τὴν προτέραν διαίρεσιν, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν γεννημένων υἱῶν τοῦ Ιακώβ.

οὕτω

gnoſcebãt ſe nó peccaſſe, & tũc feſtũ celebrabãt. Quẽadmodũ ꝓpheta ait: Celebra feſta tua Iuda: redde vota tua: " Abſtulit Dñs tuas iniqtates. Redemit " te è manibus hoſtiũ tuorũ. Regnabit " Dñs in medio tui. Nó videbis vlteriùs " mala. Idcirco etiã tẽpore Zacharię pa " tris Ioãnis, dũ ad eũ vices ſpectarẽt, in " Paſchate, ſplẽdidus fuit lapis. Tũ em̃ " cœpit hoc anno fungi ſacerdotio. Se quẽte aũt alius tunicã talarẽ ſumpſit: qñ etiã tardante Zacharia in Sanctis ſanctorũ, anxius erat populus, ne forte gẽma eos redargueret. Cæterũ ipſo egreſſo agnoſcentes, ꝙ magnæ glorię viſionẽ vidiſſet, valde exhilarati ſunt. Naſciturus enim erat Ioannes pręnũcius Chriſti. quapropter etiam lamina aurea glorificata apparuit.

Qm̃ verò iſti 12. lapides iuſsi ſunt inſeri in Rationale, ſecũdũ 12. trib⁹ Iſraeliticas, vt vnuſqſq; lapis vni tribui reſponderet, veniã iuxta diuiſionẽ præcedentem ad filiorum Iacobo nato-

οὕτω γὰρ ἐστὶν ἁρμόδιον συντάττειν αὐτούς.

Παῖδες Λείας δ. Ῥουβὶμ, σάρδιον: Συμεὼν, τοπάζιον: Λευὶ, σμάραγδος: Ἰουδίας, ἄνθραξ.

Παῖδες Βαλλᾶς β. Ἡ Βαλλὰ παιδίσκη ἦν τῆς Ῥαχήλ. ἣν ἐπεὶ οὐκ ἔτικτε, δίδωσι τῷ Ἰακὼβ αὐτὴν γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι: Δὰν, σάπφειρος: Νεφθαλείμ, ἴασπις.

Παῖδες Ζελφᾶς β. Ἡ Ζελφὰ παιδίσκη ἦν τῆς Λείας, καὶ δίδωσι τῷ Ἰακὼβ γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι: Γὰδ, λιγύριον: Ἀσὴρ, ἀχάτης.

Παῖδες Λείας β. Ἰσάχαρ, ἀμέθυστος: Ζαβουλὼν, χρυσόλιθος.

Παῖδες Ῥαχὴλ β. Ἰωσὴφ, βηρύλλιον: Βενιαμὶν, ὀνύχιον.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἡρμοσμένοι δώδεκα λίθοι καθ' ἑκάστην φυλὴν τοῦ Ἰσραήλ.

ΤΕΛΟΣ.

rũ seriẽ. ita eñ cõuenit eos(filios Iaco bi & lapides) idoneo ordine cõiungi.

Filij Leæ quatuor. Ruben, Sardius: Symeon, Topazius: Leui, Smaragdus: Iudas, Carbunculus.

Filij Bilhæ, duo. Bilha ancilla erat Rachelis. Rachel verò cũ nõ pâreret, dedit eam Iacobo in vxorem, vt filios ex ea susciperet: nati aũt sunt ex ea: Dan, Sapphirus: Nephthali, Iaspis.

Filij Zilpæ, duo. Zilpa ancilla erat Leæ, & dedit eam Lea Iacobo in vxorem, vt ex ea filios procrearet. sunt verò isti: Gad, Ligyrius: Aser, Achates.

Filij Leæ, duo: Issachar, Amethystus: Zabulon, Chrysolithus.

Filij Rachelis, duo: Ioseph, Beryllus: Beniamin, Onychium.

Hæ sunt 12. gemmę, vnicuiq; tribui Israëlis respondentes.

FINIS.

COROLLARIUM CONRADI GESNERI in Epiphanij de *XII.* gemmis libellum.

Rationale Aaronis, Pectorale iudicij, λόγιον τῆς κρίσεως, Hosen Hebraicè: distinctū coloribus quinque: aureo, hyacinthino, purpureo, coccino, byssino.

Sardonyx in humero. — Altera in altero.

1. Sardius. Ruben L.	2. Topazius. Symeon L.	3. Smaragdus. Leui L.
4. Carbunculus. Iudas L.	5. Sapphirus. Dan B.	6. Iaspis. Nephthali B.
	VRIM. THVM-MIM.	
7. Lyncurius. Gad Z.	8. Achates. Aser Z.	9. Amethystus. Issachar L.
10. Chrysolithus. Zabulon L.	11. Beryllus. Ioseph R.	12. Onyx. Beniamin R.

In hac

IN hac tabella proposui gēmas XII. numero, totidem Israëlis tribubus accommodatas, iuxta Epiphanium: hoc ordine, vt prima gemma filio primogenito, hoc est, maximo natu tribuatur, vltima vltimo & minimo natu: secunda secundo, & reliquæ reliquis, secundum ætatis ordinem: sicut etiam in duabus humerorum maioribus gemmis, quas Sardonyches interpretantur, dextræ quidem sena maiorum natu filiorum Israëlis insculpta erant nomina, sinistræ verò totidē minorum. Addidimus autem singulis literam maiusculam, quæ matris cuiusq; nomen indicat: L. Leæ. Z. ancillæ eius. R. Rachelis. B. Balæ, ancillæ eius.

Colores, si cui addere libeat, rotūdam aut quadratam figuram in quoque spacio designet: & colores addātur, vt hîc subiecimus. 1. In primi loci figura, color Sardij, id est, Carneolæ dictæ gemmæ, quæ apud aurifa-

bros & locupletiores facilè inuenietur, vt & sequentiũ pleræq;. Non possunt autem verbis satis rectè describi colores multi, qui ex rebus ipsis inspectis meliùs pingentur. In secundo & tertio loco Topazius & Smaragdus vulgò noti sunt. Similiter in 5. 6. 8. & 12. Sapphirus, Iaspis, Achates, & Onyx, omnibus ferè ijsdem nominibus per diuersas linguas seruatis noscuntur. Et cum pleræq; plures habeant species, deligi possunt, quarum elegantior in suo genere color est, aut qui in eodẽ frequentior habetur. Pro Onyche, Onychel Germanis dictus, vel Chalcedonius vulgò (Katzedonier) albicans pingatur. In quarto loco pro Carbunculo, Rubinus. In septimo pro Lyncurio, Succinũ aurei coloris. In nono Amethystus orientalis apud Germanos cognominatus.
In decimo pro Chrysolitho, Hyacinthus vulgò dictus. nomina enim sunt permutata. In vndecimo Beryllus

ryllus eſt,cui figura cylindri, & color cæruleus dilutus conuenient. Decebit etiam ſingulas linea latiuſcula aurei coloris ambiri.auro enim in Rationali incluſæ erant. Poſtremò cũ diſtincta ſint ſpacia quinq; tranſuerſa, coloribus totidẽ, vt in Sacris præcipiuntur,exornari poterunt: Spaciũ primum ſiue ſupremum, purpureo, ſiue rubro cui aliquid nigri admixtum ſit. Secundum, hyacinthino ſiue ianthino, qualis in viola Martia eſt, aut paulò ſaturatior ad cæruleum vergẽs. Tertium,aureo. Quartum, puniceo ſiue cocci, id eſt, ſcarlati vulgò dicti colore. Quintum, byſsino. eſt autem byſsi color ſplendidus, auroq; ſimilis, ſed dilutior. Deniq; gẽmæ ij. in vtroque humero, cum Onyches ſint, eodem cum duodecima gemma calore pingentur. At ſi quis Sardonyches interpretari malit, nigredo ſit in imo, candor in medio, rubor in ſummo, iuxta D. Auguſtinum in Pſalmum 86.

GEMMARVM IN RAtionali omniũ, nomina in diuersis linguis, secundũ diuersos interprètes.

Hebraica nomina ex Biblijs sumpsimus. Græca, ex trãslatione LXX. interpretũ. Latina, ex diui Hieronymi interpretatione: qui LXX. interpretes sequitur: sicut & Philo & Iosephus ferè in Græcis.

I.

SArdius. σάρδιον. Hebræis אדם, à rubore sic dictus, vt videtur: vnde & Iudæi nostri seculi vulgò Rubinũ interprètãtur: Chaldaicus interpres Bibliorum Samkan, vt Paulus Fagius annotauit: cuius Commentaria in Exodum nos consuluimus. Est autem adhibenda fides Lxx. interpretibus Græcis, circa nomenclaturas rerum saltẽ, potiùs quàm Iudæis: qui postquam à Deo reprobati sunt, vt cæçitate erga filium

filium eius,ita ſumma ignorantia ſuæ etiam linguæ vocabulorum, laborãt.

Ioſephus hoc loco Sardonychem interpretatur: vndecimam verò gemmam, quæ Schoham Hebraicè dicitur, onychem: cum eodẽ nomine maximas in humeris pontificis gemmas, Sardonyches interpretetur. tanta eſt inconſtantia. Mihi hoc in loco Sardium verti placet. Schoham verò vndecimo loco Onychem interpretari, in humeris verò Sardonychem, nõ eſt abſurdum: cum duæ hæ gemmæ vnius generis ſpecies ſint: Sardonyx autem Onyche precioſior. quare Sardonyches [*Smaragdi, ſecundum LXX.*] duæ magnæ, tanquam nobiliſsimæ, aut luci diſsimæ certè gemmæ, ſupra cæteras ſeorſim in humeris ponebantur. Ex cæteris enim vt aliquæ etiam maioris precij fortè ſint, non æquè tamen ſplendent, aut ad eam certè magnitudinem non accedunt.

II.

Topazius. Τοπάζιον. Hebr. Pitdah. פטדה. Chaldæus vertit Iarkan. Iarok quidem Hebræis virorem significat: & gemmam viridem esse dicunt: vnde quidam (Iudæi) Smaragdum interpretantur. R. Ionas ait hunc lapidem Arabicè vocari Smerad. Sed potiùs fuerit Topazius, nomine etiam non dissimili, si primam syllabã adijcias. Epiphanius quidem Topaziũ supra Carbunculũ rubere scribit: ego splendere potiùs quàm rubere dixerim. Mirificè enim fulget: exitq; eius fulgor in colorem auro similem: & cum interdiu non facilè possit videri, quod radij Solis ei similes circũcirca resplendeant: noctu conspicitur ab his qui eam colligunt. Sed neq; virore caret: & cum succum porri fermè referat, sicut ab hoc ipso dicta prasitis gemma Theophrasto, Prasius alijs: ab hac tamen differt, quòd nõ transluceat modò, sed etiam mirificè fulgeat. Duo eius

ius genera faciunt, praſoïdem, atque chryſopteron, ſimilem chryſopraſo. Videtur autem eadem & Chryſolampis Plinij: quæ pallidi coloris die eſt, noctu ignei: qua ratione forſan Epiphanium aliquis defenderit, quaſi ad nocturnum eius colorem reſpexerit.

Pas, פז, Hebræis aurum bonum & purum ſonat: etſi quidam gemmas interpretãtur Pſalmis 19. & 21. pro quo Cantici Salomonis quinto Mupas, מופז, ſcribitur, vt citat Munſterus in Hebraicolatino Lexico: at Biblia ab ipſo edita, eo in loco ſimpliciter pas, non mupas habent. inuenio & Vpas, אופז, in Lexico trilingui Munſteri, ne ſcio quàm rectè: à quolibet autẽ horum Topazij nomen deduci potuit, quod aurum optimum ſuo colore ac ſplendore æmulatur. Author eſt Plinius circa Thebaidis Alabaſtrum naſci Topazium: vnde ſubit, corruptũ eſſe Epiphanij hunc locum de Topazio, ὑποδέξαντων ἀλάβαστρόν τισιν, &c.

III.

Smaragdus. Hebr. Bareket, ברקת. Σμάραγδος Lxx. cũ ſupra Schoham verterint Smaragdum, quam nos potiùs Onychem aut Sardonychem eſſe diximus. Symmachus Ceraunium reddidit. Chaldæus transfert Barkan. Barak quidem fulgur & fulgorem ſignificat: qua origine inductus Fagius, cum Iudæis recentioribus carbunculum interpretatur. De Ceraunio vel Ceraunia gemma (nam & lapis eſt eiuſdem nominis) quæ ſpecies eſt aſteriæ, plura dicam in libro De figuris lapidum cap. 4.

IIII.

Carbunculus. ἄνθραξ. Hebraicè Nopek, vel Nophech, נפך. Rabi Dauid Kimhi in libro Radicũ dicit eſſe gemmam nigri coloris, vt Fagius citat: vt alius quidam, colore fuſco & rutilante. Sunt qui rubinum vulgò dictũ eſſe putent, Munſterus: hunc ſolùm locũ & Ezechielis 27. citans. Diuus Hiero-

ronymus Comment. in Esaiam lib. 3. cap. 6. Calculus iste (inquit) qui à solis Lxx. anthrax, id est, Carbunculus est interpretatus, potest non carbonem significare vel prumam, vt pleriq; existimant: sed Anthraca, id est Carbunculum lapidem, qui ob coloris flammei similitudinē igneus appellatur. Sic ille: sed Hebraicè legitur rizpah, רצפה. Idem ad Damasum in Epistola cuius initium, Septuaginta: Calculo, inquit, Sephora filium circuncidit, [*at hîc Hebraicè legitur zor, non nophok, & silicem significat.*] & Iesus populum purgat à vitijs, & in Apocalypsi Dominus pollicetur vincentibus, vt accipiant calculum, & scribāt super eum nomen nouum. Videntur autem mihi & Lxx. in eo quòd anthraca trāstulerunt, idem sensisse quod cæteri. anthrax quippe quem nos Carbunculū interpretamur, genus est lapidis fulgidi atq; nitentis, quem etiam in XII. lapidibus inuenimus.

V.

Sapphirus. Σάπφειρος. Hebr. Sappir, ספר. Esse quidem hanc Sapphirũ vel ipsum Hebraicum nomen loquitur: vt non sint audiendi Iudęi, qui gẽmæ huic colorem rubrum aut candidum tribuunt: aliqui tamen aërei, id est, subcœrulei coloris esse rectè scribunt. Sunt qui crystallum vertant. R. Dauid Kimhi in radicibus tradit lapidem esse qui super incude non rumpatur, sed incus potiùs: albi & puri coloris: quæ duo Adamanti, non Sapphiro conueniunt.

V I.

Iaspis. ἴασπις. Hebraicè Iahalom, יהלם. Munsterus & Fagius Adamantẽ reddũt. De hoc Abenezra sic scribit: Magnus sapiens Hispanus dicit eum esse lapidem, qui alio nomine almas [*corruptum pro adamas*] vocetur: & frangat omnes lapides, atque etiam bedellium [*vniones aliqui interpretantur*] perforet: à verbo halam, quod est percutere;

tere, contundere, vt iod in principio litera adiectitia sit. In medio Rationalis Deus ponere iussit Vrim & Thummim, Lxx. vertunt δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν, id est, doctrinam & veritatẽ, vt quidam interpretantur. Epiphanius Adamantem, sicut & Suidas in vocabulo Ἐφούδ. Non rectè tamẽ hũc in medio Sardonychum (Smaragdos ipsi interpretantur) collocant. Sardonyches enim in humeris locabantur, Vrim & Thummim in medio Rationalis supra ipsum cor. Porrò de Vrim & Thummim sententias authorum multas variasq́ue, recitant, Fagius in Commentarijs in Exodum cap. 28. & Munsterus in Annotationib⁹ suis.

Ego iahalom Hebræis Adamantem esse censeo: nam schamir Hebraica dictio, quam Ezechielis 3. & Zachariæ 7. adamantem reddunt plerique omnes, nõ hunc, sed lapidem smirin Græcis dictum, ab Hebræis nimirum facto nomine, significare mihi videtur.

Idem nomen Germani ferè ſeruant, ein Smirgel. Cæterùm iaſpidis aliud nomen Hebraicũ infrà numero XII. proferemus.

VII.

Lyncurius. Λυγκούριον, Lxx. etſi codex noſter perperam habet ἀργύριον. Hebraicè Leſchem, לשם. Epiphanius, & ſecutus eum Hieronymus, eandem Hyacintho gemmam eſſe ſuſpicãtur. Iudæi Turcicam vulgò dictam eſſe putant. Ego Lyncurium à Succino non differre video: & id quoq; pro gemma habitum olim, preſertim quod aureo colore pellucet ac ſplendet, minimè dubito. Et fortè Leſchem vel Leſem vox, ad Gleſſum accedit: quo nomine veteres Germanos Succinũ appellaſſe Plinius refert. hodie quidem exoleuit.

VIII.

Achates. Αχάτης. Hebraicè Schebo, שבו. R. Dauid Kimhi tradit hanc gẽmam ad hyacinthinum colorem decllina-

clinare. Chaldæ⁹ vertit Torkia, טורקיא, Turcicam vulgò dictam nimirum intelligens.

IX.

Amethystus. Ἀμέθυσος. Hebraicè Achlamah, vel Ahalamah, אחלמה. Videtur autem Grammaticis Iudæorũ deriuari hoc nomen à chalom, id est, somnio: quòd qui gestat, semper somnia videat. Chaldaicè vocat̃, En egla, עין איגלע, id est, oculus vituli, à similitudine.

X.

Chrysolithus. Χρυσόλιθος. Hebraicè Tarschisch, תרשיש. Hanc R. Dauid Kimhi coloris cærulei facit. Videtur autem à mari, vnde prouenit (inquit Fagius) nomen suum accepisse. Quare & Paraphrastes Chaldæus trãsfert, כרום ימא, Karus iama, si rectè lego. Manus eius quasi sphærulæ aureæ, habẽtes inclusum Tarschisch (Tharsis, Munsterus,) Cantici 5. Sunt ex eruditis Rabinis, qui Hyacinthum interpre

tentur, Munſtero teſte: dicentes habe re formam Tekelet, תכלת: quod nomē pro colore hyacinthino ſeu cæruleo lanæ aut ſerici, ſemper accipi video in Sacris, nuſquam autem pro gemma. Tharſis quidē alijs in locis alij interpretantur mare, portum vel nauale, inſulam, Aphricam. Mihi hoc in loco Hyacinthum vertere placuerit: quoniam aliud nullum huius gemmæ Hebraicum nomen inuenimus: & habet hæc quoq; maris ſubcœruleum colorem: ea præſertim Hyacinthi ſpecies, quam Veneti aut violacei coloris eſſe legimus, & imitari ſapphirum. Etſi ex nominis ſimilitudine Tharſis, Turcicam vvlgò vocatam eſſe aliquis cōiecerit: quæ itidē cœrulei coloris eſt. ſed prior opinio magis arridet.

XI.

Onyx, vel Onychinus vt D. Hieronymi interpretatio habet: præſtat autem onychem, vel onychium voce diminutiua dicere. Septuaginta hoc in

loco

Beryllium, Βηρύλλιον: ſequente autem, & vltimo Onychium, ὀνύχιον, poſuerunt, ſicuti & Ioſephus. Hebraicè legitur Schoham, שׁהם: Erant autem Schoham duo magni, etiam in humeris Epomidis, Lxx. Smaragdos verterunt, Ioſephus Sardonyches, cū hoc in loco onychem vertat. lege ſuprà quæ in Gemmæ primæ explicatione ſcripſimus. Iudæus quidam Bibliorum paraphraſtes, ferè vbiq; vertit בורלא, Burla, quæ vox ad Beryllum accedere videtur, inquit Fagius. Phiſon fluuius circuit totam terram Hauilah: in qua eſt aurum bonum, & Bdolah, [*vel Bedolah : quod alij aliter interpretantur,*] & Schoham, Geneſeos 2. Auguſtinus Steuchus in recognitione in Vetus Teſtamētum: Variatur, inquit, in hoc lapide Schoham: quem Aquila, Symmachus & Theodotion, Onychinū ſunt interpretati, quos ſequitur Pagninus in ſuo Theſauro. Septuaginta lapidem Praſinum. Schoham, inquit

Agon Hebræus, lapis eſt precioſus, candidus & permixtus, (quod Onychi conuenire videtur,) vt citat Auen Ezra, ſe quidem ignorare profeſſus. Vide plura ſuperiùs de Hebraico hoc vocabulo in prima gemma,

XII.

Beryllus, vel Beryllium, Lxx. & Ioſepho interpretibus. Vide proximè retro, numero XI. Hebraicum nomẽ eſt Iaſchpheh, ישפה, quod ad Iaſpidẽ Græcis & Latinis vſitatũ vocabulum ita accedit, vt minimè dubitandũ videatur, quin hæc verè ſit Iaſpis: non quæ ſexto loco Iahalom Hebraicè dicitur, & iaſpis à quibuſdam vertitur, cum ſit Adamas.

Hæc de duodecim Gemmis Rationalis ſiue potiùs Oraculi pontificij.

Porrò Ezechielis cap. 28. in theſauris (vel in diademate) principis Tyri, ex duodecim iam dictis, nominantur nouem, in Hebraico textu: à Lxx. verò & D. Hieronymo ijdem omnes, v-

nà

nà cum auro & argento. Et fortè ἀῤγύριον in textu ſcriptum fuit: λιγύριον verò in margine ad emendationẽ adſcriptum, irrepſit poſtea in textum. in Hebraico enim auri tantùm mentio fit, argenti nulla. & Exodi etiam cap. 28. ἀῤγύριον pro λιγύριον malè legi, iam monui.

Poſtremò Apocalypſeos cap. 21. de Hieruſalem ciuitate cœleſti ſic legimus: Et lumen eius ſimile lapidi pre- "
cioſiſsimo, tanquã lapidi iaſpidi cry- "
ſtalliſanti. Et habebat murum magnũ "
& altum, cum portis duodecim, &c. "
Eratq; ſtructura muri eius ex iaſpide: "
& ciuitas aurum purum, ſimilis vitro "
puro. Et fundamenta muri omni la- "
pide precioſo ornata. Fundamen- "
tum primum, Iaſpis. Secundũ, Sap- "
phirus. Tertium, † Chalcedonius. " *†Carchedonius.*
Quartum, Smaragdus. Quintum, "
Sardonyx. Sextum, Sardius. Se- "
ptimum, Chryſolithus. Octauum, "
Beryllus. Nonum, Topazius. De- "

„ cimum, Chryſopraſus. Vndecimū, „ Hyacinthus. Duodecimum, Amethyſtus.

Ex hiſce, octo nominantur etiam inter duodecim gemmas Rationalis Aaronis: at Chalcedonius, Sardonyx, Chryſopraſus & Hyacinthus, hîc nominati, in Rationali non inueniūtur: proq́; ijs ponūtur Carbunculus, Lyncurius, Achates & Onychium. Poteſt autem pro Lyncurio intelligi Hyacinthus, vti Epiphanius etiam & Hieronymus conijciunt. Pro Carchedonio [*ſic enim legerim* καρχηδόνιος, *non* χαλκιδῶν, *vel Chalcedonius, vt noſtri Codices habent,*] Carbunculi ſpecies, Granatus vulgò dictus: pro Sardonyche, Onyx vel Onychium, cum ſint congeneres, & Sardonyx è Sardio & Onyche mixtus. Atq; ita reliquū erit vt pro Schebo Hebraicum nomen in Rationali, quod Achaten interpretantur, nos Chryſopraſum reddamus, gemmam multò precioſiorem, & Aaronis ornatu

natu digniorem. Et sic ijdem duode cim vtrinq; lapides fuerint.

Statueram in principio huius Corollarij, locos Sacræ scripturæ de pótificali Aaronis ornatu (circa Ephod siue epomidẽ prẹsertim, & Essen [Hoschen, quod & pectorale iudicij, λόγιον τῆς κρίσεως interpretantur] siue Rationale in medio epomidis anteriore parte supra ipsam cordis sedem, duodecim gemmis distinctum) recitare ad verbum: vt habentur Exodi capitibus 28. & 39. & Leuitici cap. 8. Deinde Ezechielis 28. locum, in quo eædẽ ferè gemmæ nominantur: & ex nouo Testamẽto Apocalypseωs cap. 21. Sed cum hos locos quisq; in suis Biblijs legere posit, breuitatis causa omisi.

Deinceps verò vt angustum quod superest huius quaternionis spacium vel in Typographi gratiã expleatur, veterum quorundam loca argumento præsenti apprimè conuenientia, adscribam.

Ephodem Iosephus Antiquitatum Iudaicarum libro tertio capite octauo, Græcanicæ epomidi similem facit. In huius medio (circa pectus medium) lacuna quædam relinquebatur, cui inserebatur frustũ ijsdem coloribus, quibus ephodes, variegatũ. Id vocabatur essen, ac si dicas Rationale: & lacunam adamussim explebat. In vtroque autem humero singuli sardonyches, fibularum vice epomidem annectebant.

Cęterùm de bello Iudaico libro sexto capite sexto: Epomis, inquit, thoraci similis videbatur: duabus aureis aspidum [*scutorum*] specie vinciebatur: quibus inclusi erant optimi maximiq; sardonyches. Rursus Antiquitatum libro tertio capite nono: Sardonyches, inquit, quos pontifex in humeris gestabat, mirè splendebant: is qui dextrum humerum occupabat, quoties litatum esset, tanto fulgore emisso, vt procul etiam intuen-

tuentibus conſpiceretur, idq́ præter naturam ſuam & conſuetudinem: [*quaſi & aliàs fulgere ſoliti, ſed non adeò.*] Per duodecim verò gemmas, quas in in pectore pontifex inſutas eſsêni geſtat, in bello victoriam prænunciare, Deus ſolebat. nam priùs quàm exercitus ſe moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo facilè innoteſceret, adeſſe Deũ, opémque & auxilium ſuum inuocantibus eſſe allaturum. quapropter Grçci, quotquot à religione noſtra non abhorrẽt, cum hoc miraculum pro compertiſsimo habeãt, ita vt negari non poſsit, eſsêna vocant λόγιον, hoc eſt, oraculum. Sed deſijt tam eſſen quàm ſardonyx fulgorem emittere, annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter legum ſuarum præuaricationem. Hæc ille. Plura autem de Ephod leges apud Suidam in vocabulo Ἐφούδ.

DE XII. GEMMIS
EX COMMENTARIORVM
diui Hieronymi libro 15. in Esaiam cap. 54.

DE natura duodecim lapidũ atq; gemmarum non eſt huius temporis dicere, cum & Græcorum plurimi ſcripſerint, & Latinorum: è quibus duos tantùm nominabo, virum ſanctæ & venerabilis memoriæ epiſcopum Epiphanium: qui inſigne nobis ingenij & eruditionis ſuę reliquit volumen, quod inſcripſit περὶ λίθων. Et Plinium Secundum, &c. Cæterũ ex duodecim lapidum in Rationali Aaronis poſitorum numero in quatuor ordines diuiſo, ſecundus habet carbunculum, ſapphirum & iaſpidẽ: qui tres itidem hoc in capite Eſaiæ 54. ſimul nominãtur. Quare de tribus his tantùm dicemus in præſentia.

Carbunculus igitur videt̃ mihi ignitus ſermo doctrinæ, qui fugato errore tenebrarum, illuminat corda creden-

dentiū,† &c. Porrò Sapphirus qui ponitur in fundamentis, cœli habet ſimilitudinem, & ſupra nos aëris. Eze chielis quoq; ſcriptura commemorat: quòd locus in quo thronus Dei ſit, ſapphiri habeat ſimilitudinem, & gloria Domini in hoc colore conſiſtat, qui portat imaginem ſupercœleſtis. Sed propugnacula vrbis Dominicæ, hoc eſt, murorum mœnia, iaſpide roborantur: qui poſſunt omnem altitudinem eleuantem ſe contra ſcientiam Dei deſtruere atq; conuincere, & mendacium ſubijcere veritati. Qui ergo in diſputando fortiſsimus eſt, & ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs roboratus, iſte propugnaculum Eccleſiæ eſt. Iaſpidum multa ſunt genera: [*videtur hæc ex Epiphanio tranſtuliſſe, etſi parum bene, & in quibuſdam varians:*] Alius eſt enim Smaragdi habens ſimilitudinem: qui reperitur in fontibus Thermodoontis fluminis, & vocatur N. quo omnia phantaſmata fugari au

tumant. Alius viridior mari, & tinctus quasi floribus. hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundissimis specubus eius nasci referunt. Alium verò iuxta Iberos Hyrcanosq́ue, & mare Caspium reperiri, & præcipuè iuxta locū Neusin. Est & alius Iaspis niui & spumæ marinorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto cruore subrutilans. Hoc diximus vt vniuersas gratias spirituales in Ecclesiæ propugnaculis cognoscamus: quas qui habuerit, vanos timores fugat, & potest cū sponsa dicere: Fratruelis meus candidus & rubicundus. Portæ autem istius ciuitatis de lapide sunt crystallo: qui scalpitur varijs modis: quo lapide nihil purius est. Deniq́ue vehementissimis alpium frigoribus, & inaccessis Soli speluncis, concrescere aquæ dicuntur in crystallum, & tactu quidem lapidem, visu aquam esse, &c.

Quod ad colores, quibus vt vela templi, ita & Pontificis Epomis & Ratio-

tionale diſtinguebantur, (aureũ, byſſinum, coccinum ſeu puniceum, purpureum, & hyacinthinum vel ianthinum,) de ijs hîc quicquam adferre, anguſtia temporis & loci excludimur. Cui vacat & libet, legat Ioſephum Antiquitatum 3. 8. & Philonem de vita Moſis libro tertio: & Originem Homilia nona in Exodum.

FINIS.

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS PRÆSERTIM QVARVM

Diuus Ioannes Apostolus in sua Apocalypsi meminit: De alijs quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebruit, Libri duo: Theologis non minùs vtiles quàm Philosophis, & omnino felicioribus ingenijs periucundi, è non vulgaribus vtriusque philosophiæ adytis deprompti: authore Francisco Rueo, Doctore medico Insulano.

Editio secunda. nam prima mutila, & inscio authore edita fuerat.

TIGVRI M.D.LXV.

AVTHORES IN HIS libris citati.

Aëtius
Albertus Magnus
Antonius Lodoicus
Apuleius
Aristoteles
Arnoldus à Villa noua
Auerrois
D. Augustinus
Aulus Gellius
Carolus Bouillus
C. Plinius
Dioscorides
Galenus
Georgius Pictorius Villingensis
Halyabbas
Hermolaus
Hieronymus Hungestus
Iamblichus
Ioannes Manardus
Marbodeus poeta Gallus
Marsilius Ficinus
Nicolaus Florentinus
Numenius
Paulus Aegineta
Petrus Aponensis
Petrus Crinitus
Plato
Plotinus
Rases
Solinus
Theodoretus Cyrensis episcopus
Theophrastus
Thomas Aquinas
Vincentius in Speculo naturalis historiæ.

LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI PARS prima, De Gemmis XIII. in D. Ioan. Apocalypsi memoratis.

PARS II. DE CAETERIS Aliquot Gemmis & lapidibus.

His ſubijciuntur:

Excerpta quædam ex Authoris Epiſtola apologetica, qua de figuris, quæ inſcalpuntur Gemmis, agitur.

PASCHASII Balduini Canonici Phalempinenſis ad Fr. Rueum Epiſtola erudita: qua ſuper his duobus Ruei libris iudiciũ cõtinetur primùm: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deq́; earum admiratione, vſu, abuſu & viribus tractatur.

DE

DE GEMMARVM ORTV, LIBER PRIMVS.

De lapidum & Gemmarum generationis causis diuersis. Caput I.

Numquenq; lapidem ex altero maximè duorũ elementorum, terra ſcilicet vel aqua, conflari apud omnes rerum naturalium peritos, tam in confeſſo eſt atque naturali rationi peruium, vt nullus, ni vel leberide cæcior, addubitarit. Porrò qui lapides non perſpicui ſunt, ex terrea craſsioreq; quadam ſubſtãtia, humido tenaci perfuſa, generationis materiam mutuati ſunt. Qui verò pellucidi viſuntur, ex aqua præſertim conſiſtunt, cui ſubtilis quædam terrea nec obſcura materies immixta eſt, vt & in cryſtal-

Non perſpicuorum lapillorũ cauſſæ.

Pellucidarum Gemmarũ cauſæ.

lo ac beryllo glaciei ſpeciem planè referentibus videre eſt. Quanquã & hęc intelligi velim, nõ quòd duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aërẽ, ab illorum mixtura ſeparem. Apud principes nanque philoſophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis conſtare. Verumenimuerò ita quæ diximus accipienda ſunt vt alterum illorum, terram nimirum vel aquã, in quouis lapide pręcellere intelligas, etiamſi aliter Plotinus ſentire videri poſsit, de quo alibi fuſiùs egimus.

Lapillorũ cauſſa efficiens duplex.

Quòd autem ad effectricem vocatam cauſſam attinet, duplicem eam vtriuſque philoſophiæ principes numerarunt: altera nanque ſuprema, altera verò inferior. Princeps cauſſa eſt Deus ipſe Optimus Maximus, rerum omnium creator & ſeruator, in quo, cum quo, & per quem ſunt omnia, & ſine quo (diuo Ioanne Apoſtolo teſte) nihil factum eſt. Quem & Ariſto-

Deus.

teles

teles Ens entium, ſupremámque vocabat intelligentiam, aſſerens omne opus naturæ, opus eſſe intelligentiæ. Illum itaque Deum, vt omnium rerum creatorem, ita ſingulorum primariam & ſimpliciter neceſſariã cauſam, vt etiam lapillorum gemmarúmque, Chriſtiani omnes norunt. Quandoquidem ſapientis eſt oraculum: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul: quod equidem bifariam interpretatum inuenio: Quibuſdam quod dicitur ſimul, non ad creationis inſtans referentibus, verùm ad inſtãs propoſiti diuini, vt ſcilicet ſit ſenſus, quòd Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare. "Simul creata omnia, quomodo.

Ita enim librum Diuo Auguſtino relatum, qui de mirabilibus ſacræ ſcripturæ inſcribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuerſos lapides ſinguláſque Gemmas creauit, dum videlicet vnica ſoláque ſua voluntate multiformem quarumuis

ſpecierum ac indiuiduorum diuerſitatem fieri voluit: in qua voluntate vnica ſimpliciſsimaq́; ſingula ſimul fecit, quę ab eorum ortus principio per tempus diſpenſare non deſiſtit. Quãuis & hîc accedere poſsit germanior forſan intellectus, cui philoſophi cõplures & non obſcuri, ipſa quoq; ratio ſubſcribunt: ſcilicet quòd Deus omnia ſimul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac ſeminarium quoddam materiæ primæ, ante generum, ſpecierum atq; indiuiduorũ diſcretionem, infudit. Illa ſiquidem materies, diuiſionis adhuc & productionis expers, moles erat quædam informis, omnium tamen formarum ſeminio ab ipſo creatore perfuſa: vnde † tãdem, quando, & ijs medijs quibus ſupremus opifex ab æterno præſcit & vult, perfecta rerum productio & fœtura extimularetur. Ideoq; & hi admittunt omnia quidẽ ſimul eſſe crea-

† tandẽ aliquando

ta,

ta, non autem simul esse facta. Confirmat & id sententiæ diuus ille Augusti nus super Genesim, adserens, quod quæ à natura generantur, secundum rationes seminales in materia consistētes, producuntur: quod & multo copiosius disseruit tertio de Trinitate cap. 9. vt scilicet inaudias materiam in se habere, & quasi fouere cunctarū formarum rationes seminales sibi à primæua constitutione ingenitas insitásve: ex quibus tandem, agentis actionem, pro modo, expertis, educantur extimulenturq; formæ naturales, elementorum commixtionem essentialiter consequentes, vt & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant verè, & (vt dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verùm de his alibi fusius. Nūc verò hæc de principe illa caussa & Gemmarū plasmatore sufficiant. Quæ tametsi cunctis sat esse queant: quia tamen pulchrum, decorum atq; vtile est homi-

nihaud vsquequaque indocto, nosse quibus secundis medijsq; caussis, vnde cuncta de quibus disceptatur, originem capessunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum caussarum commeminisse. hoc nanq; pacto fiet vt absolutior de his nostra sit traditio. Quanquam enim Deus omnium sit caussa immediata, quædam tamen solus, & citra alicuius coagentis admissionem, efficit: ideóque (vt aiunt Theologi) eorum caussa est tota. Nonnunquam, sua liberalissima bonitate, cooperantes alias secũ adsciscit affouétque caussas, & hoc propter connexionem vniuersi: ita tamẽ vt nulla alteri aduersetur. Proinde (vt „ inquit Bonauentura libro secundo, „ quæstione secunda, circa finem) quia „ diuina voluntas nó cognoscitur, nec „ ipsa ab actione excludit operatio- „ nem caussæ creatæ: nec etiam ab ea- „ rum cognitione humanam capacita- „ tem arcet. Ideóque bonum & peruti- le est,

Causæ inferiores secundę, vel mediæ.

le eſt, ſeſe exercere in cognitione cau„ ſarum creatarum. Ante hunc item ‹ multis ſeculis Pindarus aſſeruit, quòd quicquid intra ſe terra occultat, & vltra cœlum poſitum eſt, homo contemplatur. Nec id infructuoſum putes: quoniam, diuo Paulo autore, inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta cóſpiciunt, ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Verũ vnde digreſsi ſumus, pedẽ referre libet. Prętermiſsis itaq; nũc ſuperioribus cauſsis, in ſequentium duorum capitum gratiam, non vulgarium philoſophorum placita narraturi dicimus, quòd à primario illo omnium principio, inferior humiliórque Gemmarum cauſſa dici poteſt, facultas cœleſtis orbis moti, ab ipſo Deo transfuſa, pro ipſius orbis diuerſarum partium varia poſitione, quam aſtrorum periti aſpectum appellant. Porrò quid ſit cœli orbium, planetarum, ſyderúm ve aſpectus,

Cœlũ gemmarũ cauſæ efficiẽtis quandã habet rationem.

situs siue configuratio, non est huius instituti: quamobrem Mathematices peritis relinquo. Hoc vnum præfatus quòd pro variorum aspectuum ratione & materiei multiiuga præparatione diuersas in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfundere virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores sensibilesq́ caussas scrutati, cœlo ipsi extenso vim illam mineralẽ lapidificam tribuendam censuerunt, mediatè vel immediatè, vt dicũt, hoc est intercurrente alia caussa vel non. Mediatè quidem, quòd tametsi corpora cœlica loca nõ rarò mutent, apparet tamen sedes eas lapidificas facultatẽ illam, semel ac efficacissimo cœli conatu conceptam, tam contumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gignendo, iam dictæ potentiæ fidem propalàm testentur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi iampridem est à domi-

na quadam fide digna, quòd Domina Heuerensis è Luxemburgorum illustri genere oriũda, duos habeat seruetq; hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto naturæ miraculo, producant, vt eos quicũq; statis temporibus intueantur, συγγενῆ, id est cógenerem sibi prolem eniti, palàm iudicent. cuius caussam, siquidem in naturæ tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quòd vis illa cœlestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfusum in aquam primum, congruamq; substantiam, demùm in Adamantem gemmã durauerit transformaueritq;. Quod ne iustò plus admiretur quispiam, autor est Theophrastus esse lapides qui pariant: nimirum quòd virtus illa cœlestis tenaci materiæ, vti præstruximus, semel transfusa, subiectæ contumaciùs cohæret substantiæ: quæ videlicet quò vehementioré cœli actio

Adamãtes sibi similes parere.

nem experta est, eò pertinacius hanc retinere intelligitur.

Instrumentalis Gemmarũ caussa.

Vicina aũt & cõiuncta seu instrumentalis lapidum caussa duplex annumeratᵉ. Vel enim calidũ quoddam est, (si ex elementis corpora substantialiter fieri statuamus:) aut caliditas, (si solas in mixtis qualitates asseruari sentiamus) in materia terrea persistẽs, & humidũ tenax per terreæ molis tenuissimas quasq; partes diducens, digerensq;: hac ratione singulorum elementorũ, terrę præsertim & aquę portiones tam aptè & ad amussim cõfundens atq; cõglutinans, sed & ab omni excrementosa fæce despumãs, vt pro lapidis Gemmæve forma producenda materiã ipsam rectè præparet. Aut demum ea causa frigidũ quoddã est, siue frigiditas, in aquea substantia terrestris & siccę materiæ actionem perpessa consistens, sua constrictione (frigidi nanq; est cõstringere) omnem superabundantẽ humorem adeò expri

mens,

mẽs, vt etiã impendiò induret, adeoq́ꝫ tantum eius relinquat, quantũ ad decentem partium connexionem ſit neceſſarium, vt & hinc inuitandę formę materia diſponatur excolaturq́ꝫ. Qua de re non diſtitentur philoſophi illi, quòd quamuis lapilli hi à frigido coaluerint, à calido tamen, citra alterius humoris appulſum, liquari contumaciter recuſant: quod videlicet tanta in illis humidi ſicciq́ꝫ naturalis commixtio, germanitas & neceſsitudo, vt ſuo omni ex parte contrario affici renuant: necnon, niſi familiaris qualitatis illicio affecti, ad externę qualitatis actionem conniueant. Quanquã non deeſſe compertũ habeamus qui duo tantùm elementa recipiant: ac frigidum vt à natura, ita ab omni actione ſecludant, qui debile calidum Gemmarum cauſſam conſtituunt: de quibus alias.

Quid ſint, & vnde vim ſortiantur, Gemmarum proprietates occultæ. Cap. II.

AVtor eſt Galenus nono ſimplicium pharmacorũ libro, quòd Gemmæ vires habeant partim ſecundum ſubſtantiæ totius proprietatem, partim ſecundum qualitates effectrices, hoc eſt manifeſtas: quas cum potentijs hic emanantibus ea medicinę pars, quam Græci φαρμακοδυναμικὴν, Latini medicatiuam appellãt, in primis contemplatur. cuius conſiderationẽ præſens inſtitutum non amplectitur. Porrò ſubſtantiæ totius proprietatẽ philoſophi vocant occultam, quòd ſubſtantia virium, quibus ſtupenda illa munia abſoluuntur, humanæ rationis fugiat captum: vt ne ſummis quidem viris illarum aliquã penitius aſſequi contigerit aliter quàm multo vſu. Nimirum quòd omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda

Cur virtus occulta dicatur.

gend*a*

genda ſit, ab eius cauſsis proximis euidentibusq́; quæ bifariam diſcriminantur: vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipſius formæ ſpecificæ ratione. Porrò commixtionis modus miſcibilium, mixtura & cóglutinatione perficitur, quæ exactè perueſtigari humana diligentia nequeat, vel eo maximè nomine quòd infinita ſit illorum cómiſcendorum proportio. Eius verò quæ ſpeciem adfert formæ rationem, vel ideo imperſcrutabilem intelligere eſt, quòd ipſam prodire autumāt, partim quidem (vti præſtruximus) ex potentia materiæ, formarū rudimentis ſeu ſeminijs à primæua conſtitutione perfuſæ, partim autem (vt magnę philoſophorum illuſtrium turbę placet) ab ideis in mente diuina cóſiſtentibus (quas diuus Auguſtinus primordiales vocat) id eſt, ab ipſo Deo, hinc ab anima mundi (ſi Platonicis conſentimus) & alijs inferioris ordinis cælicis corporibus, in elementa

Duæ proprietatis cauſſæ.

Vide illuſtriū quorundā philoſophorū ſentētiam de formarū origine & in materiam infuſione.

primum influentibus: deinde & per ea media ad formam iampridem inseminatam & ceu inchoatam (tanquã scilicet mentis alicuius & voluntatis diuinæ ministris) disponentibus: Cuius præparationis absolutam considerationem, humana etiam quantũuis diligens aut sublimis sagacitas nó assequatur. Cum itaq; reconditarum illarum facultatum caussæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubiũ esse suspicor, quin omnibus peruiũ, quòd nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentoq; experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta explorataq; dici posit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vti per somnia nonnunquã legimus contigisse. Quo modo scitũ est syluestris rosæ radicem aduersus canis rabidi morsum, aquæ pauoré omnisq; potus metũ & graue fastidium adferentem, præstare. Matre scilicet, cuius filius

lius in Lacetania Hiſpaniæ finitima belligerans, morſus periclitabat, per ſomnum (viſa in fruteto illius radice ſibi ſuauiter applaudente) præmonita: quam & deinde qua potuit diligētia filio miſit, ex lacte potandam, filiū obſecrās vt religioni parens matri obſecundaret biberetq́;. Quo vnico ſimpliciq́; remedio, miles ille præter omnem expectationem ſeruatus, occaſionem præbuit cognoſcendæ eius radicis occultæ contra illum affectum facultatis. Eſt igitur mixti latens occultáve proprietas, facultas quædam †propter ea, vnde ipſum eſſentialiter conſiſtit, inſita: perq́; priuatas operationes, multo vſu periculóve ſolo, vel aliqua reuelatione, citra rationem cognita. Quòd demū mixtionis ac cóglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris doctrinæ gratia his quoque cōnectere libet (forſitan eñ tantę diuerſitatis occaſionē ſciſciteris ac libēter audias) quòd tam diſcrepātis

Quid mixti recōdita proprietas.

† per

mixturæ & coaptationis caussam philosophi sunt arbitrati esse, vim quandam cœlestem subiectæ materiæ partes, varias licet, pro sua virtute permiscentem: adeoq́; vel vario huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam formam decenter apparenté, in quam tandem ad amussim dispositam & excultam mirificæ illæ transfunduntur virtutes, formas consequẽtes specificas. Porrò hac dicendi consequutione eò tandé deuenimus, vnde earum quæ in Gemmis sunt proprietatum facultatumq; reconditarũ caussæ, quas antè præstruximus, nobis sese vltro ac præter expectationẽ diligentiùs perscrutandæ, ac in conspectum reuocandæ, insinuent. Celebris est itaq; philosophorum sententia, quòd omnis caussarum turba ab vna eademq; principe pendet, ducitur atq; conseruatur: ad quam & propter quam, ceu ad communem omnium finem caussæ omnes sua munia

Omnium caussarum vnica princeps.

tan-

tanquam communi quodam & insito consensu dirigunt: Deinde & omnia fieri desuper à summo bono, hoc est, Deo ipso: eademq; esse & optima & ordinatissima. Proinde nòn irēt inficias, Gemmas & earũ virtutes à Domino Deo esse, eumq; etiam solùm cunctorum caussam dici posse verã, alias autem caussas impropriè & ceu per analogiam nominari non diffiterentur. Veruntamen quanquam philosophis illis cognitum id & optimè perspectum esset, nihilo tamē magis conquieuit mira infatigabilisq; illorum auiditas discendi, & in suis operibus creatorem admirandi contemplandiq; desiderium. Quinimò insito quodam cœlesti ardore vigoreq; ad propinquiores rerum caussas, ceu videlicet primæ illi ac veræ vtcunq; instrumentarias, animorum suorum penè diuinam atq; perspicacissimam sublimitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, pri-

mam ſapiẽtiam, quam & boni verbũ illorum quidam nominant: & cum mente, intellectũ, totũ vtrũq; mundũ (intelligibilem dico & †vitæ) ſtatuere ſunt opinati. Quũ verò bonũ ipſum, mentem & intellectum vnũ quid eſſe, ac vnica ſimpliciſsimaq; ſubſtãtia pſiſtere adſtruunt, vnicum eſſe rerum omnium & ſingularum principiũ profitentur, ſemper omnib⁹ adſtans, cuncta fouens, viuificans, excitans, complens & roborans. De quo ſacer ille Orpheus ita cecinit:

† ſenſibilẽ

Cuncta fouẽs, atq; ipſe ferẽs ſuper omnia ſeſe.

Hinc & diuinus ipſe Plato diuino Sole colluſtratus ita in Sophiſta ait:
„ Animalia cuncta mortalia plantasq;
„ & quæcunq; terra ex ſeminibus radi-
„ cibús ve naſcuntur, & quæcunq; ina-
„ nimata in terra conſiſtunt, ſiue lique-
„ fieri poſsint ſiue non, nunquid ab a-
„ lio quodam opifice fabricata quàm à
„ Deo facta eſſe, cum prius nõ fuiſſent,
„ dicimus? An multorũ doctrinã ſermo

nesq;

nesq; sectabimur dicentium ista, na- "
tura ipsa, gigni à caussa quadam for- "
tuita sine mente hæc agente: vel cum "
ratione potius scientiaq; diuina, quæ "
ab ipso Deo sit orta? Nos enimuero "
Christiana fide ac veritate edocti, primum hoc rerũ omnium principium, singulari substantia, & tribus personis, conformi, simplicissimaq; voluntate, vnitate, maiestate, æqualitate, ac omnipotentia cóprehendimus & veneramur, Patremq; vocamus, quẽ illi bonum simpliciter: Filium & verbum patris, nos: mentẽ, primamq; sapientiam, illi. Spiritũ quoq; sanctũ nos appellamus, quem illorũ diuiniores boni intellectũ & amorem nuncupant, vel animam cuncta viuificantẽ & animantẽ alij. De quo Plotinus libro de intellectu ca. 2. ita infit: Quisnã est potissimũ qui tradit, animo sapientiam? hic ꝓfectò necessario est intellectus: "
Intellectus (inquam) qui non aliâs q- "
dem intellectus sit, aliâs verò expers "

Vide egregia de Deo Plotini sententiam.

„ intelligentiæ: ſed verus potiùs intelle
„ ctus, qui hanc ob cauſſam ſeipſo ſit
„ pulcher. Sed nũquid in hoc velut pri-
„ mo, nobis eſt quieſcendum, an poti-
„ ùs ſuper mentem quoque progredi-
„ endum? nempe mens ipſa nobis in al-
„ tum progredientibus prior occurrit
„ quàm principium omnium primum,
„ quaſi in ipſius boni veſtibulo conſti-
„ tuta, omnia in ſeipſo nunciãs & ſigni-
„ ficans, velut quædam ipſius boni fi-
gura. Deinde & eiuſdem libri cap.
„ 3. Eadem quoq; (inquit) transferẽs ad
„ vniuerſum, in eo ſimiliter perueniet
„ ad intellectum, cognoſcens eum effe-
„ ctorem reuera totiusq; artificem. ha-
ctenus Plotinus. Porrò in intellectu mundum quendam intelligibilem haberi voluerunt, hoc eſt omnium rerũ, idearum plenitudinem, ſed & in mente omnium iuxta & ſingularum creandarum, gignendarum ac producendarum, id eſt, futurarum rerum ideas, æterna, ſimplici congeneaq; ſubſtan-

tia,

tia,ſolis relatiuis rationibus abinuicẽ diſpeſcitas, perſiſtere intellexerũt.Eaſdemq́ ideas principes eſſe rerũ omnium cauſſas arbitrati ſunt, ab ẻisq́ ceu quoſdam actus,pendere & eſſe animas omnes intellectuales, intelligẽtias,corpora cœleſtia,& quicquid in inferiori hoc mundo eſt vſpiam.Proinde proximam creati mundi cauſſam,item & cunctarum proprietatũ, mẽti & intellectui, hoc eſt verbo Dei & ſpiritui ſancto detulerunt: quanquam ne ipſum quidem bonum ab hac creatione ſepararint, vt ex locis iamiam citatis & alijs non raris philoſophorum autoritatibus patere liquidò poteſt:quemadmodum ſacras etiam literas legere eſt Deo patri per verbum & in ſpiritu ſancto,tanquam vni principio mundi creationem tribuere. Qui feciſti (inquit Sapientia) omnia verbo tuo:& Pſaltes, Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum

enimuero omnibus exploratū velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & præscientia, id est omnium præcognitione & voluntate æterna, discretum. Quem, inquam, Deum certum est non tantum singulorū generū, verumetiam specierum ac indiuiduorū omniū exactissimam proprijssimamq; & constituere & ab æterno præscire substantiā, compositionē, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid præterea illis insit. Vt & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusuis speciei ac indiuidui principes esse caussas: nō modò quod sint, verumetiam cuiusq; earum potestatis tam communis quàm propriæ. Cui & id mihi pulchrè arridere videtur quod plerisq; philosophis placere inuenio: Nempe q virtutibus certis, id est, certam stabilemq; rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra inuanúq; ex sese mo-

Ideæ quid sint.

Diuinæ Ideæ, id est, Deus ipse, omniū rerum caussa princeps.

molientibus, moueantur vires in rerũ natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusiùs ac synceriùs dijs fauentibus disseremus. Porrò à mente ipsa & intellectu illorũ plurimi volunt effusam creatám ve animam vnã intellectualem, vniuerso orbi cómunem, quam idcirco mundi animã vocant. Eandemq; sub mente illa mundi regina rectricé ve, toti mundo pręesse, atq; per eum totum diffundi: vt scilicet tanquam primæ illi caussæ ministrãs, cuncta per eam & sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariæ illius causæ, Dei videlicet ipsius, præcepto parens obsecundansq;. Quapropter & in animam illam mentem impressisse senserunt rerum omnium primarias principésque rationes seminales, tantum ab Ideis diuinis nobilitate dissitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequium infusæ hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam rationem

De anima mũdi secũdum philosophos plerosq;.

esse omnium producendarum rerũ, ac mediorum, quibus Deus ipse eas producere ac proferre voluerit constitueritq́, cum facultate quâ media illa promouere ipsa posit anima: si tamen similis quædam anima pio alioqui Christiano admitti debeat. Ve rum philosophorum quorundã placita narramus, non approbamus. Illã præterea animam sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omnia menti obedientem, eiq́ ministrantem promouere ac vegetare, vt & hinc nõ ab re dici posit instrumentum primum eorum quæ Deus ordinato communiq́ euentu, hoc est, secundum naturam efficit: qua de re hanc animam à mente & intellectu primam vitã nuncuparunt. Cui quoq; mentem, substãtiam ac rationem: intellectum verò vt esset intellectualis, impartiuisse in literis fecerunt. Eam deniq; per omnia flatum spirare vitalem spiritualemq́ prodiderunt, dum suo scilicet spi-

Spiritus mundi philosophis quid.

ſpiritu per omnia penetrans omnia videt,tangit ſentitq́;: & id quidē modo quodam ſuo,noſtris ſenſibus longè impari,incognito & multis nominibus diſcriminato. quo deniq; vnico flatu ſpirituq́;, actu lucido, vi calido & omnis generationis fomite:ceu ſcilicet interioris vitæ quadam propagine, atq; veriùs tanquam diuinæ virtutis vehiculo, ſemper vbiq; pullulare animam illam vniuerſalem mundi exiſtimarunt: quam & forſitan intellexerũt ſub Deo ipſo, principium eſſe intrinſecum,quo formarũ in materia rationes ſeminales ad ſui ſcaturiginem promotionemq́; moueãtur ac emergant. Sed hæc miſſa fiant. Diſcaueo nanq;, longiùs me fortaſsis †palatum,vela ventis præmaturè concedere.Iam itaq; quæ diximus paucis perſtringentes addamus,Deum Opt. Max.†prudentiſſ. omnipotentē,ſummum deniq; bonum, † elementi plurimum ac liberaliſsima ſua bonitate,re

†euagatũ

Cuncta & à Deo & ad Deũ ex ordine cõſtituta ſunt.

† ſapiẽtiſsimum,

† clemẽtia plurima,

bus cunctis pro sola sua volũtate, har moniam, concentum ordinemq́ & à se & ad sese præstituisse: quem stabilẽ ac incõcussum eatenus esse vult, quatenus aliter non disponere decreuit. Harmonico præterea illo consensu, sibi omnium creatori ministrare voluit: primum quidem (quòd ad hunc materialem inferioremq́ mundũ spectat) secundum philosophos illos, ipsam mundi animam ac eius spiritũ: deinde cœlum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maximis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam itaq; animam, hoc quoq; cœlũ, principij caussæq; sub cœlo formatarum generatarumq́ rerum & transfusarũ proprietatũ rationẽ quandam inijsse, ideo philosophi illi putarũt, quòd ad mundi dispensationẽ, tametsi non ex necessitate, vberrima tamẽ Dei bonitate, quadantenus admittuntur. Quod & Auicennas ipse in suis Metaphysicis sensisse videtur: Quæcun-
que

que (inquit) hîc fiunt, oportet præexiſtere in motibus & conceptionibus ſtellarum & orbium. Ab ijs enim ipſa etiam elementa, nonnunquam & artes quædam, ſimiliter & res artificioſæ accidentalis ſaltem vel externæ cauſſæ quandam ſibi denominationẽ vendicant. Placet itaq; philoſophis illis formam & ex ea vim occultã omnis mixti eſſe, primum quidem ab Ideis illis diuinis, id eſt, à Deo ipſo omnium creatore & plaſmatore, miniſtrantibus ei anima mundi (ſi Platonicis conſentimus adferimúſve) deinde & ipſis orbibus cœlicisq; corporibus, planetis, ſyderibus, figuris, luminibus, & ſi quid præterea cœlo extenſo ſimilis rationis inſit: poſt hæc & elemẽtorum temperaturis cœlicis influxibus affectis, cauſſis inquam præparantibus, & materiam ad nouã formam coaptantibus. Habent itaq; (iuxta philoſophorum illorum ſenſum) virtutes illæ reconditæ ſuã originẽ ab

Proprietatum occultarum cauſæ vnde ſint.

expreſsis ſpecificis determinatísque formis, à cœlo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares, quæ omnes cauſſæ ad cuiuſuis rei generationem abſolutam (quòd ad communẽ ordinatamq́ Dei conſtitutionẽ pertinet) conuenire illis videntur. Vnde tandem id eſſe verum commonſtretur, quod iamiam dicebamus, quòd Deus ſcilicet rebus omnibus pro libera ſua voluntate, altiſsima ac præſtabiliſsima bonitate, harmoniã, concentum & ordinẽ à ſe & ad ſeſe quendam inſtituit, indeq́ rerum omnium cum prima cauſſa, Deo ipſo, ſympathia, connexio, correſpondentia conſenſúsve, Diuinum de ſingulis decretum naturâ ſequens, non ineptè ſtatuatur: hoc eſt, vt omnes vires creaturis rebusq́ artificioſis inſitas, à Deo ipſo (qui omnium eſt actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiſcibile) miniſtrantibus eis iã

dictis causis, quæ ideo secundæ vocantur, pēdere ac esse intelligas. Qui tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate (omissis quandoq; ijs quorum meminimus medijs ac ministris) immediatè ex seipso ea facit q̄ vult, quibus quoq; miraculis nomen est. Cæterùm ex his luce meridiana clariùs patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solùm à materiæ varia alteratione seu præparatione, sed à diuerso cœli afflatu, maximè autem à discriminatis formis: discrimine, inquam, nō solùm speciem consequente, sed & cuiuis indiuiduo proprio: Tametsi materiæ apparatū rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momēti certum sit. Qua ratione videre est indiuidua eiusdem etiam speciei, alia alijs etiam esse clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symmetria, puritate vel confusione eorum substantiæ. Nemini nanque rerum naturalium gnaro dubiū

Effectuum varietas est partim ex materiæ præparatione, partī à cœlo.

esse suspicor, cœlicos influxus impediri posse vel omnino minui, propter ineptitudinem materierũ in quas suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Virgilianum:

Igneus est ollis vigor & cœlestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Cui etiam pulchrè & id Platonicum adstipulatur, secundum merita materiæ infunduntur vires cœlestes. Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatis, multis nominibus claret Democriti illius extollenda multum sententia, qua dijs, id est diuinis virtutibus omnia esse plena, constanter asseuerabat. Is siquidem cœlestium vires cum inferioris huius mundi generum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietatibus conferẽs: sed & eorum cum superioribus, maximè verò cum bono ipso, connexionem perpendens, à summo ipso bono singula & esse, & propriorum munio-

Democriti egregia sententia.

rum

rum exercendorum poteſtatem adipiſci doctus, in ijs ipſis Dei vires adeóque Deum ipſum clarere cernebat. Quas virtutes nónulli diuinas illices vel idcircò appellarunt, quòd conté plantium animos ad Deum alliciant tam inſignem opificem, vel quòd potentiæ illæ diuinæ omnem in omnibus promoueant functionem, quod & Ouid. perſenſiſſe videtur hoc carmine:

Eſt Deus in nobis agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mẽtis habet.

Porrò, neſcio quo tandem ſuggerente Mercurio, à propoſito ſcopo dilapſus quodammodo forſitan videbor: præſtat itaq; eò recurrere vnde diſceſsi. Inchoatam tamen iamdudum hanc diſputationẽ in medium cómune ꝗ theatrum adductam, prius libet abſoluere. Quædã enim digitulo tantum tetigimus quę dilucidiori enodatione egere fortaſsis videbunt, quam ſic accipias velim. Vulgata multũ eſt

Ariſtotelis ſentẽtia, quòd neceſſe ſit mundum hunc contiguum eſſe ſuperioribus lationibus, hoc eſt cœlo extenſo, vt inde vis omnis illius gubernetur, vt & hinc plurimis creditũ con ſpiciam quòd cœlum omniũ gignendorum ſit cauſſa effectiua. Quapropter vt pro philoſophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditatis rem hanc omnem explicemus, operæprecium facturus videbor, ſi his quoq; adijciam duplex philoſophis ſublimioribus eſſe cœlum, primariũ videlicet & princeps, cœlum cœlorum, quod & ſpirituale à quibuſdam nuncupatur: idemq; illis eſſe intelligitur, atq; anima illa mundi, quæ aſcita ſibi quadam ſimplici plurimum, ſed congenea conſentaneáve ſubſtãtia, ſpiritus euadit per omnia diffuſibilis, omnium poſt Deum ipſum & ab eo functionum primarium miniſterium. Neq; deſunt qui ſynceriùs exiſtimãt cœlum illud eſſe in mente diuina ceu

Cœlũ duplex.

omnium

omnium rerum prototypum, quanquam & intelligentias quasdam esse creatas cœlo extenso mouendo atque dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quòd Deus sic mundum ordinauit, vt spiritum omni creaturæ præficeret. Cui etiam subscribere videtur Bonauentura lib. 2. dist. 14. quæst. 2. Art. 3. his verbis: Sicut " congruũ est angelos deputari ad mi- " nisterium hominum, sic etiam con- " gruum est ipsos deputari ad motum " & regimen cœlorum, cum in hoc mi " nistrent homini viatori & diuinæ sub " seruiant maiestati. Et hæc positio est " magistrorum tam in theologia quàm " in philosophia: quia concors pietati " & fidei & rationi plurimum esse vide " tur. Hæc ille. Alterum cœlum velut prioris vmbram quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphæras situ disponi pro earum excellentia, naturis & viribus senserunt. Quas om-

Cœlum alterum.

nes & vicissim singulas ad primā cō-
munemq; mundi illam animam, ve-
riùs autem ad spiritualem illam intel-
ligentiam: & hinc ad Deum ipsum, in-
effabili quodam ac obsequentissimo
consensu cōspirare sunt arbitrati. Itē
signa, planetas, sydera, & quicquid
præterea in cœlo hoc extenso consti-
tutum est, vti superioribus seruire, ita
inferioribus & submissis potētias su-
as transfundere, vt & hinc sub terra
quædam quasi cœlica gigni cernere
sit: dum videlicet corpora illa cœle-
stia proprijs lumine, radijs ac viribus,
id est afflatibus, materiam formarum
auidissimam dispumant contempe-
rantq;, & in ea seminariam introducē
dæ formæ rationē ad sui propagatio-
nem extimulant, atq; ad formæ susce
ptionem plasmatori ritè præparant.
Sicuti nanq; hæc, illa, virtute præcel-
lunt, nobilitate ac situ: ita & in inferio
ra vires suas, ipsa trāsfundere superio-
ra præstabilioraq;, vniuersi ordo po-
scere

ſcere videtur, & benignitas creatoris voluiſſe perſpicitur. Nimirum vt qua ratione eſt mouens aliquod non mobile, ſimiliter & alterans ſit quoddam non alterabile, ijſdem dico qualitatibus. Neq; enim quòd varios afflãt influxus, eſt (vt pleriq; putarunt) ꝙ qualitatis diuerſæ participes ſint, ſed ꝙ illa viribus à creatore donata ſint multijugis. Quum nanq; inſtituta ſint incorruptibilia illa cœleſtia vt vegetẽt, regant, & ſub creatore tueantur adſerantq; infima hæc, multimodæ tranſmutationi obnoxia, æquũ fuit vt multiformes eis impartirentur virtutes, quibus ſcilicet iuuent extimulentq; ſubiectæ naturæ vim: non profectò vt ſibi ſimile quicquã producant, ſed vt Deo pareãt atq; ſubminiſtrẽt. Quod reuera præſtare cœlica corpora philoſophari putarunt cùm vi luminis, cum virtutibus proprijs ſpeciẽ totam cõſequentibus, ꝑ radios lumẽq; in inferiora hęc demiſsis. Dũ ſcilicet cœli

corum corporum radij ad terrã (quæ ceu punctum ac centrum ad cœli ambitum & capacitatẽ existimatur) trãsmissi, assumpta etiamnũ forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorũ, per quæ penetrant, substantiâ, arctantur: proindeq; densiores effecti & potentiores, materiam ritè & adportionem æquant coaptantq;, & præinfusas in eam seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amussim, hoc est pro diuinæ ideæ ratione, disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vti pręscripsimus) visũ sit atq; receptum, cœlum illud extensum cunctorum quæ hoc in inferiori mundo generantur caussam esse effectricem: quod tam rationi profectò alienum est, quàm si instrumentum, non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formã artificialem efficere putarent. Quamobrem vt cælica illa corpora ministratoriæ, vel si ma-

uis instrumẽtariæ, caussæ speciẽ quã-
dam à Deo inijsse eorum quæ stata na
turæ consuetudine producuntur, pri
moribus illis & ferè diuinis philoso-
phis iudicentur, nunquam tamen ve-
ræ, hoc est creatricis aut plasmatri-
cis caussę rationem illis concesserint.

Cæterùm pro Christiana nostra ve
raq́ philosophia hoc loci non pige-
bit subnectere verba diui illius Augu
stini, summi profectò & diuini philo-
sophi & doctoris nomen meriti, qui-
bus Deum formarum omnium speci-
ficarum & proprietatum singularum
autorem esse & causam veram princi-
pemq́ propalàm testatur: Inuisibiliũ «
(inquit) seminum creator, ipse crea- «
tor est omnium rerum, quoniam quę «
cunque nascendo ad oculos nostros «
exeunt, ex occultis seminibus accipi- «
unt progrediendi primordia: & incre «
menta debitæ magnitudinis, distin- «
ctionemq́ formarum ab originalibus «
tanquam regulis sumunt. Et mox «

„ ſubdit:Itaq; apoſtolus Paulus diſcer-
„ nens interiùs Deum creantē atq; for-
„ mantem, ab operibus creaturæ quæ
„ admouētur extrinſecus, & de agricul
„ tura ſimilitudinem aſſumens, ait: Ego
„ plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus in-
„ crementum dedit. Hactenus Augu-
ſtinus. Atqui pro huius capitis ſuprema manu ſubnectendū duximus, quòd proprietatis effectus bifariam diſcriminatur: aut nanq; vtilis eſt, aut nocuus. Vtilis cenſetur quo homini quippiam inuitatur adfertúr ve emolumenti, vt (verbi gratia) eius functiones aut vires conſeruet, vegetet, roboret, reparet, abſoluat, & ab internecione vindicet: Vel etiam ad meliorē faciliorem q; vitam quicquam adferat vtilitatis. Nocuus autem huic ex diametro contrarius iudicatur. Deinde vtilis inutilíſve dicitur proprietas vel toti corpori, vel priuatim cuidā parti. Toti ſiquidē corpori venenato, ſingulis itē ſigillatim eius particulis, the-

Proprietatis vtilis effectus.

Inutilis proprietas.

riaca

riaca ex vſu eſt. ſpeciatim verò Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurũ, cor ſedesq́ꝫ virtutũ: Corallium autem & Achates ſtomachũ & ventrẽ ſolãtur, & à noxijs cauſsis aſſerunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac ſingulis quibuſqꝫ partibus inimica cognoſcit. Cęterùm proprietatũ quę ab aduerſis defendũt, quædã hoc moliuntur noxiũ, ad ſe primũ quidẽ conuellendo, deinde immutãdo. Qua ratione Amethyſtus vmbilico admotus vini vaporẽ cũ primis allicit, & Scammoniũ bilem reuellit. Alia verò quod flagitioſum eſt deturbant, ac tandem propellũt, veluti iã dictæ theriacæ cũ alijs medicamentis aduerſus venena valentiſsimis cõtingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & alijs nõnullis familiare eſſe perpetuo euentu cõſpicit. Alia deniqꝫ pręſentẽ eſſe velim minuere cauſſam aduerſam certo indicio cõmonſtrãt, vti Electro atqꝫ Adamãti corã toxico madere cõtingit Proprietatum variæ differẽtiæ.

& Torchois vel findi vel omnino ruinam aut maculam quandam efferre dicitur appetente periculo. Eorũ rursus quæ viribus occultis nituntũ, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraq; pharmaca in actum (vt physicis vulgatum sermonẽ vsurpemus) reduci necessum est, priusquã ad opus propriũ emergant. Alia verò citra omnẽ à corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quòd scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituente nacta sunt: ideoq; sola egẽt conuenienti ad obiectum admotione, vtq; impediens nullum adsit. Qua de caussa Coralliũ etiamsi stomacho diutius adhæreat, nihil à corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquàm & id ei quidã falsò adscribant.

De ratione & caußis virium in Gemmis. Cap. III.

COgnationem certè non obſcuram ea quæ huic capiti inſerenda ſunt, cum ijs quæ nouiſsimè diſſeruimus habere vide̅tur. vtriuſq; enim capitis idem ferè obiectum, eadē penè ratio, idem propemodum argume̅tū, vt & hîc quoq; bonam eorū quæ præſtruximus partem adiectam intelligi velim: quam & adieciſſem profectò niſi prolixitatis nimiæ καὶ ταυτολογίας, id eſt, repetitionis accerſi metus fuiſſet. Inſtitutum itaq; adgreſsi dicimus præclaras multū in Gemmis excellere virtutes. Ideoq; & in magna illas antiquitùs fuiſſe maieſtate tā conſpicuum eſt, vt eum nihilo conſultiùs facturum exiſtimem, qui illarum dignitatem multis encomijs commendare niteretur, quàm qui ſolis lumen leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (lon

gè tamen imparibus)pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutũ tamq; verè stupendorum muniorũ caussas persequi non omnibus ex æquo facilè fuerit. Qua de re, paucis libet de illarũ potẽtiarũ ratione quædam recensere, non floccipendenda. fuerũt enim qui Gẽmas viuere, & à sua anima speciales adeoq; ferè diuinas functiones exercere crediderunt, quorũ iudicium receptũ hactenus nõ est. Aliter Alexander ille Græcus sensit. nanq; quod illarum proprietates elementis vnde cõstituuntur referuntur acceptæ, nimirum quòd hæ in mixto alia ædant opera quàm extra ipsum, in quo qualitatem elementalem, id est, innatũ temperamentum, tanquam instrumentũ ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisq; placeat, multis tamen nõ mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quòd instrumentariæ tantùm caussæ recor-

Alexandri Græci opinio.

Temperamẽtũ, caussa instrumentaria.

recordatus, effectricem, quæ princeps est, prætermisiſſe videri potest, quam peruestigare præsentis est negocij. Hermes autem ille Trismegistus Cœlum Gemmis occultas proprietates trãsfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares q̃ vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitauit asseuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amussi, quoties materia in quam cœlum vim suã exercet, eius orbis ac luminis quandã speciẽ seu cognationẽ refert: ad quã scilicet quo propiùs accesserit gignẽdus lapillus, in hunc feliciùs ac abundantiùs propter materiæ symmetriam, connexionẽ, atq; consensum, cœlũ fuisse operatum intelligat. Sed & ideo multa admiratione dignas Gẽmis esse proprietates inditas asserit, quòd lumine & perspicuitate cœlo quadantenus patentiores demonstratæ, eius actionẽ

Princeps causa.

Hermetis de Gẽmarum virib. sensus.

perfectiùs admiserunt conceperũtq́. Vnde scilicet tandem hominis spiritus affecti specificis pateant Gemmarum proprietatibus, qua ratione Topazium, Carbunculum, Adamãtem, occultis gratiarũ proprietatibus præditas esse confirmant viri non pauci nec incelebres, vt non deuoratis tantùm, sed & etiam gestatis suas ædere liceat cælicas potentias: primum quidem in hominis spiritus, demũ in humores & solidiores eius partes, quibus à peste ac venenis defendatᷣ. Sed enim à cœlo hoc ipsum, quicquid recondita vi possunt, Gemmas accepisse, vel hoc argumento confirmant, q̄ magnos parua mole mirificosq́; promant effectus. Nulli nanq́ elemento cóceſsum volunt paruo corpore plurimum subito præstare, vti nec ignem pusillum magnam vnico impetu lignorum congeriem vrere, vel aquæ pauxillum terræ plurimum perfundere. Quæ verò cœlica vi nituntur, ex

A cœlo esse Gemmarum vires ostendit.

haud

haud multa materia (ceu scilicet vim eam in nõ magnoperè reluctantia obiecta, facili opera, diffundant) admiratione etiamnum dignas suas functiones absoluunt. Nimirum quòd contrarijs aduersantibúsve causis non agunt, & à validissima cœlesti potentia in actionẽ extimulantur. Quo modo (vt physiologis quibusdam non vulgaribus placet) Coralliũ, Carchedonius, Chrysolythusq; Gemmæ, ab Ioue præsertim ac Venere id sunt indeptæ virtutis quò ab atræ bilis melancholiæ've symptomatis vel ferentem asserere valeant. Deinde & Mercurio Achaten sacrã perhibent, ideóque & facundiam inuitare, & homini contra venena amuletum esse testantur. Aduersus quæ etiam è Creta collectam dictamnum à Phœbo (qui Pythonem transfixisse fingitur) id est, à Sole omnis vitæ & propaginis fomite, mutuatam esse profitentur facultatem. Sed & herba Pentaphyllon cœ-

lica vi palàm prædita creditur nó venenatis modò auxiliari potens, ſed vnico folio diariam febrem, ſi bis in dies ſingulos ſumatur: ternis, tertio quoque recurrentem: quatuor autem folijs quartanam febrem pellere atque conficere poſſe laudata. Nec iniuria profectò, quum nempe febres hæ varijs pugnent tum naturis tum intemperantijs, haud facile fuerit (ſi me nó omnia fallãt) explicare quam ob cauſam naturalem, vnico ſimpliciſsimóque hoc remedio, Pentaphyllo ſcilicet, tam diſsimilis rationis affectus abigi queant, ſi non virtutem hanc cœlum ipſum illi impendiſſe cauſſeris. Quid præterea Phœbo ſacrę Pæonię, à comitiali morbo vel portantẽ vindicare poſſe, præter cœlum, conceſſerit naturalis ſenſualíſque philoſophus? Neq; enim pauca reperias medicamenta quæ ſimilis caliditatis, ſiccitatis ac modicæ adſtrictionis cõformes promant qualitates, quarum ratione

tione tametsi germanas ædant opera tiones manifestas, aduersus tamen il- lum affectum tam præstabilia esse mi nimè experiaris. Sed hæc quorsum? nempe vt mirũ non sit, quòd philoso phi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis occultas profundere potentias: quũ pręsertim similes potestates in obscu rioris substantiæ herbas palã sit illud insinuare creditum. Quid præterea? Nónne à veteribus obseruatũ est qua rundam arborum, Oleæ inquã, Popu li albæ, & Salicis folia solsticiali tépo- re conuerti: fieri etiã vt ipso brumali die frondes quædã reuirescant? Vt & hęc Marcus Varro stupenda discrimi na nominarit, quibus videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum vi rore brumalis dies internoscat. Quæ ne iustè quis miretur, non pigebit & hîc quoque contexere quæ M. Cice- ro ex Stoicorum placitis refert: Pro-

batum eſt, inquit, à Stoicis in ipſa bru
ma muſculorum iecuſcula augeri, pu
legium aridum florere brumali die,
item inflatas rumpi veſiculas, & ſemi-
na malorum quæ in ijs medijs inclu-
ſa ſunt, in contrarias partes ſe vertere:
Oſtreis & conchylijs cótingere vt cũ
Luna pariter creſcant & decreſcant.
Cõcluſio. Vnde manifeſtum eſſe puto (vti etiã
præſtruximus) quod & philoſophis
diligenter probatum receptumq́ in-
uenio, quòd rebus ſupernis vis quæ-
dam inſita eſt vehemẽs, quæ maxima
ex parte cum inferioribus conuenit:
indeq́ ſympathia quædam & ceu cõ-
ſenſus emergit, quo animantium mo-
tus tacitiq́ concentus cœlicis corpo
ribus (in rebus quæ ſtata natura fiũt)
concordare videntur: Quo nomine
hæc quoq; inferiora cœlicis ſuis nu-
minibus adſcripta reperio, Apollini
nanq; Aries, Leo, Gallus, Crocodil-
lus, Cantharus, à Chæremone Porphy
rioq́ tribuuntur. Ex arboribus verò
Palma,

Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur acceptæ. Nimirum quòd coram intuearis †Loti folia prius quàm sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari. Mitto quæ de Heliotropio, & alijs non raris herbis, vt literis proditũ est, ita re ipsa quiuis non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

Lotus hæc herba Nili est, non arbor.

Porrò de lapidibus multa nec tamẽ dissimilia à Philosophis Aegyptijs ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines planè repræsentare adstruunt, quos & ideò ab ijs virtutes in sese cócepisse crediderũt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid nanq; philosopho naturali mirum existimare similitudinẽ Gẽmarumq; cum cœlo cognationẽ maiorem, efficere vt eius viribus obnoxius pateant atq; hinc valentiores emergant, quum maximè similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cœlo obnoxium consensum non obscu

rè ſubindicet. A cunctis ſiquidē phyſiologis receptum eſt quòd agentiū actus fiunt in patiente diſpoſito (libet enim eorum vulgatam multū ſententiam ad verbū referre) quodq; ſingulæ ſimilitudines ſeſe natiuo quodā affectu appetunt. † Verùm ne hęc quidem abſurda iudicauerit, qui monimentorum magicorum aſtrologicorumq; nō inuitus meminerit. hi quippe in rebus ſimilitudinem non mediocre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypotheſi ſtatuere. Sed vt magica omittamus, quibus vel ſolo nomine multi terrentur, aſtrologicum aliquod adferemus exemplū. Inter omnes aſtrorum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgarium bona pars facto periculo ſubſcribit) Leonis imaginē aduerſus calculum amuletū eſſe: ſi tamen ſtato tempore, hoc eſt, Sole Leonis primū gradum occupante in auro ſculpta, à collo portetur. Cuius rationē nemo, credi-

† Hæc in prima editione obliterāda Cēſor quidā iudicauit. Vide ſub finē operis.

crediderim, aliam facilè attulerit saltem naturalem, quàm consensum appetitumq́ quendam rerum cœlestiũ cum congenea figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatũ procuratumq́. Propter quem virtus illa cœli, quę constituto illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materiæ, id est auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratũ allicitur, transfunditur, commeat: quæ proximũ, gestãtis scilicet, corpus sua vi afficit, qua à calculo ipsum tueatˉ. †Veruntamẽ nolim censorẽ nostrũ imitatus intelligas, philosophos illos, vel etiã me sentire virtutem hãc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, vt scilicet subaudias illos existimare quod præparatio, qua per sculpturã dictæ imagini fabricandæ necessariã, aurũ cœlicis radijs & influxibus cõcipiendis abundè disponitur, efficit vt materia

†Hactenus quæ obliterata fuere.

hæc patentior reddatur cœlicis afflatibus admittendis, & (vt ait M. Vitruuius libr. 1. de Architect, cap. 6.) de latentibus cœli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, diuinitatis exprimere veritatem rerum peritus vir posse credatur. De quibus fusiùs suprà disseruimus. Sed enim ne philosophorum illorum placita absurdiora putes, quàm vt humanam apparentemq́ saltem aliquam non habeant rationem: Maximè autē quo feliciora, sublimioraq́ ingenia oblectemus (non verò quòd ita esse statuamus) annotanda in primis & hîc nobis videtur Platonis illius celeberrimi, & multorum non mediocrium philosophorum celebrata vulgataq́ sententia, quòd scilicet mundus est animal vnum, vna quadam anima intellectuali (ea est de qua paulo antè disceptauimus) sub mente principe omniū creatrice vita donatum, quæ (menti obsecundans) cógeneo suo spiritu per omnia

Mūdū esse animal vnum sensit Plato.

nia diffuso vniuersum orbem alit, fouet, moderatur. Cui & id Maronis egregij illius non minùs philosophi q̃ poëtæ subscribit: ---*Omnia*

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus,
Mens agitat molem.

Quibus non obscurè ostendit naturam hanc transmutationi obnoxiam à natura stabili ordinatriceq; regi: singula etiã artus & particulas esse quasdam mundani illius ac magni animalis, eademq; saltem communi vita viuere, adde & communi quodam spiritu in ꝓpria munia extimulari. Ideóque & illorum est consilium, vnam in omnibus vitam sub mente esse ac vigere, quæ cuncta eius vi & imperio ꝓagat. Ita tamen vt ad suas functiones obeundas tum cœlicis, tum nonnunquam etiam rudioribus instrumentis vtatur. Quapropter & in hac communi omnium vita sentiunt singulas formas cùm inuicem, tum per animá

Vna in omnibus viuere, omnia inuicẽ cõspirare, & compaßione quadã communicare.

illam vniuerſalem ad omnium vltimū finem, hoc eſt ſupremum ipſum bonum, tandem conſpirare, vt & quæcunque fiant mundi opera, ſigillatim mundi partes ſint vel ad eas ſpectent, vt & ad totum. Quod & ipſe Pythagoras ſuis numeris demonſtrare contendebat, dum vnitatem omnem numerum conſtituere, dualem primum, atq; ex vnitate & binario ternarium (id eſt Trinitatem quandam) cōprehendi, deinde & in ſimplicem vnitatē alium omnem numerum reſolui, multa ingenij dexteritate diſſerebat. Verùm vnde digreſſus eſt noſter tandem redeat ſermo. Senſerunt item & philoſophi illi, quòd citra ſubſtantialē proximamq; cauſſam non poſsit in hoc inferiori mundo naturaliter produci ſubſtantia, nec ſine viuente cauſſa viuens quippiam generari: deinde & duce quodam communi diuerſa quæq; conciliari. Proinde & per ſubſtantialem illum mundanæ animæ vbiq; præſentem

Pythagoræ de Trinitate & vnitate per numeros cōpendioſa ſententia.

ſentem ſpiritum, omnia conſenſum, cuius nunc cõmeminimus, participare volunt. Adde, quod & inter philoſophos conuenit, quòd lumen intelligentiæ eſt actus: intelligẽtias quoq; & ſuperiora lumine & ſpiritu nõ modò cõmuni, ſed & ꝓprio agere. Quid igitur illis arduũ fuit opinari ſpiritũ illum vniuerſalẽ, cœli vim materiæ ad eã ritè paratæ admouere, vnde rationis eius ſeminalis virtus ad opus pridẽ à creatore inſeminatũ exſuſcitet. Præſtat tamen Chimericam illam animam, Chriſtianis incognitã, philoſophis in hanc perſuaſionẽ ductis relinquere: & attendere ijs quæ ratio diuinis oraculis ſubnixa ſuadet, & quotidiana naturæ conſuetudo commonſtrat. Naturam autẽ ſic operari videmus vt cœli lumen non deſit, & rationum ſeminalium in elementis, id eſt, in ipſa materia, latentium per id excitetur fœcunditas. Quemadmodum quippe prudẽs agricola terram

ſementemq́;, ſic ſua arte ac diligentia præparat quò ſpeciem rei cuius in ſemine rudimentum aliquod à natura delitescere ſcit, cœlum omnibus numeris felicius abſoluat: Ita & ſolertiſſimam prouidiſsimamq́; naturam, vel hominem artificioſum aurum lapillúm ve ſic aptare poſſe putãt, vt quæ in ijs per creationem cœpta eſt virtus, vel inſita, per naturam, vel artem eius quamproximè æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeq́; nulli iam mirum ſit, quòd philoſophi illi ſenſerũt, cœlum & artem ſeſe inuicem non raro iuuare: †Quòd enim pro cœlicis concipiendis viribus, & materijs decenter adparandis, cœleſtium motiones & ſitus obſeruare docuerint, vel ideo ſaltem, quòd hæc ad materiam pertineãt, aliter vel aliter aptandã. Nempe quòd elementa pro illorum motu, poſitione, propinquitate aut diſtantia qualitates euariant, quas non pauci rerum naturalium

† Quodq́; pro, &c.

ralium proximas effectricés ve causſas exiſtimant, vel ſaltem in hoc ſuperioribus miniſtrare quòd pro eorum mixtura & temperamento formam quandam ædant quæ ad ſpecificam quàmplurimum diſponat: Vt & id ſit euidens, quod ſuperiore capite prætexuimus, Deum ordinem quendā conſtituiſſe omnium rerum & à ſe & ad ſe. Quem Deum credi non ab re poteſt, ſupra ea quæ ab vniuerſali rerum naturalium confluxu quæq; ſpecies & quoduis indiuiduum recepit, proprietatem quandam humano captui, non ratione, ſed ſolo experimento ꝑuiam, ad hominis vſum, liberaliſsima ſua pietate infudiſſe atq; impartiuiſſe. Vt & vtilitatem inde homo capeſſeret, & tanti tamq; reconditi operis admiratione illectus, ad Dei & Domini ſui omnium creatoris contemplationem amoremq; raperetur conuolaretq;. Hic naq; ordo vniuerſi, & hęc rerum proprietatumq; admiranda va

Cur ꝓprietates occultæ rebus à Deo inditæ ſunt.

rietas, dum ab intellectu diligentiùs auidiúsque introſpicitur, illuminatis tandem mentis oculis, principiũ ſuum, quod eſt bonum ipſum, id eſt Deum, refert, incomprehenſam ſublimitatem, ac maieſtatem ſimplicisſimã, ſapientisſimam, potentisſimam, benignisſimámque virtutem atque bonitatem eſſe. Sed inſtitutum tandem abſoluamus. forſitan enim longius palati diſceſsimus. Itaque tametſi Triſmegiſtus ille non abſurdè videri posſit ſenſiſſe, quòd cœlum lapillis vires abditas impertiatur, proximæ tamen earum cauſſæ non meminit, quam inter philoſophos conuenit in materia conſiſtere, & inde ſuas promere functiones. Qua ratione patet, cœlum ipſum materiale ac extenſum non eſſe principem proximámque, vel ſi mauis, coniunctam cauſſam earum quæ in Gemmis latent potentiarũ. Quãobrem quum ſuperiùs oſtenderimus, reconditarum virium cauſſas à nulla fieri

fieri cōplexionali qualitate: ſed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primariè atq; eſſentialiter conſequente, voluit Albertus ille Magnus cum numeroſa non mediocris literaturæ ac iudicij virorum turba, quòd ſpecies ſeu ſubſtantialis Gemmarum forma ſit delitescentium, quæ ex ijs experimur, facultatum cauſſa effectrix atque immediata. Quanquam nec illi fortè negarint ſubſtantiali illi formæ vim aliquam adijci cœleſtem, quæ vel ſeipſa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuæ illi cauſæ ſuffragetur. His autem non de nihilo ſubtexendum videtur, quòd quæ Gemmæ natura puriſsimæ naſcuntur, & ab omni ſorde defecatæ, nullam artis præparationem ambiunt, niſi vt ritè corpori admoueantur & nihil obſtet. Quæ verò terra aut cruſta obductæ, precioſum intrò condunt the-

Alberti Magni de proprietatū eſſentiali cauſa ſenſus.

ſaurum & gratam pulchritudinem, mangonum officio, abiecta cruſta, & virtutibus & illecebris diffundendis idoneæ redduntur. Neque etiam tibi perſuaſum velim Gemmas æqualiter ſuis functionibus corpora quæuis etiam humana afficere. Quandoquidem pro corporum cum cœlicis orbibus & afflatibus, vnde vim lapilli mutuati ſunt non modicam, maiori vel minori conſenſu, aut eorum corporum conueniente vel aduerſante tẽperamento & innata proprietate, efficaciùs aut ſegniùs Gemmas operari contingit.

Nõ in' quęuis corpora Gẽmas æqualiter operari.

PRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QVARVM DIVVS Iohannes in Apocalypsi meminit. Liber Secundus.

ARGVMENTVM.

IActis instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quòd diuus ille Ioannes Apostolus Ἀποκαλύψεως, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cœlo descendētis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum nō sine magno sacramento (quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum prætermittimus) commeminit. Quas nō pigebit, ex ordine eo loci seruato, hîc quoq; recēsere. Neq; enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commonstrauerit, diui-

nas quasdam Gemmis inesse naturas & ꝓprietates, quàm ijs ipsis cœli mu ros, hoc est, eius virtutes, vel (si ma- uis) Christi Iesu cum duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis & columnarum amplitudinem, maie statem, cumulatam deniq; nobilita- tem & inuincibilem virtuté per Gem mas designãdo. Sunt itaq; omnes eæ: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Sma ragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysoli- thus, Beryllus, Topazius, Chrysopra- sus, Hyacinthus, Amethystus: nouissi mas verò fecit Margaritas. De singu- lis autem his hoc libro primùm ex or dine differere consilij est.

De Iaspidis speciebus & viribus.
Caput I.

IAspidis plura ab autoribus enume rantur fastigia. Ea tamen quæ apud Indos nata Grammatias, alijs Poly- grammos vocata est: queq; virẽs, Sma ragdo

ragdo quadantenus ſimilis pellucet (vt & hinc ſola ſubſtantiæ craſsitie ab hoc deſciſcere ferè videri poſsit) ſupremam obtinuit maieſtatē. Ab hac verò diuerſa multum Cypria viſitur, colore glauco, ſubſtantia pingui, Gallis Iaſpis alba dicta. Perſica æri ſimilis, Aerizuſa nominata, cōſpicitur. Thermodontiaca autem Iaſpis, cærulearū optima eſt. Cappadox ex purpureo cœruleum refert in materia opaca, ideoq; non fulget. Phrygia ruboris nō nihil admiſit, Thracica Indicæ æmula, Chalcidica turbulēta ac variæ multum ſubſtantiæ, omnium minimè iucunda. Cunctarum vulgò præſtantiſsima eſt, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locū quæ roſeum quiddam nacta eſt. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale matutinum ſerenumq; cœlum imitatur. Eſt & quædam Iaſpachates ceu Iaſpidem & Achaten quoq; cōplexa, vires

vtrarumq; perstringere credita. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaspidis species ex Thetel enumeratæ. Nam inuenitur (ait) in Iaspide scutum habens in collo, & cuspidem in manu, & sub pedibus serpentem, qui habeat contra omnes inimicos virtutem. Item & alius in quo sit homo habens fasciculum herbæ in collo, cuius virtus sit omnes discernendi morbos, ac sanguinem restringẽdi: quem Galenum in digito gestasse referunt. Deinde & cruce signatum viridem reperire est, ne quis submergatur efficacem. Hactenus ille. Hic itaq; ferè indigitauimus optimam principemq; Iaspidem, virentem illam & Indam quę (quòd præ cæteris amuletum esse credatur) Polygrammos nuncupata existimatur, quæ tamen celeberrima asseritur, si ex viridi purpureum quiddã cõplexa, alba præcingatur linea. Vncijs vndecim magnam vidisse Plinius testatur, indeq; arte consculptam Neronis

Thetel.

Iaspis quæ optima.

ronis thoracatã effigiẽ. Porrò quòd ad vires attinet, omnes pro ſingulari aduerſus pernicioſiſsima quæq; venena amuleto toto Oriẽte deferri, idem Plinius in ſcriptis reliquit. Verumenimuerò eam quæ Grammatias dicitur, alba inſignem linea præferũt, quę ſi geminata candidam efferat crucẽ, à nonnullis firmiter prædicatur ferentem adeò contra aquæ iniurias adſerere, vt & hunc à ſubmerſione vindicare queat. Galenus medicinæ vſui illas eſſe confirmat, quòd ſuo adhæſu ſtomachum firment, quem ventriculi os eſſe idem autor dixit: illiusq; rei ſe periculum feciſſe profitetur, torque videlicet ex Iaſpide à collo ita ſuſpenſo vt ſtomacho è directo reſponderet. Affirmatq; ſibi coram exploratum eſſe ſculpturæ expertes nihilominus prodeſſe, quàm ſi dracone radiato figuratę fuiſſent: quales Nechepſus rex inſculpi inſtituit, vt idẽ Galenus refert. Adde quòd Iaſpis mulie-

Iaſpidis vires.

ribus menſes cohibet drachmæ pondere deuoratus, ſanguinẽ ſudoremq́ compeſcit, hydropẽ & febres arcet, oculorũ aciem ſuo virore reficit, Venereorum petulantem appetentiam retundit: partum proprietate quadã occultiori moderari creditur. Sunt q ab aduerſis caſibus geſtantem liberare, phantaſma pellere, cõceptioni aduerſari, & oculos ab omni ſorde purgare Iaſpidem dicant.

De Sapphiro. Caput II.

Sapphiri differẽtiæ & nomina

IOui Phœboq́ antiquitùs ſacrã ſapphirum in duo partiũtur præcipua diſcrimina. Sunt nanque quæ Orientales ſeu Indæ, ſunt & quæ Podiæ, à loco ſcilicet ſuæ generationis, appellantur. Inuenio quoq́ illam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari. Quanquam non eam putauerim eſſe, cuius Plinius meminit libro 37. hiſt. natural. cap. 10. his verbis: Syrtitæ (inquit) in littore Syrtium, iam quidem & in Lu-

Syrtites.

cania

caniá inueniũtur, è melleo colore refulgentes, intus autem ſtellas continent languidas. Tametſi nanq; nomine & originis loco conuenire videantur, color tamen huius ſyrtitis, è melleo croco refulgens, manifeſtiùs reclamat, quàm vt à quoquam ſuſpicari deceat hanc ſyrtitem eſſe ſapphirũ. Sapphiri nanq; cœleſti colore conſpicui ſunt. Porrò earum quę apud Medos reperiuntur, ſupremam ſibi maieſtatẽ vendicarunt, quæ ſereniſsimi vernìq; cœli colorem efferentes, cæruleę cõſpiciuntur, & ceu transfuſas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repræſentãt: vt videlicet ſulphuris primum accenſi colorem referant, aureis inſuper punctis colluceãt ſcintillentq;, ita tamẽ vt viſus aciẽ materiei craſsitie retundant, vt & admotarũ rerum imaginẽ ſpeculi inſtar minimè reddãt. ſunt itaq; hæ optimę ſapphiri. Multę tamẽ alię viſunt quę quo magis ab his vel ſubſtantia vel colo-

Sapphiri deſcriptio.

re desciuerint, eo viliores censebunt. Inter quas quæ tanquã subcandicantes quasdam nubeculas ostentãt, preferuntur, vt ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremã olim Sapphirum autoritatem habuisse, vt & apud diuos gratiam, ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe dijs, Phœbo maximè, gratam hanc Gemmam causantur, vt tum precipuè sua huic sacra placuisse creditum sit, cum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet cõcordiæ signaculum) etiam si non citra fastum superstitionemq;, ostentarent. Qua de caussa Pontificibus in primis, dein etiam regibus, summis denique viris, præ cæteris dignam, ob propemodum diuinas illius facultates, philosophi iudicarunt. Venereos compescere affectus creditur, ideoq; castis præcipuo vsui esse perhibetur: deinde animi in Deum propensioné, deuotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem, deorum munera, opimaq;

Sapphiri vires.

Superstitiose credita

maq́ꝫ(quod ad hanc vitam ſpectat)beneficia inuitare conciliareq́ꝫ fertur:vt vel hinc eccleſiaſticis præſulibus omnium maximè dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, inuidiam, fraudes & triſtitiam pollere. Adeò ſcilicet contra effrenes animi mores efficax eſt credita. Verùm hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementũ moliri, ſolidas principesq́ꝫ fouere & aſſeruare partes, cordis oculorumq́ꝫ vires reficere, horum excreſcentias & puſtulas inhibere: ruptas quoque membranas cogere Galenus & Dioſcorides autores ſunt. Addunt & aduerſus ſcorpionum ictus & inteſtinas exulcerationes bibi, venenis etiam peſtiferis reſiſtere, & cõtra veneficia omnia, adde etiam & incantamenta prçſidio eſſe, febrientes cordis venis pulſantibus admota iuuare, ſudorem arcere, ſanguinem cõtinere: carbunculis abſceſsibusq́ꝫ calidis, peſtiferis præſer-

tim, mirum in modum aduersari tradunt. Commentitium puto quod à plerisque dicitur Sapphirum Carbunculo extincto viribus destitui. Sunt & qui falsò iactent sensisse Dioscoridem quòd Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, si diutius supra animãtem pendula admoueatur.

Mitto præterea quæ de hoc lapillo superstitiosorum Magorum prestigiosa vanitas nugatur.

De Carchedonio. Cap. III.

CArchedonium è Carbunculorũ esse generibus Plinius inter Latinos philosophos locupletissimus testatur. Quanquam & hîc præmonitũ te velim ferè omnia tam Greca quàm Latina Apocalypsis exemplaria Calcedonium habere: quũ tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud authores clasſicos inuenerim: de Carchedonio autem multa. Vt & hinc non ab re putem scriptorum incuria

vtraque

vtraq; exéplaria iam olim vitiata esse, quæ præstruere visum est ne sacri textus veritatem ac dignitatem neglexisse videremur. Porrò Carchedonios putant imbre diuino generari. Luna plena maximè reperitur. In Nasamonijs montibus nascitur, deinde & apud Thebas in Aegypto: verũ quàm prædicti obscuriores ac magis fragiles, venosi & moriẽtis carbonis haud absimiles. Neq; etiam desunt viri non incelebres qui iuxta Basileam Argentinamq; claras multũ & insignes Germaniæ ciuitates quosdam Carchedonios reperiri adstruant. Præterea autor est Symphorianus Campegius in Lotharingia quoq; Carchedonios oriri miræ magnitudinis, & si ferro percutiantur sonoros, quos & vi præditos scribit aduersus raucedinem: voceq; clarificare. Ego verò absolutissimo Carchedonio cũ Lotharingo collato, hunc non putauerim (tanti viri pace dictum sit) esse verum Carche-

Carchedonij generatio.

Carchedonij descriptio.

doniū. Quandoquidem optimus colore conſpicitur medio inter Beryllū & Hyacinthum, accedente etiam leuicula quadam & ſubardente purpura, vt & proinde facilis ſit ſuſpicio coijſſe Beryllum cum Hyacintho. Ideóque Carbunculis pallidior & ſubobſcurior viſitur, quanquam & Sole vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Carchedonios vmbrā purpureos oſtendere, ſub dio verò flammeos videri, & ſoli expoſitos ſcintillare. Qui autem à Lotharingis paſsim circunferūtur rubri ſemper æqualiter conſpiciūtur, tantùm abeſt vt prædictos gratia & proprietatibus adſequantur. Quāobrem ſpuriúm potiùs Lotharingum Carchedonium eſſe iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius quandam ſpeciem. Præterea commune omnibus Carchedonijs inuenio, quòd ceram ſignandam ſuo contactu ita quidem liquefaciant, vt eius adhærentē partem conuellant. Carchedonij (vt

in

in omni Gemmarum genere) Masculi acriùs, fœminæ lãguidiùs fulgẽt. Scalpturæ contumaces esse Carchedonios inuenio. Cæterùm facultates eis tribuunt non obscuras contra Cacodæmonas, & atræ bilis symptomata, hoc est tristitiam timoremq́;. Neque desunt qui victoriã ei promittere audeant qui illum secum gestauerit. Fertur & festucas calfactus trahere. Præcipuæ autẽ dignitatis sunt mares qui stellas intus ardenteis ostentant, vel cœlesti hoc schemate diuinas ferè eius vires attestante.

Mas & fœmina.

Carchedonij vires.

De Smaragdo. Cap. IIII.

VIridium Gemmarum iucundissima primáque habita Smaragdus. Nullus nãq; colos oculis æquè placuit, quòd horum acies virore maximè demulceatur, vt & eapropter viridaria visus & animi recreandorum gratia petantur. Ideoq; fit vt nullis lumina nostra lapillis quàm Smaragdis

plus oblectamenti consequantur. Nihil quippe cum herbis de viriditate meliori ratione certauerit, quum etiã quarundam virorem non rarò Smaragdus superet. Porrò optima apud Scythas in altissimis montibus ac in metallis aureis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac negocio solet adipisci: Gryphis alitibus ferocissimis in ijs auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspis vnico in fronte media oculo insignitis, viris armatis eò auri & Smaragdorum cupiditate nimia consuetis accedere. Cæterùm quantũ reliquas virentes Gemmas Smaragdi superant, Scythicæ cũ substantiæ puritate tum viriditatis illecebra reliquas sui generis species antecellunt. Secundam verò sibi dignitatem Bactrianæ vendicãt. Ab his autem Aegyptiæ. Quanquã & in Britannia maiore (quam nunc Angliam vocant) reperiri non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post generosissimas

Smaragdi genesis.

Arimaspi.

mas

mas itaq; quæq; pro ſui puritate & vi roris conſtati pertinacia, ſuperior aut inferior æſtimanda fuerit. Porrò præclariſsima Smaragdus virenti iucunditate amœniſsima prata proximè repræſentat, ſolaq; præ omnibus alijs intuitum vbertim explet, & multo labore hebetatam oculorum aciem reficit: vt vel hinc apud ſcalptores maximam inierit gratiam. Quinetiam è lóginquo ſeſe efferunt Smaragdi quòd vicinum circumfuſúm ve aërem ſuo inficiant tinctu. Tametſi verò duodecim eius enumerantur omnia faſtigia, principis tamen & abſolutiſsimæ deſcriptionem hîc adnotaſſe ſat nobis fuerit. ea ſiquidem cognita, reliquas pro ſuis meritis metiri ac æſtimare haud difficile fuerit. Selectiſsima itaque Smaragdus ea eſt quæ viridiſsima, lucidiſsima ac puriſsima exiſtens, ſuo quidem virore oculos conſtanter explet, ſatiát ve: ita vicinum aërem proprio

Optime probatio.

tinctu inficiens, vt neq; soli neq; vmbris seu lucernis cedat: quin potiùs perpetuo contumacíq; virenti fulgore semper irradiat, sui semper præbet conspectum, substantia pertinaci ac durissima. Porrò Smaragdorum quæ planæ ac læues sunt, speculi speciem referunt,& imagines rerum admotarum supinæ repræsentant. Ideoq; in scriptis est, Neronem gladiatorũ certamina Smaragdo conspexisse. Vires huic adscribunt præstantissimas aduersus venena omnia: vt & hinc octo granorum hordei pondere in polline deuorata, venenatos à morte vindicare potens iampridem explorata sit. Affirmãt etiam serpentis oculos diffluere, si optimam Smaragdum diutius intueãtur. Comitiali præterea morbo vel à collo pendulam vel annulo gestatam, ceu amuletum generosum prodesse, Hemitritæumq; sanare, confirmant. Iam verò apud omnes conuenit lapidem hunc rerum Venerearum impa

Smaragdi vires.

impatientem esse. Vt etiam Albertus ille Magnus adseuerare non dubitârit, regi Hungariæ cum vxore rem habenti, Smaragdum quam annulo portabat, in tres diuulsum fuisse parteis. Proinde palàm esse creditum compe rio, ad castitatem non mediocrẽ hũc lapillum habere proprietatem. Addunt deniq; & ipsum memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mitto quæ de lapillo hoc superstitiosorũ magorũ nugacissima impostura mentitur. Porrò qui non vsqueadeò virent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. Cap. V.

SArdonychas olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demostratus. Porrò numerosa specie visuntur: quarum India parens est, celeberrimæ habentur. Post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, ve-

rùm in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur quæ colore constant veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualē audio vulgus incarnatum vocare) vtroque nihilo secius colore vtcunq; pellucido atq; langui do, ceu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore vtcunq; glauco. Itaq; Indicæ præstant. Colorum quoq; varietate suam ostentāt dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda naturę di uina sagacitas magis reluceat. Ex his nanq; generosiores, radice tanquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, è nigro ad cœruleum desciscere crediderit) Onychas primū quadantenus repræsentant: hinc imitante Sardium subrubente zona præcinguntur, à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandem verò lata atq; diuersa intercapedine in ampliorem, nec minùs artificiosum ac candidum circulum meant. Postre ma

Optimæ delimatio.

ma omnib.ijs zonis, veluti basis quædam altera substernitur: quæ vt Arabibus nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur: quasi videlicet in cădido pingui vnguis humanus trăsfundi, accedente etiam subobscura quadă nubecula, existimetur. Ideoq; nemini mirum esse debeat, si quis Sardonychas ex Sardij, Sardę & Onychis coitu fieri suspicetur, quum Sardonychas palàm sit trium illarum Gemmarũ referre colores ac substantias. Pręferuntur quibus candidæ vel purpureæ zonæ sese ex ordine, citra alterius rei intermixtionem, recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, Probatio. cœlestis arcus anhelationem quandă referunt. Melleæ verò & feculentæ reijciuntur, cum ijs etiam quibus circulus aliquis sese quidem diffundit, non autem recipit. Aduersus vene- Potentiæ. rea pollere, & animi fastum, † Ony- †Onychũ. charum item nocuos effectus arcere creditur.

De Sardio. Caput VI.

SArdium à Plinio Sardã vocari inuenio. tametsi non desint viri non incelebres qui ab hac Sardium multũ discriminari iudicẽt, quòd videlicet hic ruber, illa verò alba visitur. Forsitan vocum vicinitas Plinio imposuit. fuit autem Sardius apud antiquos nõ infimi nominis: nũc autem nullus aut minimus eius vsus. Porrò colore conspicitur rubro, verùm subobscuro, vt si quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, sed subobscura offundi nubecula. Adeoq́; is sui generis optimus cẽsetur, & quò latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam præstare, à veneficijs maleficijsq́; gestantem adserere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiã, ingenio quoque acumẽ inuitare, perhibetur. † Onycharum præterea retundere iniurias creditur: vt vel hinc Sardonychas

Sardij delineatio.

Probatio.

Virtutes.

† Onychũ.

inno-

innocuas esse confirment, quòd Sardium complectuntur. Sardij item mares acrius fulgent, ideoq; præstantiores habentur, quod & alijs ferè Gemmis commune est.

De Chrysolitho. Cap. VII.

CHrysolithos multiplici discrimine partiũtur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quòd vario colore ac turbulento cõspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Mysinacis & locis conterminis, splendore tamen ad candidum languido, quàm aliȩ magis fragiles. Selectissimarum India nutrix, quæ quadantenus cœruleæ sunt, marinæ aquæ virorẽ ita præ se ferentes, vt aurũ in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porrò partibus respirationis, adeoq; asthmaticis Chrysolithum cõferre tradunt. Aduersus pusillanimitatem, & contra melancholicos metus

Chrysolithi species & genesis.

Optimæ descriptio.

Facultates.

ſtultitiamq́ pro amuleto deferẽ. Dæ-
monas prauos pellere, ſapientiam, a-
nimi quoq́ conſtantiam promouere
creditur. Nocturnis item pauoribus,
& moleſtis inſomnijs aduerſari cre
brò ſum expertus. Addit & Thetel Iu
dæus philoſophus Chryſolithos repe
riri inſignitas fœmina, vna manu auẽ,
altera verò piſcem continente: merca
toribus vtiles quòd ſtultitiam pellãt,
inuitent autem ſolertiam, qua illi ſuis
negocijs bene abſoluendis maximè
egent. Quanquam & id ſuam abundè
redoleat vanitatem.

De Beryllo. Cap. VIII.

BEryllorum India parens eſt, ita vt
raro alibi oriantur. Eſt autẽ Beryl
lus vna ex virentibus lucidisq́ Gem-
mis. Probatiſsimæ ſunt quæ limpidi
maris virorem proximè referunt. Ab
his Chryſoberylli paulò lãguidiores
fulgore in aurum vergente, laudãtur.
Sculpuntur ſingulæ forma ſexangu
la, quò

Berylli probatio.

la, quò color alioqui hebes & langui dus angulorum excitetur repercuſſu: vix nanq; aliter politæ fulgent. Porro quamuis decem eius faciant genera, ſat tamen nobis eſſe putamus principem indicaſſe, vel hoc præſertim nomine quòd hac cognita, facilè cuiuis fuerit reliquas ſpecies ad iam indigetatæ Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, ſuſpirijs, iocineris quoq; malis, illius ex aqua dilutũ (infuſionem noſtri Seplaſiarij vocãt) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduerſus hoſtium iniurias, & contra ſegnitiem pollere, ingenio prodeſſe & coniugatos inui cem conciliare. Vires.

De Topazio. Cap. IX.

QVæ de Topazij inuentione varia adferuntur, tanquam à noſtro inſtituto aliena (quod & in ſingulis ferè capitibus obſeruare adniti mur) omittimus. Porrò Topazium Gemmarum ampliſsimam tradit Pli-

nius, vt etiam Arſinoæ Philadelphi vxori ſtatuam præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo ſacrã. Duplex eius differentia eſt, priorem Praſoiden, id eſt porraceam, alteram autem Chryſopteron: rectius autẽ Chryſopterin (hoc eſt ad filicis herbæ virorem inclinantem) nuncupant. Neque enim è voce Græca πτερὸν Latinis alam ſignificante aut pennam, verùm à voce πτερὶς filicem herbam indicante, Chryſopterin deriuari putauerim: eſt nanque filicis viror quàm porri dilutior. Vt ſit Chryſopteros, vel ſi mauis Chryſopteris Topazius aureo colore, transfuſa inſuper blanda quadam viriditate ad glaucũ accedente. Qualem Topazium mihi æſtate ſuperiore cõmonſtratam fuiſſe reminiſcor, ſubſtantia quidem non mediocriter tenui, multum autem pellucida, colore tamẽ ex flauo in pallidum languido, immixto etiamnum aqueo quodam virore, adeoque filicis foliorum viriditatem

Duplex Topazij genus.

tatem repræſentante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarũ limam admittunt vſuq́ atteruntur. Topazij laus non vulgaris profectò: quandoquidem vires ei aduerſus ſanguinis eruptiones tribuuntur: ideoq́ vulneri admota ſanguinem è veſtigio compeſcere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec deſunt q facto periculo audeant affirmare, ꝙ manus Topaziũ habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi poſsit: vt quæ aquæ feruorem vſqueadeò temperet vt ab ea omnẽ bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirum verò quòd vires prò Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hũc lapillum ſtultitiam pellere, delirium auertere, & à momentanea morte ferentem vendicare, & phrenitidi obnoxijs amuletum eſſe prodant. Facultates

De Chrysopraso. Cap. X.

CHrysoprasum & Chrysoprasium Plinius scribere videtur. nam libro 37.cap.8. Topazij genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: Duo eius genera faciunt Prasoidē atq; Chrysopteron similē Chrysoprasio. Nec ita multo pòst subdit: Vilioris turbæ est Prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctū, est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululum declinans à Topazio in aurum. Eiusdē verò libri capite 5. Beryllorum discrimina descripturus: Vicinum (infit) genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur, vocaturq; Chrysoprasus. Item & eius libri cap.11. Colos (inquit) appellauit Chrysolithum aureus, Chrysoprasum herbaceus. Puto tamē vel scriptorum vel typographorum oscitātia Chrysoprasio, ꝓ Chrysopra-

ſopraſo, & praſius pro praſus ſubſti-
tutũ eſſe, vel hac ratione quòd vtran-
que aſſerit porri ſuccum referre, cui
Chryſopraſi & praſi voces longè me-
lius reſpondent: ſicuti & ibidem his
pro is, & Chryſopterin pro Chryſo-
pteron reponendum cenſeo, vt ſcili-
cet in hũc modum Pliniana lectio ca- Emẽdatur Pliniana lectio li. 37. cap. 8.
ſtigetur. Et duo eius genera faciunt
Praſoidem atq; Chryſopterin ſimilẽ
Chryſopraſo, & demum vilioris tur-
bæ eſt praſus (niſi tamen praſius vocẽ
adiectiuũ quoddam eſſe cenſeas) cu-
ius alterum genus ſanguineis punctis
obhorret. Tertium virgulis tribus di
ſtinctum eſt candidum. Præfertur his
Chryſopraſus porri ſuccum & ipſa re
ferente. Palàm enim eſt Plinium eò lo
ci Chryſopraſum tribus Praſi generi-
bus conferre, eundemq; præſtantio-
rem haberi velle. Sed hæc miſſa.

Chryſopraſus itaq; lapis porri vi- Deſcriptio
riditate ad aurum inclinante conſpi-
citur: ideoq; herbaceum colorẽ imi-

tat. Optimus itaq; eſt qui aureis guttis conſpergitur. Mirum quòd lumini tam importunum ſcribũt quidam, vt genuinum decorem per ſolas tenebras oſtentet. Vires ei tribuunt contra ſacram auri ſitim: Cordis vires reficere, & oculorum imbecillitatem finire creditur.

Virtutes.

De Amethyſto. Cap. XI.

PRæcipua inter violaceas Gemmas Amethyſto laus & autoritas: eius autem plura enumerantur faſtigia. Porrò Indicæ ſupremam ſibi vendicarunt maieſtatem: Poſt has verò Arabicæ, Armeniacæ, Aegyptiæ & q̃ in Galatia reperiuntur. Infimæ omniũ quæ in Thaſo aut Cypro gignuntur. Singulæ tamẽ violas vtcunq; referũt, fulgent quoq;, ſcalpturæ vt ſi quæ aliæ faciles. Abſolutiſsimam purpurã Indicæ repræſentant: inter quas eæ q-dem præcellunt quæ veluti ex carbũculo irradiãtis in murice roſei cuiuſdam nitoris iucũdam anhelationem effun-

Delineatio

Probatio.

dunt. Quarum, quæ blando quodam aſpectu tanquam ignitam eiaculãtur ſcintillam generoſiſsimæ atq; efficaciſsimæ putantur. Neq; etiam hîc adnotare pigebit quòd accedunt quidẽ Amethyſti omnes ad vini ruborẽ, verùm eo non adepto in violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor vſqueadeò igneus non ſit: ſed in vini colorem euariet. Quanquam inueniã & Amethyſtos quoſdam ad Hyacinthos deficere, alios verò ad vinũ magis: nullæ tamen vinoſi coloris expertes omnino laudantur. Quæ verò ad cryſtallum ceu ſubalbida quadam ac leui purpura deſciſcunt, cunctis ignobiliores habentur. Veneris gemmam, coloris luxus & illecebra vocari fecit. Ariſtoteles autor eſt amethyſtum vmbilico admotum vini vaporẽ primum ad ſe trahere, deinde eum diſcutere: proindeq; à crapula & ebrietate ferentem vindicare. homini præterea contra topica amuletum eſſe compe Potentiæ.

rio. Addunt & alij malas illum arcere cogitationes, & præcox fœlixq́; ingeniũ efficere. Ad hæc vigilanté & principibus gratum reddere eum à quo portetur. Sunt qui grandinem auertere & omnia prosperainuitare illũ tradant. Mitto hîc quæ de hoc lapillo superstitiosi impostores credulis nimiũ auribus insusurrant, tanquam videlicet Christiano instituto indigna, qualia ferè sunt etiam quædam ex ijs, quę partim paulo antè, partim etiam & in alijs huius libri capitibus, è certis tamen autoribus, retudimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alij similis farraginis homini calumniandi ansa relicta videatur: quæ ea venia à nobis ꝓdi posse iudicauimus, qua ab alijs ꝓdita fuisse vidimus, quanquam ea omnino prætergressi simus quæ præstigiosam illam Magiam plus redolere cernebantur, quàm Christianam eruditionem deceret admittere.

De

De Hyacintho. Cap. XII.

HYacinthus à ſui nominis flore nomen habet: eius nanq; colorē quàm proximè repræſentat. Eſt itaq; Hyacinthus colore quidem fuluo, ab Amethyſto (Plinio teſte) differens q̄ quæ in hoc emicat viola, in illo dilutior cōſpicitur, vt quis ſcilicet ab Amethyſto ad aurum immixta etiam leui quadam ſed ſubobſcura purpura, deſciſcere dixerit Hyacinthum. Triplicem eius inuenio differentiam. eſt enim qui ad rubrum plus inclinat, igniq; purpuraſcit magis, cui nonnulli primam adiudicarūt autoritatem. Eſt & alius, è fuluo croceū repræſentans, quiq; igne obſcurior redditur. Tertium è fuluo ad cœruleum nō ingratam præſe fert anhelationem, inde ſapphirini nomē habet, cui alij ſupremam maieſtatem adiudicant, vel hoc nomine quòd Hyacinthi, Sapphiriq; naturas complecti, ex vtriuſq; tinctura videatur. Hic præ omnibus alijs aë-

Delineatio

Genera.

ra ſentire perhibetur, ſereno ſcilicet cœlo ceu gratulabundus, impenſiùs ſuperbiens, nubilo autem aut omnino obſcuro iniucundior, humiliorq́ue

Probatio. adparens. Probantur qui nec obſcuriores nec clariores ſunt, quíque igni admoti vtcunque purpuraſcunt. Mirũ quod temporũ conſtitutionibus quoque affici videantur, vt cœlo placido pelluceant: ingrato verò, tanquam eius iniurias ægrè ferẽtes, triſti aſpectu cõpareant, vt vel hinc cœleſtis illum eſſe naturæ, nõ ab re quis aſſeueret. Probatiſsimus quiſque frigidiſsimus ore ſentitur, & ſcalpturæ contumax vix

Proprietas tandem cedit. Porrò quod ad facultates ſpectat, pertinaci frigiditate corpora denſare atque reficere, ſomnũ cõciliare, virtutes (cordis præſertim) tueri, à populatim ſæuiẽte peſte, cùm manifeſta ſua qualitate, tum recondita quadam proprietate, geſtantem adſerere, creditur. Ideoq́ue pro amuleto collo ſuſpenditur è regione cordis, vt cu-

tem

tem contingat. Nec desunt qui Hyacinthum confirment diuitias augere, & animi alacritatem efficere; præterea & à fulguribus portantem defendere.

De Margaritis. Cap. XIII.

OMnib⁹ certè notiores sunt Margaritæ, quàm vt earum delineatione opus esse suspicer. Porrò quòd ad earũ originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersi tatem dissimili earum genesi acceptã tulerim, non autem illorum aut ignauiæ aut oscitãtiæ. nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cœli constitutione illarum generatio variet. Quid nanq; prohibet aliter nasci eas quæ ab Erythræo mari, quæ'ue à Taprobane & Toidis, vel etiam ab Arabię petuntur littoribus? secus autem quæ à Paria vicinisq; Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibusq; Oceanis ab edoctis vrina-

Genesis Margaritarum.

rijs ſolertiſsima petuntur arte. Proinde Plinium rerũ naturalium peritiſsimum nullius inſcitiæ aut negligentię inſimulandum cenſeo, quòd de Margaritarum natalitijs aliter ſcripſerit quàm Auſtrinarum, Occiduarumq́ꝫ nuper inuentarum regionum luſtratores literis prodidere, quorum monimenta prætereo ne prolixior fiam. Sat nanqꝫ nobis in præſentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro ſua ætate ac magnitudine maiores, pro roris verò (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obſcuritate generoſiores vel ignobiliores eniti. Qua ratione vberiorem has cum cœlica natura, quàm cum æquorea conſenſum & cognationem obtinuiſſe manifeſtum puto. Flaueſcere deinde has vel igne, vel omnino ſenecta, atqꝫ etiam craſſeſcere, læuoremq́ꝫ ſenſim deponere omnibus in confeſſo eſt. Inuenio præterea & concham præuiſa manu apprehenſura, ſeſe continuò

tinuò comprimere, vtpote ſuas operi turam diuitias, gnaram ſcilicet quòd harũ cauſſa impetatur, inimicã quoq; manum ſi fortè comprehenderit, am putare: iuſtiſsima (vel Plinio autore) tãtæ temeritatis, luxus & auaritiæ pœna. Eſt & præterea apud Vogeſum in Lotharingia montem amnis Margaritarum ferax: verùm non vſqueadeò ſplendidæ ſunt. Mirum tamen quòd quæ per geneſim gratia in eis deſyderatur, per columbas reſarcitur: quæ ſcilicet deuoratas puriores tandẽ eas cum fecibus reddunt reſtituũtq;. Præferuntur quæ candidiſsimæ, lucidiſsimæ, rotundiſsimæ, leuiſsimæ & minimi ponderis ſunt, maximè autẽ ſi natura perforatæ ſint. Porrò præcipua margaritis laus eſt, quòd ſiccitate innata corporis redundãtias abſumũt: vt vel hinc vires, ſpiritus, cor & principes corporis partes recreent. Ideoq; contra cardiacos & melancholicos affectus plurimùm celebrantur, ma-

gnoq́; vſu cõmendantur. Adde quòd à vulgaribus peſtiferisq́; morbis defendunt, & diarrhœis magnoperè cõferunt, hac tamẽ ratione, vt vel in polline vel alio quouis modo inſumantur. Oculorum præterea abũdantem humorem finire, ideoq́; & viſui prodeſſe, oculis ſcilicet quàm tenuiſsimo earum puluere immiſſo, traduntur. Neq; enim ſolo geſtatu quippiam illas poſſe reperio, quàm inexplebili humano luxui arridere.

De Carbunculis. Cap. XIIII.

POſteàquam de tredecim illis, quarum ſacra Apocalypſis meminit, Gemmis, ſermoni coronidem impoſuimus, pro noſtri abſolutione inſtituti, de alijs qui nunc paſsim in vſu ſunt lapillis operæprecium fuerit diſſerere, à precioſiſsimisq́; Carbunculis ordiri. Carbunculos itaq; (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter ardentes igneasq́; Gemmas ſupremã ſibi

Carbunculorum deſcriptiones & genera.

ſibi vendicaſſe maieſtatem, apud omnes conuenit. Porrò in numeroſas diuaricantur ſpecies: ſunt nanque qui Garamantici, Indici, Aethiopici, Alabandici nominantur, ſinguli ſcilicet à ſuæ generationis loco. Perſuaſum autem habeo præſenti huic noſtro argumento abundè facturũ me ſatis, ſi Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaque veriſsimo generoſiſsimoque, imò & imperatoribus digniſsimo ꝓpriè vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatũ Gemmas vulgatiſsimas annumerabimus: hæ ſiquidem inter ardentes ignem à certiſsimo Carbunculo propiùs repræſentant. Porrò ſelectiſsimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo in modũ ardentis prunæ tranſlucent, ita tamẽ vt extremus earum igniculus in Amethyſti violã deſinere videatur: ſed & per tenebras lumen diffundunt non iniucundum:

ſunt & alij qui pinnato fulgore pellu cent. Alij alba præcincti venula, qui coloris præſtantia atq; illecebra nullis alijs cedant, quibus etiam familiare eſſe perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos languidosq; comparere: ſupereffuſa autem aqua, carbonibus extinctis, è veſtigio priori gratia ceu rediuiuo colore gloriabũdos reſplendere: tanto naturæ miraculo, vt hinc Carbũculi genus hoc præcipuũ nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum nuncupari comperio, quòd ignem non videatur ſentire. Demum & hunc ſequitur qui ſandraſtos quibuſdam, alijs Garamantites vocatus eſt. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem ſpectat, petitus ſuperiorum ſplendore atq; igneo colore nobilis, aureas inſuper guttas continet veluti ſtellantes: intro quidem ſemper, nunquam tamen in facie con ſpectas, hoc etiam ordine diſſeminatas, vt Hyades cum guttarum nume-

Apyrotus.

ro

ro tum ſerie iudicari valeant. Ideoq́ꝫ & hoc Carbunculi genus viri quidã non incelebres cæteros albis (quod aiunt) equis præire confirmãt, quòd præ alijs longè vberiùs cœleſtes complectatur virtutes, ſyderumq́ꝫ concepiſſe ſimilitudinem videatur. Qua de re & Chaldæis ſacrum quibuſdam æſtimatum eſt. Gemmarum omniũ cariſsimæ ſunt Carbunculi, vt eadem ſit earum cum reliquis comparatio quę auri ad metalla quæuis analogia. Iucundiores tamen exiſtimantur quæ Amethyſtizontes dicuntur: quarum ſcilicet extremus igniculus in violam deſinit ac purpuræ quandã effert anhelationem. Porrò in omni carbunculorum genere, mares fœminis exci tatiùs fulgẽt, fœminæ autem ceu pinguiores craſsiùs nitent. Quòd autem ad vires attinet, Carbunculi ſingulis quibus Gemmæ omnes aliæ prædıtæ ſunt virtutibus cõmendantur, vt vel hinc omnium nobiliſsimi ſint habiti. Carbunculi vires.

Soli ſiquidem eiaculato igne fulgorē ve rutilo ſolem imitari vel hoc ſchemate palàm conſpiciūtur. Vt & hinc præ cæteris Phœbo dicari creditum ſit, quem cunctis ſyderibus tanquam regem præeſſe adſtruunt philoſophi. Ideoq; & ſolum hunc lapillum ſuam in reliquos poſſe figuram imprimere, quum tamen alius nullus in illum idē præſtando ſit, Ariſtoteles autor eſt.

Balagij delineatio. Cæterùm Carbunculis proximam ſibi gratiam dignitatēq; Balagius coloris iucunditate & illecebra fecit: Lapis quidem colore rubro & prælucido, ſed qui ſuperaffuſo ſublanguido quodam fulgore cramesinum vulgò dictum colorem quadantenus referat.

Rubini deſcriptio. Sequitur deinde Rubinus lapis ita vocatus, laudatus maximè ſi per tenebras inſpeciem blandæ cuiuſdam ſcintillę micare videatur & ſimpliciſſima conſiſtat ſubſtantia. Illis deniq; Granati ſuccedunt longè obſcuriore ac minus grato colore, tanquā vi-

Granati delineatio

deli-

delicet opaca quadam vmbra vel nubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certè non rarus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porrò harum Gemmarum vt quæque magis minúsve ad verum carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior & clarioribus aut obscurioribus proprietatibus donata censetur. Balagio itaq; similes ac Carbunculo facultates, sed imbecilliores tribuũt. Rubinum aduersus pestilentem aërẽ pro insigni amuleto portãt & contra terrentia somnia. Granatum præterea melancholiæ aduersari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: sed & elanguidos folijs bracteisq; quibusdã rubicundissimis substratis excitatiores reddunt, vt non sit facile à spurijs veras secernere. Scalpturæ † certissimæ contumaces sunt. Adulteræ cote deprehenduntur, quòd fragiliore ac molliore sint compareantq; materia.

Probatio.

Balagij vires.

Rubini vis

Granati vis.

† verissimę

ſed & centroſa ſcobe dinoſcunt, nõnunquam etiam puſtulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante. Cap. XV.

MAximam in rebus humanis ſibi gloriam aſciuit Adamas, multo quidem æuo ſolis regibus & ijs paucis agnitus. Nunc autem tam creber vt omnibus penè in delicijs ſit & luxu. Eſt autẽ generoſiſsimus Adamas colore ferro candenti haud abſimilis. Fatiſcit hircino ſanguine, maximè ſi aliquot ante dies hircus petroſelino, ſilere montano & vino ſit educatus: plumbo item diſſolui reperio.

Adamãtis deſcriptio & genera.

Porrò in ſex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro naſcitur, ſed quadã cum Cryſtallo cognatione, candore placido tranſlucet. Huic proximus eſt Arabicus, minor tantùm, nec alibi quàm in ſynceriſsimo auro generatus. Incudibus & ferreis malleis vterq; deprehenditur: ita nanq;

Probatio.

nanq; ijs vterq; resistit vt indomitus citra omnem iacturam, à ferro & incude sese explicet. Quinimò pusilla tametsi mole, ignibus etiam vastissimis iniectus medius, pertinax atq; illæsus ita permanet, vt nullam prorsus ignis actionem admisisse (etiam si multos dies ibi perseueret) palàm ostendat, vnde & indomitam antiquis vocari Gemmam inuenire est. Est & alius Adamas Cenchros nominatus, milio magnitudine respondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris semen æquans. Hunc sequitur Cyprius in sulphureum desciscens, qui licet à prioribus fulgoris lãguore deficiat, præcipui tamen in medicina vsus est Plinio. Postremus verò Siderites ferreo fulget nitore. Hunc ab antiqua petitum minera passim dici audio, atq; ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vulgus ignauum suo ducitur sensu, vt crebrò vilissima quæq; pro optimis reponat. Hîc nanq; fide-

rites ictibus cedit & malleis, adeò videlicet ab adamãtis natura palàm degenerans, vt vel hinc ſolam apud eos nominis gratiam vſurpaſſe credatur, qui rebus externis contenti ad omnẽ veritatem oſcitare conſueuere. Neq; pigebit etiam ſecundò recenſere, nõ ſine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita, qua ſcilicet ſuarum partium integram contra ferri ignisq́; iniurias cõnexionem pertinaciter tuetur, ab hirci ſanguine calido quidem & recenti ita afficiat, vt tandem conniueat & atteri patiatur. Indeq; ſepoſito omni ſuperbo, quo antea gloriabatur, faſtu, malleis & incudibus cedat, vt ſeſe in minimas etiam partes frangi, mangonum vſui, permittat, qui ijs poſtea fragmentis nullam duriciem non ſuperant. Porrò maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generoſiſſimus itaq; & ſelectiſsimus iudicabitur

Mira Adamantis ad hircini ſanguinis vim diſſenſio.

Probatio.

Ada-

Adamas, qui iam narrata descriptaq́ꝫ inuicta natura prędιtus, crystallo paulo obscurior, ferrum candens nitore refert, cœruleoq́ꝫ quodam interfuso splendore, ita quidem refulget vt flãmeum solarémque quendam radium transmittere videatur: quasi scilicet vario translucentiq́ꝫ suo fulgore quãdam cœlestis arcus anhelationem repræsentet. Porrò vires Adamanti ferè diuinas tribuunt philosophi, efficaciores tamen in auro, quanquã quibusdam placere inueniã ferreã quandam tenuissimam bracteam substerni debere. Contra venena & incantamenta amuletum esse præsentaneum testantur, qui Adamantem præsente toxico madere confirmant. Ideoq́ꝫ pestiferis causis resistere credit: negatq́ꝫ ferentem fascinari posse, adeò scilicet cacodæmonibus inuisus esse perhibetur. Insaniam, metus quoqꝫ vanos, ac terrentia intersomnia arcere fert. Gẽma recõciliationis prædicatur quòd Proprietates.

hoſtilem demulceas furorem, & viri cum vxore neceſsitudinē foueat. Ab incubis & ſuccubis eum adſerunt qui adamantem portat. Vanum omnino & præſtigij quandam præ ſe ferēs imaginem eorum nugamētum puto, qui adamantem dicunt vxoris inſciæ ac dormientis capiti ſuppoſitum ſtatim prodere ſit pudica, nécne. Vel hac ratione quòd ipſa à mariti conſortio quaſi fugibunda ſtatim excidat, ſi quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante ſcilicet marito caſtoq́ꝫ toro indignam mulierculā hoc ſchemate palàm oſtendente. Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete diſsidium ingenuit, vt illo præſente omnem vim tractricem à magnete direptam planè conſpiciás. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere eſt: Vt & hinc multis viſum eſſe ſuſpicer Adamantem alijs Gemmis iunctum ipſarum

Diſsidium

rum

rum ad se virtutem omnem trahere, quòd non crediderim. Cæterùm nũ reconditas illas vereq; admirandas ꝓprietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quòd earum causam naturalem nemo (vt puto) adferat exactam, vti censori nostro ac similibus viris parum circumspectis, nihilq; suę ignorantiæ cócedere volentibus forsitan videtur? absit non ab hoc tantũ vno, sed & à quouis alio verè docto & piè Christiano. Quinimò eapropter in Dei & Domini nostri omniũ creatoris propensiorem admirationẽ feramur, eiusq; magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine efferamus.

De Achate. Cap. XVI.

MAximam tempus autoritatem ademit Achatæ, non quòd viribus minùs quàm antiquitùs polleat, sed quòd copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq; raritas adferre: eâdẽ

etiam multitudo, & crebrior familia ritas contemptum parere consueuit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarũ regem Achaten habuisse, nouem Musis cum Apolline citharam manu tenente insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia.

Porrò tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneũ arbitrer. Probatissimæ verò sunt perspicuæ, qúæque leoninæ pelli similes sunt, vel etiã nigrę albis intersectæ lineis. Mercurio

Probatio. sacram Achaten rudis nimiùm antiquitas credidit, eam præsertim quę apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam phœniceis conspersa vi-

Virtutes. situr. Cæterùm omnem Achatem venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus, aduersari, prudentiã ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, cor recreare,

re, ſitim ore cõtentam arcere adſtruunt. Nec deſunt qui tum maximè efficacem ſcribũt, cum ſetis leoninis inuoluta defertur, quod quàm à vanitate quoq; abſit, iudex eſto.

De Alectorio. Cap. XVII.

ALectorius lapis in ventriculo capi reperitur, obſcuri cryſtalli ſimilis & colore & ſubſtãtia, niſi quòd paulo craſsior adparet, non excedés fabæ magnitudinem. Probatur quæ intus velut ſtagnãtem ingeſti cibi micam, modicam nec vſqueadeò obſcuram oſtentat. Sunt quoq; qui audeãt affirmare caponem in quo Alectorius ſit abſolutus, bibere nunquam: ideóque ſtrenuis militibus ex vſu eſſe creditur. Proinde Milonem Crotonienſem eius Gemmæ in ore contentæ præſidio, nullo vnquam certamine ſuperatum prædicant. Porrò Alectorio vires tribuunt non incelebres contra pericula quæuis. Præterea Venerem

Geneſis & delineatio

Probatio.

Virtutes.

ciere,homini constãtiam, mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti quoq; facundiam præstare, potés cre ditur. Sed & sitim ac cordis æstum arcere ore inclusa experimento non raro constat.

De Torcoide. Cap. XVIII.

TOrcoiden tam in magno precio esse ferè apud omnes conspicuũ est, vt multi suo tunc demum luxui aliqua ex parte satisfactum putent cum præclaram quandam nacti fuerint.

Genera & delineatio

Duo itaque sunt eius fastigia, à suæ scilicet propagationis loco nuncupata. Inferior siquidem Hispanica: Altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Vtraq; tamen consimili, crassa & minimè perspicua substantia. Porrò Hispanica colore vtcunq; virente, subobscuro adeoq; ingrato conspicitur: ideoq; respuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbaceo, cyaneo quodam lactescente nitore gratiam init nó vul

garem.

garem. Colorem igitur præbet ceu in cœruleum ex viridi, lacteum quiddã perfuſum imagineris: Rarò citra rimã venulámue reperta. Probatiſsima tamen eſt quæ ſimpliciſsima, & perſimili ſubſtantia, puriſsimoq; & citra omnem labem colore ſuam commendat iucunditatem. Mirum quid de diuinis eius virtutibus cauſſantur. Noui reuera virum quendam inſulanũ, mihi quidẽ multa neceſsitudine deuinctum, qui dum viueret Torcoiden in delicijs habebat annuloq; aureo perpetuò geſtabat. Is cum fortè, ex ſæua ægritudine in fata concederet eundẽ quoq; retinuerat. Tumq; naturę quodam veluti miraculo contigit, vt Torcois illa, quę ſuperſtite etiamnum ſuo domino cum numeroſis ſui generis myriadibus de pulchritudine ac integra puritate certare potuiſſet, tanquã heri ſui necem lugens, longè tum obſc[illegible]rior adpareret, adeoq; continuò r[illegible]mam pe[illegible] medium porraceam effer- Probatiss

ret, vt & hinc tum maximam suæ maiestatis partem deposuisse videretur. Proinde de ea mihi aliquando cóparanda auiditatem abegi. Ego nanque cum ob periucúdas lapilli illecebras, tum ob ingentes vires quibus idem vir, facto periculo, Gemmá eam pollere constanter asseuerare solebat: eá si quando liceret, quauis etiam ratione comparare cóstitueram. Sed enim meus me fefellerit error, nam dum in auctione venui expositam, eandem illam litura & vicijs consperſam contemno, hanc alter ciuis vili coëmptá è vestigio mihi ostendit. At cum illam ego pristina, ceu postliminio rediuiua synceritate & maiestate (renouato domino) perspicio, occœpi mecú vehementer mirari, inopinatum naturæ ac admiratione dignissimum portentum, deinde & è re nata, meam damnare infelicitatem. Vel hoc euentu coràm edoctus diuina quadam lapillú illum facultate donatum esse. Porrò osten-

ostendendis prodigijs illustris pluri- Vires.
mum est Torcois, vt & vix credibili
virtute ferentem ab imminenti peri-
culo (tanquam videlicet innato con-
tra aduersa quæque quodam amuleto
medicamẽtoq́;) fortiter vindicare ce-
lebretur. Adde quòd cor & oculos
recreare, & hilaritatẽ prosperitatẽq́;
adsciscere creditur.

De Corallio. Cap. XIX.

Corallium & Lithodendrum ap- Genesis.
pellari inuenio, quòd arboreus
lapis adpareat. In mari mollius primũ
crescit, inde verò duratur. Cumq́; sub
aqua quidem vireat, statim atq; hanc
superârit, rubescit. Adstruunt candi-
das illud intra aquam proferre bac-
cas, quæ extra eam in sanguineas de-
generent: easq́; & forma & magnitu-
dine ad hęc & colore corna satiua re-
præsentare. Mirum quòd tactum lapi
descit si viuit, proinde restibus primũ
reuellunt, aut ferramento acri præci-
dunt: qua de re Curallium Theophra

ſtus, à radendo, Græcæ voci alludẽs, illud appellauit. Porrò arboreum eſſe Corallium vel ipſius rami palàm oſtẽderint. Diuerſam præterea à ferro igni to naturam Corallium exhibet: illud nanq; vt aqua, ita & hoc molliore aëre illico duratur. Commendatiſsimum eſt quod rubicundiſsimum, vel albiſsimum, æquabili vſquequaque concremẽto, forma fruticis, ac terenti facilè cedens. Quod autem in lapidis exactam duriciem coijt, ſcrupuloſum, inane, lacunoſumq; eſt, damnatur. In magna antiquitùs, apud Indos præſertim, fuiſſe autoritate Coralliũ in literis comperio. Hi nanq; pro eo ſuos olim conſueuiſſe Vniones permutare tradũtur. Nunc autem quòd crebrius eſt, in magno adeò non eſt precio. Dæmonas infenſos arcere perhibetur. Vt & hinc ſuſpicandum ſit prudentem vetuſtatem, Corallio p diuerſas formas (non ſine licet faſtu quodam aut illecebra nunc vſurpe-

Probatio.

Vires.

tur)

tur)effigiato,& ex ordine infilato,pre ces Marianas docuiſſe numerare. Magnus illius in medicina vſus percrebuit. Quandoquidem refrigerat ſiccatq́ mediocriter: Ideoq́ ſanguinis reiectionibus & eruptionibus prodeſt. Album verò corallium à collo ſuſpenſum vt ſtomachum vel pectus contingat, è naribus conſuetum fluere ſanguinem non rarò compeſcuiſſe vidimus. Cor præterea & ventriculum,vel ingeſtum, vel extra, vt adhæreat admotum, roborat. Surculos eius pro amuletis infantulorum collis appendunt:fulminibus & marinis æſtibus tempeſtatibusq́ reſiſtere æſtimatur. Proinde Ioui Phœboq́ ſacrũ putatum eſt.Religioſum præterea geſtamen eſſe amoliendis periculis cõperio,vt decore ac religione gaudeat. Ad hæc & contra veſicæ tormina & calculi mala,in puluerem vſtos ſurculos & ex aqua potos auxiliari fertur: item & lienem abſumi, ſi id medica-

mentum ſæpius potetur: Oculis deinde prodeſſe, vlcerum caua explere, cicatrices tenuare, denique & ſurculos ex vino potos vel ex aqua (ſi febris vrgeat) ſomnum conciliare Plinius autor eſt. Nec deſunt qui affirmēt illius pollinem eroſis dentibus infarctum, ægros dentes radicitùs eruere, demũ & gingiuas firmare. Commentitium omnino puto quòd Coralli puluere fruges euadant vberiores. Quanquã & Coralli puluerem inueniã amaras aquas dulces efficere.

De Corneolo. *Cap.* XX.

Delineatio CORneolus Gemma eſt vulgaris minij colore, ſublãguido tamē, ceu videlicet in humanam carnē perſpicuitas perfuſa ſit. Rheno frequen-

Probatio. tiſsima eſt. Probatur quæ puriſsima iuxta ac nitidiſsima conſiſtit ſubſtantia, colore carneo translucido. San-

Vires. guinem propalàm cohibet, liuentes dentes ſuo polline emendat omnem

ab

ab eis detergens ſordem. Iracundum animum placare creditur.

De Cyaneo Græcis, Cœruleo Latinis, vulgaribus autem Lazuli vocato lapide. Cap. XXI.

MAgnam profectò autoribus pe perit obſcuritatem, legentibus verò perplexionem, cœrulei ſeu cyanei nominis diuerſa ſignificatio: alijs ſcilicet ſub hac voce cœruleam harenam cum cyanea Gemma cõfundentibus: alijs autem ſolam eadem dictione metallicam arenam complectentibus. Plinius nanque naturalis Hiſtoriæ lib. 33. capite vltimo ita infit: Cœruleũ arena eſt, huius tria genera fuere antiquitùs: Aegyptium quod maximè probatur: Scythicum, hoc diluitur facilè, cumque teritur in quatuor colores mutatur, candidiorem, nigriorem, craſſiorem, tenuiorém ve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Accesſit his Pu-

„ tèolanũ & Hiſpanienſe, arena ibi cõ-
„ fici cœpta. Dioſcorides item libro 5.
„ cap.97.ſic habet ad verbum: Cœrulei
„ origo ex ærarijs metallis eſt.In Cypro
„ copioſus ex arena litorali,ſecundum
„ quoſdam ſub cauatos ſpecus maris
„ inuenitur, quod & magis probatur.
Galenus verò Simplicium pharmaco
rum libro nono,inter metalla Cœru-
leum reponit.Deinde Paulus Aegine
ta de cœruleo, Dioſcoridis ſententiã
penè ad verbum refert: quam etiam
Plinius,eo quo diximus capite, imita
tus palàm oſtendit nó de Gemma ſer
monem ſe facere,ſed de metallico cœ
ruleo:quod †arroſa quadam ſubſtan- †æroſa
tia,non tamen lapidea, conſiſtere ad
oculũ videre eſt: vt vel hinc in cõfeſſo
eſſe debeat,ijs locis autores illos Dio
ſcoridem, Galenum,Paulumq́(dico)
nó de Cœruleo lapide Cyaneàue Gẽ-
ma diſſeruiſſe, verùm de metallico il-
lo Cœruleo quo ad generoſas imagi-
nes pictores vti cõſueuere, Galli azu-
rum

rum vocant. Sedenim Plinius idem il le libro 37. quem Gemmis dicauit ita habet: Reddetur & per se Cyanos accõmodato paulo antè Iaspidis nomine colore cœruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idq́ in gloria regis Aegypti ascribit, qui primus eam tinxit. Diuiditur autẽ hęc in mares fœminasq́. Inest aliquando & aureus puluis, non qualis in Sapphirinis: Sapphirus enim & aureis punctis collucet, Cœruleæ & Sapphiri raroq́ cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen pellucidæ. Quibus verbis statim ab ipso limine videtur Plinius vtrũq; confundere, Cœruleũ scilicet metallicũ Gemma cœrulea. Primũ quidẽ vel hoc maximè, q Scythicæ, Cypriæ & Aegyptiæ rationẽ habuerit, quemadmodũ etiã superiore libro 33. de arenoso Cyaneo singulariter agens Cyanei Aegyptij, Scythici & Cyprij meminit. Hinc reuera non

mediocrem hos locos video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis, alijs videlicet de vtrisq; confusè Plinium intelligentibus, alijs de solo arenoso cœruleo hos torquentibus sermones, autorem insimulantibus damnantibusq;, tanquam hanc inter Gemmas arenam malè collocarit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui peritissimus ac de re medica & Plinio optimè meritus (pace tanti viri, pro veritate tamen, dixerim) nescio qua iudicij adumbratione perculsus, non veretur Plinium negligentiæ calumniari. Mihi verò (absit omnis arrogantia) Pliniana lectio rectius consultiusq; hoc loco, id est libro 37. cap. 9. castiganda videtur, & in hunc modum suo autori reponenda. Reddetur & per se Cyanos nomine, accómodato paulo antè Iaspidi colore cęruleo. Vt his scilicet verbis & Iaspidis & Cyaneæ Gemmæ substantias conuenire quidem, sed colore alterum ab al-

Castigatur Pliniana lectio lib. 37. cap. 9.

altero diſcriminari declaret oſtẽdátque, vt & quis ex Iaſpide Cyaneum lapillum ementiri poſſe intelligat ſi illi colorem cæruleum addat. Cui & id optimè adſtipulatur quod mox ſubnexuit: Adulteratur (inquit) maximè tinctura. Quòd demum hoc loci Plinius non de cærulea harena diſſerat, manifeſtant hæc eius ſubiecta verba: Ineſt aliquando & aureus puluis, cum ijs quæ ſequuntur quæq; ſuprà retulimus. Nam & ea non arroſæ illi harenæ, ſed Cyaneæ (vulgato nomine Lazuli vocatæ) Gemmæ ita adamuſsim conſentanea eſſe cóſtat, vt nemini dubium (meo tamẽ iudicio) eſſe debeat Plinium hoc loci de ſola Cyanea gemma agere: neque etiam facilè credendum fuerit tam celebrem autorem, ac rerum naturalium tam indefeſſum acrem ac peritum indagatorem ſcriptoremq;, vulgatiſsimā hanc gẽmam latuiſſe. Neque etiam vel leuiter ſuſpicandum puto quòd agnitæ nuſquàm

meminerit,quum præſertim diligentiſsimum ſeſe naturæ mirabilium per ſcrutatorem, præconem, promulgatoremq́ ſemper exhibuerit. Sed neq́ huic noſtræ opinioni refragatur q́ iá citatis locis Aegyptij, Scythici, Cyprijq́ Cœrulei meminerit. Quid nanque impedit vtramq́, cœruleam arenam dico ac Gemmam Cyaneam, tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. vltimo Aegyptiũ maximè probari ſcribit, ſecũdo loco Cypriũ, nouiſsimo verò Scythicũ reponit: quibus acceſsiſſe adnotauit & Puteolanum & Hiſpanienſe. Vbi verò de Cyanea gẽma (quæ ei Cyanos per ſe vocatur) hoc eſt libri 37. cap. 9. ſcribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam cõmendat, nouiſsimam autem Aegyptiam æſtimat. Ecce quam hîc vltimam facit, illic primam effert: Vt & hinc non de ijſdem Plinium diuerſis his locis ſcribẽtem intelligere debeas. Quinimò Sapphirum

rum hoc capite cum Cyaneo lapillo poſtea complexus, ita infit: Cœruleæ & Sapphiri rarò (vbi etiam coniunctionem quæ ſemouendam puto) cũ purpura, &c. His ego certè rationibus eò ſum adductus, vt Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma tantum, ſed libro trigeſimotertio de arenoſo Cœruleo, libro autem trigeſimoſeptimo de Cyanea Gẽma capiendum exiſtimem. Quis enim (obſecro) tam inerti, aut in Plinium alioqui grauiſsimum autorem tam infenſo ingenio fuerit, vt ea quæ Cyaneæ Gemmę (emendata licet lectione) Plinius propalàm tribuit, arroſæ illi arenæ quadrare inaudiat: quam nemo lapidea ſubſtantia vel puluere aureo gloriari rectè quidem dixerit? Potiùs itaque Lazuli vulgò nuncupatæ Gemmæ conſentire hæc profectò videbuntur: cùm ea ſubſtantia ſit lapidea, Iaſpidi ſcilicet germana, aureúmque puluerem coràm oſtentet.

Qua de re ſubinde vehementer mirari ſubiit, hoc loco Plinij ſenſum tot tamq́ꝫ celeberrimos authores Plinianæ lectionis etiam ſtudioſiſsimos hactenus (quod legerim) ita fugiſſe, vt vtrumq́ꝫ confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes ferè ſeplaſiarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quàm ineptiſsimè vſurpatur. Sed

Eò nempe hæc quorſum† Nanq́ꝫ vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tolleremus implicationem, & aliquam Pliniano ſenſui adferremus reſtituere-

Deſcriptio °múſue lucem. Eſt itaq́ꝫ Cyanos, Cæruleáue Gemma lapillus ſubſtantia quidem Iaſpidi haud abſimilis, colore Cæruleo. Probatur aureo puluere cóſperſa. Vnde & ſtella tum lapidem

Probatio. dici inuenio, quòd ſtellis ſimiliter lumini expoſitus aureo puluere ſcintillet. Præfertur quæ Cæruleum ſui nominis præſtantiſsimum (quem noſtri Azurum vocāt) colorem aſſequitur,

con-

consimili vndequaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ nó vsqueadeò contumax. Vidi ego ex eo Cantharidem tam affabrè tamq; graphicè conflatam, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tam appositè, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillũ ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immeritò iudicasset.

Porrò quòd ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus, dum eius dilutum peregrinum nullum præ se ferat saporem, efficacissimè ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit, non lotus verò, cum infernis superiora, nó citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciẽ reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab aborsu adserere p- Proprietates.

hibetur. Volunt autem appetente partu ſemoueri.

De Chelidonio. *Cap.* XXII.

CHelidonius vel Chelidonia (vtroque enim genere dicitur) lapillus eſt paruus, perſpicuus minimè: è iuuencularum Hirundinũ ventre exe- ctus. Menſe Auguſto, Luna creſcente, reperiuntur optimi, magnaq́ʒ ex parte bini, aliquando autem ſinguli, in earum ſcilicet ventriculis aut iecuſculis. Dicũtur nanqʒ (autore Plinio) matres excluſis pullis hũc dare lapillum deuorandum. Inuenio & hîc quoque ſolertiſsimæ naturæ non ſupprimendum miraculum: nempe quòd illarũ pulli per coniuncta roſtra in ſeſe recõditas has gemmas prodant. Dicunt etiam & has debere erui priuſquã primigenius pullus terram contingat. Quanquam ne hoc quidem ſua vanitate carere putem. Hanc bifariam diſcriminari tradit Plinius: aut enim eſt ruffa, aut nigra, vel potiùs ex pullo ni-

Generationis locus.

Naturæ admirandum miraculũ.

Differẽtię.

gri-

gricãs, hirundinum vel pauonum colore, minimeq; pellucet, ſed aſpectu ingrata viſitur. ſunt & earum aliquæ, parte quidem vna nigricantes, altera verò purpuraſcentes, nigris intercurrentibus maculis. Probatiſsimas eſſe comperio quæ ſubſtantia puriſsima ac ſimpliciſsima, & aureis guttis inſigniuntur. Porrò ſingulæ tametſi iniucundæ ſint & puſillæ magnis tamẽ virtutibus præditæ adſtruuntur, vt & de ipſis rectè id occini poſsit: Probatio. Vires.

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam ſiquidẽ ſub ala ſiniſtra geſtatam lunaticos, hoc eſt, comitiales, inſanos, & languidos ſanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem verò ſimiliter portatam teſtantur reges & principes cõciliare, & cœpta negocia pro animi ſententia abſoluere, omniúmque gratiam inuitare. Eius verò ex aqua

dilutum,oculorum aciem reficere dicunt. Neq; superstitione vacare putē quòd ruffam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nugantur, cui & id accedit quòd parentibus præsentibus erutis vires effluāt.

Cōtra Amstelredamum.

Hìc magna mihi profectò incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia qui in scholijs suis in Marbodeum vbi agit de Chelidonia, autorem citaturus quò Chelidoniam Gemmā oculis ostendere proficeret, Plinium adduxit libri 8.cap.27. & libri 25. cap.8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palàm est Plinium disseruisse. Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iā capitis 27.titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agēs ita infit: Chelidoniam vsui saluberrimam hirundines

nes monſtrauere, vexatis pullorũ ocu lis illa medentes. Deinde libro 25. vbi cóſtat Plinium de herbarum viribus diſceptationem ex profeſſo inſtituiſſe, capite octauo ſic habet: Animalia quoq; inuenere herbas, in primis Chelidoniam: hac enim hirũdines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, vt quidam volunt erutis etiam oculis. Capite deniq; eiuſdem lib. 12. poſteaquam Centaurium vtranque, maiorem ſcilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita ſubnectit: Iam Chelidonia ſupradictis omnibus mirè ꝓdeſt. Ex quibus luce meridiana clarius eſſe cóſtat Plinij locos hos ab Amſtelredamo noſtro citatos non poſſe ad Chelidoniam Gemmam torqueri, verùm de ſimilis nomenclaturæ herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius autoritate falſus, in ſimilem errorem impingat.

De Aetite. Cap. XXIII.

AEtitæ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine singuli, Aquilæ lapides vocãtur. Vidi ego cinereo colore Aëtiten, alterũ albo, tertium pullo. Sonitu dignoscuntur si quatiantur: tum enim in sese cõceptum lapillum manifestè produnt.

Genera.

Probatio.

Delineatio Lapis est cortice duro, scabro & minimè leui. Sunt qui aquilam in nido marem & fœminam habere adstruũt, negantq; illam sine eis oua parere: ideóque solis ijs quæ è nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere credit.

Virtutes. Porrò Aëtites grauidis, quæ ob vteri imbecillitatem fœtũ ægrè continẽt, brachio sinistro alligatur magno earum vsui, parturientibus autem brachio amoueri debet: fœminibus item alligata citra dolorẽ (notatu dignũ) fœtum dicitur extrahere. Nec desunt qui hanc velint statim à partu auferri, ne vterus sequax partum vitiet. Mirũ

quòd

quòd furem prodere fertur si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse cõfirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenuè iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigiosi illi ac toto cœlo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura præsagire hũc citra incantamẽta posse crediderim. Quò ego quę de furis proditione pręnotaui, referrem, si non autorum †grauitas & fides reclamaret.

† Ridicula & non digna fide grauitas.

De Magnete. Cap. XXIIII.

NAtura, vt saxis vocẽ homini obloquentem, immò & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manúsque tribuisse quodammodo non ineptè existimetur. Ferri nanque indomita propemodum pugnacissimaq; natura trahẽti illi extemplo cedit, vtq; propius accessit ab eo continetur & quodam

Nomina. veluti cóplexu cohæret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India paſtore, nomenclaturæ illius rationem adferant: quibuſdam autem Siderites, alijs Herculeus nominatũ. Hîc tametſi Geneſis. in Ida primùm repertus ſit, paſsim tamen apud Hiſpanos & in alijs quoq; locis naſcitur. Qui verò à Troade petitur, qui & albus pumici haud abſimilis comparet, fœmineus eſt, & non vſqueadeò efficacis potentiæ, ideoq́; reſpuitur. Aethiopicis laus & præcipua commendatio, ijs præſertim qui ad cœruleum magis inclinant, quales maximè in Aethiopia Zimiri regione arenoſa reperiri inuenio. Aethiopici argumentũ eſt, quòd Magnetẽ quoq; alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atq; Itali habent, ferrugineo tamen ſeu pullo magis colo- †qui re: † quod qua parte cœruleum propinquiùs refert, acriùs trahit. Autor eſt tamen Diogenianus, probatiſsimũ Magnetem argenti adeò ſimilem eſſe

vt

vt incautos facilè fallat, quem & ad maleficia præstantiorem esse testatẽ. Porrò omnibus præfertur qui maximè trahit,& qui vstus Hæmatiten ferè repræsentat. Quòd autem ad vires attinet; Potus triobolorum pondere ex succo fœniculi hydropicis aquam detrahit: ferro item intoxicato vulneratis præsenti remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea & ad epiphoras: adusta verò crematus tritusq; sanat. Commentitiũ puto quod de Magnete quidam nugantur: Nempe quòd in somnis ignorantis fœminæ capiti subditus, adulteram lecto deturbat: fidelẽ verò ꝓbamq; vxorem ad mariti amplexus, etiam dormientem, prolectet. Vanum insuper nec è re publica esse iudico, quod quidam Magnetem furibus suo fumo atq; nidore vsui esse narrant: quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hîc subit vehementer mirari, admiratione non vulgari dignam huius

Probatio.

Virtutes.

lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non ſolum quod contingit coram trahere, verumetiam & ſuo †colliſu ſimiles in id transferre vires trahentes, vnde & aliud quodcunque congeneum ferrum conuellere poſsit, vt viderim non rarò plures acus hac ratione ſeſe ſuſpendere, tanquã ſcilicet mutuis ſeſe manibus inuicem comprehendiſſent. Quinimò nõ deſunt qui facto periculo affirmare audeãt, ferrum à Magnete in libra poſito tractum nihil Magneti ponderis adijcere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis abſorbeatur. Porrò tractricẽ hanc virtutem ab vrſa cœleſti Magnetem mutuatum eſſe coniectant, argumento quòd acus hoc †affecta liberè in ſolaribus horologijs pendens ad Vrſam ſaltem minorem ferè moueat, Magnetis potentijs acum ſequacẽ trahentibus: vrſa verò vtrũq; acum & lapilli in ea virtutem, ceu ſibi affinẽ congeneámve, conuellente atq; allicien-

† contactu

† affricta

te,

te, eademq́ vi sidus hoc appetente. Quod si ita est, facultas illa Magneti cum ab initio perfusa est, tum perpetuo Vrsæ radijs & influxu vegetatur. Proinde si quis eorum quæ de lapilli huius trahente potestate diximus, rationem expetat, non inscitè responderi possit virtutis eius causam esse cum lapilli specificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura, & eorum quidem vtriusq́ cósensum cum Vrsa illa cœlesti, cui & obnoxior sit lapillus ipso ferro. Quibus & id adstipulari video, quòd solum ferrũ Magnetis viribus patere palàm conspiciatur, easq́ contumaciùs retinere perpendatur: Ad hæc, quòd (autore Plinio) vulnera asperiora fiũt ferro Magnete cõtacto. Porrò huic lapidi contrariã inuenio Theamedẽ Gẽmã, omne à se ferrũ respuentẽ profligantẽq́. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorẽ alliciens. Lapillo itẽ illi cum allio discordia est nõ

Theamedes lapis.

Discordia.

tractricē obſcura:is ſiquidem allio illitus† conuultricem omnem facultatē perdere fertur. Diſsidet etiam cum Adamante, qui & iuxta poſitus illum trahere non ſinit, quinimò cóuulſum iam ferrum admotus ilico reuellit. An autem vires hæ occultæ mirificæq; Cacodæmonum impoſturis adſcribi debeant: an potiùs inde auidiùs admirādus atq; laudandus Dominus omniū creator Deus, ac per ea quæ in hoc lapide facta ſunt, ſempiterna eius virtus & diuinitas magis cognoſcenda, & in mirabilibus ſuis operibus benedicenda, tuum eſto iudicium Lector.

De Hæmatite. Cap. XXV.

QVando ſuperiore capite Hęmatitis meminimus, nó ab re quædam & hîc de eo recenſere operæprecium videtur. Duo itaque Hæmatitis genera Plinius facit: Alterū à Magnete cognominatum, ſanguineo exterius colore, ideoq; tritus is ſanguinē refert

fert, ferrum tamen Magnetis modo minimè trahit. Hunc pro vero Magnete à non paucis pharmacopolis damnoſo errore venundari vidimus. Alterum autem Hæmatiten dicit idem Plinius venis rubentibus diſcerni, hoc eſt ab optimo deſciuiſſe iudicari: ita enim Plinium intelligo. Hic ſiquidem Dioſcoridi probatiſsimus eſt, nó qui intermiſtas habet venas rubentes, ſed qui puro colore (vt eius verbis vtar) niger eſt, durus, in ſe æqualis, & nulla infectus ſorde nulloq́ zonarũ excurſu. Itaq́ duæ nobis præcipuæ hæmatitis ſpecies relinquuntur: Altera exterius rubens, interius autem nigricãs, vt Magnetis colorẽ quadantenus imitari videatur: altera verò omni ex parte nigra. Quanquam nec me fugiat alia etiam à Plinio numerari illius faſtigia, verùm duo hæc noſtro inſtituto ſuffecerint. Neq́ enim de ſingulis Gẽmis, ſed de ſelectiſsimis vulgatiſsimiſque differendum ſuſcepimus. Porrò

Probatio.

Virtutes. quod ad vires attinet: oculis cruorē suffusis mirè prodest, muliebre profluuium sistit, & cum mali punici succo ijs qui sanguinem reijciunt confert. Vesicæ præterea vtilis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lachrymis vindicat. Imò & ipsos procidentes ingenita vi continet cohibétque. Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

De Succino. Cap. XXVI.

VAriæ multùm de Succini ortu autorum sententię sunt. Prætermissis tamen de eius origine & natura opinionibus diuersis, sed & de eo ridiculis Poëtarum fabulis, in India atq; Germania Plinius tradit nasci defluente †medulla arboris è pinearum genere: quemadmodum è Cerasō, gũmi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere nanq; humoris abundantia, succosumq; primum esse, dein verò vel rigore vel tepore autumni densari atq; durari confirmant, & intumescentibus

Genesis.

Plinius lib. 37. ca. 3. † medulla, malim lachryma uel resina.

bus tandem marinis æſtibus rapi, ac in littora nonnunquam tranſportari aduerſa. Indeq́ ſuccino nomen, quòd pini arboris ſuccus eſſe credatur, argumento quòd attritum pineum refert odorem, accenſumq́ tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo ſtillare indicio quidem ſunt quædam intus tranſlucentia. Porrò ſuccinorũ tria eſſe præcipua genera literis proditum eſt. Primum, quod melleo colore conſpicitur: ſecundũ, quod Phalernum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præſtantiſsimum eſt. Præferunt quidam Phalernum, fuluum ſcilicet ac tranſlucẽs conſimili vndequaq; ſubſtantia & cõcremento, ea tamen lege vt nõ nimio ardore flagret, ſed leuem tantũ ignis oſtentet anhelationem, non autem igneum fulgorem adſequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commẽdat. Rude quidem primũ & auſterum legitur, tandẽ verò adipe

Genera

Probatio.

lactentis suis incoquitur, deinde expolitur. Porrò quod ad succini virtutes spectat, infantibus pro amuleto ligari, lymphationibus prodesse, ac lotij difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menses, stomachi fluxiones, ventusq; profluuia sistere, crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præstantia propalàm recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & calfactum festucas, quisquilias & leuissima quæq; allicit & attrahit, præter Ocimi tamē surculos, quos autore Plutarcho, reijcit repellitq;, vnà etiam cum ijs quę cunq; oleo perfusa fuerint. Succinū seplasiariorum officinis charabe barbara Arabum voce dicitur. Hoc genere & Lyngurium vel (vt alijs placet) Lyncurium contineri, coloris, substātiæ & proprietatum congenea germanitas, multis persuasit: forsitan enim fuerit secundi generis, hoc est, Phalerni

Vires.

Lyngurius

lerni ruborem referentis species quæ dam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisq; Gemmarũ perscrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus vrinâ harenâ mox à deiectu contectâ, Solis deinde ardore concretâ ac duratâ, consistere.

De fictitiarum à veris Gemmis differentia, & dignoscendi ratione. Cap. XXVII. & vltimum.

NOn mediocrem fidei ac maiestatis partẽ Gemmis ademit de republica pessimè meritorum hominũ pertinax auaritia & luxus. Quandoquidem inde factum est, vt tam subtili dolo ferè omnis generis Gẽmæ adulterentur, vt à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: vti iam vsus percrebuit multo contumacíque

igne Sapphiro Adamãtem fingere, & tanta arte imitari, vt multis hic fucus non rarò imposturam faciat: vocãtq; albam Sapphirum. Quibus longè perniciosiores sunt, qui nitro, vitro, ac alijs vilissimis materijs, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulant, vt sua nequitia naturæ opus, sagacissimamq; & inuincibilem artẽ, tantùm non assequantur, qui vtinam à republica amandarentur: suis nanq; id genus fallacijs tam huic quàm autoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissimè disseruerunt, ita quidem imponunt, vt dum qui ementitas decepti, pro Germanis emerunt, eásque ijs non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes autores vel vilitatis vel mendacij atq; temeritatis damnent, vel etiã plerunq; malè audiant qui certissimas ab-

abſolutiſsimasq́ commendant. Vt itaq́ impoſtorum vitari queant ſceleſtiſsimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem perſequi libet, vbi primum te monuerimus & has multo æuo ſeneſcere, proindéque & gratiam & vires ſenſim multis ſeculis deponere. Pellucentes igitur lapilli ſereno ac matutino cœlo: omnino autem in horam quartam probari debent. Re nanq́ compertum eſt ijs horis ac aëris conſtitutione penitiùs lõgè introſpici poſſe quicquid vicij habeât. Porrò & pondere internoſci cõperio, quanq̃ & hîc diuerſas multùm authorum eſſe ſententias animaduertam. nonnullis enim placet generoſas grauiores eſſe: alijs contrà ſentientibus, eas ſcilicet leuiſsimas minimiq́ ponderis eſſe, quod & facto periculo deprehẽdi. nec id citra rationẽ fuerit. vel hoc pręſertim nomine quòd fictitias cum ab ignobiliori adeoq́ & minùs efficaci agente, tũ ex longè obſcu

Gemmas tandẽ ſeneſcere.

Hora probãdis Gemmis oppor tuna.

Pondus.

Generoſæ minoris ponderis.

riori ac magis terrestri substantia fieri palàm sit, quibus etiam Plinius adstipulatur lib.37.cap.vlt. Experimenta (inquit) pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiunt. Post hæc corpore: ficticijs pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia, &c. Quibus coràm ostendere videt, quòd à falsis intelligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur, quod Margaritas præfert, quę minus graues sunt. Examinantur denique & corpore: Ementitis quippe bullæ in profundo comparent, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorũ instar intercursantibus, cóspicias: fulgore item inconstante atque iniucũdo, nitore videlicet priusquam aciem cóplectatur elanguido. Certissimarũ siquidem splendor colórve non in facie tantùm (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusuis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque visun-

Bullæ emẽtitas ostendunt.

Fulgoris incõstantia.

ſuntur, ceu ſcilicet ad ſui decoris ſpe-
ctaculum blanda quadam oculos alli
ciant comitate. quò nanq; diutius in-
ſpiciuntur, hoc magis delectãt, ac gra
tiæ non inefficaci illicio obtutus ex-
plent. Laudatæ item limam non capi- Argumentum à lima
unt: vt vel hoc ſolo veras à falſis diſpe
ſcere mangonum magna pars norit.
Sunt tamen qui Smaragdum & Topa
zium excipiant. Deinde & ignibus ꝓ- Experimẽtũ ab igne
pinquæ non ſpuriæ, illæſæ euadunt:
excepto tamen Chryſolectro ignium
rapaciſsimo. Ad hæc duriores maxi-
mè commendantur, nimirum quòd
lapidi propria ſit durities. Quòd autẽ Laudatorũ electio.
ad optimarum delectum pertinet, æ-
qualibus cauas vel extuberãtes poſt-
ponunt. Oblongas quadratis prætu-
lit antiquitas: verùm nunc anteponũt
quadratas, vt quibus anguloſis mini-
ma olim fuerit autoritas, nunc verſa
vice clarior ſit gratia. Illas ſequuntur
quæ lenticulæ formâ, deinde quæ tri-
angulæ. Omniũ verò nouiſsimæ æſti-

mantur rotundę, quamuis forſitan omnibus præferri deberent ſi figuræ rationem ſpectes.

Epilogus. Noſtris verò his lucubratiunculis ad vmbilicum tandem perductis, poſtremò te quoq;, beneuole lector, admonere viſum eſt, nil tibi mirum eſſe debere, quòd Gemmas quandoque maſculino, aliquando autem fœminino genere ſcripſerim, nimirum cùm vtroq; genere ac promiſcuè illas collocari apud claſsicos autores crebrò legere ſit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi teſtis & autor eſt idoneus Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abundè princeps, libro 9. ſimpliciũ pharmacorum.

FINIS.

AD LECTOREM.

HOrum librorum author Rueus, præmiſerat bene longam Purgationem ſiue Apologiam, qua Anonymi cuiuſdam cenſuris in hos libros reſpondet, & in hoc plurimus eſt, Figuris certis lapidum ſeu Gemmarũ certo tẽpore inſculptis, peculiares quaſdam vires cœleſtes influere. Eam nôs propter prolixitatem ſimul, & quòd ſynceriori religioni non cóſentanea, ſed Magica potiùs videretur, omiſimus. Excerpſimus tamen pauca quędam, quæ nec ſuperuacanea nec indigna cognitu videbantur, Theologorum præſertim quorundam teſtimonia: quæ hîc ſubiecimus.

Quæ de auro Leonis effigie cóſculpto narraueram, Cenſor meus (in prima æditione) obliterauit: tametſi ego me narratorem præbueram ſolũ ſententiæ quorundam philoſophorũ nó vulgariũ, de virib⁹ auro leonis effigie

ritè insignito à cœlo transfusis: eorũ verò opinionem probaueram minimé. Et multis interpositis, Bonauenturę verba recitat, ex libro 2. Distinct. „ 12. Quæst. 2. Art. vlt. Dicunt philoso- „ phi, quòd corpus cœleste mediante „ suo lumine influit vsq; ad profundũ „ terræ, vbi mineralia corpora generari „ habent: & quantum ad hoc verum di cũnt. Hoc testimonio Rueus putat inferri posse, stellarum radios similiter in metallo lapillosq; varijs figuris consculpta, cum allatis secum potestatibus, posse transfundi: quas vires diuinitus (inquit) à prima constitutione, totam speciem consequentes, illis insitas esse cœlicis corporibus vultibusq;, idem Bonauẽtura dicit libro eodem, distinctione 14. quæstione 2. ad finem. Sic Rueus. Sed à cœlo & astris vim corporibus inferioribus in fluere tum rebus alijs omnibus, tum subterraneis quoq;, non opus erat eũ multis probare, cum id nemo fortassis

ſis neget, veluti naturæ conſentaneū. In figuras verò certas, ab homine factas, cœleſtem vim aliam atq; aliam, prout figuræ differunt, & alijs atq; alijs temporibus, inq; conuenientema teria ſculptæ ſunt, influere, homines pij & Chriſtiani vix conceſſerint.

Et mox: Singulis ſtellis (inqt Rueus) ſuæ inſunt facultates totam ſpeciem conſequentes: (quas eſſentiales ac ſpecificas nominaueris) per quas proprijs funguntur munijs. Cui & id eiuſdem Bonauēturæ diſtinct. 4. Art. vlt. quæſt. 2. in hunc modum dicentis adſtipulatur. Ratio verò qua diuerſa imprimunt (ſubaudi luminaria cœlica) non eſt, vt putant aliqui, propter diuerſitatem qualitatum: ſed ex parte diuerſitatis virtutum. Quia enim con ditor mundi corpora cœleſtia incorruptilia poſuit ad regulandum & regendum corruptibilia, quæ ſunt diuerſa & multiformia, dedit eis virtutes conſequentes ſuas ſpecies, ſecun-

dum quas diuersa luminaria aspectũ habent ad diuersa elementa, & ad diuersa corpora mineralia: hactenus Bonauentura. Sed hoc etiam concesso non sequitur, ad figuras & res artificiosas quoq; stellis ita suum esse respectum, vt ad naturales. Minimè etiã firmum est ad hoc quod intendit probandum, argumẽtum à speculo: vnicum (inquit) nec rarum aut incópertum exemplum his annectere consilij est, speculum scilicet rotundũ, leue, cauum nitidissimumq; (solis orbẽ vel hac ratione referens) quod ob talem figuram & concinnam præparationẽ, arte tamen hominis sollicitatã Phœbi in se radios tam ampliter efficaciterq; comprehendere palàm est, vt non tantum abundè incaleat, verũ suam vsqueadeò in propinquum corpus caliditatem transfundat vt id etiã adurere queat.

Et mox: Philosophorũ illorũ sentẽtiæ Thomas Aquinas doctor sanctus voca-

vocatus, lib. de fato suffragari videt, vbi dicit, vestes, ædificia & quæcunque artis opera certam à syderibus suscipere vim qualitatém ve. Quamuis non eam illis admiserim efficaciam, quam legere est non paucos superstitiosos impostores (magiæ id est veræ philosophiæ nomine indignissimos Sophistas) eis tribuere. Sed illas ex arte figuratas rem cum eodem Thoma lib. cótra Gentiles non negárim, ijs perfundi posse facultatibus, quas euidés est cœlum herbis rebusq; alijsq; infundere. At apud nos non tanta est Aquinatis authoritas, vt tantum tribuamus imaginibus, vt veluti idololatriã quandã magicã in eis committamus.

Et rursus: Si nanq; (inquit) vel Aquinate autore, per effiguratione vis quædam cœlica similis ei quæ à cœlo herbis impartitur hauriri potest, multas autem herbas calculo tũ præuertendo tũ deturbãdo ac sanãdo efficaces esse apud omnes receptũ est medi

cos, adde & longo vſu firmatum exploratumq́ꝫ, nónne ſequitur aurum leonis figura ritè inſignitū, arteq́ꝫ conflatum, contra calculum remedio eſſe poſſe. Proinde Petrus ille Aponenſis conciliator dictus, adſtruit medicū morbos figuris pellere poſſe. Denique Albertus ille multa eruditione magni nomen meritus, Theologiæ philoſophiæq́ꝫ profeſſor ſpectatiſsiſimus in libro quē Speculum vocat, vbi à licitis illicita ſe diſcreturum pollicetur, adfirmat, figurationes ab aſtrorū peritis conſtructas, cælica virtute efficaces fieri, quinimò figuras, dictiones, literas, imaginibus inſculpi permittit, ad hoc duntaxat, vt æthera quædam in eis hauriatur: tametſi pro ſuo officio abuſum damnet: magis autem orationes, ſuffitus, carmina & id genus ſuperſtitioſas ac vaniſsimas impoſturas quibus non pauci eorum qui ſe magorum nomine, maxima virorum ſapientium illuſtrium no

mi-

nis iactura, venditāt, dæmonibus praui figuris adhibendis vti consueuere. Hæc Rueus. Nos inter Aquinatis, Aponensis & Alberti authoritatem non magnum discrimen facimus: & ad sacrarum literarum testimonia, piorumq; hominum iudicia prouocamus.

Post hæc: His (inquit) impositurо coronidem subijt his quoq; annectere, Philostratum referre, Hyarchā primum inter Indorum sapientes, septē construxisse annulos, septem planetarum nominibus insignitos & sculptos: eosdemq; Apollonio Tyaneo dedisse, singulis scilicet proprijs statisq; diebus (pro dierũ & per eos dominantium planetarum discrimine) partiendos deferendosq;. deinde & affirmasse ipsum Hyarcham Apollonio, auum suum philosophum, centũ atq; triginta annos simili fretum cœlesti beneficio vixisse. Indeq; Apolloniũ ijs annulis magna vtilitate vsum,

centesimo etiamnum anno iuuenem retulisse. Nos Apollonium Tyaneũ hominem magum fuisse, & his in rebus authoritate eius cõtra piũ Ecclesiæ cõsensum vti, nefas existimamus.

Deinde Hermetem Trismegistum quoq; suæ sententię authorem facere videtur. Ad quod respondeo: in ijs quæ extant Trismegisti, Græcis, nihil tale reperiri: referri autem ad illum authorẽ spuria quædã & ψευδεπίγραφα;

Et inferiùs: Quid ergo (inquit) cuncta quæ humana ratio non complectitur, aut sacra eloquia non confirmãt, dæmonum imposturis dicanda relegantur, vt ne ipsi quidem perspicuæ coram experientiæ credendum ille (meus Cẽsor) audeat affirmare? Nónne Pæoniæ radix singulari proprietate comitiales arcet accessiones? huius tamen facultatis ne sapiẽtissimus quidem philosophus (puto) rationẽ reddiderit exactam. An propterea vitio dandũ fuerit medico, illi affectui sanan-

ſanando, Pæonia vti? Ex duobus his argumentis, prius diluitur, ſi reprobemus omnia quæ vel ſacris literis prohibentur apertè, vel quæ optimi & ſapientiſsimi ſiue pijſsimi plurimi reprobarint, vt omnē in amuletis, imaginibus & huiuſmodi rebus curioſis ſuperſtitionem, ne dicam, impietatē & εἰδωλατρείας ſpeciem. Pæonia ſi iuuat, naturali quadam vi, aut ſi libet etiam cœleſti, iuuerit: ſed hoc nihil ad imagines certas & curioſas.

FINIS.

CLARISSIMO AC ERV-
DITISSIMO VIRO FRANCI-
ſco Rueo Medico, Inſulis artem Apollineam pro-
fitenti, frater Paſchaſius Balduinus ca-
nonicus Phalempinenſis
S. P. D.

Hac Epiſtola ſuper his duobus Ruei libris iudicium continetur primùm: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum admiratione, vſu, abuſu, & viribus tractatur.

PErlecto libello quem de viribus ac natura Gemmarum nuper elaboraſti, non potui tibi non gratulari, optime Franciſce, hoc à te argumenti genus eſſe tractatum ac illuſtratũ: tum quòd tuam profeſsionem nõ dedeceret eiuſmodi ſtudiorum inquiſitio, tum quòd nos quibus potiſsimũ ſacris oper nauare opus eſt, permoleſta animi anxietudine atq; labore leuaueris. Ea enim nõnihil ad ſacra pertinere nullus, reor, inficias ibit, quum tam ſedulò ac ſeriò illis interſerãtur, ac or-

ac ordine diſponantur. Atqui peniti-
us iſta exquirere, quia per varia pro-
phanorum ſcripta diſperguntur, atq;
ea mente ab eis explanantur vt ad tẽ-
porale commodum proficiãt, per o-
cium nobis non conceditur. Sed &
pontificijs decretis plus nimio eiſdẽ
incumbere vetamur, cogimur quoq;
præſcriptis diuinis ſacras euoluere li
teras. Scrutamini ſcripturas, inquit i-
pſe ſacroſanctorum oraculorum cõ-
ditor, quia vos putatis in ipſis vitam
æternam habere, &c. Quòd verò Io-
annis Ἀποκάλυψις locum tibi potiſ-
ſimum delegeris, ibiq; traditum ordi
nem tenueris, ac deinceps cæterarum
Gemmarum quæ celebriores haben-
tur, non omiſeris elucidationem, ma-
ximè probo. Certiſsimum enim ac
ſolidiſsimum locum qui in diuinis li-
teris habetur, & qui tuo congrueret
inſtituto ſelegiſti, vtpote cuius inter-
pres & autor idem eſſet de quo ambi
ger e nepharium ſit. Illa autem nomẽ-

clatio quę in Exodi libro digeritur capite 28. incertior ob variam interpretum translationē, & diuersas scriptorum opiniones habetur. Si voces Hebraicæ perinde compertæ essent atque Græcæ nulla fuisset eligendi ratio, nisi fortè quia hæ ad sacerdotalium ornamētorum splendorem, illæ autem ad ciuitatis diuinæ cultum & ornatū pertinet. Nunc quia Hebraicus sermo paucissimis fuit agnitus qui externarum linguarum habuere peritiam, tū ob vetustatem, tum ob solitariā Hebræorum vitam qui ab alijs gentibus segregati, earum commercijs rariùs vterentur. Græcus autem tam nobis familiaris vt in quotidianū vsum nostrum transierit, meritò quod sic vsitatum habetur, præ altero tibi in explanationis materiā sumpsisti, ne ambiguis fundamētis iactis totum quod superstrueretur, vacillaret. Hebræi siquidem, maximè huius ætatis, tanta caligine in horum notitia cæcutiunt,

Hebraica nomina Gemmarū

vt

vt plusquàm talpas exoculatos crede re fas sit: nisi fortè quorundam lapillorum Hebraica vox in externam linguam deriuata antiquæ veritatis vestigia etiam cæteris nationibus reliquerit, ac inde à primis auis ad nos vsque permanarit illorũ incolumis nomenclatura. Quorum præter Sapphirum qui ipsis vniuocè quoque dicitur, & lapidem iaspeh nominatum, nullum crediderim hac ratione cognitũ: tametsi etiam in Iaspide aliud interpretes nonnulli sentiant, eundem in Beryllũ vertentes, cæterorum nomina ad linguam nostram translata variant, alijs alia suspicantibus. Vnde non satis cõpertum habetur an idem diuus Ioannes sacris illis gemmis antiquitus per Mosen proditis alludere vel conuenire voluerit, quandoquidem in nominum descriptione cum interpretibus antiquis non plurimum dissentit, hoc est tantum in carbunculo, achate, Ligurio & Onychino, quarũ vice Chal-

Sapphirus. Iaspis.

cedonium siue Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthum & Chrysoprasum constituit, vt non satis liquidum sit de interpretum fide, quũ iam omnis illorum versio in dubiũ à nonnullis vocata sit. Arbitror tamen illũ non eosdem lapillos adijcere voluisse, quum onychis, qui apud Mosen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem pleriq; omnes eo nomine ab Hebraica voce scoham tralatum vocitant: nisi fortè Sardonychem idem Ioannes ꝓ illo statuerit, quod Iosephus facere videtur. Cuius onychini lapilli in tuo opusculo vix recordatus es, quum tamen præ cæteris in veteri instrumento eius mentio frequẽtius repetatur. Arbitror id consultò tibi accidisse, ꝙ malignioris sit naturæ, nec inter celebriores Gemmas supputetur, neque tantæ sit dignitatis & vsus, vt curæ tibi fuerit illum enucleatiùs explicare. Quod idem in Lyncurio, quem nostra-

ſtrates theologi aut phyſiologi Ligu-
rium appellitant efficere viſus es, niſi Probatio.
quòd ſuccini naturam demonſtrans
eius aliquantulum memineris. Porrò
cæterorum qui ſacris libris continen
tur, quos tamen Apocalypſis non ha
bet, gaudeo te non fuiſſe oblitũ, qua-
tenus non minus è re theologica fue-
rit, hos noſcere quàm illos. Carbun-
culum & Achaten Exodus liber cap.
28. atq; Ezechiel nobis exhibent, ada
mas quoq; ab eodem Ezechiele cap.
3. & à Zacharia vſurpat, quamuis hoc
potius interpreti Latino quàm verita
ti tribuerim. Neque enim Hebraicus
ſermo ibi permittit Gemmam omniũ
nobiliſsimam intelligi: quum duriti-
es indidem tantum, non præ ſignis e- Virtutes.
minentia petatur, vt etiam fit è ſilice il
lic memorato. Intellexerim itaq; pro
illo aliquod ſaxi genus: quod etiam-
num Græcus interpres oſtendit, in pe
tram eam vocem vertendo. Sunt qui
in Exodo ac Ezechiele loco Iaſpidis

adamantem collocent, tanta est Hebræorũ oculis offusa caligo. Necnon sunt alij qui pro vitro, quod Iob cap. 28. ab interprete positum est, vocem Hebraicam Zecucith in adamantem vertendam autument. Idipsum penè in omnibus Gemmis reliquis vsuuenit Hebræis, vt subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt cæci errorum magistri, quibus illæ diræ à sacro Psalte profusæ imputantur. Obscurentur, inquit, oculi eorum ne videant. Est quoq; eodem cap. Iob vocabulũ, quod in Coralliũ trahũt quũ nusquam in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, traduxit interpres Latinus, minus considerate vocẽ Hebraicam pro altera sumens. Inueni mus quoq; alterã vocẽ, in eminentia, in eodem capite versam, quam etiam volunt esse cuiusdã Gemmæ symbolum, Gabis ea dictio scribitũ. Hæc autem dixerim vt tuũ consiliũ approbẽ, qui diui Ioannis Gẽmis explanandis,

Gabis.

reli-

reliquas etiam vſu & dignitate celebriores non omittendas cenſueris, in queis eas quæ ſparſim in diuinis literis leguntur, tametſi clarum non ſit quæ ſint, veriſimile fuerit cõtineri. Non abnuerim tamen illud primũ ſeculum, quo ſacræ cõditæ ſunt ſcripturæ, hoc eſt Moſis ætate, non vſqueadeò fuiſſe edoctũ vt omnium Gemmarũ pernouerit naturas & vires, quum inficiari nõ queamus illud tunc primũ omnẽ ruditatem exuiſſe, & perſpicuũ ſit, ab ætate Plinij non parum immutatam eſſe earum Gemmarũ æſtimationem, & quibuſdam non parum precij accesſiſſe, quum eo tempore primum vel ſecundũ dignitatis locũ obtinerẽt vniones, nũc aũt vix quartũ ſortiantur, H-s, id eſt ſeſtertiũ centies vna Cleopatræ Aegypti reginæ Margarita: quę ſumma nõ minus ęſtimatur ducentis & triginta quatuor milibus, trecentis quoq; & ſeptuaginta quinq; ducatis. Potũerũt itaq; eo rudi ſeculo Adamã- Gemmarũ precium.

tes & nonnulli alij lapilli primæ nūc indicaturæ fuiſſe ignoti: & qui maximę tunc dignitatis fuere, temporis acceſsione, nobilioribus cedere cœperunt. Ecce quò me protraxit tuus de Gemmis & lapillis operoſus labor. Cernis quis tandem Epiſtolæ finis erit, ſi cuncta examuſſatim pergam edicere quæ fœcundum hoc tuum argumentū parere poſsit, ſi myſticas à ſingulis Gemmis ſignificationes eruere parem: ſi duodecim fundamenta his lapillis ornata, portasq́ ſingulis Margaritis extructas, theologorum more, ad morum fabricam & ſacramentorum expreſsionem trahere velim. Quem hæc contemplatio, atq́ tā decori habitaculi adumbratio, ad vitæ purioris ſplendorem non pertrahat? quis prauos mores ad rectitudinis lineam huius ciuitatis tam ſpecioſæ deſiderio non corrigat? quis tam obeſæ mentis & hebetis ingenij, qui non ex his perpendat, quanta mundicie prę-pol-

Gemmarū admiratio.

pollere debeant ciuitatem tantis ornatam miraculis ingredi cupientes, quum nihil coinquinatum, vt palàm diuus ipſe Ioannes aſſerit, in illam recipiendum ſit. Iam pauliſper nõ pigebit animũ attendere in eos qui horum lapillorum geſtaminibus gaudẽt onerari, vel vt ſe ad exercitia ſpiritalia inde promoueant, quod in illis mirificis veſtibus quas ſacerdoti magno apparatas legimus, factũ credimus: vel vt eorum fulgoribus ſeſe venditent apud vulgus ignobile gloriolam quãpiam ex his captantes, & quiddam diuinum ſibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quẽ in medio ignitorum lapidum ambulaſſe ſuggillat: de quo paulo antè dixerat, Eò quòd eleuatum cor tuum quaſi cor Dei. Et pòſt, Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Eiuſmodi homines quis non fateatur degeneris eſſe animi, qui proprijs ornatibus priuati, hoc eſt virtutibus denu-

Cõtra luxũ in gemmis geſtandis.

dati, exoticos & externos cultus asci scunt, tiaras, digitalia, cingulos, & qd non, frequẽtissimis lapillis infarciũt? perinde ac si in illos vertendi essent, animi natiua ornamenta fastidientes. His hominibus si vel mentis mica inesset, cura diuersa, ea nimirũ quæ omne facticium & commentitium asper natur, in primis appeteretur, qua honestos mores illis ipsis lapillis designatos induere satagerent. Excellens quidem naturæ opus & nõ exiguum miraculum est Gemmarũ natura & vis, si spectetur materiæ temperamentum & quædam lucis cũ elementari crassitie copulatio, & eo præcellẽtius quo durabilius: & tam est mirabile, vt ipsa naturam suam totam vim in earũ opificium collegisse ac effudisse videat̃. Quamobrẽ has gestaturis, quia summopere intuentium oculos alliciunt, expedit, vt in cuiusdam insignioris operis symbolum aut signum adsumãtur, quo mens haud in paucis naturæ gradi-

Admiratio earum rursus, & gestatio licita quæ.

gradibus illas antecellens vegetior, & ad ſuæ operationis promptitudinem accommodatior reddatur: & ad æternam beatitatem, ad quam benignus conditor illam deſtinauit, compendioſius perueniat. Hoc præcipuum horum lapillorum munus crediderim, quod ſi defuerit, indignum prorſus celſitudini humanæ geſtamẽ poterit iudicari, ne vnde corpus qđ corrumpitur ornatum aucupatur, inde maius diſpendium animus cœleſtibus natus incurrat, & ne nimiò lapillorum fulgetris addictus, lapideus etiam ipſe animus euadat, ac proinde à ſua conditione decidat: nec ab ijs honoris ſubſidium quærat, quibus ipſe opinionem honoris elargitur. Hac ratione agnoſcant reges & pontifices, & quicunque horum geſtiunt adiacenti luce glorioſiores apparere, eorundẽ vires, illasq; ad animi vegetationẽ transferant, vt in Sapphiro ſit caſtitas & cœleſtium amor, in

Carbunculo ardens charitas, in Adamante iuſtitiæ conſtantia, in Smaragdo facilis humanitas, & in cæteris ſimile aliquid quod menti virtutem tribuat: ne quiddam ſimiaticum referãt, hoc eſt, ne ſicut ſimia in purpura faſtũ quendã oſtentent & ſe ridendos præbeant. Nolim tamen ſalubres Gemmarum vires attenuare, corporibus humanis oppidò quàm profuturas, ſi commodè illis applicentur. Quas vires & proprietates vt reliquarum rerum, corpori humano conducibiles, fuerit phyſicorum veſtigare: illa verò ſigna quæ mentem moueant, theologorum: vt in eadem re tractent medica phyſici, & diuina theologi, atq; ſic vnumquodq; membrum in myſtico Christi corpore, ſuo munere dignè ꝑfungatur. Vides optime Franciſce, tui libelli lectione me non parum fuiſſe delectatum, qui tot verbis gaudiũ teſtatum reliquerim, & affectus hos velut œſtro percitus vel potiùs numine

Vires naturales.

ne

ne afflatus ediderim, ne prorſus perdi tum laborem tuum autumes. Nam ſi eiuſmodi fructus neutiquam ſequantur, fruſtra fuerat à ſacris tuum argumentum petiſſe. quandoquidem luce clarius eſt in his Gemmas eſſe memoratas non vt corpori decorando ſeruirent, ſed animi virtutibus vel cõquirendis vel conſeruandis proficerent. ſed neq; alioqui plurimum decuiſſet eundem libellum cuiuis ἱερουργούντων dicare, quibus ſacra tractare ſemper incumbit: ſed neq; me cenſorem ſtatui oportuiſſet, cuius vires tantæ rei expediendæ impares ſunt. Non pauca etenim è philoſophorum adytis, nonnulla è theologorum placitis in medium deduxiſti, de quibus certum ferre iudiciũ difficile fuerit, quãdo nec ſummus philoſophus poſsit omnibus his ſufficere, & theologus interdum conniuebit, nonnunquam diſsimulabit, modò nihil ſit oraculis cœleſtibus ac eccleſiaſticis dogmati-

bus repugnans. Eiuſmodi ſentimentorum nonnunquam narratorem nó aſſertorem ſuſpicio, quòd habeas nó infimos autores quibus acceptum feras quod expromis & quibus te tuearis, quum liberum ſit in pleriſq; vtranque partem fouere. De quibus nunc eſſet longius quicquam diſſerere, prę ſertim quũ probè calleas quid intus habeam. Relinquo ſua aſtrologis apotelesmata, theologorum turbam non modò refragantem, ſed manibus pedibusq; illò adrepentem interim diſſimulo, de quib⁹ nihil mihi libet nũc ſcribere, quãdo prolixior ipſe fuerim quàm putaueram, præſertim tibi occupatiſsimo, cuius ſeria interpellare, piaculi quiddam refert. Vale.

ALARDVS RVEVS ETIAMnum puer, Patris obſeruandiſsimi libellum, Lectori commendat hoc Elegiaco.

Qui legis inuiſi conuiuia cruda Thyeſtæ,
Diſcerptumq́; vagis curribus Hippolytum,
Oedipodemq́; oculis captum: ſtructamq́; venenis
Medeam, regum bellaq́; ficta legis:
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid niſi monſtra, precor, prodigioſa vides?
Talia quæ cruciant animum male ſana faceſſant,
Quæq́; virum ſapiant perlege ſcripta Patris:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longè
Illarum vincit commoditate decus.

Eiuſdem ad patrem integerrimum, Epigramma.

Ecce pater volitant totum tua ſcripta per orbem,
Docta per æternos ſcripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me noſtrum nomen in auras
Spargere virtutum nunc mihi pandis iter.

CONRADI GESNERI

DE RERVM FOSSILIVM, LAPIDVM ET GEMMARVM

maximè, figuris & ſimilitudinibus Liber: non ſolùm Medicis, ſed omnibus rerum Naturæ ac Philologiæ ſtudioſis, vtilis & iucundus futurus.

Cum Gratia & Priuilegio S. Cæſ. Maieſtatis ad annos VII.

TIGVRI M. D. LXV.

NOBILI VIRO D. ANDREAE SCHADCOuio, Salinarum Cracouienſium Notario, patriæ decori, Conradus Geſnerus Heluetius S. D.

ARAE & ſingulares tuæ virtutes, vir nobiliſsime & patrone obſeruande, maximè verò pietatis ſyncerioris feruens ſtudium, & doctrina inter tui ordinis viros excellens, vt iampridem te ſuſpiciendum colendumq; mihi deligerem, facilè induxerunt. Poſtquam verò te quoq; amore ac beneuolentia me dignari hominem tibi de facie ignotũ, lucubrationibus fortè meis qualibuſcunq; delectatum, ex Antonij Snebergeri (ciuis ac diſcipuli quondam mei chariſsimi, nunc in clariſsima Regni veſtri vrbe Cracouia doctiſsimi celeberrimiq; medici,) literis intellexi: & beneficentiæ inſuper tuæ fructum aliquẽ percepi: quo pacto animum obſeruantiſsimum ſimul amantiſsimumq; tui, non ingratum tibi

meum declararem (quod facere, vt par erat, cupiebam,) dubitaui aliquandiu. Nunc verò tandē edituro mihi hunc de lapidibus ac gemmis libellum, dum pro more patronum ei quæro, tu omnium primus in mentem mihi venisti, tum prædictas ob causas: tum quòd inter alias virtutes, quibus patriam ornas, summa vitæ modestia & benigna erga omnes probos ac literarum studiosos præsertim, humanitas perpetuò in te elucescunt. Iis verò mihi quoq; ad hanc lucubrationem opus est, vtpote rudiorem & imperfectiorem quàm cupiebam multò. Perficiendi autem ocium non in præsentia solùm deerat, sed neq; intra vnum alterumq; annum, si vita modò supersit, integrum mihi id futurū videbam. Itaque malui tibi optimo & humanissimo patrono, quod hoc tempore poteram præstare, quàm differre diutius. Quantum ad libri ordinem: nolui alphabeticum sequi, vtpote nimis vulgatum & triuialem: neque ad suas classes secundum substantiæ cuiusq; rationem singula referre. hoc enim in secundo libro (in quo lapidum ac metallorum omne genus vim naturamq; & philo-

philologiam quoque copi·ſe explicabo)ſi quãdo illum huic adijcere, aut ſeorſim ædere dabitur, obſeruare ſtatui. Hoc verò in libro, (qui rerum foßilium, hoc eſt, metallorum & lapidum inprimis, figuras exhibet) ſimilitudinũ & imaginum, quas ipſa genitrix Natura in rebus tam varijs veluti pingendo expreßit, conſideratione oblectatus, ipſos etiam Naturæ gradus ac ordines, ſequi volui: hoc eſt, à ſimplicibus dimenſionum ac figurarum principijs, & lineamentis primis Opus auſpicari: inde verò ad ipſa corpora ſimplicia primùm, vt cœlum ac elementa, ab hiſce rurſus ad cõpoſita ex eis, Meteora, Plantas, Animalia tranſire: & in ſingulis quæ ab eis denominantur, aut aliquam eorum ſimilitudinẽ habent, foßilia enumerare: atque à cœlo & cœleſtibus paulatim ad terram & quæ in ipſa aluntur viuuntq́; aut vigent corpora deſcendere: id quod phyſicorum eſt, dum ratione & ſenſu interiore omni ſcrutantur Naturam: Theologorum verò, imò piorum hominum quorumuis, intelligentia melior, quam mentem & ſpiritum appellamus, ne in hoc deſcenſu anima

immoretur nimiùm, meliore & altiore quàm Natura est, principio relicto, efficit. Itaq; vice versa ab hoc veluti infimo mundi centro ascendit, nosq; ipsos, vt cæteras res naturales omnes, veluti resoluẽs cogitãdo in partes simpliciores, ad simplicißima vsq; pergit, sed adhuc corpora, imò vnius corporis, quod Mundum appellamus, membra: ex quorum vigore harmonia, motu, ordine, & pulchritudine, omnibus admirandis & in suo genere optimis maximisq;, non posse tantum hoc corpus sine mente meliore & perfectiore, quàm quæ nostro corpori inest, suam vitam viuere, regi, moueri, conseruari & durare, facilè cogitat: inq; hoc ipso summo principio optimo maximoq; acquiescit, & relictis inferioribus Naturæ gradibus, cum summo hoc bono coniungi perpetuò, ineffabili desiderio auet: sed infirmitatis suæ ac indignitatis sibi conscia quod amat & cupit, eo se potiri posse non sperat: foretq; in hac desperatione & repulsa planè vel ipsis belluis infœlicior & miserior longè: nisi vocem & verbum vocantis nos ad se Filij Dei, (is ipse enim Dei verbum est) audiret: & consolantis Spiritus sancti vim incredibi

li amore summi boni exardescens sentiret: Hoc ipso autē veluti igne viuentis fidei, quæ Deo & veritati credit propter gratiā & misericordiam eius in filio mirificè declaratā, ab omni indignitate sua expiata lustrataq́; in viui & veri Dei conspectum, vt eo æternùm fruatur, venire iam audet: vbi Gēmas illas supercœlestes, quæ non terrenas modò nostras, sed ipsas etiam cœli stellas, & Solis Lunæq́; iubar, puritate, luce & pulchritudine longè excedūt, perpetua & ineffabili dulcedine cōtēplatur. Talibus enim smaragdis, chrysolithis, beryllis, hyacinthis, aliisq́; huiusmodi, portæ, mœnia, fundamenta totaq́; structuræ æternæ illius spiritualis & cœlestis Hierusalem constat: in cuius meditatione & spe, omnis nostra felicitas vt hic incipit: ita perficietur breui per illum optimum, maximū, ineffabilem rerū omnium opificē, motorem, parentem: qui idcirco ardentissimum hoc desideriū sui animis nostris inseruit, vt amare ipsum non desinentes immortalem aliquando huius amoris & desiderij fructum caperemus. Sed longiùs mihi abripior: & nimio cœlestium

Gemmarum fulgore captus animus terrenas propemodum obliuiscitur. Ad eas igitur & institutum à nobis earum qualemcunq; picturam redeo. Pictura certè ars homini propria & liberalis, admiratione simul & oblectatione plerunq; spectantes afficere solet: A natura verò rebus impressæ imagines ac figuræ, ceu reuera quædam hieroglyphicæ notæ, veriùs quidem quàm illæ Aegyptiorũ sacrificis celebratæ, maiestatis etiam aliquid præ se ferunt: præsertim quæ nõ fortuitæ fuerint, sed planè naturales & (vt ita dicam) specificæ, ac generi alicui semper ceu propriæ inhærere vidẽtur, vt in Stirpium genere ac Foßilium. Nam de alio illo terribilium & rarò contingentium imaginũ genere, quæ vel in aëre sub limi, vel monstrosis partubus, alijsúe ostentis contingunt, nunc mihi sermo non est. Ergo admirationis huius causa, & vt ad cognitionem rerum quarundam, quæ verbis describi non ita clarè possunt, faciliùs perueniant harum rerum studiosi, figuras quotquot ferè hoc tempore habere potui, adijcere visum est.

Accipe igitur, clarißime Schadcoui, hoc quic-

quicquid est, & boni consule: donec forsan aliquando absoluta Stirpium historia, in quam nunc totus incumbo, idem hoc argumentum altero libro, quem polliceor, addito, si diuina fauerint, amplius excolam: In quo de Sale etiam, pluribus agam: quod tibi eò iucundius futurum spero: quoniam Cracouiensium Salinarum, per omnem Europam celeberrimarũ, serenißimus Rex, vt eximiæ virtutes tuæ, probitas & fides inprimis merebantur, Notarium te constituit. Vale, vir amplißime, bonorum doctorumq; omnium, & piorum in primis, patrone optime: & viue quàm fœlicißimè diutißimeq; incolumis Ecclesiæ Christi, totiq; patriæ, & amicis, ac tuis omnibus.

Tiguri Heluetiorum, M. D. LXV.
quinto Kal. Augusti.

CONRADI GESNERI IN LIBRVM DE

Lapidum, Gemmarum ac Metallorum figuris, Præfatio: quæ ordinis rationē reddit, & Capitum XV. argumenta enumerat.

DE Lapidibus & Gemmis alij aliter ſuos ediderunt libros: mihi hūc ordinem ſequi viſum eſt, quem (vt ſpero) lectores non improbabunt, ab ipſa ferè natura deductum. Primo enim loco lapides illos, in quibus lineæ duntaxat & puncta, & ad figurā pertinētia magis quàm ad corpus cōſiderantur, enumero. Secundo, eos qui vel ſimile aliquid corporibus ſimplicibus, vt cœleſtibus & elementis habent: vel ſaltem ab eis denominantur aut cognominātur. Tertio, qui meteoris aliqua ſimilitudine comparantur. Quarto, qui rebus terreſtribus inanimatis. Quinto, qui rebus artifi-

artificiosis natura similes sunt. Sexto, ijsdem nō naturâ quidem, sed arte similes. Septimo, herbis. Octauo, fruticibus. Nono, arboribus.

Decimo, de Corallio, tanquā planta marina agitur. Vndecimo, de alijs quibusdam marinis aut maritimis plantis lapideis, aut ad lapidum naturam accedentibus. XII. De ijs qui animalibus quadrupedibus similes sunt, siue figura tantum, siue substantia & corpore: & qui ex eis promuntur, vel quomodocunqꝫ ab eis denominantur. XIII. De ijs qui ab auibus sumuntur aut nominantur. Decimoquarto, ab aquatilibus animantibus. Decimoquinto, à serpentibus & insectis.

De his autem potissimùm hoc libro agere volui, quòd eorum fortè omniū figuræ exprimi ac depingi possint: quæ ad rerum cognitionem adipiscendam plurimùm iuuant. Cognosci autem res priùs, quàm de ipsarū na

tura, viribus ac facultatibus sermonẽ institui, operæprecium est. Posui aũt figuras non omnium, sed quotquot hoc tempore habere potui, plerasque ex illis quos domi ipse seruo lapidibus rectè & graphicè depictos: aliquas verò ab amicis missas, Iohanne Kentmano præsertim, non medico solùm doctrina præstanti, sed omnium naturalium rerum consultissimo optimoq́ꝫ viro: cui maximam huius cognitionis partem acceptã refero. Ab eo enim & res ipsas quàmplurimas, & descriptiones figurasq́ꝫ multas accepi: quod vt virum ingenuũ decet, tam liberè fateor, quàm libenter, cum illum & maximi faciã, & summo inter summos amicos loco habeam.

Scripsi autem primum hunc librũ extemporanea quadam festinatione, historiæ stirpium nostræ iamdudum inchoatæ, hoc tẽpus veluti ad lusum & recreationem suffuratus, vt homines harum rerũ studiosos in diuersis

re-

regionibus ad alia quibus adhuc careo ex illorũ qui rectè pingi poſſunt, & memoria digni ſunt, genere lapidũ, mihi communicãda, excitaré. Quòd ſi fecerint viri boni naturęq; ſtudioſi, ac inſuper ſicubi fortè emendandum aliquid in hoc libro videatur admonuerint, vt aliâs (Hiſtoria ſtirpiũ priùs abſoluta, Deo iuuante) hunc rurſus emendatiorem auctioremq; ędam, & ſecundum etiam librum (in quo copiosè de lapidum, gemmarum, metallorum ac foſsilium omnium nomenclaturis in diuerſis linguis, & viribus eorum facultatibusq; tum medicis tum reliquis, & vniuerſa eorum natura, agere decreui,) huic primo vt addá me promouebunt. Quantum verò ad delineatas figuras attinet, cum ego primus lapides pictos volumine ijs dicato exhibere tentauerim, boni conſulent lectores qualemcunq; diligentiam hanc noſtram: & ſi fortè aliquas non facilè dignoſcent, non nobis, ſed

rei difficultati imputent. perdifficile enim eſt lapides aliquos ita pingẽdo repræſentare vt facilè ſuis lineamentis ſuaq́ꝫ figura cognoſcantur, præſertim ſine coloribus, cùm ne aues quidem & piſces pleriq́ꝫ ſine ijs facilè agnoſcantur. Quamobrem Typographum hortatus ſum, vt in eorum gratiam, qui fortè deſiderarint, exemplaribus aliquot colores addendos curet. Sunt quæ per ſe pingi nõ queãt, ſed aliquo addito, vt Magnes maſſa informis adpicto acu quem ad ſe trahat, aut ſcobe ferri quæ lima appoſita intelligatur. Iris verò, ſi ad parietẽ arcus cœleſtis ei adpingatur: & vnio in ſua concha. Sed huiuſmodi ꝑ accidẽs picturas, vt ita dicam, nullas ego exhibui, ꝑter Magnetẽ ſpeciminis gratia. Sunt etiã quæ ſuo colore, quẽ ipſa de ſe reddũt, pingi & repſentari queant: quorũ tabellã ſub finẽ libri, interuallis aliquot, quorum ſuo quodq́ꝫ colore rei foſsilis diuerſæ pingitur, aut pingi poteſt, diſtinctam ſubiecimus.

CAPVT I.

De lapidibus illis in quibus lineæ potißimùm considerantur, aut puncta, & figura in superficie magis, quàm corpus solidum aut eius forma.

PHilosophus quartã Qualitatis speciem facit figuram, & suã cuiusq; rei formam, externam scilicet & in superficie apparentẽ. Huic & curuitatem & rectitudinem, & si quid huiusmodi (inquit) est, adnumerat. Figuram eruditi definiunt, qualitatem seu differentiam quandam superficiei secundum angulos, quos vel habet, vel eis caret. Figuræ autem differentiæ vidẽtur propriæ, rotundum & angulosum. angulosi verò, triangulum, quadratum, pentagonon, hexagonũ, &c. Hæc rursus aut in superficie tantùm, aut in solidis corporibus spectãtur. Videtur autem figurę nomen sim

plicius aliquid significare, vt quæ vel ex vna linea constare posit, vt circulus: vel superficie vna, vt sphæra: vel paucis certè lineis, tribus, aut quatuor. Quod si lineæ duæ sint, angulus & curuitas accedũt in superficie mathematica: in solida autem, tribus minimùm opus est. Forma verò è multis varijsq́; lineis, angulis, & superficiebus cõstat, nec vno nomine communi appellari solet, vt figura: quæ nullã materiam sibi propriam habet, vt mathematicæ figuræ omnes. quare cogitatione etiam abstrahi à materia, & sine illa definiri ac considerari possunt. Forma verò sua cuiq; est, vt interior & essentialis, quæ ratione sola cognosci tur: sic etiam externa, quæ è pluribus figuris (vt totum è partibus) earumq́; differentijs constat: & certo partium singularum ordine, situ, ac proportione seu inter se mutuò comparatione constat: quæ si probè se habeant, formosa, pulchra, aut bene formata &

mode-

moderata,(Græcè εὔμορφα, εὔτακτα, & σύμμετρα dicimus:) ſin contrà, deformia,informia.Figura verò abſolutè dici ſolet.Eadem vt ſimplicior eſt, ita ſuum nomen habet, & à quouis facilè pingitur. Forma nomen non habet,neq; interna,niſi fingamus,vt παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀνθρωπότης; παρὰ τοῦ ἵππου, ἱππότης,ſicut Platonici fingebant: neque externa,niſi circumloquamur,vt forma bouis,forma equi: quam & figuram aliqui nominant, ſiue impropriè,ſiue generis nomẽ pro ſpecie ponentes,vt fieri ſolet. Figuram verò primò propriéq; dictã, nemo formæ nomine vocitat in ſuperficie præſertim vna ſoláq;: cum formam rotundam, teretem,triangulam aut ſimiliter dicere non ſit vſitatum. Errant,Simplicio teſte, qui formã animalibus propriã faciunt:figuram inanimatis. Sunt qui formam rebus naturalibus omnibus attribuant:figuram mathematicis ſolúm.Nos in hiſce figuram primò dici

putamus, nõ tamen ſolis: vt formam non naturalibus tantùm, etſi id magis propriè, ſed artificioſis quoq; tribuimus: vt cum ſtatua hominis, eiuſdem forma dicitur. Ergo quæ figurata & formata ſunt, pingi poſſunt: quæ figura formaq́; carent, non poſſunt, vt elementa & ſimilaria ſeu ſimplicia (τὰ ὁμοιομερῆ) corpora tum mundi huius, tum ſingulorum etiam mixtorũ: quorũ ſua cuiq; proxima propriaq́; ſunt elementa: vt homini ſanguis, pituita & vtraq; bilis.

Nos toto hoc in libro figuras formasq́; lapidum & rerum foſsilium ac ſimilium, aliquot pictas dabimus: alias quidem in alijs capitibus, prout alię alijs rebus ſimiles ſunt, aut ex alijs atq; alijs rebus forma differentibus ſumuntur. In præſenti verò capite de lineis primùm, ceu figurarum initijs agemus: poſtea etiam de angulis, qui ex lineis duabus, aut duarum ſuperficierum coëuntibus fiunt. Quòd

ſi quæ

si quæ occurrerent, figuræ aut formæ rei naturali alteri nulli similes, eæ etiam huc referri possent. Sed vix vllas huiusmodi reperiri puto. Obscuriores enim plerunque hæ similitudines sunt: nec certum & constans aliquid in his habemus. Quare liberum esto vel huc vel aliò talia referre. Ante lineas puncta locum haberẽt: solet autem vel potest punctorum & macularum discursus ac varietas, serpentium corporibus cõparari.

Onychipuncta iaspis à Plinio cognominatur Iasponyx gemma: qui & aliam Iaspidis speciem celebrat, rutilis stellatam punctis. Idem de Sandastro: Commendatio eius summa, inquit, quòd velut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ. In Sideropœcilo variant guttæ, Plinius.

Puncta quidem in superficie variè sparsa, stellarum nomine quandoque eleganter vocantur, vt apparebit etiã Capite 2. inter lapides à stellis deno-

minatos. Acopis gẽma aureis guttis ſtellata eſt Plinio: & Praſij alterum genus ſanguineis punctis abhorret.

Ophites quidam cinerei coloris & punctis varius eſt, κατεστιγμένος, Dioſcoridi. Epiphanius Sapphiri ſpeciẽ χρυσοστιγῆ facit, hoc eſt, punctis aſperſam aureis. Punctis maiores ſunt bullæ & verrucæ. Oſtracitin Plinij cœruleæ interdum bullæ cingunt, Myrmeciam verrucæ exaſperant.

In lapidum genere, ſaxis, rupibus, ſcopulis, marmoribus, nulla certa figura eſt. quanquam enim indiuiduis omnibus inter ſolida corpora, figura aut forma aliqua ſit, propria tamẽ eis & vniuerſalis non eſt. Gemmarum verò & minorum lapidum, quorum aliqua vis & admiratio eſt, plurimi certam figuram aut formã habent: quod perfectior magisq́ue definita earum natura ſit, & à materię conditione remotior. A formæ ſimilitudine lapidum multi denominantur, idq́ue iuſtiùs, qui

vide-

videlicet rei alicui naturali ſimiles ſũt: vt gloſſopetra, lithodendrum, hieracites, enorchis: alij à figura, aut figurę principijs, vt lineis, quod probari nõ debet, vt meſoleucus, polygrammos, &c. quæ nomina adiectiua cum ſint, & figuræ propria, malè tribuuntur ijs ceu propria, cum alijs etiam conuenire poſsint, ſi figura eadem, eædém ve lineæ in eis reperiantur. ſic & à colore & alijs accidentibus facta nomina, non ſunt laudanda. Increſcentibus quidem variè in gemmis, maculis, atq; verrucis linearum, quæ multiplici ductu & colore gemmam afficiunt, ſępenumero in eâdem materia, nomina variari, Eraſmus Stella tradit, vir diligens & eruditus, qui primus noſtro ſeculo gemmarum hiſtoriam literis illuſtrauit. Hier. Cardanus libro 7. De ſubtilitate, in quo de lapidibus ſcribit, genus illud figurarum & imaginũ in lapidibus miratur, quod in eiſdem ſemper apparet, velut à na-

tura prouenіens, quæ non ſecus, inquit, ac in plantis foliorum & fructuum numerum ſeruat & rationem. Et hoc ipſum vim aliquam peculiarem habere, & aliquid ſignificare exiſtimat. Et paulò poſt: Earum (imaginũ) quas proponit natura, quædam ſunt velut figuræ ſubſtantiæ ac formæ: aliç quaſi picturæ. Quæcunq; verò formæ loco ſunt, caſu etiam fiunt, ſed non in omnibus. Illæ ergo quæ non ſemper in eiſdem lapidibus inueniuntur, ſed rarò, fortuitò nõ ſecus ac in nubibus generant̃, nulliusq; virtutis ſunt: quales in Alabandico lapide Simiæ, inuẽto Fribergi: & qui ex eodem genere ſcutulum habuit rubrum, quod quatuor lineæ circumambiebant, quarũ prima tertiaq; albæ, ſecunda & quarta rubrç. Et Annæbergi Alabandicus alius formam habuit crucis: ſed hæc potiùs fuit forma quàm imago. Hæc ille, ex Ge. Agricolæ libris nimirum mutuatus.

Nunc

Nunc ad particularia descendamus.

Punctis etiam maculæ sunt maiores: Ophiten legimus marmor esse viride, maculis totum plerunq; albis, tum verò alterius coloris distinctū: porphyriten verò rubris ac quasi candidis maculis varium, seu potiùs rubrum cum maculis internitentibus, &cætera.

Lineam Plinius videtur etiam limitem appellare in lapidibus: item filū, virgulam, zonam, venam, vt in ligno ferè pectinem, Græci γραμμὴν, quidā διάφυσιν.

Sed lineæ aliæ coloris tantùm ratione conspicuæ sunt: in solidis verò σχιστὰ vocantur, id est, scissilia, quorū corpus totum veluti ex lineis contiguis compositum videtur, vt in aluminis & hæmatitæ generibus, & amianto, stibio, sale Ammoniaco, alijsq; nō nullis. Hæmatitæ quidem species vna ab hoc ipso σχιστὸς per excellentiā no-

minatur. Amianti veri è Cypro quem Franciſcus Calceolarius, pharmacopola Veronenſis vt artis ſuæ peritiſsimus, ita omnium ſimplicium medicamentorum indagator acerrimus, ad me miſit, fruſtulum delineatũ hîc exhibeo: quod fila molliuſcula neri texiq́; apta remittit, & ab alumine ſciſſili tum vero & aluminis vim ſaporemq́; referente, tum falſo & inſipido, quod alumen plumę hactenus vocare ſoliti ſunt Medici, non parum differt.

1 *Amiantus è Cypro.*
2 *Smaragdus Breſilicus, cylindri ſpecie.*
3 *Hammites vel Ammonites, minor, minimis piſcium ouis vel araneorum ſimilis, velutiq́; ex arenulis coagmentatus.*

Hîc & alijs aliquot in locis, optime Lector, non vnam ſolùm, vel plures, ſed inſtituto ordini conuenien-

uenientes figuras posuimus : sed alias interdũ ordinis diuersi, quoniam à principio cum sculperẽtur, non eosdem quos nunc sequimur, Ordines proposueramus. interim te vbicũque opus est ad iconem alibi positam remittimus, vt facilior sit venia.

Omnia tamen hęc genera antequã in filamenta sua resoluátur, scissilem compagem præ se ferunt: Sicut & Entalium à quibusdam pharmacopolis dictus lapis in Sabaudia Amentũ dulce: Amenti nomine nimirum corrupto ab Amianto: non quod verus Amiantus hic sit, sed similis ei lapis, eboris instar candidus, splendens & friabilis, inq; fila solubilis, sed fragiliora. videtur autem res gypso cognata. In eo, certo quodam modo præparato, facies & imagines exprimi possunt, quæ cum ebore aut ipsa niue candore certét: quales Petrus Coldebergus Antuerpiensis pharmacopœus doctissimus celeberrimusq; mihi donauit. Amiantum Agricola Germanicè interpretatur Alumen plumæ vul-

gò dictum, Federwyß / Pliant / Salamanderhar: & Amentum amarum à q-busdam recentioribus dictum addit. Eũdem verò lapidem Ashefton: linũ asbeſtinum viuum, aut Caryſtium: item Poliam, Spartopoliam, Corſoidem, Boſtrychitem, & à Quadrigario Alumen vocari cenſet. Encelius Amianti ſpeciem Katzenſilber, interpretatur: quod vocabulum Magnetidi & Micæ meliùs tribuit Agricola. Idẽ refert in Hildeshemio tractu lapidem inueniri fuſci coloris, planũ, Ammoniaci ſalis inſtar ſciſſum: qui tubercula ſuperiùs habeat clauorum capitibus ſimilia. & ad Haſdam pagum, aliũ huic non diſsimilem, candidum tamen, & ſine tuberculis. A ſciſsilibus differunt fiſsilia, quæ non in fila fibráſve, ſed laminas quaſdã ſeu cruſtas, vt ligna in ſcandulas & tabellas facilè findunt: ſicut lapis fiſsilis Schifer vulgò dictus. In Aſſo Troadis Sarcophagus lapis fiſsili vena ſcinditur,

tur, Plinius.

Circulus figurarum ſolus ex vnica linea in ſeſe reflexa conſtat, & angulis caret. Horminodes Plinio ex argumento viriditatis, in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris appellat.

Totus oriens pro amuletis dicitur geſtare eam, quæ ex ijs (iaſpidum generibus) ſmaragdo ſimilis eſt: & per tranſuerſum linea alba præcingitur, & Grãmatias vocatur: quæ pluribus, polygrammos, Plinius. Meſoleucos eſt mediam gemmam candida diſtinguente linea: Meſomelas, nigra vena quemlibet colorem ſecante per medium: Naſamonites eſt ſanguinea nigris venis, Idem. Sunt ei & Leucochryſi inter Chryſolithos, interueniente candida vena. Veientana Italica gemma eſt, Veijs reperta, nigram materiam diſtinguente limite albo, Idem. ❡ Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis lineis al-

bis includentibus, Plinius. Ophites tertius Dioſcoridi lineas habet albas.

Praſij genus tertium virgulis tribus diſtinctum, eſt candidum, Plinius.

¶ Perileucos dicitur filo ab ore gẽmæ ad radicem vſq; candido deſcendente, Plinius. Inter iaſpidis ſpecies vna διαφύσεις ἔχει διαλεύκους καὶ ἀστιλβούσας apud Dioſcoridem. Polyzonos, nigra, multis zonis candicat, Plinius.

Iaſpis polygrammos iam dicta eſt. Res foſsiles quædam lineis diuerſi coloris ornatæ ſunt, ſed quæ effigies rerum non exprimunt, Agricola. Saxa prædura & lineis cinericeis conuoluta effodiuntur prope Suarcebergum oppidum inter Snebergum & vallem diui Ioachimi.

Fluor (id eſt lapis in magno igne liqueſcens) in candido ſubrutilus, Annebergi in metallo argentario repertus eſt, crucis figura: cuius recta pars longa fuit ſeſquipalmum, tranſuerſa palmum vnum, &c. Agricola. Cru-

cem

cem autem lineæ duæ latę se decussan tes efficiunt.

Ad lineæ rectæ rationem pertinét striæ ac striges dictæ, quibus voces Germanicæ **strimen** & **strich** accedũt: ita autem differunt vt in agro sulci & porcæ. hæ prominent, illi fossi cauiq́ sunt. In columna striata, vt Vitruuius tradit, pars eminula dicitur stria: pars caua, strix. Videntur autem striges à strigilum similitudine dictæ, ꝙ similiter sulcatæ & canaliculatæ sint, seu carinatæ. Strigiles verò quòd eis corpora stringantur seu destringantur. Strix à similitudine strię, à qua partiũ situ solo differt. Columnarũ striges (inqt alibi Vitruuius) faciẽdæ sunt xxiiij. ita excauatæ, vt norma in cauo strigis quum fuerit coniecta, circumacta, ita anconibus striarum dextra ac sinistra angulos tangat. Et alibi: Columnas autem striari viginti strijs oportet. Plinius striam rimosam dixit: & alibi folia striata, scapum moly

herbæ ſtriatum, conchas ſtriatas. Ita Dorica columna ſui generis ſtriaturæ habebit perfectionem, Vitruuius.

Strias Græci ἐξοχὰς dicunt: ſtriges verò ἐσοχὰς, Germani holkälen, quod caua quædam, ceu canaliculi, & ſulcatim facta ſint. Lineæ quidem propriè dictæ latitudine carent, ſtriæ ſtrigesq́ aliquam, perexiguam tamen ſæpe habẽt. Res foſsiles partim planæ ſunt, vt lapis ſpecularis & magnetis: partim conuexæ, vt aëtites, Agricola.

Curuitas & rectitudo, differentia figuræ propria eſt. Lapides quidam inter Oſteocollos à nobis dictos, curui natura inueniuntur, vt & inter Belemnitas ſiue natura ſiue iniuria nos latente. Curuo & recto etiam aliqui adſcribunt, τὰ ἑλικοειδῆ καὶ κωνοειδῆ καὶ φακοειδῆ τῶν σχημάτων: καὶ τὰ τοιαῦτα ἅπερ μικτὴν ἔχει τὴν φύσιν ἐξ εὐθέως καὶ περιφεροῦς, ὡς καὶ οἱ γεωμέτραι φασὶ, Simplicio teſte. Tales autem figuræ tum in alijs quibuſdam lapidibus, tum conchis

&

& in ſumma teſtaceis dictis, lapideis præcipuè, inueniuntur. Κωνοειδὴς eſt Belemnites: Strombus lapideus, ἑλικοειδής. φακοειδεῖς verò ſunt Muſculi cóchæ, & Tellinæ, aliæq́ huiuſmodi.

Rara, μανὰ, vt idem Simplicius docet, dicũtur corpora, quorum partes adeò inuicem diſtant, vt aliud quodpiã corpus (ἑτερογενές τι) illabi aut inſeri (παρεμπίπτειν) queat: ſicuti Spongia, Pumex: & alia eiuſmodi quæ foraminulenta, & poris ſeu meatibus conſpicuis plena ſunt. Denſa verò, πυκνὰ, his contraria ſunt: vt aurum, ferrum. Quare duo hæc non tam ad figuram, quàm ad partium ſitum, & mutuam earum diſtantiam pertinent: vt figurę diſcrimen ab his non propriè, ſed per accidens petatur: quemadmodum etiam ab aſpero & læui. Læuis enim dicitur ſuperficies, propriè ac primò, cuius partes æqualiter & recta linea diſpoſitæ ſunt, vt in polito marmore. Sic læuitas, qualitas aut poſitio parti-

um fuerit, media inter ἐσοχὴν & ἐξοχήν. Asperum verò, τραχὺ, dicitur, cuius in superficie partes, inæqualiter sitæ sunt, cum aliæ promineant, aliæ deficiant. Porrò crassum, παχὺ, (quod indocti multi cum denso confundunt,) non ad partium situm, sed corporis profunditatem refertur: cui aduersatur tenue, λεπτόν. Caui etiam, de quibus iam dicetur, rotundi ferè sunt.

Caui intus

Ad figuram etiam cauitas pertinet. Caui autē sunt lapides nonnulli, præsertim qui ceu fœtu grauidi, corpus aliud in se continent, vt aëtites, geodes, & enhydros. Cuius rei causa est, docente Ge. Agricola, & materiæ varietas: & quòd eadem magna ex parte ad figurā globosam aut quàm proximam accedat. Sunt & Smaragdi quidam concaui, eodem teste.

Rotundi.

In Cuba insula orbis alterius lapides exactè sphærici naturæ solius beneficio abundant, Cardanus. Tales

etiam

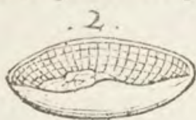
etiã pictos tres Io.Kentmanus ad me misit, aptos, qui pro plumbeis pilis ad bombardas siue bellica tormenta in vsum recipiantur, coloris fusci, punctis referti partim albis, partim nigris: eorum maximo dimetiens est trium digitorum, minimo pollicaris. Reperiuntur autem in ditione Comitum Mansfeldensium, duriores & grauiores quàm vulgares lapides. Iconẽ ponemus paulò post.

Rotundissimi sunt † Alectoriæ, & alij fabæ comparati, de quibus infrá. Icon est capite 6.

Aëtitæ etiã ab aquilis dicti, quòd in eorum nidis reperiri credantur, rotundi plerique sunt: magnitudine, colore & substantia, differentes: quorum hîc differẽtias tres ex meis, quos domi habeo, expressas, exhibeo. Aëtitæ.

1. Maior, rotundus ferè, oui magnitudine, ſed rotundior, cum anſa quadam ceu vmbilico: è qua enatus, eâdemq́ꝫ ſaxo alicui adnatus fuiſſe videri poteſt. 2. Alius rotundus, minor multò, & ipſe vmbilicatus. 3. Latus & planus: ſuperficie nigra, aſpera,

& veluti arenis q̃busdam, quarũ aliquæ ſplendẽt, obſeſſa. Appoſitas icones duas à Chriſtophoro Encelio mutuatus ſum: qui de prima ſcribit: ſe hanc

hanc Aëtitæ speciē inuenisse aliquando solam (nudam) extra matricem, pilei ferè forma. De altera verò: Aëtitæ species sexta (inquit) inuenta à me ad Albim, prægnans est candido silice: cuius matricem cum aperirem, inueni silicem tali forma, candidū, subrotundum in longum, durissimum, quasi ad caput alicuius animalis adhæsisset: erantq́ in eius superficie cellulæ, quasi apum in fauis. Geodes hic lapis propriè dicitur, cum terram continet: Aëtites, cum lapidem aut arenam: etsi hoc nominum discrimen non semper seruatur. Aquam si contineat, Enhydros vocabitur. Reperitur in aliquot Germaniæ locis, & in Gargano Apuliæ monte: vnde etiam allatas species eius tres Valer. Cordus in Sylua Variarum obseruationū, (quā cū reliquis eius operibus edidimus,) describit. Qui insunt lapilli si fortè adhærescant, non sonant: sed soluti duntaxat. soluuntur autem ætatis ꝓ-

greſſu, vbi interiora magis ſiccata fue rint, & lapides veluti maturuerint.

Adulterantur interdum & finguntur arte, nos lapidem fictitium, cui epiſtola incluſa erat ab eo qui finxerat, vidimus. Lapis (inquit Agricola) quem Taphiuſius Aëtites in ſe continet, vocatur Callimus: nec quicquã, inquit Plinius, tenerius. Nec verò Pæantides, Gemonides etiam vocatæ, nec Ciſsites, nec Gaſidane, alij ſunt lapides quàm Aëtitæ candidi, &c. Plura apud Agricolam leges libro quinto de natura foſsilium. Callimus in Geode inuentus, tres ferè facies humanas referens, ponetur infrà capite vndecimo, incluſus annulo.

Callimus.

1. *Globus naturalis, pro bombardis, de quo ſuperiùs ſcripſimus.*
2. *Geodes reſonans, ſubrotundus.*
3. *Alius non ſonans, terra crocea plenus.*
4. *Quartus cum ferramento igniario adiuncto, ſilex igniarius, ſiue pyrites ſterilis eſt.*

Geodes

Gæodes Misnensis oblongus, continens harenam induratam: inuentus est in Ludo illustri Misnensi, cum effoderetur vinaria. Impositus aquæ stridorem varium emisit. Huius quidem picturam Kentmanus ad me dedit, digitos quatuor latam, longã verò sex: colore rubiginis quæ radi cœperit, &c. Enhydros est rotunditatis absolutæ, in candore leuis: sed ad motũ fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor, Plinius. Vidi ego lapides pla-

nè rotũdos, magnitudine & figura a-
uiũ quarundã ouis pſimiles, maculo-
ſos (ni labat memoria) vt Coturnicũ
oua: quos qui habebat, ad facilẽ red-
dendum partum conducere perſua-
ſus erat.

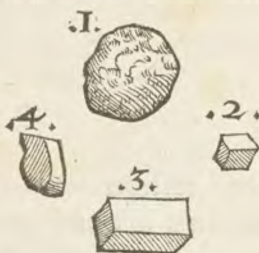
Eſt & Iudaicus vulgò dictus lapis,
oliuæ penè ſpecie ſubrotundus: de
quo vide infrà capite IX. Item Be-
zar vel Bezoar lapis, è capite aut ven-
triculo Indici cuiuſdem animalis, vt
putant: & Lachryma cerui credita, de
quibus etiam ſuo loco agemus inter
lapides eos, qui ex Quadrupedibus
animantium petuntur. ❡ Enorchis
quoque rotundus eſt, Agricola Ho-
denſtein (quod nomen etiam pyritę ro
tundo aliqui tribuunt,) interpreta-
tur. Videtur autem lapis maior & in-
formis, qui alium rotundum ac teſti
ſimilem in ſe contineat, Enorchis po-
tiùs appellandus: orchis autem, qui
continetur. Sic Entrochus etiam &
Trochites diſtinguuntur.

Lapi-

Lapidē cuius hæc figura eſt, Io annes Kentmanus miſit, durū, ſplendidum, pallidum, læuē, grauem. Enorchis Agricolæ candidus eſt, & fragmentis teſtium ſimilis: (hoc eſt, fragmentis ſuis in quæ frangitur vel diuiditur, teſtium ſpeciem præ ſe ferens:) ſed nec fulget, nec pulchro colore nitet. ¶ Non procul Rotuilla oppido Heluetijs finitimo & confœderato, lapis rotundus, & pani cibario ruſticóve maximo ſimillimus reperitur, ambitu ferè, ſi bene memini, dodrantum quinque, in medio protuberans parte ſuperiore, Teüffelsleib, hoc eſt, Dæmonis panem nuncupant incolæ agreſtes: & ſi equus de hoc lapide impoſitum ſalem lingat, lumbricos pelli credunt. ¶ Pyrites æneo colore. ¶ Pyrites ænei colo-

ris, alius informis eſt, alius rotundus, & ipſe à teſtium ſimilitudine Hoden-ſtein quibuſdam dictus: alius quadratus, isq; vel cubicus, vel altera parte longior, &c. vt in iconibus adiũctis apparet.

Quartus ex eis incertæ eſt figuræ, veluti mixtus ex figuris diuerſis inuicem conſertis. Primi & rotundi ſuperficies inæquabilis eſt, angulis multis prominentibus. Pyriten recentiores Marchaſitam vocãt, noſtri corrupto nomine Martiſtein. Ad Pyritas fortè referri poteſt Othonna dictus quibuſdam lapis in Aegypto, exigua magnitudine, æreo colore, &c.

Quin & Thyites mortarijs aptus ab Agricola rotundus eſſe ſcribitur.

Rotundi quodammodo vel ſubrotundi ſunt etiam ſilices multi, (mul-

tis

tis enim nulla certa figura eſt,) præci puè qui in fluuijs & ripis inueniũtur. qui etiam ex aquæ volutatione angulis amiſsis rotunditatem acquirere videntur. Scio ſilicis nomen latiùs patêre,& ſimpliciter pro ſaxo & marmore quandoq; poni. Ego hîc de vero ſilice loquor, quem Kiſel vel Kißling noſtri vocánt, tranſpoſitis literis: alij Hornſtein, id eſt, corneum lapidem, ſiue à duritie, ſiue à colore cornu. Is plerunq; durior eſt marmore, vt docet Ge. Agricola, & non rarò eius inſtar ſplendet. ſed, quia ferro tractatus diſsilit, ad ſcalpturas aptari non poteſt. quoniã verò durus eſt, ex eo ictu ferri facilè ignis elicitur. Tam in venis metallicis quàm proprijs naſcitur. Eius ſpecies coloribus diſtinguuntur. eſt enim vel cornei coloris, vel candidus, vel cinereus, vel fuſcus, vel ater, vel rutilus, vel iecoris colore, vel cœruleus. qualis Langouicij vtrinq; iaſpidis venam complectitur. Omnis autẽ

ſilex igne liqueſcit, ſed in ardentiſsimis fornacibus, (*quare & fluor potiùs, quàm lapis ſimpliciter fuerit,*) aliter ignem patitur: ſed & pluuias, & hyemes. quocirca ſi ferro facilè tractari poſſet, vtiliſsimus eſſet ſtructuræ, in ſternendis verò vijs & igne vſum præbet. Hæc ille. Videtur autem vno ſilicum nomine appellare, tum illos quorum frequentior ad ignẽ elidendum vſus nobis eſt, **Feürſtein**, (qui propriè ſilices dicantur:) tum alios quibus viæ ſternuntur, **Kißling / Bſetzſtein**. quos Encelius etiam vno Silicis communi nomine comprehendit: ſpecies verò duas facit, libro 3. operis de re metallica, capite 77. Calculus, inquit, ſeu ſcrupulus, [ſed ita fortè minutiores tantùm huius generis lapides vocari debẽt,] qui verè ſilex eſt, reperitur ad flumina & inter arenas ad torrentes, interdũ coloris candidi: cuius vſus etiam eſt ad alia quàm ad ignem excitandum. interdum coloris flaui, impuri, nonnun-

nunquam crocei. interdum coloris nigri, nonnunquā lineis candidis pulcherrimè insignitus. Ab hoc differt saxum cornutum Germanis dictum, Hornstein: aut Feürstein, quia illo potissimùm ignis excutitur: cuius partes interdum sunt continuatæ, vt vnā ab altera visus discernere nequeat: interdum partes eius sunt cóspicuæ aliqua interfectione. Reperitur in fodinis: itē ad flumina, vt ad Albim, in agris in Saxonia, in cuniculis calculorū. Est verò variarū specierum: coloris cādidi, nigri, cœrulei, ruffi, purpurei, cornu coloris, flaui, crocei, liuidi: foris candidi, intus nigri: variarum proportionum: sunt enim longi, lati, magni, parui, ramosi in modum coralliorū: reperiuntur & in modum cornu, [*ramosi nimirum.*]

Silices quibus vici sternuntur per oppida, cum pluuia abluti sunt, fusci, nigri, virides, rubri, & alijs coloribus pulchrè distincti apparent†. Viuum

† Plura de his lapidi-

bꝰ leges infrà, ſub finem huius Capitis, vbi de Fluoribꝰ dictis agitur.

lapidem (Silicem nimirũ) aliqui collis Quadrupedum annectunt, pro amuleto aduerſus rabiem, vt Gratius poëta teſtatur. Pyritæ vulgares ſteriles, quorum præcipuus ad ignem elidendum apud nos vſus eſt, colore in ruffo palleſcente, ad duas aut tres libras medicas magnitudine ferè accedunt, aliqui certa figura ſubrotunda aliáve, ſunt: aliquibus aliquid prominet, alijs nihil, aut minimum. Debet autem cruſta eorum exterior malleo alitérve decuti. interior em̃ pars aptior eſt igni excutiendo. Calculi albi in ripis fluuiorum & torrentiũ, in polline triti, pila magna vt figulorum, aut in molis, optimum dentifricium præbent. Iidem poliri poſſunt, & perforari, ad globulos precibus numerandis deſtinatos. ❡ Orites ſpecie globoſa eſt, Plinio: ego gleboſam, id eſt, glebæ ſimilem legerim. ❡ Rerum foſsilium (inquit Agricola) aliæ ſunt rotundæ globi inſtar, ſed modò abſo-

absoluti, vt Thyites, qui inter Syenen & Philas inuenitur: modò compressi: nunc verò aliquid habẽtis eminẽs, aliquid lacunosum. quales lapillos è venis ereptos aquarũ vis ad ripas deferre solet. alijs dimidiati globi figura est, vt Callai & Astroitæ. quædam in metæ figuram, quædam in turbinis formatæ. illam exprimunt lapides & succi cócreti stirijs similes, qui stant in spelũcis: hanc qui ex earum cameris pendent. Hæc ille. Sunt & Chelidoniæ ceu globuli dimidiati, vel lenticulę hemisphæricę: & his multò maiores Chelonitides Ombriæq́;, Bufonum lapides vulgò dicti: hisq́; rursum maiores Echinitæ, & Ouum anguinum Plinij, si rectè nomino. Iudaici verò lapidis species quædã ad glandis formam accedunt: vide infrà capite 9. Lapis Iudaicus probatur metæ striatæ forma, tener & friabilis, Syluius. Belemnitæ & Lyncis lapidi quorundam, & Ceraunio apud quosdam

dicto seu Astrapiæ, pyramidis figura
Strombi. est. Strombi Concharum generis lapidei, infrà non omittentur.

Cylindri. Cylindri modo teretes sunt Berylli & Syenites, Agricola. Sunt qui Beryllos sexangulos faciant: sed ea figura artis & scalpturæ videtur. In Sipylo monte nascitur lapis similis cylindro: quem filij pij in delubro Matris deûm si reposuerint, suam erga parentes pietatem, & in cognatos benignitatem perpetuò retinent, Plutarchus de fluuijs. Smaragdus Bresilicus, cylindri specie, striatus, vitro similis, porracei coloris, perspicuus, exhibitus est suprà cum Amianto Cyprio.

Trianguli. Gemmæ quædã triangula nascuntur figura, Agricola.

Quadrati. Saxum durum, magnas rupes faciens, est circa Thermas Caroli quarti, & prope Elnbogen oppidum, candidis veluti tessellis immixtis varium, Val. Cordus. Sal gemmeus plerunque

que tesseras aut cubos refert. Quadrati etiam alijq́ꝫ angulosi seu angulati lapides reperiuntur: in quibus figuræ simpliciter similitudo potiùs intelligitur, quàm rei alicuius naturalis aut artificiosæ: etsi quadratos lapides tessellis quidam comparant, cum nó solæ tessellæ tales sint. Amphitane alio nomine appellatur Chrysocolla, in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis gēma quadrata figura, &c. Plinius. Pyritæ quoqꝫ quadrati inueniuntur in fluuijs & riuis, aut lapidibus quibusdam inclusi. Androdamas quadrata est, & semp tessellis similis Plinio. Quadrangulam verò figuram oblongam, quam Græci ἑτερομήκη vocant, nó memini in lapidum genere aliquo inueniße, cui propria & natiua dici posset: nisi quòd Cotes quasdam hac figura reperiri, alias è maioribus saxis excisas in eandem redigi Agricola scribit.

Pentagonus. In Hildeshemio tractu, &c. in lapidicinis marmorũ inuenitur lapis pentagonus, à quinq; angulis quos habet appellatus. Similiter hexagonus, cui sex sunt anguli. (Hexagonos.) vterq; verò est candidus: plerunq; latus sescunciam, planus, sed in medio habens alueolum: cuius margo, vt in tabula lusoria, vndique est altior. At in medio alueolo est punctum: à quo radij ad extimam partem, sicut in trochitis procedunt, Agricola libro 5. de natura fossilium.

Pentexoche seu Mespileus apud me est (inquit Cardanus in libro de Gemmis) colore fusco: durus, magnitudine mespili, dicas mespilum in lapidẽ transisse. Vbi striæ è vertice descendũt, lapis buxeo est colore, quòd partes illæ attritæ sint. De Morio sexangulo, dicemus inferiùs inter Fluores hoc in capite. (Morion.)

Cryſtalli. Mira præcipuè sua crystallis figura est. Interdum vni crystallo (inquit Georg. Agricola) magnæ & perfectæ,

agna-

agnascuntur plures paruæ & imperfectæ ac quasi dimidiatæ, quibus triãgula latera videntur esse, cum alioqui crystallis sexangula sint, sed maxima ex parte inæqualia. etenim ex eis sæpius bina tantùm lata sunt, quaterna stricta: rariùs quaterna lata, bina stricta. quodq; verò latus strictum est è regione stricto, quodq; latum lato. Omnis insuper crystalli mucro, similiter ac reliquum corpus est sexangulus: sed in hoc differt quod latus strictum, non semper est aduersum stricto: sed interdum latum est contrariũ stricto. Ac mucro plerunq; exiguam partem habet crystalli: magnam, reliquum corpus angulatum. Veruntamen quibusdam crystallis, quæ Blochebergi inueniuntur rupibus adhærentes, contrà magnus est mucro, corpus exiguum. Lateribus pręterea tam mucronis quàm reliqui corporis, nisi scabricie infestantur, fermè tantus est læuor, vt vix arte posſit æquari. Hæc

ille. Ex tribus iconibus hîc adiectis,

prima & maxima, ſimpliciter Cryſtalli eſt, cui figura omnino ſua natiuáque eſt: tertia Pangonij cognomine, cui artificis manus angulos duodecim addidit. Tertiam & minimam Guilielmus Gratarolus Bergomenſis, philoſophus & medicus clariſsimus mihi donauit. eſt autem tantilla, quanta hîc pingitur, vtrinq; ex æquo mucronata, ſiue natura, ſiue arte: de quo dubito. cæteræ enim cryſtalli omnes, ni fallor, ab vna ſolùm parte in mucronẽ exeunt: baſis craſsior & informior eſt, qua ceu radice ſaxis & rupibus montium ſiue enaſci ſiue innaſci ſolent. Hanc Gratarolus in Baldo monte qui prope Veronam eſt, reperiri monuit: & iridem potiùs ſibi vide-

Iris.

ri

ri quàm cryſtallum, etſi cognatam ge
neri Cryſtallorum. Sexangulam qui-
dem eſſe Iridem, vt Cryſtallum, con-
ſtare ſcribit Plinius. Plura de Iride
adferemus infrà Capite tertio. Cry-
ſtallorum quidem fragmēta apud me
ſunt, ex quibus vnum ſuperficiē ſca-
bram & ſtriatam habet, Iridis fortè ge
nus. nam Cryſtalli leuiſsimę eſſe ſolēt.

Aliud rimam intus latentem habet,
ex caſu aut ictu aliquo nimirum, (no
ſtri vocant erbellt,) & ea parte iridem,
id eſt arcum cœleſtem coloribus re-
præſentat, quod & alijs puris ac pel-
lucidis corporibus accidit. Aliud
intus veluti niuem habet. Aliud co
lore infumato & ſubfuſco in ruffum
tendit. Plures interdū cryſtalli par-
uæ ſimul naſcuntur chœradū ſeu ſtru
marum inſtar, magnitudine inæqua-
les. Angulis, & ſecundum eos figu-
ra Cryſtallus à Cryſtallo plurimùm
differt. Radix ſeu baſis in quibuſdā
albicat, non pellucida vt pars ſupe-

rior. Ignis ex omnibus elidi poteſt.

Indi mirè gaudent longitudine Beryllorum: ſolosq́ gemmarum eſſe prædicant, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephantorum ſetis religant. Et alios conuenit non oportere perforari, quorũ ſit abſoluta bonitas: ideoq́ cylindros ex ijs facere malunt quàm gemmas. quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri, medulla candoris exempta, &c. Plinius. qui etiam Berylli ſpeciem quintam Cryſtallis ferè ſimilem eſſe tradit: & Indos cum alias gemmas Cryſtallo adulterare, tum præcipuè Beryllos.

Beryllli.

Ex recentioribus Marbodæus Beryllum hexagonam facit: Franciſcus Rueus forma ſexãgula eas ſculpi ſcribit, quò color alioquin hebes & languidus, angulorum excitetur repercuſſu. Alberto Magno Beryllus candida eſt, & tranſparet inſtar aquæ: qđ

forte

fortè de ſeptima ſpecie Cryſtallis ferè ſimili apud Plinium accipi poteſt. nã prima ſpecies viriditatem (γλαυκότητα potiùs, id eſt, glaucum vel cœruleum dilutum colorem) puri maris imitat. Secunda paulo pallidior eſt, in aureũ colorem exeunte fulgore: vnde Chryſoberyllus dicitur. Tertia Chryſopraſus, pallidior eſt. Quarta Hyacinthũ æmulatur. Quintã aëroidem vocant, [colore nimirum albicante cum parciſsimo cœruleo, qui dilutior fortè eſt quàm glaucus.] Sextam cerinam, à ceræ colore vt conijcio. Sic omnis Beryllus vel pallidi, id eſt, lutei coloris fuerit, vel cœrulei, plus minús ve, vltima excepta. ❡ Quibuſdam etiã mucro ſexangulus eſt, vt plerunque cryſtallo, interdũ Adamãti, Agricola.

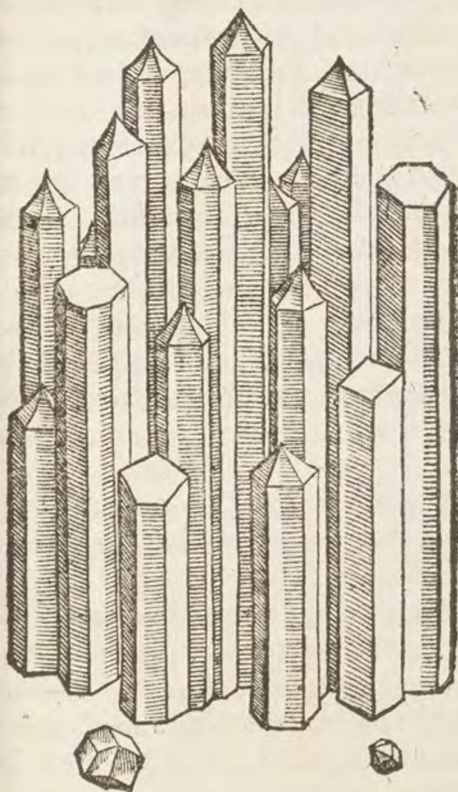
DE BASALTE LAPIDE, QVI angulis conſtat, minimùm quatuor, plurimùm ſeptem.

Lapides anguloſi plures coagmentati, Ba-

ſalten repræſentant: cuius hanc figuram Ioannes Kentmanus mihi communicauit. E ſubiectis verò duobus paruis, minor Adamãtis Cyprij nomine ex Italia ad me miſſus eſt. eſt autem vilis lapillus, aut fluor potius, Adamanti vel Cryſtallo perſimilis, albus, pellucidus, purus. Maioris mẽtio fiet infrà mox poſt finitam de Baſalte tractationem.

Plinius lib. 36. cap. 7. inter marmora: Inuenit (inquit) Aegyptus in Aethiopia quem vocant Baſalten, ferrei coloris atq; duritiæ. vnde & nomẽ ei dedit. Nunquam hic maior repertus eſt, quàm in templo Pacis, ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumento Nili xvj. liberis circà ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incremẽti augentis ſe amnis eius intelliguntur. Non abſimilis illi narrat in Thebis delubro Serapis, vt putant Memnonis ſtatua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactũ Solis radijs crepare dicunt. Hæc ille.

Quinq;

Quinq; angulis constat etiam Basal tes Misenus, [alij Stolpensem, aut An nebergium cognominant,] sed is variat numero angulorum: minimùm enim quatuor, summùm septem habet, Agricola. Idem ab initio libri 6. de nat. fossilium, (vbi paruos quosdã lapides, & gemmis ferè adnumeratos, à magnis quibusdam sola magnitudi ne differre scribit,) Sideriten (de quo nos plura inferiùs capite 4.) eundem Basaltæ facit. Et alibi, Basalten vix vul nerari: vt Adamantem omnino non.

EX EPISTOLA IOAN-nis Kentmani ad me.

Hic Basaltes est, qui Stolpæ [*Stolpa est arx Electoris Saxoniæ Augusti in finibus Bohemiæ, tribus miliaribus à Dresda distãs*] crescit, forma & crassitudine tigni me diocris, singularis quidem, sed copio sus, atq; ita iunctus coaptatusq;, veluti ab arculario arte commissus esset.

Septem

Septem,sex,quinque nónunquam, sed rariùs quatuor angulorum, omnino figura trabis erectę,foris leuis & tactu minimè asper, ferrugineus, ponderosus, duritie velut Adamantis. His lapidibus sic coagmentatis è terra vlnas decem & septem extantibus,arx Stolpa cum adiunctis ædificijs insistit, aëri vndique liberè exposita. Inde frusta decutiuntur magna vi, quibus fabri ferrarij,bractearij,(qui aurum cudũt, ad eius extenuationem,) & librorum colligatores, ad artificia sua incudis vice vtuntur. Verùm ea prius sic ad vsum aptari necesse est, Postquam decussa sunt,resecantur serra non dentata,sed hebeti & obtusa. inter serrandum arena continuè interseritur, liquore desuper stillante, nec dissecari hoc modo octiduo citiùs possunt, nec minori quàm trium aureorũ nostratium precio. Porrò quanto spacio intra terram condantur, nemini adhuc est exploratum. Quod ad no

men, vir quidam eruditus Bisalten hunc lapidem nominandum conijcit, (non Basalten,) à Bisaltia regione Thraciæ aut Macedoniæ: cuius Plinius, Suidas & Stephanus Grammaticus meminerunt: ita vt Lydius à Lydia & alij ab alijs regionibus nomen habent. Sed obstat, quòd veterum nullus, hoc aut aliud marmoris genus in hac regione inueniri tradiderit, cũ lepores in ea gemino iecinore capi non tacuerint, ne Bisalten quidem lapidẽ, qui magno olim in precio fuit prætermituri, si illic extaret. Verum est quidẽ hanc Macedoniæ partem metallis claruisse: At non ijsdem in locis metallorum & marmorum copia esse solet. Ego verò existimo nostrum Stolpensem lapidem, multùm referre ipsum Lydium lapidẽ coloris ferrei: habeo enim de isto lapide particulam quandam politam, (de qua & tibi nonnihil transmitto,) quem politum experior omnia metalla, non minus ac nostrũ lapi-

lapidem Indicem, vt vocãt recipere: in quo ſimul gradus & diſcrimina metallorum quantum alterum alteri pręſtet, æquè ac in peregrino Baſano, perſpicuè cognoſci poſſunt. His omnibus conſideratis, non immeritò Miſenus βάσανος vel Baſaltes Miſenus dici poteſt, ein Meißniſcher probierſtein/ oder ein Meißniſcher harter eyſenfarbner Marmor. Non dubium eſt autẽ quin vocabulũ ipſum Baſaltes ſit corruptum nomen Aegyptiacum, idq́ꝫ cóijcio ex verbis Plinij, vbi dicit: Quẽ Aegyptij vocant Baſaltem, ferrei coloris atq́ꝫ duriciei, vnde & nomen ei dederunt. & ſine dubio illud nomen à βάσανος ſumpſerunt, quod eſt lapis Lydius, qui eſt coloris & duriciei ferreæ, in quo aurum & argentum artifices explorãt, à verbo βασανίζω, quod explorare ſignificat: niſi contrà potiùs verbum hoc à lapide factum ſit.

Marmoribus adnumerat.

Hæc Kentmanus ad me: qui huius lapidis etiam fragmenta miſit, & po-

litam ex eo coticulam, in qua ducti in eo auri, argenti, & aliorum metallorum indicia tam clarè apparent, vt alio quàm Coticulæ Basaníue nomine hunc lapidem nominare indignũ videatur: præsertim cum nomen aliud eius nullum, vlla in lingua cultiore, quod sciam, extet. Nam apud Græcos nemo prorsus eius meminit, ni fallor: inter Latinos verò solus Plinius semel, non Latino, sed Aegyptio aut Aethiopico potiùs Basaltæ nomine vsus. Et ne Germani quidem illi, apud quos nascitur, peculiari aliquo nomine indigetant. Eoq; amplius doctissimi Kentmani industriæ debem⁹, qui lapidis huius naturam, & alia alijs in linguis nomina, quibus vocari meritò potest ac debet, nobis omniũ primus ostendit. Cuius equidem cõiecturæ tãto facilius subscribo, quòd Aethiopicam linguam Hebraicæ finitimam esse nôrim. Barsel autem Hebræis ferrum significat: Barseli, ferreus:

us:vnde & Basaltæ & Basani lapidum nomina detorta suspicor: & Basano minori lapidi arte facto politoq́;,(nõ Siderítæ vt Agricola putabat,) eundẽ esse Basalten. Etsi verò Siderites Plinij, Adamanti cognatus, non sit, nisi ego fallor: eodem tamen nomine vocari poterit, quod ferrum colore ac duritie æmuletur: & Germanicè etiã ein Eysenstein. nam Goldtstein & Probierstein, tum demum rectè appellabitur, cum iam ad aurũ argentumq́; probanda in coticulam formatus & politus fuerit. Videtur autem rectè à Plinio marmoribus adnumerari, & marmor potiùs quàm saxũ esse. Marmor enim (quod in omni ferè lingua suam appellationem retinet,) omne durum esse debet, & poliri aptum ad splendorem: vnde ei nomẽ apud Græcos, μάρμαρος παρὰ τὸ μαρμαίρειν. Hebręi Schaisch vocãt, nomine ad saxum accedente. Cæteris tamen marmoribus nulla certa figura est, qualis est Basal-

tæ: vt eo nomine, si quis lapidis genus peculiare hunc facere, aut communiori nomine petrā potiùs quàm marmor saxúmve appellare velit, litigare nolim. Galenus quidem libro 9. de simplicibus medicamentis, πέτρας nomen in genere duris minusq́ duris lapidib⁹ tribuit, quòd veteres πέτραν ἀσίαν dixerint, & è petra vsta calcem fieri: Tarantinum verò & alios quosdam reprehendit, qui petræ nomē ad vnā solùm lapidis durissimi, & è qua sola calx fiat, speciem astringunt.

His scriptis incidi in Agricolæ locum libro 7. de nat. fossilium, quē hîc adscribēdum censui: Natura, inquit, pilas gignit, modò teretes, cuiusmodi sunt Syenitæ lapidis in Thebaide inter Syenen & Philas: modo angulatas, cuiusmodi in Misena Basaltæ. Vtræq; autem sunt arctiùs inter se iunctæ. in Thebaide tamen interdum solitariæ quædam. Vtrobiq; alteræ in alteras videntur esse impositæ, & quidē mino-

Syenitæ lapides.

minores in maiores. Sed ex Miſenis maximæ ſeſquipedem craſſæ ſunt, altæ pedes quatuordecim: ex Thebaicis maximæ duodecim pedes craſſæ: altæ interdum pedes centum, aut amplius, vt ex obeliſcis, quos ſtatuerunt reges Aegypti poteſt intelligi. Hæc ille: qui alibi etiam, Miſenum Baſaltem Aethiopico neq; colore, neq; duritie cedere ait. Coticulæ ergo, vt diximus, è Baſalte fiunt aut fieri poſſunt: inueniuntur tamen eędem ſtatim ſuę, in fluuijs: olim in Tmolo omnes: hodie in riuis Hildesheimijs & Goſclarianis, &c. Vide Agricolam libro 5. de nat. foſsilium. Coticulæ.

Pyritæ octaedri & dodecaedri inueniuntur quidā. In Prouincia Galliæ montem altum eſſe audio Marinaux nomine, in quo Cryſtalli aut ſimiles eis hexagoni, vel hexaedri potius lapilli inueniantur, alij albi pellucidi, alij ſubuirides, &c. Talem ferò ruffi coloris, opacum, auellanæ pro-

pè magnitudinis, durissimum, Petrus Coldebergus egregius pharmacopola Antuerpia ad me misit, cuius iconem paulò ante exhibito Basaltæ subiecimus: est autem è subiectis duobus maior.

Pangoni⁹. ¶ Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum cauetur, Plinius lib. 37. cap. 10. Agricola dodecagonũ Crystallum interpretatur, Ein zwölffeckechter Cristall. Nos Pangonium suprà, non natiuum, sed artificialem exhibuimus pictum. Crystalli succum natura (inquit Agricola) interdum in plures quàm sex angulos formãs, efficit gemmam, quam ea de causa Græci Pangonium vocant. quæ si reperit, reperitur autem perrarò, in ijsdem locis in quibus Crystallus, ei simillima esse solet colore, facilitate transluci-da, læuore: sin in proprijs, plerunque obscura, & vndique paruis cauernis, quasi fauulis, plena. qualem Allera & Ochra fluuij deferunt, duodenis na-

tum

tum lateribus, æquè ac Cryſtalli deſinentibus in mucronem. Etſi verò Plinius tradit eam non longiorem digito eſſe, tamen nonnunquam longior eſt: ſed breuior ſæpius.

DE FLVORIBVS, QVOS Germani vulgò vocant flüß : *vnde & Latinum nomen finximus.*

De fluoribus etiam dictis hoc capite agere voluì: quoniam illi figurã quidem habent, quæ pingi rectè poteſt, ſed incertam planè & inæqualem. hoc pleriſq; cõmune, vt plures ſimul inæqualiter cohærentes & conglomerati proueniant, chœradum ſeu ſtrumarum quadã ſimilitudine, (kropffswyß vt noſtri loquuntur:) qua forma tamen non ſoli

fluores, ſed & lapides quidam aut gẽmæ, vt Cryſtalli interdum, naſcũtur: & alio quodam modo Wallſtein à fer ruminandis oſsibus à chirurgis Germaniæ dicti lapides: in quibus vnus plerunq; lapis continuus inæqualiter protuberans & bullatus hanc ſpeciem repræſentat: in Fluoribus verò multi inuicem iuncti, & qui ſeparari facilè poſſe videantur, etſi qua ſe tangunt fortè connati, ſtrumoſam hanc ſuam molẽ implent. Quare de vtriſq; hoc in loco dicam: ſed de Fluoribus priús.

Fluor cuius hîc figura apponitur, candidus eſt, tranſlucidus, ſplendida ad lucem ſuperficie, mollis & facilè dentibus cedẽs, ſi morſum imprimas, inſipidus feré. ſubſtantiam qualem lapis angularis in ore mandentis relinquit. Ad ignem modicum aut candelam ſi vras, albeſcit lenteſcitq;, calcis ſimilitudine, non liqueſcit. Quod ad compagem, portiones eius plures viden-

dentur ab vno ceu centro oriri. Hic fluor è Misnia ad me missus est, vt & alij diuersi. Huic autem similis albus ad Aquas seu Thermas Heluetiorum, quæ Limago fluuio nostro adiacent, in saxis versus flumẽ reperitur. qui gustu primum insipidus videtur, deinde acrimoniam quandam in ore excitat cum exiccatione, & leuis cuiusdam strangulationis sensu, vt gypsi ferè naturam ei esse conijciam, neque carere veneno: quod siue ita se habet, siue secus, valde reprehẽdendi sunt ex pharmacopolis, impostores illi qui fluores diuersos pro gummis diuersis in medicamenta cõijciunt: quod ita fieri ab illis Agricola scribit, sub finem libri 5. de natura fossilium. Et ibidẽ, Restat (inquit) vt de his lapidibus dicam, quos nostri ab eo, quòd in ardẽtes fornaces coniecti fluunt, (facilè enim liquescunt igni,) nominauerunt. Eorum tria sunt genera. Vnum, gemmis simillimum translucidis diuersis.

Alterum eis non multùm ſimile. nam plerunq; non pellucet, rarò partim, rariùs totum. Illud ferè ſparſum reperitur in argẽtarijs & cæteris metallis: hoc in proprijs venis ſępe copioſum. Tertium eſt, ex quo conficitur vitrũ, [quanquã etiam ex alijs duobus poteſt confici,] arena potiſsimum, ἄμμος ὑαλίτις, &c. Hic lapis ſilice minùs durus eſt: quare ex eo ignis elici non poteſt. non tranſlucet, ſed ipſi multi inſident colores: candidus, ſubluteus, cinereus, fuſcus, niger, viridis, cœruleus, rutilus, ruber. Reperiuntur autem montanis locis ad ripas fluminũ, & in agris quibuſdam paſsim. Rariores, intus foriſq; nigri. Vtcunq; coloratos ſæpenumero alterius coloris venæ interſecant, &c. Hic lapis varium vſum præbet: eo, cuius tandem fuerit coloris, ſternuntur viæ, [Gaſſenſtein & Bſetzſtein noſtri vocant:] cœruleus adijcitur ad cinerem abiegnum, cum ex ipſo fit alter cinis, quo infectores vtun-

vtuntur. Candidus vritur, tunditur, cribro ſecernitur: atq; ex eo conficiũtur arenæ, ex quibus vitra conflantur, quanto candidiores, tanto vtiliores. At ſecundi generis lapides, tot colores vt primi non habent, & rarò ſuaues. etenim plerunq; in candido pallent, aut nigricant, aut ſublutei ſunt. hos quoniã celeriter igni liqueſcunt, ad venas adijciunt qui ex eis excoquunt metalla. Primi generis propter mollitudinem poliri quidem nõ poſſunt: ſi quos tamen ex eis natura fecit læues, & quibus aptam formam dedit, in annulos & fundum includunt aurificos tanquam gemmas. Hæc ille. Germanicũ quidem nomẽ Flüß, primo tantùm generi & ſecundo attribui video. nam in Germanica interpretatione Metallicorum nominum idem Agricola ſic habet: Lapides qui igni liqueſcunt primi generis, Schöne flüſſe: ſecundi, Flüſſe zum ſchmeltzen/ Flockquertze: tertij, Quertze oder Kiſel-

stein. De tertij quidem generis lapidibus, quibus viæ ſternũtur, plura attuli ſuperiùs inter res foſsiles rotundas. Ad Fluores ab eodem Agricola referri videtur etiam Morion lapis, Germanicè enim inquit cõmuni nomine Flüß appellari. Morion (inquit libro 6. de natura foſsilium) ſola ex nigris [gemmis] tranſlucet. Naſcitur in Miſena, ſub Alpibus, in Cypro, in Tyro, in Galatia, in India. Color ei aut nigerrimæ, quæ vocatur Pramnion: aut cum nigro mixtus eſt alius color: nẽpe vel Carbunculi, vel Sardæ: vel Hyacinthi, qualis in Miſena Valcheſteini effoditur. Videtur autem Morion eſſe radix iſtarum gemmarũ: ac ex craſſiore ſucco, qui ſubſidit, fieri. attamẽ ea, quã Pramnium vocari dixi, apud nos inuenta eſt habens Cryſtallinam radicem, cum ipſa eſſet nigerrima: ſimiliter eius mucro, erat enim ei figura, vt Cryſtallo, ſexangula. qualis etiã eſt Volcheſteini repertæ, in quã Hyacin-

Morion.

Pramnion

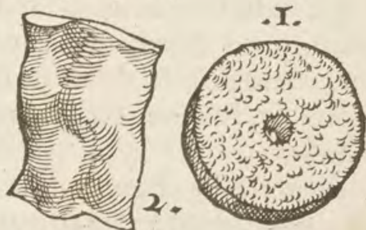
cinthus definit. Hæ gemmę non aliter quàm Crystallus scalpuntur. Alibi etiam Morion facilè scalpi dixerat.

Pramnion fortè à Pramnij vini in Ephesia regione colore nascẽtis dictũ fuerit. Eodẽ in loco Agricola paulò antè: Vidi, inquit, glebam è nostris metallis erutam, quæ constabat ex Chrysolithis ampliùs sexaginta, quibus omnibus erat figura quadrata. sed maxima erat lata vnciam vnam, longa digitos duos: omnes verò adeò molles, vt poliri non possent. Sic ipse. Fuerint autem nimirum hi quoque Fluores, quod tum ex pluribus coniunctis, tũ ex mollicie colligo. De Fluoribus plura Encelius lib.3.cap.1.

Post Fluores pauca dicã de lapidibus illis, qui ex aquis ortum habẽt, & paulatim ex ijs lapidescentibus concrescunt, siue stiriæ & pyramidis aliqua specie, vbi defluendi locum aqua habet. [Lapides quidam & succi concreti stirijs similes in speluncis stant,

vel in earum cameris pendent, Agricola. Et alibi: Marmor candidum, quod in Germania reperitur, aliquando in ſtirias concreuit.] Siue latiore quadam & cruſtacea forma inhærente: ſicut & lebetibus, vt in balneorum vaſis maximè apparet, & canalibus Thermarum, in quibus aqua calida coqui longo tempore aut ſeruari ſolet, cruſtæ quædam lapideæ inſident. Græcè quidem lapides huiuſmodi ὑδρογόνους cognominârim à recto ὑδρόγονος proparoxytono, cuius ſignificatio paſsiua eſt, & ex aqua genitũ ſignificat. Aquas verò, quæ res ſibi iniectas vel immerſas, in lapidẽ vertentendi vim habent, λιθογόνα ὕδατα dixerim, paroxytona voce, ſignificatione actiua, quòd lapides gignant, τὰ ἀπολιθοῦντα. De huiuſmodi aquis lege Senecam Naturalium Quæſtionum libro 3. cap. 17. & Strabonem lib. 13. de aqua in lapidem dureſcente. & Chriſtoph. Encelium de lapidibus ac gemmis libro

bro 3.cap.3. Sic & Thermarum Carolinarum in Boëmia guttæ in calcis gypſiúe ſubſtantiam vertuntur. Chirurgi Germanorum huiuſmodi lapides, ſtirijs præſertim ſimiles, aut cruſtaceos quidem, ſed bullis quibuſdã eminentibus inæquales, Wallſtein appellãt, quaſi oſteocollos dicas: quòd ijs in emplaſtra additis vim oſſa, infantium præſertim, ferruminandi ineſſe exiſtiment. Meminit eorũ in ſua Chirurgia Germanica Hieronymus Brunſuicenſis. Horum ſpecies duas hîc delineatas ſubijcio.

1. *Molaris lapis.*
2. *Oſteocollus cruſtaceus: qui & πλακώδης ficto nomine dici poteſt.*

1. Stiria lapidea: quam Germani ein Wallstein vocant, priuatim verò ein Tropffstein, id est, stillatitium lapidẽ. Hac figura, (pyramide mutila, & mucrone fracto,) lapidem album, grauẽ, durum & splendentem intus, ex mirabili quodam subterraneo Germaniæ antro, quod Baumanshol appellant, vir genere nobilis, doctrina & virtute nobilior, Ioannes Reiffestenius ad me misit.

2. Silex pertusus foraminibus aliquot, natura, vel casu aliquo nos latente. Huiusmodi autem lapides mulierculæ quædam superstitiosæ quærunt, circa torrentes & fluuios, stolidè

dē perſuaſæ curatum iri vaccas quæ ſanguinem cum lacte reddunt, ſi papillis in hæc foramina immiſsis mulgeantur.

3. Lapilli quidam albiſsimi, perexigui, duriſsimiq́ꝫ: quos Petrus Coldebergius pharmacopœus Antuerpia miſit. Gypſelli fictitia voce diminutiua, à gypſi colore, dici poterunt.

Huiuſmodi lapides ὑδρογόνυς, Theophraſtus ſentire videtur generari ἐκ συῤῥοῆς, hoc eſt, paulatim ex aquarū & guttarum confluxu. Vidi aliquando ſtrumarū quadam ſpecie craſſos admodum, ſplendidos intus & ſubruffos, & fœtentes: quales ad Andelſingam pagum agri Tigurini inueniūtur. Sunt qui ab huiuſmodi aquis toſos & lapides gignentibus, bronchocelas etiam, id eſt, gutturum ſtrumas excitari putent. Lege Iul. Cæſ. Scaligerum Exercit. 60. parte 2. An verò renū quoq́ꝫ & veſicæ, alijúe in animalibus lapides crebro earū potu coire poſ-

ſint, conſiderandum. Amomum co
ctū cum aquis lapides generantibus,
eas expurgare in Euporiſtis Dioſcori
dis legimus, lib. 2. cap. 121.

DE PVMICE, PO-ro, & Toſo, &c.

Pumex, Porus & Tofus dicti lapi-
des, etſi ad Spongias fortè Capite de
Aquatilibus referri poterant, quod
eis ſimiliter multifora (vt ita dicam,
ſicut Græci πολύτρητα, & multifores
ſpecus Plinius,) ſint corpora, cauis e-
xiguis creberrimis, ſeu cauernulis &
foraminibus, plena: hoc tamen loco,
in huius primi Capitis fine, eorū men
tio-

tionem facere malui: quod pori, id est meatus, & caua, cum intrinseca etiam sint, & interiora penetrent, figurę differentiam potiùs constituere quàm formæ videantur. Forma enim in supficie externa, & externæ figuræ differentijs magis consistit: ea inquam forma quæ vnà cum figura nominatur in tertia Prædicamenti Qualitatis specie. In locis (inquit Agricola libro 5. de nat. foss.) qui olim arserunt, aut etiam nunc ardent, Pumex reperitur, ex terra vel lapide excoctus, & ad hác figuram redactus: sicut in Campaniæ monte Moderno & Vesuuio, in Aenaria, in Aeolijs insulis, &c. Effoditur etiam ad Confluentiam Germaniæ. Pumex autem, quoniam non aliter ac Spongia est fistularum plenus, dicitur, vt Vitruuius autor est, Spongia. Græcis verò κίσσηρις vocatur (*ac si vermiculatum lapidem dicas,*) quòd veluti à vermiculis (quos *ἴιας* Græci vocitant,) erosus videatur. Theophra-

ſtus etiam Alcyonium, quod ex maris ſpuma concreuit, Pumicem nominat. Differunt autem inter ſe Pumices. nam primo non omnibus vnus color: ſed ſunt aut nigri, aut cinerei, aut candidi. Tum alij molles ſunt, manibusq́ teri in arenã poſſunt: alij duri. Deinde omnes rari ſunt & leues, ob fiſtulas, quæ aërem in ſe continent. eaq́ de cauſa innatant in aqua: ſicut etiam cęteri lapides pumicoſi, quamuis magni: qualis eſt Tyrrhæus, & alter è Niſyeo inſula: ſi modò hic differt à Pumice in eâdem reperto, &c. Plura de Pumice & trib⁹ eius generibus, Iulius Cæſar Scaliger De ſubtilitate, Exercitatione 134. Pumicis duo ſignificatus, (inquit Hermolaus Barbarus in Dioſcoridem Corollario 960.) alter notus omnibus: altero dicuntur ita & cætera ſaxa eroſa annis, qualia
Muſæa. in ædificijs, vt Plinius inquit, Muſæa vocant, dependentia, ad imaginẽ ſpecus natiui arte reddendam, nunc inde

de Musaica vulgò nominantur, &c. Pumices factitios quosdam esse scribit Vitruuius, excocto alio genere lapidis: & in Melo Pumices quandoq; in altero gigni lapide Theophrastus autor est. Agricola Pumicem interpretatur Pims oder Kraustein. Sed & lapides ex saxo arenario facti (inquit) quibus affricamus pedes, vulgò appellantur Kraustein. ¶ Apud Dioscoridē probatur Asius lapis colore pumicis, (κισσηρώδης τὴν χρόαν,) laxus, leuis, friabilis, &c. Est & Phrygius lapis apud veteres dictus, gleba pumicosa, &c. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata, Plinius. In Tmolo monte gignitur lapis Pumici similis, rarus inuentu: qui quater die colorē mutat, Plutarchus de fluuijs in Pactoli mentione. Ego in monte vel colle non procul Rotuilla oppido & Neccaro fl. saxa magna vidi, opere ceu Musaico spectabilia natura. ¶ Porus, πῶρος, (per ω cir

Pumicosi lapides.

Porus.

cunflexum: nam per o breue porus, meatum significat,) lapis idem fortè

Tofus. qui Tofus est: hæc dictio, Latina: illa verò, Græca est. Sarcophago (seu Asio lapide) mitior seruandis corporibus, nec absumendis, Chernites est, ebori simillimus, (in quo Darium cõditum ferunt,) Parioq; similis candore & duritia, minùs tamen ponderosus, qui Pôrus vocatur, Plinius lib. 36. cap. 17. Pori mentionẽ etiam Theophrastus facit: & Aristoteles in tertio de generatione animalium, vbi Gaza Tofum vertit: & ante hunc Hippocrates. Plinius in vndecimo (inquit Scaliger) videtur Tofum interpretari, cõmemorans Tofum in ventre iuuencarum inuentum. Grammatici Tophũ aiunt esse genus lapidis asperi, qui facilè in arenam resoluatur. Plinius libro 17. Nam Tophus scaber natura. Columella libro quarto arenosum tophum, & plus iusto ieiunum sabulo dixit. Plura de Tofo Scaliger de

ger de ſubtilit. Exercitatione quinquageſimaſeptima. Agricola Germanicè reddit Toffſtein vel Topſtein, noſtri Tugſtein dicunt. Aſsius lapis non eſt durus vt petræ, ſed πωροειδὴς colore & conſiſtentia, Galenus. Γωρείας λίθυ, Strabo libro 17. de lapillis lentium ſimilibus, &c.

Ad Pumicis & Tofi ſpeciem proximè accedit etiam Salis illa ſpuma, quæ dum patinæ ingentes ferreæ aqua ſalſa plenæ, ebulliunt, defluere, & in hanc qua exhibemus hîc†ſpeciē, †ſequente pumicoſam, coire ſolet. Numerus pagella. primus ad ſalis ſpumā florémve, quæ in Salinis Burgundiæ colligitur, pertinet: alter, ad eum qui in Salinis Germaniæ in valle Oeni. Nos plura de his in Corollario ad Cordi libellum de Haloſantho.

1. *Salgemmeus.*
2. *Salis ſpuma è Burgundia.*
3. *Eadem ex Hala ad Oenum.*

Ad finem huius Capitis primi, hāc etiam formulā adijcere volui: cuius numer⁹ primus indicat ſaxū, quod matrē Rubinorū vocant: quoniā

Rubini. in eo Rubini gemmæ innaſcuntur, in Valle

Valle Ioachimica, si probè memini. Id olim Ge. Fabricius misit. Secundus numerus Sapphirum denotat manubrio plumbeo inclusam, vt ita cómodiùs manu tenentis medici hac gemma demulceantur carbunculi: quod & hodie quidam faciunt, quo successu nondum cognoui: & olim ab Auicenna ea vis Sapphiro adscripta est, & ab Epiphanio aduersus papulas & tubercula. Sapphirus.

DE LAPIDIBVS ILLIS, quibus cum stellis, Sole, Luna, aut elementis aliquid commune est.

Caput II.

VT veluti ordine naturæ, à cœlo ad inferiora corpora, & à simplicibus ad magis magisq́; composita progrediamur: hoc in capite lapides illos, qui cœlo, stellis ac elementis nomen, aut etiam rei aliquid commune habent, exponemus.

Ponticarum (gemmarum) Plinio plura sunt genera. Est, inquit, stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quę inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium conuallium'q; effigies, Plinius. Ego lapidum genera duo, quæ hîc picta adiunxi, in his Plinij verbis intelligi aliquando putaui.

Horum primus Germanicè Sternstein *à stellis dici potest: secundus* ein Wasserstein, *ab vndarũ similitudine*

.1.

2.

Sunt enim in priore stellæ plures conspicuę: in posteriore verò pro stellis, alij quidam linearũ ductus, vndarum ferè æmuli. Sed tertium eiusdem generis nondum vidi. Obijci potest Ponticas, esse gemmas: quos verò nos

exhibemus, lapidum, non gemmarũ generis esse. Ge. Agricola etiam Ponticas Plinij, quæ & Thracicæ dicantur, Achati cognatas facit. Achates autem gemma est. Plinius libro 37. cap. 10. vbi alphabetico ordine gemmas aliquot describit: Ponticarũ, inquit, plura sunt genera. est stellata nũc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur, &c. ut paulò antè recitauimus. Videtur autem nõ animaduertisse, se rursus de Achate agere, de quo priùs etiam huius Capitis principio egerat in A. litera: montiũ enim & conuallium effigiem reddere, sicut & fluminum, nemorum, aliasq; diuersas, Achatis proprium est. Et cum hîc dicat vnam Ponticæ speciem inter sacras haberi, atris insignẽ guttis: eadem ab initio capitis, Corralloachatæ tribuit, quam in Creta abũdare ait, & sacrum appellari, & guttis aureis (sic autem in Ponticis etiam legendum videtur, non atris,) Sapphiri

modo distingui. Ergo Pontica loco iam citato, appellatiuum gemmæ nomen est, Latinis (soli quidem Plinio, quod sciam) vsitatum pro Achate: aliás verò adiectiuum & gentile: vt cū eiusdem libri capite 9. Chrysolithos quasdam, Ponticas cognominat. Et paulò pòst inter Pæderotis species: Molliùs (inquit) radiat Pontica & Asiatica. Asteriæ certè nomen conuenit stellatæ è duabus hîc exhibitis: recentiores quidam astroiten vocant: quod nomen libentiùs ei tribuerim, quòd veluti astris, id est, syderis cœlestis instar stellas in se complures habeat: vt discernatur ab asteria solido (sic enim nominare nunc libet, cuius figuram addidi,) qui corpore toto & radijs eminentibus stellam vnam præ se fert. Solent tamen plures eiusmodi inuicem connexæ nasci & inueniri plerunq;.

1. *Asterias separatus.*
2. *Plures coniuncti.*

Asterias vel Sphragis astéros dici potest hic lapis, cui magnitudo ferè qua hîc exhibetur. In hoc, (quem ab illu-

stri & nunquam satis laudato barone, totius antiquitatis incomparabili scrutatore Vvilhelmo Vvernhero ꝓpe Roteuillam, vbi reperiuntur in colle edito ad Cimmeriam arcem, accepi,) octoni cohærebant, ita concinnè iuncti & aptati, velutiq; superinnati sibi inuicem, (separabiles tamé, (vt nullus artifex potuisset meliús. Singulis vtrinq; stellæ figura ceu sigillo impressa vel insculpta videtur. Radij eminent suis angulis quini: inq; singulis radijs cauitas media est. Margines strijs transuersis sulcantur. Substantia

corũ prædura eſt. Sternſtein dici poteſt Germanicé. Aſtroiten accepi primum à Io. Iacobo Clauſero, ciue meo & diſcipulo olim, optimi & doctiſsimi viri Chriſtophori Clauſeri vrbis noſtræ archiatri, cui ego ſucceſsi, filio, pharmacopœo ſanè perito & diligente: ea ferè qua hîc apparet magnitudine, orbiculatũ, compreſſum: qui ſanè à multitudine ſtellarũ, Aſterias, vel potiùs ἀςρώεις nomen meretur. Ge. Agricola libro 6. foſsilium: Aſtroites, inquit, candida vel ſubcinerea, ſtellarum, quæ radios iaciunt nigros, eſt pleniſsima: atq; ex ea re nomẽ inuenit. Hanc noſtri à victoria appellant: quòd putent eum qui illam geſtauerit cauſam obtinere & hoſtes vincere. Oculi figura plerũq; extuberat, rarò eſt oblonga. in acetum poſita ſe mouet loco, & in orbem nõnihil torquet. Hæc ille: qui aſtroiten Germanicè interpretatur, ein Sigſtein: aſteriã verò gemmam ein Weſe: ſicut & Pædero-

derotem,& Opalum, & Eriſtalin gẽmas:quibus omnibus colores ſuos variare pro diuerſo ad lucem poſitu & motu,commune eſt. De aſtroite nuper amicus quidam meus medicus in hæc verba ad me ſcripſit: Habeo domi lapidem valde elegantem, non ſanè preciosum vt gemmã dixeris, ſed qui aſpicientibus miram præbeat iucunditatem. is per totam ſuam circũferentiam à ſummo ad imum vſq; ſtellulas repræſentat adeò artificioſas, vt nullo artificio commodiùs depingi etiã à peritiſsimo artifice potuiſſent. Sic ille. Res autem admiratione digna eſt, quod non in ſuperficie ſolùm vndiq; ſed intus etiam in profundo ſtellarum imagines habet: quodq; mẽbrana quadam ceu cuticula tegitur: quæ aceti acrimonia eroditur, aut ſucci limonum. in his enim liquoribus eum moueri aiunt. Trochiten quoque in aceto moueri, Agricola tradit.

Aſterias ſeu aſtroitas in aceto bul-

lientes, in Cancris interdum reperiri, gemmarius quidam olim mihi persuadere conatus est. Sunt qui lapillum hunc stellis insignem, à nobis exhibitum, è capite Draconis apud Indos extrahi putent, vt Marsilius Ficinus: vide infrà in Capite de serpentibus. Petrus Bellonius verò in Galliæ quodã tractu, magna omnino frusta huius lapidis reperiri, & ædificijs parietibúsque adhiberi, mihi retulit: quorum an itidem certa quæpiam figura sit, & an sola magnitudine à minoribus differant, nondum resciui. Audio & alium lapidẽ, similiter **Sigstein** à Germanis dictum, multas in corpore suo veluti rosas à natura pictas, ostendere. Plinius lib.37. cap.9. Asteriam & Astrion tanquam diuersas describit, cum gemma vna videatur, quod & Agricola probat. Candidarum dux (inquit Plinius) est Pæderos, &c. Proxima candicantium est asteria, principatũ habẽs proprietate naturæ, quod inclu-

inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atque alio reddens: eademque cōtraria Soli regerens candicanteis radios, vnde nomē inuenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est quæ vocatur astrios, [*mâlim asterios, ex Dionysio Afro,*] crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenes littoribus. intus à centro ceu stella lucet, fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quòd astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamque minùs obnoxiam vitio. Ceraunia enim vocari quæ sit deterior: pessimam, lucernarum lumini similem. Et paulò póst: Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur, fulgorem siderum rapiens. Ipsa crystallina splendoris cœrulei, in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellā

concurſantem, [*fortè coruſcantem.*] Fieri & hebetes Ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cócipere ſtellam eam, quæ poſt totidem menſes relangueſcat. Hucuſq; Plinius. nam alia duo Ceraniæ genera, quorum mox è Sotaci ſcriptis meminit, gemmæ non ſunt: de quibus inferiùs agemus. Aſteriam igitur ſiue Aſtrion gemmam eſſe conſtat ex Plinij verbis: eiuſq; ſpeciem vnam, Ceraunian. Eôdē verò in loco: Celebrãt, inquit, & Aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtren eciniſſe, quidam diligentiùs de ea produnt.

Quod ad Aſtroitæ nominis terminationem, an ea rectè & ex Græcorũ conſuetudine à nomine ἄστρον, quod eſt, ſydus, formetur, viderint Grammatici: quorum tamen perpauci his in rebus ſunt curioſi. Mihi meliùs aſtrites ternis ſyllabis quàm aſtroites quaternis ab aſtro deduci videtur: vt apud medicos noſtros à nominibus ῥόδον, μῆλον,

μῆλον, μύρτον, οἶνος ῥοδίτης, μηλίτης & μυρτίτης denominantur. Rhoites autem vinum è malis punicis factum à nomine ῥόα formatur. Est igitur asterias vel astrites, vel astrios, aut asterios potiùs, lapis (ἀστερίας, ἢ ἀστρίτης, ἢ ἀστέριος ὁ. subaudi, λίθος,) preciosus: qui alibi à Plinio etiam Solis gemma dictus videtur Agricolæ: idemque alio nomine Astrobolus apud Pliniũ: cuius doctissimis cõiecturis nos facilè assentimur. Figuram habet, inquit, scalpta dimidiati globuli. quare Sudines oculis piscium similem esse dixit Astrobolon.

Solis gemma Plinio, candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Eidem Mitrax dicta, Persis accepta est, è Rubri maris montibus, multicolor, contra Solem variè refulgens. Potest autẽ hæc quoque Solis gemma vocari: etsi à superiore quæ candida est, varietate colorũ distat. ego Mithram per t. aspiratum scripserim: sic enim Persæ Solem ap-

pellant. Sed cum & Aſterias & Pæderos, 𝔚𝔢𝔰𝔢 à Germanis vocētur: in eo diſtinguũtur, quòd hic ad inclinationes mutat colorem, ille rotundam lucem incluſam transfundit cum inclinatione. A Dionyſio Afro non ἀστερίας prima, ſed ἀστέριος tertia inflexione profertur, his verſibus:

Φύεται Ἀστέριος καλὸς λίθος, οἷά τις ἀστὴρ
Μαρμαίρων, λυχνίς τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη:

[*Aliâs* λύχνις *legitur, paroxytonum maſculinum: & mox,* πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὅμοιος.] hoc eſt, Circa Pallenem Thraciæ montem,

Naſcitur Aſterius pulcher lapis, & micat inſtar
Syderis: & Lychnis ſimilis ſplēdore lucernæ.

Quòd ſi gemma vlla reperiretur noctu lucens, illa profectò præ cunctis cæteris ſtellæ nomen promereretur.

A ſuperioribus fortè differt Aſterites lapis, cuius meminit Suidas in vocabulo ἰχθῦς, his verbis: Aeſopus qui Mi-

Mithridati à lectionibus fuit, librum de Helena edidit: in quo tradit pâna vocari piscem cetaceum, [*cornibus fortè Panis dei pastorum instar præditum,*] in quo Asterites lapis inueniatur, qui accendatur à Sole, & ad philtra faciat. Non est autem verisimile lapidem in pisce aut ceto repertum, Sôle accendi, vt fortè nec alium vllum lapidem: verisimilius verò fuerit eundẽ de quo Plinius scripsit, Asteriam hunc esse: neq; reuera accendi, sed Solis aut syderum radios regerendo, ardere accendiq; videri. Porrò ab Astrite differt Ostrites, de quo nos infrà Capite 4. plura adferemus, in Sideritæ mentione.

Sandastros quam aliqui Garamantiten vocant, [*à regione scilicet: nam & carbunculi quidam Garamantici cognominantur,*] carbunculis cognata, nascitur in India loco eiusdẽ nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versa. Commendatio summa, quòd velut

in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ, ſemper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à ſiderum cognatione ab inſpectoribus: quoniam ferè ſtellarum Hyadũ & numero & diſpoſitione ſtellantur, ob id Chaldæis in ceremonijs habitæ, &c. Inter omnes conſtat, quantũ numero ſtellarum accedat, tantũ & precio accedere, Plinius. In ipſo quidem Sandaſtri nomine, barbaricæ vel Ebraicæ originis, vt videtur, primam ſyllabam coloris ardentis ſignificationem habere conijcio, vt in Sandaracha quoq; & Sandyce: ad quam & accendere verbum apud Latinos, & apud nos zünden accedit. In Carbunculis Carchedonijs marib⁹ aliqui tradunt ſtellas intus ardere: fœminas vniuerſum fulgorem fundere extra ſe, Plinius. Et alibi: Syrtitæ in littore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur, melleo colore, croco refulgentes, intus ſtellas continent languidas.

das. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata: cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit, Idē. Stellis aureis distinguitur etiam Sapphirus: & Corallachates, quæ & Pontica aliter dicitur Plinio, (vt supra monuimus,) sanguineis aut atris (aureis, lego) guttis distincta. Puncta variè dispofita in superficie alicuius corporis, stellæ quandoq; nominātur apud veteres Græcos, præsertim si splendeant: vt in Iaspide quam ἀστερίαν cognominant: & inter aues in Ardea atque Accipitre stellaribus: inter pisces verò in galeo, id est, mustelo. Inter iaspidis species vna διαφύσεις ἔχουσα διαλεύκους καὶ ἀστιλβούσας, Ἀσύριος vocatur apud Dioscoridem. alia lectio habet ἀστέριος, id est, syderea, nec displicet. Iaspidis species rutilis punctis stellata, memoratur à Plinio.

Samiæ terræ duæ sunt: quæ Syropicon, [*mālim Collyrion, ex Dioscoride,*] &

quæ Aſter appellatur: hæc globoſior eſt, & candida, Plinius. Dioſcorides aſterem tradit eſſe πλακώδη, & cotis inſtar denſum: de colore nihil dicit.

Priorem, Collyrium dictam puto, ſiue ab eo quòd miſceri ſoleret oculorum medicamentis: ſiue quòd mollis ac tenera ſit & facilè ſoluatur collyrij inſtar. Altera verò, Aſter dicta, vtrũ ex eo nomẽ duxerit, quòd ſtellâ, ſicuti Lemnia caprâ, ſignaretur: an ex eo quòd in ipſa, ſicut in argilla Eiſlebana, multæ micæ interniterent, memoriæ proditum non eſt, vt ſcribit Agricola: mihi à micis potiùs, hoc eſt, veluti argẽteis pſegmatis in ea ſparſis nominatum Aſterem animus inclinat. Addit Agricola, Aſterem pinguẽ eſſe, ex Galeno: læuem, ex Theophraſto: & cruſtis conſtare, ita nimirũ τὸ πλακῶδες interpretatus: vt in terra Samia τὸ εὔχυλον, boni ſucci: qualis, inquit, eſt dulcis in pingui: is autem ſuccus tum ſentitur, cum terra ad linguã admo-

mota, humore eius liquescit. Quęren dum verò an εὔχυλον, hoc in loco, nō boni succi interpretari conueniat, sicut alimenta quæ bonum succum & probum sanguinē generant: sed quod facilè liquescit, τὸ εὖ καὶ ῥαδίως χυλιζόμενον, & in lingua facilè in succū abit, propter mollem seu teneram & pinguem substantiam. Cæterū tria hęc, terra, Aster, & lapis, Samia, coniecerim duritie ferè solùm differre. Terra enim leuior ac mollior est: aster, densior, glebosior, durior, solidior: lapis deniq; iam lapis, hoc est, durissimus præ illis, adeò vt auro etiam argētoq; læuigandis poliendisq; adhiberetur. Color etiā omnibus tribuitur albus, si in suo quæq; genere excellant. aliter enim etiam alius eis color esse potest. Sic & inter bituminis genera, gradus primus Naphthæ seu liquidi est: secūdus crassioris, quo marmorati intritæúe loco vsi sunt aliqui ad ædificia: tertius Pissasphalti, quod digitis seu

vnguibus adhuc cedit, non inquinat tamen: quartus Asphalti, id est, Bituminis simpliciter dicti: quintus denique Gagatæ aut Thracij iam lapidũ. Sic in ouo præter album liquorem, membranulam testæ inhærentem, & testam ipsam, reperias. E Samio lapi de candido facta est gemma, quã Zoroastres Exhebenum nominauit, Agricola. Recentiores quidã Talkum etiam Barbaris dictum, Speculari lapi di cognatum, Stellam terræ appellãt, à luce & radijs quibus splendet: sicuti & Magnetidem, argenteo nitore coloreq; micantem. Io. Mesue lapidem stellatum à se dictum, duplicem facit: alterum Marchasitam (Pyriten argen ti interpretantur,) qui nimirũ & ipse argenti modo splendet: alterum verò lapidem Cyaneum, id est, Lazuli vulgò dictum: in quo guttæ aureæ interdum elucent: quarum occasione insignis quidã scalptor Ferrariæ, in hoc lapide Cicindelam scalpsit, miro artificio,

tificio, ita vt cauda extrema accensa videretur, cum in guttam auream exiret. ¶Ponemus & inter Echinitas lapidem (Capite de Aquatilibus infrà,) in cuius globo dimidiato, quinq; radiorum stellam natura cælauit.

Asteria gemma contraria Soli, regerit candicantes radios, vnde nomé inuenit, Plinius. Nos plura de ea paulò ante. hic autem repetimus, ob mentionem Solis. Huic & Mithrax cognata videtur à Sole (quem ita Persæ vocant, dicta: item Solis gemma, quæ eidem Plinio candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Item Astrobolos, quam Sudines dicit radiare candido (colore) vt Solem, oculis piscium similem. Solaris est lapis, qui Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat. item carbunculus nocte rutilans, vt scribit Marsilius Ficinus. Idem de vita cœlitus comparanda lib. 3. cap. 15. Helioselinon nomi

nat lapidem, qui Solis Lunæq; cōiun-ctæ Soli naturaliter imaginem habet: Et Pantauram apud Indos lapidem, qui cæteros ad se lapillos trahat, sicut Magnes ferrum, maximè Solarem esse scribit. Heliotropium etiam gemmæ nomen est, quæ ab altero Prasij genere, porracei itidē coloris, in hoc differt, quòd ipsa sanguineis venis distinguatur, illud punctis, Agricola teste. Plinius etiam lib.37.cap.10. Heliotropio sanguineas venas tribuit. Causa nominis, inquit, quoniam deiectæ in vas aquæ, fulgorem Solis accedentē percussu sanguineo mutat, maximè Aethiopica. Eandem aut persimilē eruditus quidā Italus pro Iaspide Indica ad me misit: quam exhibebo capite 7. inter Ornamenta. Mithrax dicta gemma contra Solem variè refulget, &c.

Tephrites nouæ Lunæ speciem habet curuatus in cornua, quamuis cinerei coloris, Plinius. De hac plura

in

inferiús. Selenites ex candido trãſlucet, melleo fulgore, imaginem Lunę continens, redditq́ eam in dies ſingulos creſcentis minuentisq́ numero. naſci putatur in Arabia, Idẽ. Ge. Agricola lib. 5. de natura foſsiliũ: Specularem lapidem (inquit) è Græcis q- dam σεληνίτην appellant, quòd plena nocte ad incrementum Lunæ ſoleat inueniri: vel quòd imaginem Lunæ, quam, quia pellucet, noctu concipit, in dies ſingulos creſcentis minuẽtisq́ numero reddat. Alij ἀφροσέληνον vocãt, quòd multis perſuaſum eſſet, (vt abſurdiſsima quæq́ vulgo perſuaderi poſſunt,) Lunæ eſſe ſpumam. Sicille. Lunaticus quidem morbus dicitur comitialis, quo correpti ore ſpumãt: ---[καὶ φῶτα ῥοπῇ πίπτοντα σελήνης ῥύεσθαι, Orpheus in procœmio de lapidibus,] & Plutarchus in libro de fluminibus, Selene herba in Apæſanto monte iuxta Inachum fluuium, ſpumam emittit. Ex iam recitatis verò

Agricolæ verbis, apparet eum Seleniten Plinij, eundem Speculari lapidi existimasse, etsi mellei fulgoris nullā fecit mentionem. Nos speculares lapides alios sine colore & pellucidos, alios verò coloris in fusco flauentis, quem melleum dixeris, habemus. Selenites lapis, inquit Dioscorides, quē aliqui aphroselenon nuncupāt, quòd per noctem inueniatur plenus ad Lunæ fulgorem: μεστὸς ἐν τῇ τῆς σελήνης προσαυξήσει, interpretes vertunt ad incremēta Lunæ. sed προσαύξησις videtur magis propriè decrementum significare, & ita se habere ad αὔξησιν, vt ἀκμὴ ad παρακμήν. Decrescente autem Luna inueniri minùs verisimile est, quàm cū plena: tum enim imaginem eius plenæ cómodiùs & ampliore aspectu recipit, vt ita deprehendatur faciliús. quare Græcè ita legendum coniecerim, διὰ τὸ εὑρίσκεσθαι αὐτὸν νυκτὸς ἐν τῇ τῆς σελήνης μεστῆς προσαυγάσει. Quòd si non placeat μεστὴν Græcè nominare, vt plenam Latinè,

tinè, quòd fortè authorum teſtimonia deſint, πανσέληνον enim plerunq; legimus: etſi Dioſcoridis ſtylus non adeò purus eſt ac proprius, ac ita defendi poſsit hæc lectio: licebit hoc pacto legere, διὰ τὸ εὑρ.α.ν. στιλπνὸν (ἢ λαμπρὸν) ἐν τῇ τῆς σελ. παραυγάσει: hoc eſt, eò quòd noctu effulgẽte Luna ſplendẽs reperiatur. Plinius certè non de alio Selenite quàm Dioſcorides ſcribens, Lunã ab eo reddi, inquit in dies ſingulos creſcentis minuentisq; numero: vt mutilus fortè Dioſcoridis ſit locus, aut Plinius aliter legerit. Ego Lunæ quocunque tempore lucentis imaginem in hoc lapide tanquã ſpeculo reddi puto. ampliſsimam verò cum plena eſt, ideoq; tum faciliùs inueniri: & creſcere aut decreſcere in eo repercuſſam Lunaris imaginis lucem, non autem ipſummet vt Marbodæus fingit his carminibus:

Lunares motus & menſtrua tempora ſeruat.
Creſcit enim Lunâ creſcente, minorq; minutâ

Efficitur, tanquam cœlestibus anxia damnis.

Quòd si idem specularis est lapis, (vt eruditi quidã hodie existimant, & mihi quoq; videt̃,) διαφανὲς, & ἀπεκλάριον à Græcis medicis dictus, quomodo is ad Lunam noctu splendeat, facile erit deprehendere. Vitrum quidẽ cum præ se ferat, eoq; ad specularia aptus sit, (nostri quòd glaciei instar transluceat, diuæ Virginis glaciem vocant, Vnser Frauwen eyß, alij Germani Spat appellant,) speculi etiam instar imagines, lucidas præsertim, reddere poterit. Cornarius eundem lapidem esse non putat, quòd veteres diuersa de vtroq; scripserint, & eundem esse nullus eorum dixerit, argumentis parum firmis. Diuersa enim de eadem re scribi nihil vetat, modò ne contraria: & multa recentiores acri inuestigatione deprehendêre, quæ veterum plerosque latuerunt. Aphroseleni nomen à spuma factum conuenit, siue à remedio ad lunaticum & spumantẽ mor-

morbũ: siue à colore albo spumæ, in ramẽtis præsertim ad remedia derasis.

¶ Aphroselenum in Aegypto tantummodo inuenitur, quod ita creatur: Ros cœlestis positus ad Lunæ claritatem in specie lapidis, quem specularem vocamus, coagulatus stringitur. vnde & nomen sumpsisse videtur. Cuius eligimus quod est colore cœruleo & lucido. Potest autem omnia vitia capitis potatum emendare: & cephalalgicis & epilepticis vtiliter prodesse, Author libri de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno adscripti. Ammonis cornu dictus lapis, inquit Georgius Agricola, videtur aurei coloris armatura obductus esse. nã (&) in toto Hildesheimio tractu, inuenitur lapis nouę lunę speciem habens curuatæ in cornua, aurei coloris armatura vestitus, modò magnus, modò paruus: mediocriter autem durus & interdum striatus. Ammonis cornu.

[*Cardanus in libro de gemmis Seleniten hũc*

quoq; lapidem vocat, sine authore quòd sciã.] Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit: aut Adamanti similis, &c. Ibîdem effoditur lapis eiusdẽ figuræ, sed omni vacuus armatura, & Tephrites. cinerei coloris: qui est Tephrites apud Plinium. Hactenus Agricola. ego & tephriten, & similem illi lapidem alterum armatura intectum, Menoidem potiùs quàm Selenitem nominârim, discriminis gratia. Lunam enim corniculatam, siue triduanam & in cornua curuari incipientẽ, Græ- Menoides. ci μηνοειδῆ nominant. Nuper tamen amicus quidam meus rerum naturalium peritissimus, Menoidis lapidis nomine ad me misit argillaceũ quendam & crustaceum lapidem, cinerei coloris, planũ, nullaq; alia forma insignem, nisi quòd paulatim additis crustis multis tenuibus (vt ad latera lebetum in quibus aqua coquitur similes quidã lapides generantur,) coaluisse videtur. Hunc verò, etsi fortè videri posset

possetita ex crustis suis paulatim au-
ctis, vt Luna suis luminibus augetur,
coiuisse, à Luna ego non denominâ-
rim: multoq́ minùs à Luna cornicu-
lata, cum figuram eius non referat.

¶ Circa Pallenen Thraciæ montē, Dionysio Afro teste, nascitur Asterius lapis, vt suprà etiam dictum est: & Lychnis flammæ persimilis. Quo in loco Eustathius in commentarijs suis: Lychniten lapidem (inquit) alij Selenitem vocāt, quòd occulta quadam vi cum Luna communicet; sicut & electrum quod à Borysthene cognominant βορυσθενίτην ἤλεκτρον: & pariter cum illa crescat atq; decrescat. Sed Selenites ille, cum Luna crescens atque decrescens, (non ipse, sed Lunæ in eo imago,) vt paulò antè diximus, non alius quàm specularis lapis videtur: q forte ne lapis quidem propriè fuerit, tum aliâs, tum quia flexilis est. Lychnis verò, quæ & lychnites Agricolæ dicitur, gemma est, igneo seu flammæ

lucernarum colore ſplendens, velutiq; ardens, in ſcopulis Pallenes, quæ eſt peninſula Thraciæ naſcens, & circa Orthoſiam cautem, totaq; Cariæ ac vicinis locis. cæteris antecellit Indica, quam quidam, vt Plinius inqt, remiſsiorem Carbunculum eſſe dixerunt. Agricola hãc interpretatur Germanis ſuis **ein gilbichten Rubin**, id eſt, Rubinum coloris pallidi vel gilui. Eadem aut cognata eſt, licet candido colore, Aſtrios vel Aſterios potiùs Plinij ac Dionyſij Afri, in India naſcens, & in Pallenes littoribus: cui intus ceu ſtella lucet, fulgore Lunæ plenæ; quæ verba ſunt Plinij. In Perſide aiunt gigni lapidem Seleniten, cuius interiorem candorem aiunt cum Luna creſcere atque deficere, Auguſtinus de ciuitate Dei 21. In Ballenæo monte Phrygię gignitur lapis, Aſter nomine: qui ſolet nocte profunda ignis inſtar ſplendere ſub initium autumni (τοῦ

φθινο-

φθινοπώρου.)cognominatur autem indigenarum nomine Ballen, βαλλὴν, id eſt, rex, vt tradit Hermeſianax Cyprius ſecundo Phrygiacorum, ex Plutarchi de fluuijs libro. Robertus Conſtantinus variæ doctrinæ vir, in Lexico Græcolatino ſuo, vulgò hanc gemmam *Rubi balley* à Gallis nominari ſcribit, ſolerti coniectura, ex nominis vicinitate, cui res ipſa conuenit. Siue autem à Pallene Thraciæ peninſula, ſiue Balleneo Phrygię mõte, Pallenæam aut Ballenæam hanc gemmam cognomines, vt à cognatis carbunculorum generis diſtinguatur, parum intereſt. Agricola Carbunculum candidum Germanicè interpretatur Ballas: (aliqui ſchiler Rubin,) & à pallore dictum videri ſcribit: Aſteriam verò Weſe, vt ſuprà etiam monui. Duæ autem hæ generis vnius ſpecies videntur. Porrò circa Lychniten ſeu Lychnidẽ gemmã, de qua nunc diximus, cauendũ eſt, ne

cum lychnite marmore, quod ad lucernas effodi tradidit Varro, (vnde nomen nimirum,) confundatur.

❡Succinum etiam, quod Greci Electrum vocitant, affinitatem quandam habere cum Luna putant aliqui, quòd Lunari, id eſt, comitiali morbo aduerſetur. Dionyſius Afer quoq; cũ hoc ſydere eius ſympathiam indicat, vbi ſcribit circa oſtia fluuiorum Aldeſci & Panticapis in mare glaciale ſe exonerantium naſci Electrum, his verbis:

Ηδ᾽ ὑφαὴς ἤλεκτρος ἀέξεται, οἷά τις αὐγὴ
Μήνης ἀρχομένης: ex quibus aliquis conijciat, ſentire eum, Electrum cum Luna creſcente creſcere, quod de Selenite alij prodiderunt. Ego de Electro noſtra memoria nihil tale accepi: ſentire tamen ipſum vim Lunæ, ſicuti Oceanum totum, & pro eius incremento ac decremento, parciùs copioſiúſve ad littora promoueri, credibile eſt.

Lac lunare ❡Eſt & quod Lac lunare à noſtris appella-

pellatur: quod in altissimorum quorundam montium Helueticorũ speluncis reperitur, vt Stocchornij in ditione Bernensium, & Fracti siue Pilatini Lucernensium: De quo repetam hîc ea ferè verba quæ in Fracti montis Descriptione nostra ante annos sedecim posui: mutatis nonnullis & additis: In spelunca quadam per summũ montem, fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis, alba, leuissima: quam Fungum petręũ dixeris, vel Agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ Monmilch appellãt, id est, Lac Lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua cõcretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Insipidum est. Siccat sine morsu. Nulla in eo asperitas: & totum cum saliua mandentis liquescit, præsertim quod melius fuerit. nam & crassius asperiusq; reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odo-

re etiam caret. Concoctum aũt & perfectum, vt asperitatẽ amittit, ita albius colore, & pondere leuius, & suauiter odoratum redditur. Videtur autẽ naturam Holosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere: & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nomino. Superstitiose quidam aduersus quemcunq; morbum ægroti cuiusuis, propter quem expresso ipsius nomine è spelunca petatur, salutarẽ esse putant. Lucernæ in pharmacopolio vænire solet. Pollinem eius chirurgi vlceribus desiccandis inspergunt. Sũt qui nutricibus, ad augendã lactis copiam, pollinis huius drachmam exhibeant, è iure ni fallor: [potest autẽ cõmodiùs ex lacte amygdalarum cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato propinari, cum pauco saccharo & aqua fœniculi:] aiunt autem mamillas euidenter hoc auxilio turgere & repleri lacte. Præterea à docto-

quo-

dam viro, nuper proditum inuenio, Lac Lunæ in profluuio ſanguinis vtiliter dari tanquam ſomniferum, idq́ſibi experimento conſtare. Quod ad nomen priſcum, ego aut ipſum Morochthum veterum eſſe aliquãdo putaui: aut eaſdem certè illi facultates obtinere. ſed amicus quidam rerum foſsilium omniũ cognitione clarus, Margæ friabilis genus eſſe mauult.

Sardam cum arbore naturali & Luna eclipſim patiente, Hier. Cardanus olim ad me miſit.

Nunc à cœlo & ſyderibus ad elementa deſcendam: quorum ſupremo loco eſt ignis, Lunari ſphæræ proximus. Chryſolampis in Aethiopia naſcitur, pallidi coloris die, & noctu ignei, Plinius. Gemmarum ardentiũ principatum habent Carbunculi, à ſimilitudine ignium appellati, cum ipſi non ſentiant ignes, ob id à quibuſdã apyroti vocati, Plinius. Orites etiam, à quibuſdã & Siderites vocatus, ignẽ

non ſentit, Idem: de quo nos plura inferiùs Capite quarto. Adamāti quoque ignium victrix natura, & nunquā incaleſcens tribuitur. Topaziū aiūt prohibere ne ferueat aqua: & manū quæ Topazium habeat, ab aqua bulliente citra iacturam eripi poſſe. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flamma, quę non exeat, Plinius.

Albertus teſtatur Carbunculū, Anthracem (ἄνθραξ Græcis carbo eſt, ſiue ardens, ſiue extinctus) dici à Græcis: eumq́ lucere in tenebris tanquā carbonem, ſuperfuſa aqua limpida, in vaſe vitreo mundo polito. Catharinam Angliæ reginam, Henrico octauo nuptam, gemmam in tenebris lucentem, in annulo habuiſſe audio. Rubinū fuiſſe putant. Carbunculi gemmæ ſpecies eſt, Rubinus noſter, inquit Encelius, quem alio nomine dicere poſſumus Lychniten. Nos de lychnite, ſuprà in Selenite diximus.

Lychnidem Dionyſius Afer vocat

πυρὸς

πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίην. Est ex ardētium gemmarum genere etiam Lychnites appellata, à lucernarum accensarum gratia, Plinius. In Hydaspe fluuio gignit lapis λύχνις dictus, (λύχνις paroxytonū, masculino genere,) cui color oleosus, & valde politus, (ζεστὸς, feruidus: malim ξεστὸς, id est, politus:) inuenitur autem crescente Luna, ad melodiam tibiarum: & vtuntur eo ꝓceres, Plutarchus in libro de fluminibus. Lychnites verò marmoris genus quódnam sit, quærendum. Varro ad lucernas effodi solitum tradit: siue id verum est, vt subterranea pleraque in metallis profundioribus, lucernis adhibitis eruuntur: siue ad augendi precij causam fictum. Statuarij siue marmorum scalptores, omnes tantū candido marmore vsi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpêre Lychnitem appellare: quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt autor est Varro, multis postea candidioribus

repertis. Nuper etiam in Lunensium lapidicinis, vt tradit Plinius. Marmoris autem albi mentio admonet me alterius pellucidi: cuius generis tabulas duas ex Hispania aduectas, nobilem mercatorem Leonhartum Cellarium Sangalli in Heluetijs possidere audio: easq; pellucere, marmoris cãdidi specie. Ex alabastro quidem vulgò dicto poculum candidissimum & translucidum, penes me est. Marmor verò illud transparens, Phengites Plinij fortè fuerit, ab eo dictũ quod phengos, id est, lucem transmittat. His scriptis literas ab amico accepi, cui profecturo Sangallum vt hunc lapidem inspectum mihi describeret mandaram.

Alabastrus Vulgò (inquit) lapidem Alabastrũ appellant, [*Fortè autem hodie dictus Alabastrus vel Alabastrites lapis, non verè est Alabastrus veterum, & marmorum generis, cum mollis sit non durus lapis: ob colorem tamen & magnitudinem Alabastrus existimatus:*] Tabulæ binæ ex eo factæ, siue

cru

crustæ, singulæ circiter pedes duos longæ sunt,sesquipedē latæ: quæ magnitudo specularibus (fenestris vulgò dictis) mediocribus ferè conuenit:in quem vsum marginibus ligneis includuntur: & lucis splendorē mediocrē transmittunt ijs qui intus sunt, ita tamen vt neminem foris agnoscere posśint: foris autem astantium aut prætereuntium visus omnino nó penetrat. Quare ad cubiculorum specu laria, quæ ad internas ædium partes spectant,aliquibus in vsu sunt. In Hispania ferunt templorū aliquot specularia ex hoc lapide facta esse, vitri loco, & picturis quibusdam ornata. Lapis albicat,albo marmori ad subfu scum colorem vergenti, aut silici albo fluuiatili splendido,persimilis, nó sine quibusdam maculis tamen. Quibus in partibus fractus est, aluminis instar splendet. Planula(vt recentiores vocant, nostri ein hobel) attenuari & poliri potest. Vngue digiti pulsatus

vitri vel æris instar sonat. Tabula nõdum expolita, pollicis: polita verò, digiti crassitudine erat. Fiunt & pocula aliaq; vascula ex eodẽ lapide in Hispania: quæ in alias regiones exportantur: & fracta etiam, si crustæ integræ sint, ferruminari possunt. Hæc amicus. Nerone principe (inquit Plinius) in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus atq; trãslucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento Phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Seruio rege sacratam. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quàm specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa.

Redeo ad Carbunculum: quem Epiphanius tradit inueniri noctu, eminus lucernæ aut carbonis ardentis instar scintillantem, *σπινθηρίζοντα*, id est, scintillas emittentem. Fortè autẽ Spinella

nella quoque vulgò dicta, Carbunculorum generis gemma, ab huiusmodi scintillis, quos Græci spinthêras vocant, suum nomen inuenerit. In Anthracitide scintillę discurrere aliquãdo videntur, Plinius. Omnes carbunculi rubent & fulgent, sed dissimiliter, inquit Agricola. nam color eis est egregiè ruber, itemque fulgor: sed plerunque parui sunt: quos appellant Spinellas. Aut color item & fulgor egregiè rubẽt, sed ferè maiores sunt: quos Itali à colore Rubinos appellant, Grçci (vt etiam Ouidius) quia valde ardent, ab ignis aspectu, Pyropos. Ego Pyropi.
apud Græcum authorem Pyropũ appellatiuè pro gemma legisse iam non memini. Epiphanius adiectiuè vtitur, Sardium scribens πυρωπὸν τὸ εἶδει, id est, colore igneum. Inter Latinos poëtæ soli, puto, hac dictione pro gemma vtuntur, vt Ouid. 2. Metamor.

Clara micante auro, flammasq; imitante Pyropo.

Inducto pyropo fulgebat parma, Propertius lib.4.Eleg.11. Pluma rubro clara Pyropo, Lucretius lib.2. Cæterùm vt Lychnidem gemmam diximus πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίην: ita & Phloginus quidam lapis apud Plinium à flamma denominatur, aurei siue flammei coloris. nam & chrysiten, inquit, vocant, Ostreæ (Ochræ) Atticæ assimilatam, in Aegypto. ❧ Hephæstites Solis radijs obuersus, aridam materiam accendit, sicut & Crystallus: de eo autem plura cap.5. leges. Speculum etiam concauum in Sole accēdit sulfurata, stramenta, sarmenta: sicut & aqua in phiala vitrea. Pyritę dicuntur è quibus ignis excutitur, variorum generum: quæ non modò coloribus & figuris, sed etiam substātia differunt. Pyriten (inquit Hermolaus in Corollario) sunt qui & Sideriten vocitēt, & Androdamanta & Bostrychiten. In Cypro reperiri volunt vnum argenteo colore, alterū aureo,

Hephæstites.

Speculum cauum.

Ali-

Aliqui tertiũ genus faciunt, quod plurimũ ignis habeat, ponderosissimũq; sit, quos etiam viuos appellamus. Hi exploratoribus castrorũ maximè necessarij: quia clauo alteróve lapide ꝑcussis, excutiuntur scintillæ: quæ sulfure exceptæ, aut fungis aridis, aut folijs, celerrimè ignem trahunt. Pyrites & gemma est (Plinio:) nescio an diuersa ab hac, nigra & attritu digitos adurens. Hæc ille. Cæterùm vt ex Pyrite tum metallico, tum sterili (quem Silicem viuum, vel absolutè nominamus,) ignis excutitur: ita etiam ex alijs quibusdam duris ac læuibus: etsi partibus quæ ictu in eis exasperatæ fuerint, faciliùs eliciatur: Sic etiam è Crystallo, & Chalcedonio vulgò dicto, quo Tormentigeri (vt ita vocem illos qui tormenta bellica gerunt) vtuntur: Ceraunio cuneiformi, & alijs.

Pyrites ab Aristotele & Theophrasto, alio nomine Pyrimachus vocatꝰ, vt Agricolæ videtur, quòd igni repu- Pyrimachus.

gnet. nam in ardentes tantùm fornaces, inquit, coniectus fluit. at vbi defluxerit in catinum, rursus concrescit, & durescit, &c. In antiballomenis, id est, succedaneis medicamentis Ga-

Pyrobolus leno attributis, Pyritæ lapidi pyrobolus substituitur. Ego Pyrobolum, nisi idem Pyritæ sit, ignoro. Ponit autem consarcinator ille *ἀντιβαλλομένων* alia etiam quædam huiusmodi, quæ synonyma secundum grammaticos sunt, non antiballomena secundum medicos: vt, *καλλικερέα, ἡ πῖλις: χαμαίμηλον, ἀνθεμίς.* Πυροβόλα quidem Plutarcho in Camillo, tormenta seu instrumenta quædam bellica sunt ad ignem eiacu-

ἄσβεστος landum comparata. Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, coloris ferrei, Plinius lib. 37. cap. 10. Asbestos autem Græcis inextinguibilem significat: & hunc lapidem semel accensum extingui posse negat Marbodeus. Idē Plinius libro 36. cap. 19. Amiantus, inquit, alumini (*scissili nimirum*) similis,

nihil

nihil igni deperdit. Id quod pro alumine ſciſsili vulgares pharmacopolæ vendunt, albi non ferrei coloris eſt. Amiantus verò qui è Cypro adfertur, fuſcus cum ſit, etſi fila fortè iam ab eo reſoluta albicent, Asbeſtos Plinij eſſe poterit: nam Agricola quoq; Amiantum alio nomine Asbeſtum, & Linū asbeſtinum ab authoribus vocatum tradit. Apſyctos Plinio ſeptenis diebus calorem tenet, excalfacta igni, nigra ac ponderoſa, diſtinguentibus eā venis rubentibus. Putant prodeſſe cō tra frigora. Eam ego hodie noſtro in orbe nemini cognitam puto. ¶ Ad ignem fumus quoq; & cinis pertinēt, ceu excrementa ipſius. Iaſpis quædam veluti fumo infecta eſt, quæ capnias vocatur, Plinius libro 1. cap. 9. Idem de Chryſolithis: Sunt in hoc genere, inquit, capniæ, eodem capite. Et decimo mox ſequente: Capnites quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, vt ſuo loco di ἄψυκτος

ximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis. Hæc Plinius. Agricola verò lib. 7. de nat. Fosſiliũ, Marmor album, inquit, plurimis spiris fumidum esse solet: ex quo iterum fit gemma, quam Plinius Capniten appellauit. Plinius lib. 34. cap. 10. inter Cadmiæ genera: Tenuiſsima eſt, inq̃t, in ipso fornacum ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Idem libro decimoseptimo, capite 7. inter Argillas: Proxima eſt ruffa, quæ vocatur capnumargos, intermixto lapide terræ minutæ, harenosæ. Tephrites à cineris colore dictus eſt, de quo suprà quoq;. Ophitę marmoris genus tertium cinereum eſt, quod idcirco tephriam nominant, Agricola.

Tephrites.

Aëri similia.

Adamas colore similis eſt aëri, Epiphanius. Sunt inter Beryllos quos aëroides vocant, Plinius. Et alibi: Iaspidem Persæ ferunt aëri similem, ob id vocãt aërizusa. Et paulò pòſt: Singulis

gulis (Iaspidū differentijs) Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur borea, cœlo autumali matutino similis: & hæc erit illa quæ vocatur aërizusa.

Ab aqua nomen tulit Enhydros, de quo suprà Capite I. Argentum viuum Græci ab aqua & argento denominãt, ὑδράργυρον: huic enim fuso præsertim, colore splendoreq́ similis est. aquæ autem & liquoris modo fluit: quare & ἄργυρον χυτὸν vocitant. Beryllum Itali, Aquam marinam nuncupant. nam colore imitatur fluctus m... s cœruleos. Sed aliter Cardanus: Calais (inquit in lib. de Gemmis & coloribus) est gēma paulò durior Crystallo: cuius, cum (vera) sit rarissima, maxima copia est (fictitiæ.) Nã vitro adulterat. Inuenit em̃ nitri species nō ampullosi, ac durioris: quod sub terra sepultū colorē cōtraxit subcœruleū, & aquæ maris similē fermè. nã & ipsa colorē habet huiusmodi, sed q ad cœruleū poti9 vergat, scilicet inter modicè

Aqua marina.

Calais.

viridem & cereũ. Nec ob hoc ipſum tam vocatur Aqua marina, (id eſt Calais, quæ alia eſt à Calaide:) quàm ꝗ velut in aqua maris nullus certus color diſcerni poteſt, ita nec gemma hęc firmum colorem habet. Ob hoc, vt dixi, vitro adulteratur: præterea Cryſtallo Scotica, & Amethyſto immatura, & Chryſolitho etiã decocto, &c.
Augites. Vocatur etiam Augites à Plinio: qui Calain tradit Sapphirum imitari, candidiorem, & litoroſo mari ſimilem. Litoroſum autem, pro eo quod eſt litori vicinum, acceperim. Sic ille. Plinius, & ex eo Agricola, Callaim, l duplici ſcribunt: an verò à Calaide differat, vt Cardano videtur, quærendum. Aliæ quidem ſunt Callainæ teſtæ medicis memoratæ: de quibus nos in volumine Aquatilium, capite de Oſtreis diuerſis ſcripſimus. Hyacinthi ſpecies apud Epiphanium θαλασσίτης dicitur à maris colore. Iaſpis παλαιὸς cognomine, ſimilis eſt niui aut ſpumæ maris,

maris, Idē. Pæantidi ſpecies eſt aquæ glaciatæ, Plinius. Iaſpis quædam ſimilis eſt aquæ glaciei, κρυστάλλῳ ὕδατι, Epiphanius. Iaſpides omnes in vitio cœruleæ aut cryſtallo ſimiles ſunt, Plinius. Græci quidem & gemmā & glaciem, cryſtallum vocant. Specularis quoq; lapis candidus, (nam & niger inuenitur, & mixtus,) glaciem repræſentat, vnde nomē ei Germani fecêre, Vnſer Frawen eyß. Hoc cum Iulianus Cæſar (inquit Agricola) in glacie fluuij Sequanæ animaduertiſſet, eam ſimilem eſſe ſcribit lapidi Phry- Phrygius.
gio. ſic autem vocat Specularē, quòd in Phrygia reperiatur. quanquam & in alijs multis regionibus. Sed alius quoq; Phrygius dictus lapis eſt, gleba pumicoſa, &c. Onyches aliqui dicunt ἐξ ὕδατος ἀπαίκτου πεπῆχθαι, Epiphanius: mihi deprauatus is locus videtur. Stiriæ dicuntur, quæ ex aqua Stiriæ.
congelata hyeme à tectis dependent.

Lapides quidam & ſucci concreti,

ſtirijs ſimiles in ſpeluncis ſtant, vel in earum cameris pendẽt, Agricola. Plura leges ſuprà cap. I. Achatæ aliquando fluminum imaginum reddunt, Plinio teſte.

Geodes lapis fermè rotundus eſt, aëtitæ cognatus: à terra quam continet, dictus. Ex Ponticis gemmis priuatim dictis, (quæ Achati cognatæ videntur,) aliquæ montium conuallium que effigies repræſentant. Boleniæ nimbo inueniuntur, glebæ ſimilitudine, Plinius. Βῶλος Græcis gleba eſt: vnde βωλίτης potius quàm βωλενίας rectè formari videtur.

DE LAPIDIBVS QVI A Meteoris, id eſt, ſublimibus in aëre corporibus nomina ſua mutuantur.

Caput III.

BRontia, Ombria & Ceraunia lapides ab Agricola nominantur, fœminino genere: ego prima apud Græ-

cos

cos inflexione genere masculino Brõtias, Ombrias, & Ceraunias, (vt Aeneas,) efferre malim: est autem ea quoque adiectiua ferè terminatio, (vt ab σπυθρός, σπυθρίας,) & substantiuum masculinum λίθος, id est, lapis, quod vtrique linguæ cõuenit. Nam λίθος in fœminino genere gemmam ferè, non lapidem significat, apud meliores authores. interim Ceraunium quoque lapidem, Ceraunium petram, & Ceraunium saxum proferre licebit. Sunt autem Ceraunia (saxa subaudi) vel Acroceraunia, montes Epiri in mare extensi: quorum meminit Ouidius de Ponto, his verbis:

Quum poteram recto transire Ceraunia velo,
Vt fera vitarem saxa, monendus eram.

Item Horatius:

Infames scopulos Acroceraunia.

Et alij quidam. Sed magis placet, vt dixi, terminatio primæ declinationis in ίας, quæ inter adiectiua & sub-

ſtantiua ambigere quodammodo videtur, & rerum nomenclaturis elegãter quadrat. Sic xiphiæ & anthiæ piſces dicuntur, non xiphij & anthij. In hoc etiam Grammatici Græci diſcrimen annotarunt: quòd in *ίας* terminata nomina, habitum quendam & qualitatem permanentem ſignificẽt, qualis à Dialecticis nõ paſsio, ſed paſſibilis qualitas dicitur: vt *ἐρυθρίας*, hominem natura vel conſuetudine more bóve rubentem: *ἐρυθρὸς*, quoquo modo, ſiue paſsione aliqua, vt pudore, ſiue aliter. *Ὠχρίας* & *ὠχρὸς* ſimiliter, &c.

Habent etiam lineas eminentes & ſtrias lapides in agris nati: ex quibus eum qui cum tonitruis, vt nunc quoque credit vulgus, cadit, Brontiam vocant Græci, capitibus teſtudinum ſimilem: qui cum imbribus, Ombriam. Noſtri ſũt modò ſublutei, modò ſubuirides, modò ſubrubri, modò ſubfuſci: nunc verò variant colore: politi tanquam ſpecula, imagines reddunt.

Figu-

Figura ipsis ferè dimidiati globi, rarò oblonga. Interdum oui magnitudine sunt: sed sępiùs minores. Aliquibus bini sunt circuli, quasi quidam moduli: [*Modioli Plinio sunt mediæ partes cauæ & rotundæ rotarum, à quibus radij in circũferentiam extenduntur:*] à quorum superiori, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spacijs diuisæ, procedunt ad inferiorem: quarum singulæ vtrinque striam habent. Totidem rursus lineę eminentes à superiori circulo per media spacia descendunt ad inferiorem: è quarum singulis vtrinq; multæ lineæ transuersæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autẽ semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui verò tantummodo habent has postremas quinas lineas descendentes cum multis transuersis, & spacijs non admodũ longis. reliqua autem media spacia tota eminent, carentq; & lineis & strijs. Nonnulli eodem modo se habẽt, nisi quòd linearum loco habeant strias,

& quòd ſpacia tranſuerſa emineant.
Hæc Ge. Agricola libro 5. De natura foſsilium. Idem Brontiam ſimul & Ombriam Germanicè interpretatur, groß Krottenſtein, id eſt, Batrachiten (vel Bufonis lapidem) vel Chelonitidem maiorẽ: & Donnerſtein, id eſt, Tonitrui lapidem: & Wetterſtein, id eſt, Tempeſtatis lapidem. Eiſdem verò tribus nominibus Ceraunias Ceraunĩa quoq; interpretatur, niſi quod à leuitate differentiã addit, groß glatt Krottenſtein, &c. cum Ombriæ Brontiæq; non læues ſint, ſed partibus quibuſdam inæquales, alijs eminentibus, alijs humilioribus. Chelonitis Chelonitidẽ verò, ein kleinen Krottenſtein, hoc eſt, Batrachiten minorem. Nos plura de his omnibus, minori verò in primis, ſcripſimus in libro De Quadrupedibus Ouiparis, capite de Ranis rubetis G. Brontia gemma capitibus Teſtudinum ſimilis eſt, & cum tonitruis cadit, vt putant: & fulmine tacta reſtinguit, ſi credi-

credimus, Plinius. Vnde Brontiam quoque, alio nomine Chelonitin vocari posse apparet. Ego testudinei capitis similitudinem in nullo adhuc lapide animaduerti: Batrachitæ verò dicti minores nostri, cum rotundi ferè & caui sint, globi dimidiati instar, specie sua connexa chelonium, hoc est, operimentum seu testam testudinis potiùs, quàm caput eius referunt. At si testudinis nomine structurã cameratam accipias, & in ea caput appelles medium summumq; veluti modiolum, quem Aristoteles in libro de mundo ad Alexandrum, vmbilicum appellat, pulchrè sanè videtur quadrare similitudo: etsi lineæ quinque in Ombria à medio procedãt: in structura, quaternæ, &c. Græcè verò Cheronitidas, diuersos lapides, à testudinum animalium tegumenti figura sic nominabimus.

Ombriorum species à Ioanne Kentmano ad me missa.

Luteus hic lapis (inquit Kentmanus) ex Ombriorum genere est vnus, nisi quòd compreßiore est forma, vt notulæ in eo minùs conspicuæ sint, quàm in altioribus & maioribus.

Ceraunia quoq; (inquit Ge. Agricola, vel Ceraunias potiùs, vt paulò antè monuimus,) ex eo nomen inuenit, quòd cum fulmine vt vulgus credit, cadit. Nec tantùm in Carmania nascitur: sed etiam in nostris agris. Caret strijs & lineis: atq; in hoc differt à Brontia. Læuis verò est: & nunc rotũda,

da,nunc oblonga.Eius genera colori bus diſtinguuntur.nam alia partim eſt candida & pellucens, partim fuſca:alia nigra eſt,alia rubet. Hæc ille. Ex quo Germanica etiam eius nomina paulò antè cum Brontia poſui. Pli nius lib.37.cap.9.poſt Ceraunię gem mæ candidæ mentionem,Sotacus(inquit) & alia duo genera fecit Ceraunię,nigras,rubentesq́, ac ſimiles eas eſſe ſecuribus.per illas quę nigrę ſunt & rotundæ, vrbes expugnari & claſſes,easq́ betulos vocari:quæ verò lõgæ ſunt,ceraunias. Faciunt & aliam, raram admodum, & Parthorum Magis quæſitam, quoniam nõ aliubi inueniatur quàm in loco fulmine icto.

Bætylus quidem, vel abadir, apud Grammaticos (Heſychium & Phauorinum)vocatur ſaxum, quod pro Ioue Saturnus in Libano Ilij monte deuorârit.

Lapis quem vir nobilis quidam & rerum naturæ ſtudioſus mihi pro la-

pide fulminis (Germanicè eũ Stral-hammer vocabat, dono dedit, cuius hîc iconem adiunxi: longus eſt digitos quinque, latus verò tres quà latiſſimus eſt, nẽpe ſub infimam partẽ, qua cunei inſtar vtrinque attenuatur, & totus planè cuneũ refert: craſsitudo ei pollicaris, qua craſsiſsimus eſt, circa medium ſcilicet: vbi caput & latera angulis clauduntur, vt quadrangula corpora: in cuneo verò anguli coëunt, vt in aciem ſecantẽ exeant, craſſitudine infra medium paulatim attenuata. Germanico nomine Straalhammer, id eſt, fulmineum malleũ vocabat. Color in albo fuſcus, circa caput plus nigredinis eſt. Grauiſsimus eſt duriſsimusq́; ſilici vulgari, è quo

ignis

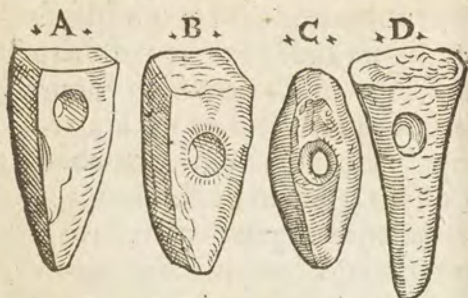
ignis excutitur, ſimilis ſubſtātia: & ex ipſo quoq; ignis ſimiliter dicitur. Cultrorū & ferramentorū, quæ in eo ducunt, aciem dirigit, non etiam acuit. De hoc genere nimirū ſentit Cardanus, ſcribēs: Obſcurè nitet lapis fulmineus, quē lima non tangit. Nam meus quoq; non ſentit, propter ſummā durißimamq; læuitatē, ne in angulis quidem. Cerauniæ lapides ſunt (inquit Chriſtoph. Encelius) quos Germani vocant Donnerſtein. cadunt de nubibus cū tonitruo. Reperiūtur in* Grania: item in Hiſpania candenti colore vt ignis fermé. [*Hæc fortè de Ceraunia gemma potiùs veterum aliquis dixerit.*] Inueniuntur etiam hinc inde in Germania, præcipuè ad flumina, vt ad Albim: vbi ceraunias gemmas [*ego lapides ſimpliciùs hos dixerim,*] cryſtallo ſimiles, infectos colore cœruleo inueni, diuerſæ formæ. nonnunquam ſicuti clauas: nōnunquam tanquā pyramidē, vt repręſentarēt caput ſaccha

rinum, (seu è saccharo metam.) Integras tamen nunquam inuenire potui, forsitan propter vim fulminis, qua excutiuntur nubibus, & resultationem in terram. Harum vim esse prædicant (*hæc ex Marbodeo*) prouocare dulces somnos, & valere contra fulmina: itē facere ad prælia & causas vincendas. Hæc Encelius: qui certè Ceraunium gemmam, quam nos capite secundo Asteriæ nomine descripsimus, cum lapide è nubibus cadente, confundit, sicut & Marbodeus. Solinus in fine capitis 23. quod est de Germania: Ceraunianiarū genera (inquit) diuersa sunt. Germanica candida est: splendet tamen cœruleo: &, si sub diuo habeas, fulgorem rapit syderum. Similiter autem & Marbodeus & Albertus Magnus, Germanica, legerūt: cum ex Plinij libro 6. cap. 23. Carmanica sit legēdum: deq; gemma, non lapide intelligendū. Vidi ego & alium apud eundem nobilem virum, meo (quem is do-

donauit) cuius iconem exhibui, similem, figura eâdē cunei: sed multò maiorē, nigrum, & pertusum foramine rotūdo: quod quidem nulla arte, sed impetu motus factum cōijciebat. Sic & discus lapideus perforabatur, vt ad proijciendū (ligno fortè inserto) idoneus fieret: & hoc ipso distinguitur à solo Græcis dicto, vt in Differentijs vocū annotauit Ammonius, his verbis: Δίσκος μὲν ὅ ἐστι λίθος τετρημένος: σόλος δὲ τὸ χαλκοῦν ὁλοσφύρον, &c. Ex his ergo Cerauniorum lapidum differentijs, alios cuneiformes, alios discoides, δισκοειδεῖς: alios verò clauiformes, non à claui, sed clauæ, similitudine: qualem & Encelius se vidisse scribit: nosq; pictum talem à Kentmano accepimus, iconem tamen omisimus: alias verò ab eodem missas species eorum quatuor sequenti pagina subijciemus, literis distinctas, A B C D.

Δίσκος.

Σόλος.

A. Hunc lapidem, inquit Kentma-
nus, fulmen per molam, quæ à ventis
agitatur, magna vi iecit Torgæ, anno
1 5 6 1. Maij 17. qui erutus deinceps ab
adoleſcente fuit, eius formæ qua hîc
depingitur: latitudinis trium ferè digi
torum, longitudinis autem quinque,
Biſalte lapide, quo fabri apud nos in-
cudis loco vbi effoditur, vtuntur, du-
rior. Sic ille. Dixeris autem hanc fi-
guram σφυροειδῆ, quòd σφυρὰν à Græ
cis dictũ mallei genus, ligneum à no-
ſtris ein Schlegel præ ſe ferat, duplicẽ
præſertim vel vtrinq; capitatam: ſicut
& Zygæna piſcis ſuo capite, &c.

B. Ge-

B. Ceraunius alius, eiusdem cum præcedēti coloris,(hoc est,nigri,partibus quibusdam in cœruleū vergentibus,) sicuti & duritiæ atq; ponderis eiusdem. Forma differt. huius enim cuneus,illius malleus est figura. Perforati omnes.Prope arcē Iuliam (quæ nobis est Culenbergū) terra effossus fuit,fulminis ictu per ingentem quercum deiectus. Sic ille. Videtur autem hic esse lapis, de quo Sotacus apud Plinium scribit, figuram habere securi similem: quoniam nimirum figura est lata, & in cuneum ceu aciem exit:& foramen adest,quod tanquam in securi manubrió ve inserendo factum videri potest,præsertim cum altiùs situm est.

C. Alia alterius figura.

D. Hunc lapidem (inquit Kentmanus)in pago Siplitz,impetu fulminis, intra terrā vineæ, per quercū quendā deiectū,rustici effoderunt,& quæstori Torgensi dono attulerunt.

Eſt præterea quintus, cuius figurã à Kentmano miſſam non appoſui: niger & aliorũ omnium maximus: ſphyroidi prædicto ferè ſimilis: de quo idem: Hunc grandem (inquit) lapidẽ præſentis formæ & magnitudinis (*pictum ipſe miſit digitos ferè decem longum, latum autem ſex,*) ciuis quidam Torgenſis fide dignus faber murarius effodit Viennæ in Auſtria, in cella quadam, vbi opus fecit, vlnis duodecim intra terram, fulminis impetu eô per teſtudinem iactum. Sunt qui omne hoc fulmineorum lapidum genus Germanicè Stralkeil, è fulmine & cuneo cõpoſito vocabulo: alij Stralpfil, id eſt, fulminis pilum aut ſagittã, quod nomen Belemnitæ maiori etiam tribuitur: de quibus nimirũ Cardanus quoque ſentit, cum ſcribit: Sunt & Ceraunij formâ, vt ferũt, pyramidis. Stralhammer verò, id eſt, fulminis malleũ, illum propriè qui cuneum referens perforatus eſt. Et ferunt aliqui, penes

quos

quos fides esto, orgyiarum nouē profunditate hos lapides terrā subire fulminis impetu actos: & singulis postea annis ad orgyiam vnam ascendere, ac sic paulatim terræ superficiei appropinquare. Hoc etiā accepi, colore viridi interdum reperiri genus illud cuneiforme primo loco exhibitum: veri autem Cerauniæ experimentū esse, si lapis totus tenui filo, ita obuoluatur, vt filum nusquam duplicetur, & lapidis nihil appareat, sic prunæ imposito lapide, si genuinus sit, filum madescere, non vri, aiunt. Fulminis quidem figuram, qui pingendo exprimere conantur, veteres ac recētiores, longè aliam exhibēt quàm horum sit lapidum. Lapis è cœlo delapsus, anno Salutis 1 4 9 2. qui Ensishemij in templo suspensus visitur, pondere trecentarum librarum ciuilium, vt audio, (nisi fortè iam imminutus est multis fragmenta auferentibus,) nullam (puto) certam figurā habuit,

Particulam eius celeberrimus eius vr
bis medicus Ge. Pictorius ad me mi-
ſit, à ſaxo arenario duritie parum dif-
ferenté. In Capite de foſsilibus quæ
Aquatilium animantium figuras refe
runt, lapidem Aſtaci fluuiatilis caudę
non diſsimilem exhibebo, quem vir
quidam eruditus Ombriæ nomine è
Saxonia olim miſit. Hoc penè præ-
terieram, in locis quibuſdam Helue-
tiæ Cryſtallum, Straalſtein, id eſt, ful-
minis lapidem vocari ab indigenis, ſi-
ue à fulmine cadere gigní ve ipſum ꝑ-
ſuaſis, figurâ lapidis ad id inuitante: ſi
ue abiecta prima Latini Græciq; voca
buli ſyllaba, facto nomine. Poſtremò
Gallos audio, lignum in lapidis natu
ram conuerſum, (ſi modò lignũ id ali
quãdo fuit: Petrus Bellonius enim pu
tat nunquã hoc lignum fuiſſe: ſed ta-
le ſtatim à natura factum) vulgò lapi-
dem fulminis, *Pierre de foudre*, nomina-
re. Inueniri aũt in quibuſdã Galliæ lo
cis magna eius fruſta in agris, quæ æ-
difi-

dificijs etiam adhibeantur. Sunt qui Glossopetras etiam dictas, Ceraunijs lapidibus cognatas putant: nõ figura, sed substãtia, durissima solidissimaq; vtrisq;, & splendida superficie, sed magis in Glossopetris: quas audio à Missnensibus etiam Donnerkeil vocari: ab Italis autem Saëte, id est, sagittas.

Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt è medio fulminis radij, Plinius libro 37. cap. 11. Sensus est radios quosdam ceu fulminis è medio veluti centro lapidis astrapiæ dicti circũferentiam versus extendi. Quærendum autem an Belemnitis fortè cõgener hic sit: cuius species vna tales diffundit radios, quasi fulminis, siue veri fulminis etiam radij quidam sunt: siue alia eius figura est, qualis à pictoribus exprimit. Et vulgò etiã quibusdam in locis Germaniæ Belẽnites hic radiatus, à fulmine denominat. Eius figuram dabimus infrà, cap. 6.

Chalazias grandinum & colorẽ &

figuram habet, adamantinæ duritiæ.
Narrant etiam in ignem additæ mane-
re suum frigus, Plinius: qui ipsum etiã
Adamantem igni inuictum esse scri-
bit, & nunquam incalescere. Chala-
za quidem Græcis grandinem signifi-
cat. Idem fortè aut simillimus fuerit
Alectorias, è ventriculis gallinaceo-
rum, crystallina specie, magnitudine
fabæ: de qua infrà Cap. 14. Ad conie-
cturam accedit, quòd vt Chalaziæ a-
damantina est durities: ita & Alecto-
riæ fortè, hoc enim Milonem Croto-
niensem vsum in certaminibus, inui-
ctum fuisse videri volũt, vt scribit Pli-
nius: tanquam è durissima eius natu-
ra in ictibus inuicta, sicut & adaman-
tis, gestantem quoq; inuictum atque
indomitum præstare posset. Faciles
enim ad superstitionem & credulita-
tem multorum animi, in ijs presertim
quæ cupiunt & optant, friuolas hu-
iusmodi & magicas ab aliqua rerum
similitudine ductas facultates cómi-
niscun-

niſcuntur. Quod autem Marbodæus & Albertus Magnus, (in cuius libris Galaſia vel Geloſia pro Chalazias perperam ſcribitur,) addunt, non incaleſcere igne hunc lapidem, & ꝑpetuò frigidũ eſſe, quis facilè credat? cum ne cryſtalli quidem perpetui alpium frigoris alumnæ ignium calori reſiſtant: nec Adamantes, quibus nihil in rerum natura durius. Sed Marbodeus ſimpliciter hoc ſcribit, Albertus dubiè: Tantæ, inquit, frigiditatis eſt, vt vix vel nunquam calefieri poſſit: quare & iræ & libidinis feruores, & huiuſmodi calidas paſsiones extinguit. Orpheus ſimiliter de Cryſtallo canit, ab ea quidem Soli oppoſita in lignis aridis excitari ignem: è quo ſi mox rapiatur, frigidam adhuc eſſe: & renibus (calidis nimirum & ad libidinem pronis) appoſitã, eis mederi, Vnde apparet in multis Chalaziã & Cryſtallum conuenire: ſed illum grandinis figura & adamantina duritie ex-

cellere. Orpheus in poëmate, quo la
pides contra ſerpentium morſus ſalu
tares deſcribit, vltimo loco meminit
Chabazij: quod ego vocabulum pla-
nè deprauatum iudico pro Chalazio:
vt carminis cauſa Chalaziũ pro Cha-
lazia dixerit. Scribit autem ab eo refri
gerari febrim, (ſic enim νοῦσον πυρόεσ-
σαν interpretor:) & ictus ſcorpionum
ſanari.

Iris. Proximum Ceraunię nomen
[inter candidas gemmas] apud Par-
thorum magos habet, quæ appella-
tur Iris. Effoditur in quadam inſula
Rubri maris, quæ diſtat à Berenice lx.
M. paſſ. cætera ſui parte Cryſtallus. I-
taq; quidam radicem Cryſtalli eſſe di
xerunt. Vocatur ex arguméto Iris. Nã
ſub tecto percuſſa Sole, ſpecies & co-
lores arquus cœleſtis in proximos pa
rietes eiaculatur, ſubinde mutans, ma
gnaq; varietate admirationem ſui au-
gens. Sexangulum eſſe vt Cryſtallum
conſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris later-
bu

bus &angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: Aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaq; quę maximos arquus facit, simillimosq; cœlestibus. Est & alia Iris ceræ similis & prædura: quá Horus in Perside nasci tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus quę vocatur Zeros, alba nigraq; macula in trãsuersum distinguente Crystallum. Hæc Plinius lib.37.cap.9. ¶ Crystallus (*Crystalli species*) quæ exposita Solis radijs per ianuã, ostium, fenestrã, rimámve penetrãtib⁹, figurã & varietates colorũ arcus cœlestis iacit in ꝓximũ parietẽ, ex effectu Iris nominat̃. Talis autẽ est in primis cãdida & lympida, suã natura sẽ habẽs figurã.i.sexãgulã. Etẽm anguli ĩ causa sũt, cur Solis radios excipiẽs arcũ ĩ pariete faciat reꝑcussu. quinetiã Zeros.

in eiuſdem vno aut altero angulo, ſi conſpicitur luci obuerſa, intus colores arcus cœleſtis vidētur. Reperitur hæc in iam dictis regionibus, (*alpibus Sedunorum & Germanorum, &c.*) vnà cū cæteris Cryſtallis. ſed præcipuè in Saxonibus ad Viſurgim, &c. in montibus inter Treuiros & Rhenum ſitis. Eſt altera Iris minùs candidi q̃ Cryſtallus coloris, quæ luci obuerſa, luteo citri colore fulget. atq; ob id à gemmarijs Citrina [Citrin] nominatur. Veteres eâdem de cauſa ceræ ſimilem eſſe dixerunt. Quia verò minùs candida eſt Cryſtallo, minùs pellucet, magisq; ſpiſſos colores arcus cœleſtis in proximos eiaculatur parietes. Reperitur in Miſenæ & Boëmiæ metallis, ac ferè in ijſdem locis in quibus Cryſtallus: &, vt Horus ſcripſit, in Perſide: quæ cum prædura ſit, noſtra non multùm eſt dura, ſed ferè mollis & fragilis. Cryſtallus quidem in aliam quàm angulatam figuram formata, non arcus cœleſtis

leſtis colores, ſed ſui ſimiles iacit in proximum parietem. Hæc omnia Ge. Agricola libro 6. de natura foſsilium.

¶ Audio & aliam quandam gemmam Weſe Germanis dictam, (quo nomine tamen Agricola gemmas diuerſas interpretatur, Aſterium, Eriſtalim, & Opalum,) cœleſtis arcus colores ad parietes reddere. Video & in alijs quibuſdā albis ac pellucidis corporibus, vt lapidis Specularis & Salis gemmei, cum pars aliqua fatiſcit aut rimam habet, latentem fortè intus, ictu aut caſu aliquo conceptam, Iridis colores intrinſecus reddi. In Murrhinis vaſis ſunt qui maximè laudent extremitates, & quoſdam colorum repercuſſus, quales in cœleſti arquu ſpectantur, Plinius lib. 37. cap. 1.

Eſt inter Iaſpidis ſpecies, inquit Plinius, quæ nubem complectitur, & alia quæ niues imitatur. Nubes. Et alibi, Leucopetalos candorem niuis ex auro diſtinguit. Nix. Iaſpis πελαιὸς cognomine,

ſimilis eſt niui, Epiphanius.

Ros. Droſolithus varij coloris lapis eſt: qui igni admotus velut ſudorem emittit, vnde nomen ei à rore: vt Camillus Leonardus libro ſecundo de lapidibus ſcribit, authore nullo nominato. Ego non vni lapidum generi proprium hoc putârim: ſed omnibus fortè qui valde ſolidi & læuiſsima ſuperficie ſunt, vt Ceraunio, Gloſſopetræ, &c. & qui aquam continent, vt Enhydro.

Fumus. Ad Meteora vapor etiam & fumus pertinent. Cum & in aëre conſiſtant, & aliquid in eo gignant. Inter Iaſpidis ſpecies eſt quædam veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur, Plinius. Et alibi: Capnites quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, vt ſuo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis.

DE

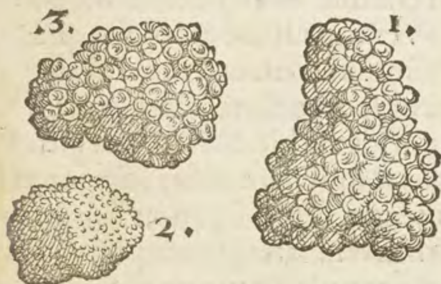
DE LAPIDIBVS ET METALLIS, *quæ denominantur à rebus terrestribus inanimatis.* Cap. IIII.

ARenarum similitudo est in Ammochryso, velut auro harenis mixto, Plin. De hoc paulò pòst plura.

Hammites ouis piscium similis est, & alia velut nitro composita, prædura alioquin, Plinius 37.10. Est autẽ locus obscurus, & (vt suspicor) deprauatus, in his verbis, & alia velut nitro cõposita: quibus omissis, clarior esset sententia. Quid si pro ijs substituas? & tota velut arenis composita, sic enim etymologię ratio constaret, quũ ab ammo siue hammo, quæ Græca dictio arenam significat, deriuetur. Aliq legũt Am̃onites, qđ minùs placet. neq; em̃ ab ἄμμος, ἀμμονίτης, sed ἀμμίτης rectè formari potest. Ammonites, inqt Agricola, ex arenis ita cõponit, vt ouis pisciũ quod ad figurã attinet, similis videat esse: nitro † interdũ, qđ

† Quasi apud Pliniũ rectè sic legatur.

ad ſubſtantiam & colorem. Id genus lapides inueniuntur in Saxonibus ad Alfeldam & Hildesheimum, nucis iu glandis magnitudine, aliquando etiã maiores. Sunt eiuſdem generis ſaxa, quæ in ſeptimo libro perſequar. Hæc ille.

Ex tribus figuris hîc expreſsis, prima eſt lapidis ex multis veluti piſis cõcreti, quem Piſolithum vel Orobiam dixerim, (Germanicè Erbsſtein,) vel Ammoniten Ammitén ve maiorem. Vide infrà cap. 7.

Secunda Ammonitem ſiue Hammitẽ (aſpiratio n. addi vel omitti poteſt,

test,) minorem: qui oua piscium minora, vel aranearum refert, aut papaueris milií ve semina conglobata: (vnde & Meconites & Cenchrites Plinij nominari posset:) Agricola Rogenstein vel Ragenstein interpretatũ, quod tamen nomen saxo arenario quoque tribuit. Hunc lapidẽ Berna ad me misit vir doctissimus, sacrarum literarũ interpres Benedictus Aretius, duplicem: album, è Iura monte: ruffum ex Cinereis Bernensium ditionis montibus, quos Aeschepirg vocãt. Eundem autem (vel paulò maiusculis granis) priùs miserat nobilis medicus, Ioannes Kentmanus Dresdensis, q & alios permultos misit. Videtur autem totus quasi ex arenulis rotundis conflatus: ideoq; ouis piscium similis, quæ recentiores quidam arenida cognominarunt, hoc est, ψαθυρὰ & friabilia. Confriatur autem & resoluitur facilè hic quoq; lapis in arenulas siue granula è quibus constat. quæ quidem sin-

gula prædura sunt, insipida & inodora. Germanico nomine Ragenstein interpretatur Agricola: nos oua pisciū Rogen, (per o. in prima syllaba, non per a.) nominamus. Eodem verò nomine Saxum arenarium quoq;, Rogenstein (ibi n. per o. scribit) & Sandstein appellat. Plura lege mox in Stalagmite.

Tertia Thermarum Carolinarum in Bohemia guttas, in lapideæ formæ veluti pisa cōuersas, quæ gypsi aut calcis planè naturam, colore & substantia præ se ferunt.

Ammonitrum. Ab hoc Ammonite, siue Ammite potiùs, plurimùm differt Ammonitrum à Plinio dictum, lib. 36. cap. 26. massa quædam ex harena alba & mollissima, quæ pila molaq; teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri ponde re vel mensura: ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi (inquit) fit massa quæ vocatur Ammonitrū. atq; hæc recoquitur, & fit vitrum purum,

ac massa vitri candidi. Iam verò & per Gallias Hispaniasq́ simili modo harenæ temperantur. Sic Plinius. Hodie vitri loco cinerem herbarum quarundam, vt alkali dictæ, & silicis substitui puto. Aliqui tamen vitri loco salem fossilem: aut si deest, marinum factitiúmve alium: aliqui etiam ex arboribus cinerem ponunt, Agricola teste.

Cæterùm vt Hammites totus arenulis rotundis constat: ita Stalagmites, aptè sanè à doctissimo viro Georgio Fabricio dictus, è guttis itidem rotundis, in lapidem gypseæ substantiæ conuersis, totus coagmentatur, de quo sic aliquãdo ad me idẽ Fabricius scripsit: Hammites alius est à Stalagmite. sic eñ noĩo q̃ è guttulis calidarũ in terra arenaria formatᷓ: q̃ ꝓ qualitate terræ, modò cãdid⁹, modò griseus, (fuscus:) ꝓ quãtitate aq̃ guttatim defluẽtis, modò pisorũ, modò coriãdri refert magnitudinẽ: & reperiunt̃ in vna massa plurimi quasi fauis inclusi, & Stalagmites.

eximũtur ea ceu grana. Hammitæ verò corpus vnum eſt, ſaxea duritie: & ex vna fit materia, aut ex ſola harena, qui coloris cinerei effoditur in Pruſſia, eo loco qui Hortus roſarũ nominatur: aut ex ſucco lapideſcente, qui eſt candidus. Vtriq; ſunt inſperſæ micæ coloris argentei. Stalagmites copioſiſsimus eſt in thermis Carolinis prope Schlacceualdam, Caſparis Pflugij oppidum in Boëmia.

Stalagmitæ iam dicto perſimilis eſt lapis quem ego Piſolithum aut Orobiam voco, quòd è multis ceu piſis vel eruis cõſtet, præduris, & quæ dentibus frangi nequeant, colore fuſco. Hic non malè Hammites maior appellaretur, Germanicè groſſer Rogenſtein/oder Erbsſtein. Plura vide infrà capite octauo.

Cæterùm vt Stalagmites è guttis ſuam formam ſeruantibus coit; ſic vbi deſcendunt in longitudinem guttæ, & veluti ſtirias efficiunt, (quales è niuibus

niuibus liquatæ tectorum alibíve aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent, pyramidum specie, plures plerunque pariter, magnitudine inæquali:) aut inæqualiter protuberantem choeradum siue strumarũ specie, lapides gignuntur, quos Wallstein Germani vocant, ab eo quòd ossa ferruminare credantur emplastris additi. dependent autem, ni fallor, à saxis ferè, per quæ crassior aqua & frigidior, paulatim defluit: vt in arce Bruneggo nó procul Lenceburgo in Heluetijs: & prope catarrhacten Rheni inferiorem ad Lauffeburgum oppidum in proximo monte, qui planè stirijs similes sunt, oblongi, teretes, nisi quod in mucronem vt pyramis exeunt, albi, pellucidi. Inueniuntur & tofi substantia alibi, vt in Hungaria Dacico seu Septemcastrensi tractu.

A metallis denominata fossilia, & primùm ab auro.

Chrysites. Ad cotes, ad quas lapides cæteros atterunt, accommodatæ atq; vtiles sunt crustæ saxi, inter Peanicam oppidum & Roseburgum arcem in Misena reperti: vt quondã lapis Thebaic⁹ interstinctus aureis guttis: & ex Chalazio Chrysites, Ge. Agricola lib. 7. de nat, fossilium. Et alibi: Coticulam alij chrysitida nominant, quòd aurum ipsi attritum colore, tan quam, trutina examinet.

Phloginos, (id est, flammeus: sic enim lego, non Philoginus) quoniam armatura aurei coloris obductus esset, Chrysites est appellatus. is verò ostreæ Atticæ assimulatus inuenitur, vt Plinius scribit, in Aegypto, Idẽ lib. 5. de nat. fossiliũ. Ego pro ostreæ repono ochræ. hæc enim Attica probatur, & color aureus accedit. Pyritẽ in Cypro reperiri volunt, vnum argẽteo colore, alterum aureo.

Spuma

Spuma argenti optima, quã chrysitin vocant: secunda, quã argyritin, Plinius. Non igitur rei vnius appellatiuũ nomen est, sed adiectiuũ, masculino genere ὁ χρυσίτης: fœminino, ἡ χρυσῖτις. quare & terra chrysitis dicit, id est, aureola, vbi sunt frusta auri: & Polluci χρυσῖτις λίθος, lapis Lydius quo aurũ explorat: & χρυσῖτις ψάμμος Herodoto, arena quæ alijs ammochrysos.

Ab auro p̃terea denominant, Chrysocolla, Chrysolãpis, qui & Topazius, pallidi coloris die, & noctu ignei: Chrysolithus. Chrysophis gẽma aurum videt esse, Plinius 37.10. mihi Græca hæc dictio nõ arridet, malim χρυσοφανὴς, aut χρυσοφαὴς, vt ἡδυφαὴς, id est, suauiter splendens, epitheton Succini apud Dionys. Afrũ, sicut χρυσαυγὴς eiusdẽ ibidẽ. Hæc Succini species auri instar splendida, Chrysolectrũ dicit à Plinio, quasi coloris aurei, 37. 3. hãc ex Callistrato scribit matutino gratissimi aspect⁹ esse, rapacissimã igniũ, &c.

Aliqui chrysoelectrũ scribũt quinque syllabis: sed meliùs scribitur chrysselectrum, χρυσήλεκτρον, vt χρυσήλατος, &c. Et apud Plinium eiusdem libri capite 9. Appellant, inquit, aliqui (*malim aliquæ, scilicet chrysolithi, &c.*) & Chryselectri, in colorem Electri declinãtes: matutinus aspectus iucundior. Videtur autem sui oblitus, gemmam propriè dictam, & chrysolithi speciẽ hîc faciens, suprà autem Electri propriè dicti, id est, succini: à cuius colore nomen etiam Electro metallo communicatum est. Topazij duo genera faciunt, Plinius lib. 37. cap. 8. prasoidẽ, atq; chrysopteron similem Chrysopraso: quorum alterum, id videtur esse cuius fulgor in auri exit colorem: cuius in pallidiorem, alterum, Agricola. Chrysoprasus quidem legitur Apocalypseos cap. 21. Aliqui non rectè Chrysoprasiũ quinq; syllabis scribunt. Plinius lib. 37. cap. 5. cum de beryllis scripsisset, subdit: Proximi q

vocan-

vocantur Chrysoberylli: & sunt paulò pallidiores, sed in aureum colorẽ exeũte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur, vocaturq́; Chrysoprasus. Et cap.8. Vilioris turbæ viridantium prasius est: cuius alterũ genus sanguineis pũctis obhorret: Tertium virgultis tribus distinctum est, candidum. Præfertur his (*sic enim lego*) Chrysoprasus, porri succũ & ipsa referens, sed paulùm declinans à Topazio in aurum. Et cap.11. Colos appellauit Chrysoprasum herbaceus. Pro Chrysopraso indocti Chrysopassum scribunt: χρυσόπαστος quidem Græcis auro vel aureis punctis conspersum significat: χρυσόπαστος τάπης, tapes auro intertextus, apud Chrysostomum legitur. Sapphirum regiam χρυσοστιγῆ Epiphanius cognominat: qui & Chrysolithon alio nomine Chrysophyllon vocari tradit. Coralloachates guttis aureis Sapphiri modo distingui-

tur, Plinius.

Arenarũ similitudo est in Ammochryso (*aliàs Hammochryso,*) velut auro harenis mixto, Plinius. Vt Magnetis lapis est (inquit Agricola) argentei coloris, ita aurei Ammochrysos. arena tamen est magis quàm lapis, prorsus auri colore simillima, vnde nomẽ inuenit: non ex eo, vt Plinius scribit, quòd veluti auro arenę mistæ sint. Metallici nostri appellãt nomine ex fele & auro ducto (Katzengold, vel Strā-gold:) nihil enim auri in se continet. Hinc conficitur aureus puluis, quo q scribunt, arenæ loco vtuntur. Hæc ille. Mihi hæc etiã Magnetis aurea dici posse videtur: quòd ita auro similis sit, vt Magnetis argento, de qua postea. Ego Ammochryson in glebula habeo, quę in arenas facillimè resolu tur, omnes ex æquo aurei coloris, vi non idem sit Ammochrysos compo sito nomine, & soluto ἄμμος siue ψάμ μος χρυσῖτις, id est, arena aureola, vti a

pu

pud Herodoto appellatur: qualis nimirum in fluuijs quibusdam reperitur. quos Latini auriferos cognominant, χρυσοῤῥόαι Grȩcis fluuij aliquot, ceu proprio nomine dicuntur, quorũ aliqui non arenas modò aureas, sed ramenta etiam & massulas auri deferunt. Huiusmodi ψήγματα seu ramenta auri arenæ terræq; permixta, à chrysoplytis artificibus, vt Budæus nominat, in Chrysoplysijs officinis lauando separãtur. Est & chrysulca aqua Budæo, qua ita lauant res inauratas, vt nihil depereat. De Ammochryso plura leges apud Georgium Fabricium in libello de Metallicis, capite de auro. ¶Inter Chrysolithos sunt & Melichrysi, veluti per aurum synce ro melle translucente, quas India mittit, quanquã ad iniuriam fragiles, Plinius 37.9. Fiunt & Leucochrysi (inqt ibidem inter Chrysolithos) interueniente candida vena. Leucopetalos candorẽ niuis ex auro distinguit, Idẽ,

Aurichalcum quoq; ab aureo colore nomen traxiſſe videri poterat, niſi ὀρείχαλκον ſcriberēt Græci, vetuſtiores etiam. Auripigmento verò, color aureus qui inde pingitur, quin nomē dederit, dubium non eſt. Cornu Ammonis & alij quidam lapides, armantur interdum ita, vt eorū arma ex auro vel orichalco polito plerunq; eſſe facta videantur, Agricola.

Argenti colorem imitatur Aſpilates altera, Plinio. Androdamas (gemma) argenti nitorē habet vt adamas, quadrata, & ſemper teſſellis ſimilis, &c. Eadem ſitan alia Argyrodamas, autores non explicant, Plinius 37.10.

Galaicos eidem Argyrodamanti ſimilis eſt, paulò ſordidior. & Atizoë argenteo nitore fulget, &c. Argentum viuum, quod Græci ὑδράργυρον & ἄργυρον χυτὸν vocitant, omnibus notiſsimum eſt, λιθάργυρος, id eſt, ſpuma argenti, optima quam chryſitin vocant: ſecunda quam argyritin, Plinius.

nius. Argyrites colore argenti lapis est, habens stigmata aurea, Obscurus.

Pyriten in Cypro reperiri volunt, vnum argenteo colore, qui & argyritis à Democrito cognominari videtur: alterum aureo, Hermolaus. Dicitur & ἀργυρῖτις terra, è qua foditur argentum: & ἀργυρίτις ψάμμος, id est, argentei coloris arena, nominat Dioscoridi libro 5. cap. 101. Et ἀργυρίτιδος φλέβος venæ argentariæ, ab Aristide.

Cæterùm vt superiùs in Auri mentione Ammochryson & ἄμμον, seu ψάμμον ἀργυρίτην differre monui: similiter circa Argentum, Magnetis ceu Ammochrysos fuerit, hoc est, corpus argento simile: Germani Katzensilber appellant, & Silberweyß: alij Glimmer/Talk. Mica verò, arenæ instar, ἀργυρίτις ψάμμος: quæ itidem à Germanis Glimmer vel Katzensilber nominatur æquiuocè: cum Magnetidi veriùs hæc nomina quadrent: Mica verò cõposita à lapide aut arena nomine, me-

lius Steinglimmer vel Sandtglimmer diceretur. Constat Magnetis ex crustis vt lapis specularis, argentei nitoris: nec est friabilis, vt fossilium pleraque, sed fragilis cum in partes duas diuidi possit: Multa de ea diligẽter Ge. Agricola libro 5. de natura fossilium. Magneti (*Magnetidi lego, vt à Magnete lapide distinguã, etsi veteres non ita distinxisse puto,*) inquit idem ibidem, colore si-
Mica. milis est mica, natura dissimilis. Etem argẽtei est coloris, sed igni consumit. In lapidibꝰ, marmoribus, arenis lucet, ita his agnata vt separari non possit.

Ab ære, quod Græcis χαλκὸς est, denominatur chalcanthum, χάλκανθον, quasi ærifloram dicas composito vocabulo: quod ex ære aut metallis æris efflorescere quodammodo videatur: vitriolum recentiores vocant, à quadam vitri similitudine, viridis præsertim: similiter enim pellucet. Germani vulgò Cupri aquam vocitant. Celsus atramentum sutorium interpretatur.

cui

cui cognata est chalcitis, χαλκίτις, ἡ. q ceu lapis quidam rubicundus est, ex quo æs ipsum excoquit. A chalcantho aũt plurimùm differt χαλκοῦ ἄνθος, id est, æris flos, duobus nominibus appellatus, vt norunt medici. Aeris colorem imitatur chalcites, teste Plinio inter lapides, lib. 37. cap. 11. videtur autem non alius lapis, quàm metallicus ille, de quo iam dixi intelligendus: & is siue χαλκίτης, ὁ. vt subaudiatur λίθος: vel χαλκίτις, ἡ. absolutè, aut γῆ aut στυπτηρία subaudiendo, dici posse. nam apud Hippoc. legitur γῆ χαλκίτις, id est terra æraria, nec aliud q̃ chalcitidem simpliciter dictã significat, teste Galeno in Glossis: & χαλκίτις στυπτηρίη, pro pro eadem simpliciter dicta Chalcitide. Quanquã Plinius lib. 35. cap. 15. de generibus Aluminis agens: Hoc quoque (inquit) fit ex lapide, ex quo & id Chalcitin vocãt: vt sit sudor quidam eius lapidis (nempe Chalcitidis) in spumam coagulati.

¶Balanitæ genus alterum, æris Corinthij colorem imitatur, vt Plinius tradit. Chalcophonos nigra est (gēma,) sed illisa æris tinnitum reddit, tragœdis, vt suadent, gestanda, Plinius lib.37.cap.10. Sic & Pirnensi marmori simile Hanoberanum, lapidi ꝑcussum, tinnitum reddit, vt obseruauit Agricola. In alpibus reperitur saxi fissilis genus rubicundum, quod mutua collisione laminarum in quas soluitur, sonū argutū æris propemodū lædit. Alabastritæ aut Phengitæ genus è quo specularia fiant, & quod digito percussum vitri aut æris modo sonet, quale sit, iam suprà inter ea quæ ab igne denominantur dixi. Ostracias quoq; digitis percussus, tanquā olla sonitum edit, Agricola teste.

Chalcedonius apud veteres nullus est: quod moneo ne quis putet, hanc quoque gemmam ab ære dictam esse. Apocalypseos quidem cap. 21. inter gemmas xij. χαλκιδὼν numeratur, vbi

Hie-

Hieronymus & Erasmus Rot. vertunt Calcedonium: sed Græca vox corrupta videtur, legendumq́ue καρχηδόνιος, id est, Carchedonius: quæ species est Carbunculi gemmæ, Granati nomine hodie celebris, à Carchedone, id est, Carthagine, vrbe totius Africæ olim potentissima: à cuius opulentia Carchedonios fuisse vocatos, non quod circa Carthaginem inuenirentur, sed quòd à Pœnis negociatoribus Romam afferrentur, author est Plinius lib. 37. cap. 7. Hanc nostram sententiam non dubito, quin doctissimus quisq́ue sit approbaturus: si quis tamen morosior Calcedonij vocabulum retinere velit, quoniam & Græce ferè in Apocalypsi ita scribatur, & hodie in multorum ore sit Calcedonius lapis: fruatur ille opinione sua: sed ita quoq́ue χαλκηδόνιος in Græco legendum foret: & Latinè Chalcedonius, c. aspirato. Est autem Chalcedon vrbs Bithyniæ iuxta Bosphorum Thracium, ex oppo-

ſito Byzantij: à qua tamē ciuitate gē-
mam vllam denominari veterum ne-
mo tradidit, quod ſciā. Qui verò ho-
die neſcio quomodo Chalcedonij
vulgò dicuntur, ad Onychem & Mur
rhinam veterum ab eruditis referun-
tur. Iaſpidē turbidam Chalcidia mit
tit, inquit Plinius. Chalcoſmaragdos
è Cypro adfertur, turbida æreis venis,
Plinius li.37.cap.5. ¶Chalcolibanon,
χαλκολίβανον in Sacris, Apocal. cap.1.
dictio eſt compoſita ex ære & thure,
vt quidam ſcribunt: aut fortè à Liba-
no môte. Suidas indicat eſſe genus e-
lectri, precioſius auro: Electrum autē
eſſe ſui generis aurum, (χρυσίον ἀλλότυ-
πον) conflariq; ex vitro & lapide, (ὑέ-
λῳ καὶ λιθείας,) teſtans eius temperaturę
fuiſſe menſam ſanctam magnę (vt ipſe
vocat) Eccleſię. Videtur autem λιθεία,
nó quemuis lapidem, ſed precioſum
ſignificare, & fortè ex vitro ac gem-
mis quibuſdam pellucidis in vnum
conflatis, genus hoc electri, aurum
aliter

aliter ὁμωνύμως dictum, cõficiebatur.

Adamantis species Cypria vocata, vergit in æreum colorem. Armatura lapidum quorundam, ferro aut æri polito similis est. Orichalcum secundum Grammaticos est æs aurei coloris, quod in montibus inuenitur, vnde nomẽ traxit. At nostrum orichalcum, artis, non naturæ opus est: nec ex vllis montibus aut fodinis eruitur, sed genere quodam cadmiæ æs ita tingitur, vt aurum præ se ferat. Cicero tertio Officiorum: Si quis aurum vendens, inquit, orichalcum se putet vendere, indicétne ei vir bonus aurum illud esse? Tibia vincta orichalco, Horatius de Arte, prima & secunda correptis. Sunt qui Aurichalcum scribant, ---κνημῖδας ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ, Hesiodus in Clypeo Herculis. vbi interpres: Ὀρείχαλκος, τὸ λευκὸν χάλκωμα, ὃ ἐν ὄρεσι γὰρ εὑρίσκεται. ἄλλοι δὲ φασὶν ὀρείχαλκον εἶναι ὕλην τινὰ μεταλλικὴν, χαλκοῦ τιμιωτέραν.

Ferrum, Græcis eſt σίδηρος. Ferrugo, rubigo ferri, ἰὸς σιδήρου. cuius color foris quidem, è fuſco ruffoq; mixtis ad cœruleum tendit. vnde ferrugineus color in hyacinthis & violis celebratus. hodie violaceum colorem vocant, vt quibuſdam placet. mihi paulò nigrior, vel cœruleo ſaturatior in hyacintho quàm in viola videtur: etſi apud Claudianum 2. de raptu Proſerpinæ legimus,

--- dulci violas ferrugine pingit.

Proximus quidem, ſi non idem, color eſt, & à violis ianthinus, ab hyacinthis (quos Vergilius ferrugineos cognominat, Hyacinthinus dicitur. Sunt q eundem caſtaneæ colorem faciunt, (vulgò Keſtenenbraun / Nägelefarb,) q tamen paulò plus ruffi, minùs autem cærulei habere videtur. Raſæ verò ferruginis color alius eſt, & nigredine remiſſa ruffeſcit magis, vt xerampelinus. Σιδηρίτης dicitur aut cognominatur potiùs terra vbi fodit, vel è qua coquitu

coquitur ferrum. Magnes quoque, Heraclius vel Herculeus lapis aliter dictus,(quod nomen tamē etiam Coticulæ aliqui tribuunt,) Siderites(Plinio etiam teste) meritò vocatur. nam ferrum facie ac pondere naturaq; repræsentat, & eiusdem scobem particulásque minores, vt acus, annulos, summa cum admiratione ad se trahit.

Orites globosa,(aliâs glebosa, meliùs) specie, à quibusdam & Siderites vocatur, ignem non sentiens. Plinius lib.37.cap.10. Eiusdem verò libri cap. 4. Adamantis(inquit) duritia inenarrabilis est, simulq; ignium victrix natura, & nunq̃ incalescens. Huius species Cypria vocata, vergit in æreū colorē: post hūc est Siderites, ferrei splē doris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilis. nam & ictibus frangitur, & alio Adamāte pforari potest, quod & Cyprio euenit: breuiterq; vt degeneres, nominis tantùm autoritatē habent. Sic ille. vnde Oriten, & Sideri-

ten, Adamantum generis eſſe aliquis conijciat: ſed cū capite decimo ignibus hanc gemmam (Sideriten) cedere neget: quarto, optimo Adamâti ſolùm id tribuit, ſicut & inuictam ad ictus vim: ſideritem degenerem ictib⁹ frangi ait, vnde & ignibus eundem cedere veriſimile fuerit: ſi modò non omnis adamas cedit, eatenus ſaltem vt incaleſcat. Orpheus inter lapides theriacos, vt ita dicam, id eſt, ſerpentium morſibus reſiſtentes, Oſtriten numerat, ὀστρίτην, ſi modò rectè legitur in lēmate ſimul & carmine:

Νῦν δὲ καὶ ὀστρίτην οἴνῳ λίθον ἐντρίψαντας.

Fortè autem ὀρίτην legendum, vel ὀρείτην, aut ὀρίτην, propter carmē. Inferius enim legimus,

Τοῖον γαῖα βροτοῖσιν ἀρηγόνα τίκτεν ὀρείτην.

[aliâs, ὀφείτην, quod non probo.]

Eundē verò & Sideriten nominat: & lapidem facit ſubaſperū, nigricantē, denſum, ſolidū, circundantib. eum vndiq; fibris quibuſdam rugoſis.

Ἀμφὶ

Ἀμφὶ δέ μιν κύκλῳ περί τ' ἀμφί τε παύτο θεῖνον
Ικελοι ῥυτίδεσσιν περιγράβδην τανύονται.

Agricola hæc nó considerauit, nec alius quod sciam. Cauẽdum aũt necvbi Magnes & Adamas, cum vterque Siderites dicatur, cófundantur: quod fortè fecit Plinius cum Oriten glebosa specie esse tradit, quod cóuenit Magneti seu Magnetidi: & ignẽ nó sentire, quod Adamãti tribuit. Orphei certè Orites Magnetidi potiùs q̃ Adamãti cognatus fuerit, cum intra corpus sumatur cótra serpentiũ morsus: Adamas autẽ veneni rationẽ habeat intrò sumptus: Quin & tritũ è vino bibi iubet, cũ Adamas nó teratur: & in ignẽ proijci, vt odore suo serpentes fuget: Adamas autem ignibus inuictus, nullum proculdubio halitum odorémve emittet. Obijci poteſt, Orpheum de Magnete ſtatim antea egiſſe: vt hic Magnes eſſe non poſsit. Reſpondeo, De Magnete poëtam priùs

egiſſe vltimo loco inter lapides dijs gratos & ſacrificijs adhibendos: Oriten verò, non ipſum Magnetem ſimpliciter, ſed eius ſpeciem, primum facere inter illos qui morſibus venenatis aduerſentur. De fibris illis rugarũ ſimilibus, quæ lapidem vndiquaque ambiant, quærendum. Sunt autẽ fortè nihil quàm lineę quædam aut ſtrię, quales in Schiſto lapide viſuntur: qui ſpecies eſt hæmatitæ, vt hæmatites Magnetis, (vnde & Hæmatites Magnes pro Hęmatite ſimpliciter à Plinio dicitur,) etſi nõ eâdem attrahendi ferri natura præditus. Quod ad nomen ipſum, Magnes à Latinis ſcribitur, Plinio & alijs: à Græcis ferè μαγνῆτις, ἡ, (ἡ μαγνῆτις τε καὶ ἡρακλεία καλουμένη, Galenus lib. 9. Simpliciũ,) vt ſubaudiatur λίθος, ab Orpheo etiam μάγνησσα. A Magneſia enim vrbis nomine, (quarũ altera Macedoniæ, altera Aſiæ eſt: ab vtraq; autem hunc lapidem mitti Plinius è Sotaco repetit,) Magnetes vel

Magne-

Magnesij populi dicuntur, masc. genere. nam & regio ipsa Macedoniæ Magnesia vocatur. μαγνῆτις verò & μάγνησσα, gẽtilia fœminini generis sunt. Longè verò alia est Magnetis illa lapidi speculari similis, de qua scripsi suprá. Libuit & picturam Magnetis hîc addere, quæ cũ per se rectè exprimi nõ posset, ferri scobem qua trahit, ab eo hærentem expressi, sicuti & acum, vt ferrum esse intelligeretur.

Redeo ad nomen ὀστρίτης: quod etsi iam dicto Orphei loco malè pro ὀρίτης mihi positum videtur, & ipsum tamen lapidis ostreo similis nomen esse non negârim: vt ab Ostreo deriuetur ὀστρεΐτης, syllabis quatuor: vel ὀστρείτης tribus, carminis gratia. Nec tamẽ hunc esse putârim Philoginon (*vbi for*

te phloginon legendum à colore flammeo: aut philogynon per y. in penult.) dictum aliter gemmam, quam & Chrysiten vocant, inquit Plinius, ostreæ Atticæ assimulatam in Aegypto. vbi ochræ, non ostreæ legendum censeo, vt suprà etiã monui. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere, Plinius: quem in hoc deceptum dixerim, quòd ostracum pro ostreo accepisse videatur: cum & res sint diuersæ, & qui denominantur ab vtraq; lapides, plurimũ differant. Ab ostraco enim, id est, testa figulina (cui quidem etiam testæ concharum & turbinatorum in mari animantium comparantur. quæ ab hoc ipso etiam ὀστρακόδερμα generali vocabulo, & ὄστρεια per ει diphthongũ in penultima, appellantur: ὄστρεα enim eorum species vna sunt, per ε. nudum in penult.) ostracias vel ostracites deriuãt: quæ duo nomina legunt apud Plin. lib. 37. ca. 10. Ostracias siue ostracites (inqt) est testacea, durior: altera

Acha-

Achatæ similis, nisi quòd Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, vt aliæ gēmæ scalpant̄ fragmētis eius. Idē lib.36. Ostracitæ similitudinē testę habēt: vsus eorū pro pumice ad læuigandā cutē. Agricola Ostraciten Germanicè interpretat̄, Topffstein: Ostraciam alterá verò, Lurfaffyr. quo nomine mihi ostensa est gemma saturatissimi Indici colore: qui ostendebat gemmarius magni precij esse dicebat, præ duram, ita vt alias gemmas incideret. maioris autem precij esse in eo genere, cui aurei coloris aliquid mixtum esset. Germanicum nomen, à Lynce an aliunde ei factum sit, nescio: cum Lyncurio quidem nihil ei commune video. Ex Ostracite (inquit idem) natura in Hildeshemio tractu inter antrū & charadrā, facit Hæmatiten, ars ex Magnete. vtraq; vrēdo. Et alibi: Ad cutē læuigādā & pilos amouēdos cóuenit ostracites, ita dictus quòd testæ similis sit. Eū iuniores Græci λιθόστρωον

videntur nominasse, vt ab ostracorũ testis distinguerent: veteres & Ceramiten, cum testæ habet colorem: & cheramidé, maximè cum eum cœruleæ bullæ cingunt Ex crustis constat: facileq; findi potest. digitis percussus, tanquam olla sonitum edit. Hodie reperitur in Hildeshemio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubẽs. Eum tractum, vt dixi, quondam arsisse, multa indicant. Exiccat ostracites, & astringit, &c. Quod ad remedia quidem fortè non multùm interest Ostraciten testis similem, & Ostreiten lapidem similem ostreis confundi. Cęterùm vt ostreorum quæ propriè sic dicuntur testa superficiem valdè aspe ram & inæqualem habet, vt ea ratione pumicis vicaria esse posiit, sic & Ostracites vel Ostreites potiùs lapis. [De ostracodermis quidem varijs in lapides conuersis, infrà suo loco dicemus.] Ostraciæ alteri translucida viriditas est mixta nigrore. Eius fragmẽ

tis

tis quidam nostris etiam temporibus alias gemmas scalpunt, Agricola. A Siderite prædicto vtroq; differre vide Siderites. tur is cuius similiter lib.37.cap.10.me minit Plinius, his verbis: Siderites fer ro similis, & litigio illata discordias facit: quæq; nascitur in Aethiopia Sideropœcilos ex ea fit, variãtibus guttis. Pyriten quoq; (inquit Hermolaus Barbarus) sunt qui Sideriten vocitent. Siderites deniq; alius, idem qui Basaltes videtur Agricolæ initio libri 6. de nat.foss. vbi paruas quosdam lapides, gẽmis ferè adnumeratos, à magnis quibusdã sola magnitudine differre scribit. ¶ Idæi dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanũ exprimunt, Plinius. Basaltes ferrum co lore & duritie æmulatur: vnde & nomen inuenit, vt Capite 1. ostendi. Asbestos in Arcadiæ montibus nascit͂, coloris ferrei, Plinius. Machæra lapis ferro similis, proximo capite mox dicetur. Armatura quorundam la-

pidum dicta, similitudinem gerit ferri aut æris.

Postremò à plumbo, quod Græcis μόλυβδος est, nominatur lapis plumbarius: plumbago, quæ Græcis μολύβδαινα est, & alio nomine Galena. itē Lithargyri, id est, Argenti spumæ species tertia ac vilissima, ab eodem Molybditis cognominatur. Lapidis è quo plumbum candidum fit, colore est quæ dicitur Lupi spuma, Agricola. ¶ Hæmatiten quarti generis, coctum, Miltiten vocari Sotacus tradit.

Boleniæ nimbo inueniuntur glebę similitudine, Plinius.

DE FOSSILIBVS REBVS *quæ natura similes sunt rei alicui artificiosæ, ordine literarum.*

Caput V.

ARmatura. Ea quam metallici vocant Armaturam, (inquit Agrico-

gricola: ein Harnisch Germanicè,) q̃ ferri politi aut æris similitudinem gerat. at neutrum metallum non modò est; sed ne tantillum quidem illius ex eo potest confici. verùm est veluti naturæ rudimentum ea metalla facere discentis. Lapis verò qui tandem fuerit hac armatura indutus, Hoplites Græcè dici potest. Armari autem solet saxum scissile: vnde interdum alterum venæ latus ad longitudinem sex pedum, aut ampliùs, ferri politi modo splendescit. Similiter cornu Ammonis & alij lapides armantur: sed eorum arma ex auro vel orichalco polito plerunq; videntur esse facta. Hoplites.

Μάχαιρα, id est, culter vel gladius dictus lapis, reperitur in Berecynthio monte Phrygiæ, ferro similis: quem si quis inuenerit quo tempore mysteria Matris deûm peraguntur, in furorem incipere fertur, Plutarchus in libro de fluuijs.

Essedorum & staticulorum speciem Achatæ aliquando reddunt, Plin.

Molæ figurã repræsentat lapis molaris Vulsinijs inuentus, Agricola.

Ollæ alicubi effodiuntur, natiuæ, molles in terra, foris lapidescunt, vt Ge. Agricola tradit: & Germanicè interpretatur Erdtöpff: sicuti Ostracitẽ Topffstein. Nonnullis in locis Germaniæ effodiuntur etiam vrnæ fictiles, in quibus cineres mortuorum cõbustorum conditi fuerãt, antequam religio Christiana recepta fuerat, eas imperitum vulgus intra terrã esse natas sibi persuadet, Idem.

Pani similis est lapis rotundus: quẽ Dæmonis panem nominãt prope Roteuillam Heluetijs finitimũ oppidũ.

Patinæ in modum excauati. Plinius dicit Hephæstiten in Coryco natum speculi naturam habere in reddẽdis imaginibus, quanquam rutilum. Nomen ex eo inuenit, quòd in Solem additus (*positus*) aridam materiam ac-

Hephæstites.

cen-

cendat, non aliter ac speculum concauum sulfurata, stramina, sarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiunt Hildeshemi in fossa mœniorum, qua spectat Septentriones. in modum verò patinæ excauati sunt, & aurea armatura rutilant. quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obuersi aridam materiam accendunt, Agricola.

In Rotæ figuram formãtur Trochitæ ab ea ipsa dicti. De quo idem Agricola: Cum lapide Iudaico (inquit) cognationem habet Trochites. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram, eius pars rotunda læuis est, vtraque verò lata habet quendam quasi modulum, (modiolum:) à quo vndique radij ad extimam orbis partem, quæ ipsis est loco canthorum, procedunt ita eminentes, vt striæ fiant. Multùm variant quantitate: sed minimus adeò paruus est, vt maximus decuplò maior sit. Maximus verò est latus digi

tum transuersum: crassus tertiam eiusdem partem, aut ampliùs. Differt colore. nam aut cinereus est, aut nigricat, aut luteus est. sed is magis ꝑpter contagionem terræ talis esse solet. intus enim cæteris candidior. Omnis fractus lapidis Iudaici instar læuis est, & nitet. Frangitur autẽ similiter vt ille, in longum, latum, obliquum. In acetum impositus, vt Astroites, bullas agit: atq; etiam reperitur interdum q se tanquam Astroites moueat de loco. At ex trochitis nondum separatis constat Entrochos: modò ex binis, modò ex ternis, modò ex quaternis, nũc verò ex pluribus: viceni enim sic inueniuntur coniuncti. Eius duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est, aut teres quidem, sed pars eius media tumet, vtrũque caput strictius est. Cuius autem trochitæ radios habent eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cuius humiles, carent

Entrochos.

rent cingulo, totiq; læues sunt. Trochitæ verò sic coniunguntur, vt vnius radij ingrediãtur in alterius strias. En trochi quidem tumidi trochitæ, plerunq; humiles admodum habent radios. quin sępenumero lapis informis reperitur vnà cum trochite & entrocho, rotæ in se continens figurã: quæ in eo quasi quædam radix, trochitis iam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit Saxonia ad Hildesheimũ vltra montem Mauricij, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa, &c. Hæc Agricola: qui Trochiten interpretatur Spangen oder Rederstein. Ego quem à viro quodã nobili accepi, sequenti pagina expressũ apponã: tũ singularẽ, tũ ternos iũctos. Lapis est fuscus, satis durus, in medio centrũ habet cũ leui iudicio modioli: in circuitu radij eminẽtes apparẽt, interuallis medijs cauis. si cohærẽtes separes, singulis vtrinq; veluti sigillo impressa rotę species videt:

vt Rotæ ſigillum non ineptè hic lapis vocari queat. Figura autem eius hæc eſt.

Belemnites Sagittæ (quæ βέλεμνον Græcis dicitur) effigiē repræſentat. quare Saxones eum vocabulo ex ephialte & ſagitta cōpoſito (Alpfeſſcht/ Alpſchoß,) nominant: potumq́ contra eiuſmodi ſuppreſsiones & noctis ludibria valere dicunt, ac faſcinationibus occurrere. hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & vtuntur, qui ex vrina Lyncis non cōcreuit: nec enim vllum tale fuit Lyncurium. ſed veteres ſcriptores ſuccinum, vt dixi, ſic appellarunt, quòd ipſis opinione perſuaſum eſſet ex vrina lyncis fieri. Si quis tamen vnquam Græcorum Lyncurium, quod nō eſ- Lyncuriū.
ſe

ſet Succinum, vidit, hos belemnitas, opinor, vidit. nam ex eis quidam ſuccini Falerni habent colorem, & pellucent: quidam paleas aliasq́ res minutas, tanquam Succinũ ad ſe alliciunt. reperitur autem belemnites in pluribus Germaniæ locis. Belemnites eſt aut cinereus, aut candicans, aut in rubro niger, qui omnes inueniuntur Hildesheimi: aut Succini Falerni colore, vt Pruſsicus & Pomeranicus. vſtus vel candidus fit, vel in candido cinereus. vterque reperitur inter vrbem Hildesheimum & arcem Marieburgum in marmore antri, quod à nanis appellant, ad ſiniſtram. nam locũ illum quondam arſiſſe alia multa, præter huius lapidis odorem, indicant. quin aurea armatura non modò belemnitem Hildesheimi in foſſa mœniorum generatum ortu, ſed eius etiã radicem conueſtit extrinſecus: quæ armatura ſine arte mirificè nitet, atq́

imaginem instar speculi reddit. belẽnitæ autem si confricentur, ex eis quidam olent cornu bouis limatum aut vstum, vt Hildesheimi in marmoris eiusdem odoris commissuris nati: aliqui sine odore sunt, vt reliqui. diuersa verò est ipsis magnitudo. cum enĩ maximis esse soleat digiti longitudo & crassitudo, Hildesheimijs in fossa mœniorum, quà spectat ad Septentriones, repertis, est interdum sesquipedis longitudo, brachij crassitudo. at figura omnibus est sagittæ ex ampla radice deficientis in tenuissimam aciem: omnibus à natura inest quædã quasi rima, qua fit ut faciliùs in longitudinem diffindantur, sed ea pellucidis magis quàm cæteris est cõspicua. eadem interdum aurea armatura vestitur intus. in alijs præterea inest terra, in alijs arena, in alijs lapis, qui non ipse solum vt Belemnitæ in conum acutum est turbinatus, sed etiam arena

na & terra. verùm lapis quem continet Belemnites aurei coloris armatura tectus, plerunque constat ex crustis, tanquam membranis quibusdã primo latis, mox magis ac magis strictis. quoniam verò Belemnitæ exiccant, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant vulnera: ijsdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapide Iudaico frangunt calculos. Hæc Agricola.

Belemnitæ icones hîc positas, secundum numeros deinceps enarrabimus.

1. Belemnites, vel Dactylus Idæus, maior: sic dictus à figura ſagittæ: vnde & Germani quidã Alpſchoß, hoc eſt, ſagittam Incubi appellant. Nigricat, & radios à centro diffundit, vt appa-ret: ſolidus, excepta baſi: ſicut etiam cornua animalium aliquouſq; caua ſunt, inde ſolida. Accedunt autem o-dore quoque ad cornu vel os vſtum, aut felium ferè vrinã. Subſtantia fria-bilis ferè eſt, colore nigricat. Quidam ex eis fracti fuiſſe videntur, & rurſus ſponte coagulati.

2. Eiuſdem baſis cõcaua in me-dio, terram vel lutum continens.

3. Eiuſdẽ alia ſpecies, intus atra & læuiſsima, nullis radijs, foris albicãs, tanquam cruſta è creta inducta: ſub-ſtantia ei duriſsima, vt & ignem emit-tat tanquã Silex. fœtoris nihil habet, magnitudine & figura, cacuminis etiã modicè inclinati, pollicis articulũ ſu-periorem referens.

4. Belẽnitæ radiati ſpecies minor, linea

linea per medium diuisa, & ad lucem perspicua: minus nigra, è fusca candicans, vel etiam subrufta, obscuriùs radiata: nec ita fœtida: quã multi pharmacopolæ habent pro lapide Lyncis: eam præsertim speciem, quæ parte altera pellucet, & subruffi coloris est, lineã mediam secundum longitudinẽ diuidente. Hic in Borussia prope Regiomontem magna copia ex monte effoditur, à veteribus ob perspicuitatem, vt Io. Kentmanus ad me scripsit, Lyncurius appellatus. Sagittæ nomine Italos audio, non Belemnitem nostrum, sed Glossopetram nuncupare, vulgò Saëta: in qua quidem non totum sagittæ telum, sed mucro ferreus tantùm repræsentatur, cum suis barbulis, vt ita vocem, quas Græci ἀκίδας vocant. has enim aliqui ὄγκους τοῦ βέλους καὶ πώγωνας apud Hippocratem interpretantur: (Galenus simpliciter ferrũ teli:) ego non ὄγκους, sed ὀγκίνους, (id est, vncos) legerim. Βέλους δ' ἀκίδων ὄγκοι

καὶ πώγωνες καλοῦνται, Pollux. ſed alibi meliùs: καὶ τῆς ἀκίδος ὄγκινοι μέν: οἱ πρὸς τῷ καλάμῳ. Lapis Belemnites omnis plerunq; conſtat cortice, & parte interiore ceu carne: nonnullis etiã medulla ineſt mollior. Germani quidam hunc lapidem vocãt Luchßſtein, id eſt, Lyncis lapidem: [etſi pharmacopolæ quidam, non quamuis huius ſpeciem, vt dixi, ſed minorem, ſubruffam, & aliqua ex parte pellucentem, pro Lynceo lapide vſurpant:] alij Schoßſtein, à ſimilitudine teli qđ ſchoß vocamus, vnde etiam ad vulnera prodeſſe conijciũt, & ad pleuritidem, quæ veluti telum quoddam internum vno in loco pungit & affligit, tanquam ex ipſis rerum formis ac figuris vſum earum & remedia indicante natura. Alij Rappenſtein, id eſt Coracian aut Coruinum lapidem, ſiue à colore nigro, quo ſpecies eius quædam colorantur: ſiue, vt quidam nugantur, à coruini veretri ſimilitudin

dine. Ad renum calculos in Hispania eius vsum esse accepi. vstus quidem videretur mihi vtilior, saxifraga præsertim & alijs admixtis: aut potiùs liquor, in quo macerata hæc fuerint, colatus. Dentes etiam vstus expurgat: posset autem odoris gratia aliquid iridis misceri. Malleo percussus, per transuersum plerunque frangitur, & graue olet intus vt dictum est: & ne vstus quidem virus illud deponit. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, vstum insflent. Audio & ad vitrum nescio quem eius vsum esse, & Alabandicum nescio quàm rectè appellari. Reperitur circa Siblingam pagum, qui Scaphusia Heluetico oppido, itinere duarum horarum distat: & in vicinia, supra Hallouiam, & iuxta Aezingam, in agris asperis, lapidosis, & soli rubentis, ni fallor. aliquando etiam in aruis, vbi franguntur aratris. Integros etiam reperiri aiunt, fusi quadã

ſeu rhombi oblongi vtrinq; mucro-
nati ſpecie, aut pyramidis potius du-
plicis iunctis inuicem baſibus, mucro
nibus autem oppoſitis. Sed tales vide
re nondum mihi contigit. Is qui ter
tio loco pictus à nobis exhibitus eſt,
præ cæteris videtur dactyli Idęi nomi
ne dignus, à dactyli, id eſt, digiti, pol-
licis præſertim, humani ſimilitudine.
nam & craſsitudine ferè pollicis eſt,
& in terete figura latiuſculus ad late-
ra, & obtuſior in extremo: & inſtar
pollicis porrecti in ſummo inclina-
tur modicè in obliquum: & cute can
dida veſtitur. Idæi Dactyli, inquit Pli-
nius, in Creta ferreo colore pollicem
humanum exprimunt. Ferreus quidẽ,
ſi pro nigro accipiatur, his etiam ma-
gis conuenerit: ſicuti & durities ferri.
Idæi autem ab Ida Cretæ monte dicti
videntur: in quo nimirum naſcuntur:
à cuius montis, aut alterius fortè co-
gnominis iuxta Ilium nomine, naſcẽ-
tes in eo, aut etiam in alijs, ſed altiſsi-
mis

mis tãtùm, quales sunt Alpes nostræ, medici veteres Græci Idæas quasdam plantas cognominarunt. Ab eodem quidem Cretæ monte, Corybantes etiam olim similiter Dactyli Idæi dicti sunt. hos Iouem nutriuisse fabulãtur: & ne vagitu puer proderetur, nouo lusus genere excogitato, clypeolis æneis inter se concursantes, æris tinnitu & numerosi pedis compositione, qui dactylus inde dictus est, Saturnũ fefellerunt. Petrus Bellonius Singularium suorum lib. 1. cap. 15. tradit hũc lapidem, Dactylum Idæum seu Belemniten (non enim distinguit) in monte diui Iohannis dicto prope Lucemburgum oppidum nasci tanta copia, vt cum Gallorum rex Franciscus munimentum eo in monte extrui iussisset, fossores cum tres passus profunditatis exegissent, nihil vberius his lapidibus inuenerint. eosdemq́; falso lapidum Lyncis nomine pharmacopœis diuendi. Pæoniam tum alijs nomi-

nibus diuersis, tum Dactylum Idæum quoq; olim vocatam obseruauimus: ab eo nimirum, quòd Pæoniæ fœminæ radices, bulbosæ ferè seu nodosæ, & huic lapidi figuræ similes, sicut & Hastulæ regiæ radices, nasci soleant. In horum lapidum genere maximum aliqui Ceraunitē vocant, vti suprà etiam monui: ego Plinij Astrapiam esse puto. Vnum ex eis depictum diligentissimus Kentmanus ad me misit, nouem digitos longum, diametro in basi (quæ radijs distinguitur) duorū pollicum, colore fusco in cinereo: his verbis adscriptis: Hic maior lapis, vulgò Ceraunites vocatur: sed malé. nam Hildeshemi in fossa circum mœnia reperitur: & alterius lapidis reíve attritu, vt cornu vstulatum olet. sed alij ibidem inueniuntur odoris expertes. Idem Geppingæ in ducatu Vvirtembergensi, quatuor miliaribus à Tubinga, in magna copia ex agris inter aran-

arandum eruitur. Differentiæ eius plures sunt. Inuenitur enim cinereus, qui olet vt cornu bouis vstum: Alius cinereus, qui non olet, lapidem in se continens: Alius eiusdem coloris, sine odore, terram continens: Pellucidus: Albus: Niger radiatus: Cineraceus & lucidus, quem audio in Italia nonnullos Pnigitin, (nescio quàm rectè,) & lapidem Alabandicum nominare. Ego in arce prope Roteuillam apud baronẽ Vvilhelmum Vvernerum, lapidem Belemnitæ similem vidi, pedalem ferè, non radiatum: in cuius superficie animalcula quædã, vt lacerti, eminebant. Cum Dactylo Idæo similitudinem aliquam habet lapis, quem Steatitæ nomine infrà exhibebo, arte fortasſis ita sectus: vnicum enim vidi.

Androdamas argenti nitorem habet, vt Adamas, quadrata, & semper Tessellis similis, Plinius. Sic & Pyritæ quidam.

A Testæ figlinę similitudine Cerau nites, κεραμίτης, lapis à Græcis dictus videtur: sicut & Ostracites: quem tamẽ Plinius pro Ostreite (id est, Ostreo conchæ marinæ priuatim dictæ, simili lapide, aut Ostreo ipso in lapidem conuerso,) accepit: vt pluribus suprà Cap. 4. in Sideritæ lapidis mentione indicaui. Ceramites eadem esset quã Ostraciten vocant, nisi quòd hãc cœruleæ interdum bullæ cingunt, Plinius: qui Cadmiæ etiam speciem Ostracitin vocat, totam nigram, & cæterarum sordidissimam. Κέραμος Græca dictio testam vel tegulam significans, ad Germanicum Scherb accedit: & κ. literam Græci quidam, tanquam Sch. proferunt. Plinij quidam codices habent Cheramides, ego Ce ramites vel Ceramoides (κεραμοειδὴς) legerim: vt pro Cepionide, κηποειδὴ in eodem.

Tigni erecti similitudinẽ habet Basaltes Misenus & Syenites: Trabis (*trãsuer-*

uersæ) saxa in Hildesheimio, Agricola. Vide infrà cap. 10.

Vitrea specie nascitur gemma Belus dicta in Arbelis, nucis iuglandis magnitudine, Plinius.

DE REBVS ARTIFICIOsis seu arte factis, ex metallis, lapidibus ac gemmis. Cap. VI.

DE rebus fossilibus quæ natura similes sint rei alicui artificiosę, præcedenti capite dictum est: in hoc verò de artis operibus quæ ab homine fiunt ex metallo, lapide, aut gemma dicemus: sed paucis duntaxat, & speciminis gratia: omnia enim persequi nimis prolixum foret. Sequemur autem hîc quoque literarum ordinem.

A. Ad ædificia & structuras lautiores adhibētur Marmora diuersa, pręcipuè ad columnas, & incrustandos parietes, & sepulchra, &c. Marmora (inquit Agricola) non habent singu-

laria nomina: sed vel ex coloribus qui eis insident, vel ex regionibus in quibus nascuntur, nominantur. De Alabastrite, quod nomen suum seruat in plerisque linguis, Latina, Græca, Germanica, alijs, (sicut & ipsum commune Marmoris nomen) nonnihil diximus suprà: item de Basalte. Marmor in metallis repertum Agricola Spat interpretatur. Aedificijs etiam alij lapides, saxa, calx & arena necessaria sunt: de quorum singulis multa Vitruuius, & Plinius. Gemmæ etiam ad eam aliquando magnitudinem perueniunt, vt pro saxis aut marmoribus ferè, ædibus sacris præcipuè ornandis accedant. Harum enim parietes Iaspide incrustatas vidit Erasmus Stella. Iaspide (inquit idem) multùm nobilitatur nostra Cygnea Tubantinorum, vbi tanta copia eruitur, vt ædificijs publicis (rudi tamen forma) à veteribus sit inclusa. Et rursus: Iuba author est Smaragdum, quã Cho-

lam

lam vocant, ædificijs includi: idq́ videmus in plerisq́ Germaniæ templis. nam & illic in argenteis metallis inueniuntur. Pseudosmaragdi Theophrastus meminit: Eius fortè generis est, qui in Bohemia Pragæ in diui Viti sacello conspicitur, parietibus illic ex eo incrustatis. Alabastra siue pyxides vnguentariæ fiunt ex Alabastrite & Lygdino, iam inde à vetustis tẽporibus, Agricola.

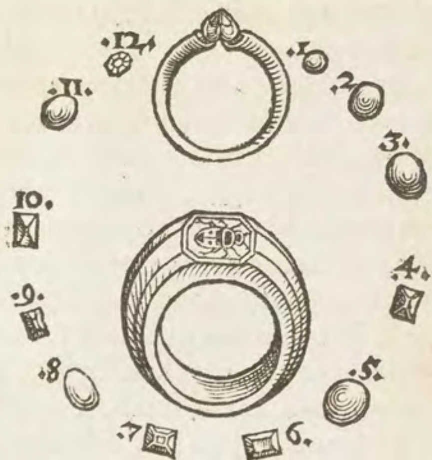
Annuli. Annulorũ alij sine gẽma fiunt ex quouis metallo. alijs, aureis præsertim, gẽma includitur in ea quã fundũ (Græci σφενδόνην similiter, vel πύελον, πυελίδα, σφραγιδοφυλάκιον,) vocant. eaq́ vel figurã habet aliquã, vel nullam. figurarũ autẽ aliæ cauæ sunt: aliæ extant, quas ectypas, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς εἶναι ἢ ἐξέχειν τὸν τύπον appellant. Et quia gẽmas aut sculpturas ectypas apud authores aliquando legimus, paulò plura de his dicamus. Seneca de beneficijs libro 4. Paulus, inquit, Præto-

rius in conuiuio quodam Tiberij Cæsaris habens imaginem ectypa & eminente gemma. Vnde liquidò apparet ectypon dici, cuius figura prominet, ideoq́; manifestior est: τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν τε τυπωμένον. quare etiam Grammatici Græci ἐκτυπώτερον interpretant̃ φανερώτερον. Solent autem ferè plastarum, aliorumq́; artificum, primæ imagines seu exẽplaria, οἱ τύποι, τὰ πρωτότυπα, αἱ σφραγῖδες, cauæ effingi scalpíve: ab ijs verò impressis in molliorẽ aliquã & cedentem materiam imagines (εἰκόνες, ἀπεικάσματα, ἐκσφραγίσματα, ἐκμαγεῖα, ἐκμάγματα,) expressæ, extantesq́; redduntur, quæ protypas seu prototypos suas ideas, (τὰς πρὸ τῶν πολλῶν, vt Platonicè loquar,) omnino imitant̃, vnde & imagines dictæ, & referunt. Sic & in annulis signatorijs figura caua, τὸ πρότυπον est: cera verò signata, ἔκτυπον σχῆμα. Plastæ ad suos typos, argilla, gypso, & alijs vtuntur. Gemmarij verò seu scalptores gemmarũ, οἱ λιθο-

οἱ λιθογλύφοι, gemmas minùs duras ad hoc deligunt: vt quas Germani vulgò à leni mollitie puto, Speckstein appellant, & Gammenhü. ſed aliter Agricola: Lapidis (inquit) quem, quia eius color candidus, pinguior videtur eſſe, Germani ex lardo nominauerunt, (quidam vocant Gemmã huiã, limes albus diſtinguit modò nigram, modò cineream materiam. Eius pars potiſsimùm candida latior, & Sarda, noſtris tẽporibus omnium maximè aptantur ad ectypas ſcalpturas. Natura quidem totum huius lapidis corpus viciſsitudine quadam nigroris & candoris ornauit. Eraſmus Stella Gẽmohuidas nominans, eaſdem veterũ Pæantides non rectè facit. De eis etiã ſunt Meſomelæ (*Meſomelanes, aut fœminino genere Meſomelænæ*) nigra vena quẽlibet colorem ſecante per medium. Vidi albicantes inſculpta facie humana, ad magnitudinem & figuram denarij. Sic ille.

Annulis ſequenti pagina adiungemus figuram, qua annuli duo, & gemmæ in circuitu duodecim repræſentantur. Annulus minor gemmam cótinet Adamantem. Maior totus Electro cóſtat, eóque Falerno, ſiue Chryſelectro, id eſt, aurei & pellucentis coloris, in quo animalculum quod in hortis reperitur cimicum ſpecie, rubro nigroq́; colore diſtinctum, natura inhæſit. artifex maſſula tornata animalculo palę locum dedit. Hunc dono mihi miſit è Polonia Antonius Snebergerus meus. Gemmæ in circuitu duodecim è nobilium numero ſunt, quæ annulis includi ſolent: quas licebit duodecim Gemmarum in Pectorali ſiue Oraculo ſummi Pontificis in Vetere Teſtamento nominibus appellare, & ſuum cuique colorem addere: ſicut nos in Corollario ad Epiphanij de Gemmis libellum monuimus.

An-

Annulus cum Callimo lapillo, duplici facie humana insigni, infrà ponetur cap. II.

C. Capulis cultrorum & enchiridiorum aptātur Cryſtalli, Iaſpides, & aliæ forſan gemmæ.

Cochlearia fiunt è Succino perquā elegantia. Item ex marmore Zeblicio, (vt Agricola nominat ab oppido Miſenæ iuxta quod effodit: videt aūt

Ophitæ cognatum eſſe. nam vulgò etiam Serpentariã nominant,) cochlearia, & pocula faciunt Miſeni: quòd veneno reſiſtere perſuaſi ſint: atq; etiam globos, quibus mulieres ſiccãt linea capitis velamina, cũ ea lauerint: præterea cruſtas planas & conuexas, quibus calefactis noſtri hyeme, cum in lecto cubiculari ſunt, frigida fouent mẽbra: & illis quidem pectus & ventrẽ: his latera, pedes, brachia. Ex hoc lapide facti cochlearis iconem reperies infrà hoc in capite in V. litera cum Vaſis.

Corollæ precariæ figuram torqui ſimilem, infrà in O. litera poſui.

Corpus metallicum, montis quadam ſpecie, ex omni variorum metallorum & lapidum genere, ab artifice aliquo, maltha ſeu lithocolla tenaci, ſumma induſtria coagmentato, additis etiam ex argento inſtrumentis quibuſdam fodinarum, & Metallicorũ, hoc eſt, in fodinis laborantium operarum,

rarũ,imaginibus aliquot ſparſim, res admiratione & contemplatione digna, confici poteſt. Quale pulcherrimum & maximè varium, Ge.Fabriciũ illuſtris Scholæ Rectorem Miſenę, virum multifaria doctrina conſummatum, habere audio. quale etiam mihi is idem ex omnibus ferè foſsilium rerum Ioachimicæ vallis differẽtijs, ſua & clariſsimi apud Fribergenſes Senatoris Valentini Grauij liberalitate ante annos aliquot fieri curauit. Quæ mihi ſanè prima ferè & primaria, vt aliquid temporis ſtudijq́ ſucciſiui in his rebus cognoſcendis ponerem, occaſio extitit.

Cos. Cautes & Cotes in plurali numero ferè, ſunt ſaxa dura & aſpera. Cos in ſingulari, lapis quo cultri & alia ferramenta acuuntur, à Græco ἀκόνη nimirum per aphæreſin. Earum plures ſunt differentiæ. Olearijs dictis oleum, quo trahãt aciem, illinitur. his tonſor nouaculas exacuit. Aquarias

aqua madefaciũt. Colore sunt nigræ, virides, fuscæ, quædam album & nigrum alternant. Figura quadratę sunt aut fiunt: quædam è marmoribus, vt è Naxio, Naxiæ. Cotes autem magnæ tympani figura è lapide molari duro fiunt, quas vel homo vel rotula versat. Aquariæ quædam fiunt etiam ex ligno in lapidem verso in Boëmia, ad Cracauicium arcem, in figuram ferè triangulam formatæ. Hæc Agricola: apud quem plura leges libro quinto de natura fossilium. Extat de Cote Ge. Pictorij carmen.

HÆC SEQVENTI figura exhibentur.

Cos duplex aquaria & olearia: quarum differentiā vel in tonstrinis facilè est audire.

Coticula, cum lineis auri graduum, & argenti ærisq; colorum.

Pugillaris è laminis Saxi nigri fißilis, cū stylo ex eodem.

Coti-

Coticula à Cote diminutum nomē est: ad cotis enim qua cultri acuuntur figuram, quadrata formari solet, naturæ alioqui longè diuersæ, vt Capite 1. in Basalte diximus: è quo durissimi & ferrei marmoris genere fieri solet aut potest. Quādoq; tñ etiā ꝓ parua cote accipitur, quam Greci ἀκόνιον

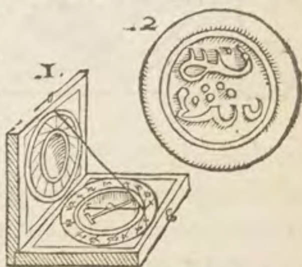
ad collyria terenda in vſu medicis. Contra ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur, Plinius lib.31. Coticulam qua aurum & argentum probatur, Græci *βάσανον* nominant, aliqui *χρυσίτιδα*, Lydium lapidem alij vel Heracleum à locis vbi reperiebantur. Lege Agricolam lib.5. de nat. foſſilium. Ouidius Indicem:

--- periuraq; pectora vertit
In durum ſilicem, qui nunc quoque dicitur Index.

Icon eius proximè retrò cum Cotibus habetur.

F. Facies hominum, imagines rerum, ſigna & literæ in varijs rebus foſſilibus, funduntur, imprimuntur, ſcalpuntur. Exemplaria protypa fiunt in argillis quibuſdam, vel gypſo, aut maſſa aliqua artificioſa, cui & ſpecularem lapidem aliqui addunt: quoniã non comburitur. His cauis metalla infundũt, vt imagines ectypæ exprimãtur. Ectypæ etiam fiunt in argilla aut

alia molliore materia, quæ typos cauos habeant, imprimendo. Sic expressam faciē suam in argillis & margis aliquot diuersis orbiculari figura, in alijs verò insignia familiæ Ioannes Kentmanus ad me misit: quarum specimen sequenti pagina exhibeo: etsi facies non satis probè expressa est, melius facta à principio Catalogi rerum fossilium ab eo ęditi: vbi familię quoque insignia nonnihil variant, ornamentis quibusdam Ferdinandi Cæsaris liberalitate additis, corona nempe capiti, & brachio armilla, vt viri virtus & doctrina merebātur. [Sic à Turcis terra Lemnia alięq́, Arabicis literis insigniuntur: vt in apposita figura apparet, cui etiā Horologiū additū

est, ꝓpter Magnetē à nobis delineatū]

Addidi & effigiem resurgentis Domini argillæ Syriacæ impressam: quã nuper Iohannes Kentmanus pro rarissimo munere ad me dedit, his verbis in Epistola adscriptis: Mitto ima-

gun-

gunculam quandam ex iſta terra factam, quam ipſe filius Dei, pedibus ſuis calcauit, cum pro nobis miſeris victima fieret. Quam imaginem dono accepi à viro nobili Volrado à Vvatzdorff. is ſecum ex terra Sancta attulit: & mihi retulit, Monachos eius loci nonnullos, qui ad Sanctam terram accedunt, cum magna teſtificatione amoris ſui peregrinatores eiuſmodi dono ſolere ornare. Hęc ille.

[*Adiunximus & aliam rutilam, Capræ icone inſignem, quam pro vera Lemnia Fr. Calceolarius Veronenſis pharmacopœus ſummè induſtrius ad me miſit.*]

Eius terræ Syriacæ color in albo ad roſeum vergit perparum. modicè arenoſa videtur guſtanti, non aſpera tamen: nec glutinoſa vt aliæ argillæ. ab altera parte Crucifixi imago eſt.

In mõtibus apud nos, Vocetio pręſertim, & viciniore nobis Albio, argillæ genus cinereum & duriuſculum, vt lapideſcat fermè, reperitur, quod aliqui vulgò Hepatiten lapidem (Läberſtein) à mollitie puto, nominant: alij Mergel quaſi margam: eam & ad prototypas, ſic vt formis eius cauis infundantur metalla, cum induruit: & ad ectypas imagines, cum adhuc mollis ipſa prototypis imprimitur, idoneam eſſe audio. Græcè λιθάργιλλον dixerim, compoſito ex lapide & argilla vocabulo. Nonnullis in locis hoc argillæ genere agros etiam ſtercorari audio. Entalium quoq; officinis dictũ, alijs Amentum, (eſt autẽ lapis albus, ſplendidus, totusq; fibris ſeu filamentis cõſtat, Amianto cognatus & Alu-

mini

mini plumeo vulgari,) in calcem redigitur: è qua cum aqua fit quasi pulticula spissa niuei candoris: cui imagines ectypæ imprimuntur: quales sanè pulcherrimæ Antuerpia ad me missæ sunt. Scalpuntur autem non solùm metalla, & lapides gemmæq́, sed etiã Conchæ & Cochleæ marinæ, spissiores præsertim & elegantiores, vt Porcellanæ dictæ.

H. Horologij sciaterici (Compassum vulgò nominant) picturã exhibui paulò superiùs, cuius gnomoni ferreo illitus est Magnes, vt Septẽtrionẽ versus à quo trahitur, sicut ab ipso ferrum, gnomonem dirigat.

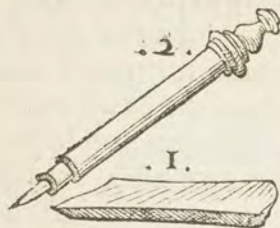
I. Imagines. Vide Facies superiús.

Incudes fabrorum è ferro fiunt, apud Misenos etiam è Basalte ferri coloris & duritiæ lapide.

Instrumenta varia diuersorum artificum, è diuersis metallis fiunt.

Stylus inferius depictus, ad scribẽdum factus est, plumbi cuiusdam (fa-

ctitij puto, quod aliquos Stimmi Anglicum vocare audio) genere, in mucronem dera si, in manubrium ligneum inserto.

L. Lateres è luto finguntur & coquunt, ad ædificiorum parietes, pauimenta, caminos: item ad furnos, aliosq; vsus.

Lithostrota dicuntur loca lapidibus strata: vt apud Varronem pauimenta nobilia lithostrota. fiebant autem è crustis paruis, marmoreis præcipuè, quibus solum pauimẽti incrustabatur. Vide Agricolam libro 7. de nat. fossilium.

M. Mensæ fiunt nó solùm è ligno: sed etiam lapidibus & marmore, siue solidæ: siue marmore aut lapide fissili incrustatæ duntaxat.

Molaris lapidis icon posita est Ca-

pite

pite I. adiũcta lapidi cuidam ex aqua nato. Græci μυλίτlω & μυλίαν vocant. eum carmine celebrauit Georgius Pictorius. E molari duriori Cotes tympanorum figura fiunt, vt superiùs dictum est.

Mortaria seu pilæ ex diuersis metallis fiunt pro vsu diuerso, medico præsertim, vt ęre, orichalco, plumbo: quędam ex marmore duro alijsq; lapidibus, vt Aethiopico subuiridi, Thyite à thyijs, id est, mortarijs dicto apud Aegyptios: cui figura est rotũda, &c. fit autem ex Meroćte etiam dicto, teste Agricola. Item ex Alabastrite Aegyptio, & Ophite albo. Nunc ex nostra Iaspide & Onyche conficiuntur mortariola: in quibus Smiris & cæteri lapides duri, quorũ arenis vtũtur hi qui poliunt gemmas, conteruntur.

O. Ornaméta varia. Appẽdi aut gestari in corp̃e q̃dã solẽt ornat⁹ gratia. Cõijcio aũt etiã ea q̃ à prĩcipio spe sanitatis appẽdebant, ceu amuleta, sup-

ſtitioſe quidem pleraq; omnia, in luxum & oſtentationem mox abijſſe apud gentiles: in noſtra verò religione earum nonnulla, vt monilia & armillas, ad pietatem aliquos trahere conatos, globulos precarios in vſum produxiſſe. Nos hîc globulorum ſeriem,

figuris eorũ diuerſis exhibemus: quoniam in alijs aliæ effingi ſolent figurę: rotundæ, læues, angulatæ, rhombis diſtinctæ. inter cæteros vnus magna ex parte eroſus apparet: quem idcirco addidi, quoniã talem ex gẽmis quas Chalcedonios vulgò nominãt, in Gallinacei ventriculo reperi, tẽporis mora calore eius, vt conijcio, ea parte cõſumptum. In duobus muſcæ apparẽt,

qui

qui è succino sunt: cui sępe insecta innascunt: & ego corollas è Succino ab amicis donatas aliquot habeo, quarũ singuli ferè globuli singula animalcula continent. Fiunt autẽ hi globuli ex materia diuersa, Iaspide, Chalcedonio vulgò dicta, Crystallo, Amethysto, Silice cãdido, Corallio, Succino, Gagate, &c. Galenus de viridi Iaspide scribens, ὁρμάθιον ἐκ λιθιδίων, huiusmodi seriem appellat, à collo suspendendam, ita vt os ventriculi contingat, ad eam partem & stomachum roborandum. ¶ Gemmæ simpliciter dictæ plerũq; annulis (de quibus suprà diximus) includebãtur, rotunda, aut quadrata figura. Alię verò ornamentorũ figuræ, auro argentóve exceptis gẽmis, à collo suspendi aut aliter gestari solebant. Ex Beryllis quibusdam Indi cylindros facere malunt, quàm gemmas, Plinius. Tympana, Elenchos, Prismata, figurarum in Ornamentis nomina nunc prætereo. Ad

Ornamenta pertinent etiam subiectæ icones.

Iaspidum species quatuor:

1. *Cordis effigie, rubicunda, albicãtibus maculis.*
2. *Rotunda, vario linearum & macularũ ductu elegãtißima, & speculi instar imagines reddens.*
3. *Indica, viridis, rubentibus maculis; maioribus: vt sequens minoribus, ipsa etiam viridis.*
4. *Iaspis viridis orientalis. Vide quæ cũ tertia scripsimus.*

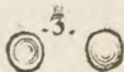
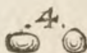
Iaspis

1. *Iaspis ruffi vel xerampelini coloris, maculis distincto fuscis.*

2. *Alia pellucida: & magis qui dē superiori parte: glauci vel cornu ferè coloris, tribus lineis rubentibus incincta.*

1. *Carneolus vel Carneola vulgò dicta, in qua arboris effigies, & Lunæ eclipsim patientis, conspiciuntur, Hieronymi Cardani munus.*

2. *Alectorias, gemma candida, purissima,*

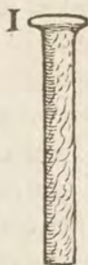
translucida, globosa: qua Dominicus Mōthesaurus Veronēsis medicus me donauit.

3. *Chelidoniæ dicti lapilli, lentium similitudine & magnitudine, ruffi in subflauo, sed inferior pars plana est: superior modicè conuexa lenticulæ instar,* **Schwalmensteinle.**

4. *Ophthalmici vulgò in Gallia circa Gratianopolim, vbi in fonte quodam reperiuntur dicti lapilli, quod cum læuissimi lubriciq; sint, in oculos facilè indi voluiq; possint ad eos expurgandos Chelidoniarum instar, minimi videlicet ex eis & rotundiores. incerta enim eis figura est: nec vna magnitudo, minimi ferè lenticulis pares sunt, alij multo maiores. Color eis fuscus, durities mira, splendor ceu oleo inunctis.*

1. Lapis seu gemma viridis, quo Indiæ occidentalis incolæ vtuntur. inserūt autem pertusis labijs, ita vt pars crassior in ore hæreat, reliqua prominens dependeat. Oripenduli nomen ei fingi poteſt, vt Filipendulam herbā dici-

dicimus. Hoc lapide me donauit vir summæ doctrinæ Iô. Ferrerius Pedemõtanus: cuius in epistola hęc ad me verba sunt: Mitto viridi coloris lapillum teretẽ ad longitudinem digiti in manu hominis medij, & in altera extremitate duabus ansulis munitum, quem nobiliores Bresſillienses cùm in publicũ prodeunt, ad labia eorum ab adolescentia perforata applicant, vnum vel plures pro singulorum dignitate; & comedentes aut quoties volunt de loco vbi hærent vicissim detrahunt.

2. Molochites vulgò Germanis dictus lapis, Cyaneo cognatus, viridis, opacus, politus, splendidus: quo Achilles Pyrminius Gasserus medicus Augustanæ Reipubl. clarissimus, me donare voluit. Sunt qui Turcoim

Germanicam nominent.

P. Pauimenta vilissima fiũt ex intrita, (quam vulgò emplastri nomine, Pflaster vocamus:) ex lateribꝰ alia: rara & magni precij paruis Marmorum crustis incrustantur, vt in Lithostrotis diximus. Pauimentum Germani Esterich vocant, Itali Estrico: vtrunq; autem à Græco Ostracon factum videtur, quod testam significat.

Pocula fiunt ex Metallis diuersis, auro & argento præcipua: vulgaria è vitri materia funduntur, vel ex luto argillá ve à figulis tornantur. Ex gemmis verò, Murrhina, Iaspide, Crystallo: item è Marmoribus, Alabastrite in primis, quę pellucent: [quale pulcherrimũ doctissimus medicus ciuis meus Caspar Vvolphius Venetijs olim emptum dono mihi dedit:] ex Ophite quoq;, & ei cognato apud Misenos Zeblicio marmore.

Pugillares è lapide fissili nigro elegantes fiunt. sicut & tabellæ singula-

res, quæ ad parietes suspenduntur. Pu gillarium ex hoc lapide icon paulò su periùs cum Cotibus exhibita est.

S. Salina. Vide inter Vasa, inferiús.

Serra qui secantur lapides ad varios vsus, πριστοὶ à Græcis dicuntur: vt qui in laminas scindi findíve possunt, σχιστοὶ, id est, scissiles. Crustas marmo reas, cum lapicidinæ sponte naturæ non suppeditant, arte facere solent, secando glebas. Arena hoc fit, inquit Plinius, & ferro fieri videtur: serra in prætenui linea premente arenas versando, tractuq́; ipso secante, &c. Lege Agricolam lib. 7. de nat. fossilium, qualis arena in hunc vsum optima sit. Basaltes serra quidē diuiditur, sed difficillimè: vt Cap. 1. expositum est.

Sigilla varia è Gagate efformātur: qualia qui diui Iacobi Compostellani reliquias visunt, in suis pileis affixa ferre solent.

Specularia, quę vulgò fenestras vo-

cant, è vitro maximè fiunt: aliquando è Phengite, de quo ſuprà Cap.2. diximus. Sæpius etiam è Speculari lapide: qui ab his ipſis nomen tulit. Solet autem rhombi figura marginibus ęreis includi, nó plumbeis vt vitrum: ſicut appoſita figura oſtendit. Plura de hoc lapide, ſi lapis eſt, leges ſuprà Cap.2. in Selenite.

Specula è vitro præcipuè fiunt, & ex chalybe hodie. olim etiam ex alijs metallis, argentea maximè: & Brundiſina, ſtanno ac ære mixtis. Lege Pliniũ libro 33. capite 9. vbi etiam pocula a figurari ſcribit, expulſis (*expreßis*) intus crebris ceu ſpeculis, vt vel vno intuente, populus totidem imaginum fiat. Hodie etiam conſpicilia dicta parãtur, angulis referta, quæ rem viſam mul-

multiplicant. Specularis lapis,à ſpe
cularibus vt iam dictum eſt, non à ſpe
culis nomen habet. Catopyrites in
Cappadocia prouenit, Plinius libro
37.capite decimo,vbi conijcio legen
dum Catoptrites ,(nam Catoptron
Græcis ſpeculum eſt: & eundem eſſe
de quo ſtatim ſubijcit: Cepites, ſiue
Cepocapites,candida eſt,venarũ no-
dis coëuntibus,candore imaginẽ re-
gerens.Et ijdem fortè de quibus pau-
lò inferiùs:Cepionidæ(inquit)in Aeo
lide Atarne,nũc pago,quondam op-
pido , naſcuntur , multis coloribus
tranſlucentes , aliâs vitreæ , aliâs Cry-
ſtallinæ,aliâs iaſpideæ. ſed & ſordidis
tantus eſt nitor vt imagines reddant
ceu ſpecula.Cêpus Gręcis hortus eſt:
vnde & Cepo quadrupedi nomen à
colorum varietate: & gemma nimirũ
Cepites vel Cepoides , *κηποειδὴς*, (nõ
Cepionides,)vel Capites(non Cepo-
capites,) quod Aeolicum eſt, *υ.* in *α.*
conuerſo. conuenit autem in Aeoli-

de nascenti gemmę Aeolicum nomē. Fiunt Venetijs vitrei quidā globi perforati, vario colorum genere pulcherrimi, quos non immeritò *λιθοποειδεῖς* dixeris. ego simile segmentum globi ex Iaspidum genere vidi. Heliotropium gemma speculi modo Solem accipit, deprehenditq́ꝫ defectus subeuntē Lunam ostendens, Idem ibidem. Hephæstites quoqꝫ speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila, Ibidem. nos plura de eo suprà capite 5. patinæ enim similis est. Nitentium quædam, imagines rerum reddunt, vt Carbunculus ex Orchomeno Arcadiæ: & omnes lapides duri, si politi fuerint, Agricola. E Smaragdis illæ quarum corpus extensum est, supinæ rerum imagines reddunt. ob id Nero princeps gladiatorum pugnas Smaragdo spectauit.

Tabulis aleatorijs aptantur Iaspides, Erasmus Stella.

Tectis adhibentur tegulæ & imbri

ces è luto: aut laminæ è lapide fissili.

Torno formari lapides qui sint apti, τορνευτῶν Græcè dixeris, qui nimirum ferro cedũt, ijdemq́ τμητοὶ sunt, id est, sectionem admittunt, mox in V. litera dicetur.

V. Vasa (sicut & pocula, de quibus iam suprà diximus) diuersa ex omni metallorum genere fiunt, fundẽdo, aut malleis ducendo. Plura è luto argillaq́ à figulis finguntur, & fictilia dicuntur.

Fictilibus cœnasse ferunt Agathoclea regem.

Alia verò è lapidibus & saxis diuersis excauatis cædendo à lapidicidis seu latomis fiunt. Alia torno ex ijsdẽ.

1. *Cochleariũ ex Ophite, vel marmore Zeblicio. Vide superiùs de Cochlearibus.*
2. *Salinum ex Alabastrite: ex quo etiã pyxides vnguentariæ, quas alabastra vocant, fiunt.*
3. *Lebes tornatus è lapide lebetũ dicto, cum ansa ferrea.*

Plurij, qui pagus est Rhætorum egregius vltra Alpes, proximè Clauennam oppidum lacui Lario (quem Comensem hodie vocant) vicinũ, in mõte proximo effossi lapides quidã pulli coloris, & molliusculi, ad lebetes & varia vasa tornantur: & inde in diuersas Italiæ vicinasq; regiones exportãtur. Io. Augustinus Pantheus chemista, hunc lapidem Lebetum vocat, &, ni fallor, alio nomine petram Columbinam, nescio quam ob causam. In Siphno (inquit Plinius lib. 36. cap. 22.) lapis est, qui cauatur, tornaturq; in vasa coquendis cibis vtilia, vel ad esculen-

ſculentorum vſus:quod & in Comēſi Italiæ lapide accidere ſcimus. Sed in Siphnio ſingulare, quòd excalfactus oleo nigreſcit dureſcitq́;,natura mol liſsimus. Horum & Agricola meminit lib.7.de nat.foſſ.E ſaxis mollibus, inquit,& in opere tractabilibus,fabri ærarij faciunt formas ad ęs fundendū aptas:quia ignem ſuſtinēt.qualia ſunt apudChattos ſaxa in fuſco cineracea, in quorum formas quoduis metallū liquidum funditur. Hoc genus in Siphno,& in Italia circa Comum excauatur, tornaturq́; in vaſa coquendis cibis vtilia,quæ circundantur circulis ferreis.Sed dura ſaxa, quàmprimū ex lapidicinis exempta fuerint, ferro ſunt tractanda.nam in aëre magis dureſcunt.Ex his fiunt & mortaria pharmacopolarum,& cotes, &c. Hepatiten lapidem ſuprà (in F.litera huius capitis)à quibuſdam Germanis vocari dixi,qui inter argillam & lapidem ferè medius ſit: is quoq; tornari ſimili

fer vt Comensis iam dictus potest: & quidem faciliùs, cum eo mollior sit: & fortè quòd nimium mollis sit in vsum vasorum nondum venit: ego tamen vascula quædam ex eo mihi parari feci. Tornatur & Gagates ad minora quædam vascula, vt salinā: & in eodem genere Succinum ad crepundia quædā preciosa, vt lagenulas paruas, &c. ¶ Ex Ophite albo veteres vasa & cados faciebant.

Nostra ætate (inquit Erasmus Stella) miramur Catinū è smaragdo apud Genuam ciuitatem Liguriæ, quo nullus preciosior visûs vsquam, nulla gēma nobilior, nulla species vasis mirabilior, quo dicunt Christū in vltima cœna sua vsum fuisse ex apparatu Herodis regis, qui à Galilæa Hierosolymā ad agnū Paschalē cōmanducandū venire decreuerit: sed diuina ꝓuidētia consilio mutato aliò diuerterit. In Gallia Narbonensi in cœnobio quodam Lugdunensis agri, alia paropsis cer-

cernitur, quã similiter vsum Christũ volunt in ea cœna, sed minor multa superiori, nobilitateq́ inferior.

Icon adiuncta hic est vasis, pateræ instar, quod alij Porcellanã, alij â Maiorica mediterranei maris insula denominant. Est aũt testa siue materia figlina, albo cœruleoq́ distincta, figlina arte: substantiæ duræ solidæq́ & albæ per totum. Nos de huiusmodi vasis plura scripsimus in lib. de Aquatilib. Corollario de conchis, pagina 336. & seq. ❡ De poculis, suprà leges in P. litera huius Capitis.

Verticelli dicti seu sphondyli, quib⁹ suos fuscos onerant mulieres, ex ijsdẽ oĩb⁹ fieri possũt, è quib. vasa. vulgares testacei sũt, aut vitrei. Vidim⁹ & è Succino. Hacten⁹ de varijs rerũ figuris, q̃ ex lapidib. aut metallis arte fiũt, ad aliquẽ vsũ vitæ vtilẽ. De supstitiosis aũt Figuræ superstitiosæ.

figuris, notis & characteribus, quæ pinguntur aut exprimuntur quoquo modo in gemmis aut alijs fossilibus, cum eas ex religionis nostrę instituto nequaquam approbemus, quòd vel ridiculæ, vel impiæ sint, vtræq; vanæ, nihil addemus. Multa de ijs Kiranides magus, & Plinius interdum obiter ac irridens, alijq;. De ijsdem Camillus Leonardus Pisaurensis in Speculo lapidum toto ferè libro tertio agit.

Iaspis viridis, Galeno teste, appensus stomachũ & os ventriculi iuuat. quare & annulis inseritur, inquit, insculptum gerens draconem radiantem. Talem ego etiam memini me vidisse Lausannæ olim apud ciuẽ quendam scribam. Ego tamen, inquit Galenus, efficaciam eius etiã sine hac scalptura probaui, facta torque ex eiusmodi lapillis, ita vt collo suspensi os ventriculi contingerent.

DE

DE LITHOPHYTIS, ET rebus foßilibus illis, quæ plantas imitantur, in genere primùm: deinde priuatim quæ herbarum similitudinem aliquam præ se ferunt, ordine literarũ.
Caput VII.

LIthophyta quædam sunt, seu lapides φυτώδεις, (sicut zoophyta dicimus,) inter plantas & lapides media: vt Corallium, Iuncus lapidescẽs, & alia quædã, præcipuè marina. Hæc autem, ni fallor, & quæcunq; in lapidibus radices agunt, cum imperfecto aut sicciore alimẽto alantur, nec caulem propriè dicendum, nec florẽ nec semen proferunt: sicut inter herbas non lapidescentes, quæ lapidibus & muris plerunq; innascuntur Adianti genera, Phyllitis, Hemionitis, & huiusmodi. sed hæc radices habent manifestas, & Filici in terra nascenti affinem naturam. quæ verò ad lapidum formam accedũt, exteriori saltem par

te,radicibus carent, & imam sui partem, qua adhærẽt super lapidibus aut conchis, qui adnascuntur extendũt, patellarum instar inhærentes. Radices, stipites, rami, cortices, folia, flores, fructus, mutãtur in lapides in his fontibus & fluuijs: quos cõmemoraui lib.2. de natura eorũ quæ effluũt ex terra, Agricola. Sunt quæ non tam forma vel substantia, quàm accidente aliquo, vt colore, odore, ad aliquã stirpem accedant. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi, candidis radicibus spectatur, Plinius. Ex marinis aut maritimis plantas aliquas, quę lapideæ videntur in superficie potissimùm, (plerisq; enim lignum subest,) in Historia stirpium exhibebimus spe ro. Gemmas aliquot à plantis denominatas Plinius lib.37. cap.11. enumerat, quas nos hîc etiam, suo quanque loco, non omittemus. Cepiten vel Cepoidem, ab hortis nominatam ob colorum varietatem, præcedenti capite

pite memorauimus, inter illas quæ ſpeculi inſtar imagines regerunt. Lapilli quidam alba criſpaq́ʒ ſpecie, ſeminibus aut alijs rebus quas pharmacopolæ ſaccharo incruſtant, & vulgo confectiones vocant, ſimiles, iuxta balneum Bulicame vel Oche dictum in agro Viterbienſi reperiuntur.

A. Arundinis Indicæ in lapidem verſæ, Corallij ferè naturæ ſimilis, meminit Theophraſtus in libro de lapidibus. Calamites nomen habet à calamo: feruntq́ʒ plures ſimul coniunctos inueniri, Plinius. Inuenio & lapidis calamo ſimilis mentionem factam. Græci arundinem, calamum vocant, & ſpeciem eius vnam ſyringiam faciunt. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis, perpetua fiſtula cauatur, Plinius.

C. Corallinā vulgò nominãt medici herbulã maritimã, q̃ & è ſaxis ſine radice naſcit̃, & ſubſtãtiã foris tanq̃ è limo quodã albicãte circũnato fermè

lapideſcentem habet. Eius iconẽ quę res paulò pòſt cum Fungulis marinis.

Coriandri ſemina magnitudine & forma interdum refert Stalagmites à nobis dictus, qui è guttis thermarum Carolinarum Bohemiæ cócreſcit: aliâs verò piſorum. Iconem quære in P. litera mox.

Croci color appellauit Crociã lapidẽ, Plinius. Et alibi: Sunt & vitreis ſimiles Chryſolithi, veluti croco refulgentes. Fuerint autem ijdem fortè Crociæ.

Adamantis ſpecies alia eſt Macedonica, Cucumeris ſemini par, Plinius.

F. Fabæ magnitudine Alectorias eſt. Cyamea nigra eſt, ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinẽ parit, Plinius. Conſtat ea fortè è pluribus quaſi fauis: vt alij quidam lapides è piſis, &c. in quę reſoluuntur: vt frangi pro reſolui Plinius dixerit. Lapis (niger, vt Stobæus habet, Plutarchus non habet) fabę ſimilis in Nilo naſcitur: quo viſo canes

nes non latrant. Idem optimè facit ad vexatos dæmonio. aiunt enim quàmprimum naribus appositus fuerit, dæmonium egredi, Thrasylus apud Stobæum Sermone 98. & Plutarchus de fluuijs. Syluatico Lithodæmon est lapis dæmonis, qui dicitur Gagates, & ipse niger, & suffitu dæmones fugare fertur. sed figuram certam is nullam habet. Fortè scriptorum aliquis, fabæ de eo magnitudinem, ὅσον κύαμος, suffiri iussit: & aliquis pro ὅσον legit οἷον vel ὅμοιον. Christophorus Encelius scribit se habuisse lapidem, qui à bufone vulgo denominatur, nigrum, notulis liuentibus nigris, mediocris fabæ magnitudine & figura. Fabã marinam aliqui vocant conchæ cuiusdã marinæ operculum lapideũ: de quo infrà inter Conchas. Encelius capite vltimo libri 3. de lapidibus & gemmis, Porcellanam conchulam, in suo genere minimã, Fabę marinæ & Vmbilici Veneris nomine accipere videt.

Filices & alia in quibusdam fontibus, vt Sarni in Italia, lapidescũt, Pontanus in Meteoris.

Flores. Gasidaniem Medici mittunt coloris olorini, veluti floribus sparsum, Plinius. Idem alibi scribit Achates reperiri in Thracia alibiq́ꝫ, similes limitum floribus.

Folia Græci φύλλα & πέταλα vocãt. Eupetalos quatuor colores habet, cęruleum, igneum, minij, mali, Plinius.

Χρὴ δὲ καὶ εὐπέταλον πετράκια λᾶαν ἔχοντας

Ἀρᾶσθαι παρὰ βωμὸν γναιρομένης ἑκατόμβης,

Orpheus de lapidibus. quorum versuum ego lemma, non Πετράκης vt codex Aldinus habet, sed Εὐπέταλος fecerim. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit, Plinius.

Galeazius Mundella Veronensis, summi medici Aloisij patruus, lapidẽ habuit, q nihil aliud videbat repręsentare, q̃ grana frumẽti inuicẽ connata.

Fungos exiguos lapideos colore cã didis-

didiſsimo exprimit, herbula mariti-
tima hîc exhibita,cui Corallina etiam
ſuperiùs à no-
bis memorata
ſubijcit. Hos
fungulos, qui
Androſaces di
ctam à Græcis
herbā faciunt,
vt primus (qđ
ſciam) Anton.
Muſa Braſauo
lus, & poſt eū
Matthiolus Se
nenſis, illorum
ſententiam nō

probo. Theophraſtus libro 4.cap.8.
Hiſtoriæ ſtirpiū,tradit in mari ad co-
lūnas Herculis,(*ſic citat Athenæus lib.2.
Theophraſti codex habet, in mari rubro*) cū
abundauerit aqua,fungos iuxta mare
naſci,q̃ à Sole in lapidis ſubſtātiā ver-
tantur. ¶Lapis fungifer admirabilis,
& apud Romanos magno in p̄cio eſt,

Vnum vidimus Neapoli, quo in regno tradũt inueniri. Crusta crassa est. Ea terræ dodrante operta, aspersaq; tepida irroratione, quarto pòst die fungos edit, Iulius Cęsar Scaliger. Hermolaus in Corollario 698. è lapide Lyncurio vel Lyncis vulgò dicto, hos fungos nasci scribit, vnde & nos repetiuimus in Lupi ceruarij historia C. Quærendum autẽ an idem huic fungifero lapidi sit is qui à pharmacopolis quibusdam pro Lyncurio venditũ, gleba quædam pumicosa, &c. vt pluribus eodem in loco scripsimus.

H. Hyacinthus gemma, nomen à colore floris nimirum accepit.

I. Iuncos lapideos apud mare rubrum prouenire, quos nemo visu à veris posſit discernere, retulêre qui ex India misſi ab Alexandro id mare nauigarunt: item plantas marinas illic, quoad in aqua sint, colorem algæ minutæ habere: cum verò exemptæ ad Solem ponuntur, mox sali similes fieri

ri narrauerũt, Theophrastus. Histor. stirp.lib. 4.cap.8.vbi etiam scribit in sinu eiusdẽ maris Heroo cognominato, Laurum esse, & Oleam & Thymũ: verùm non viridia, sed lapidis specie, parte è mari eminente: similia tamẽ viridibus, tam folijs quàm germinibus. colorem quoq; floris in thymo, tanq̃ nondum perfectè floruerit, liquidò deprehendi. Iunci in lapidem versi genera duo Vlysses Aldrouandus medicus excellentissimus Bononiæ habet. Lapidem in iunco amicus quidam meus Monspelij inuenit, in radicis quodam veluti nodo totum abditum & innatum, quem à viro quodã docto lapidem Cyperi vocari aiebat, & ad amuletum aduersus epilepsiam, si rectè memini, magni fieri. Laurus. Olea. Thymũ. Cyperi lapis.

L. Leguminum specie lapides quidã inueniuntur, pisis (de quibus mox in P.) aut lentibus similes: partim coagmentati ex pluribus ceu granis aut seminibus, partim etiam grana singu-

la & ſeparata: quæ ſua foris tunica teguntur, vt intus etiam planè referunt legumina vera, duritie ſumma, & ne validorum quidem dentium morſui cedente. Lithoſprea dixeris Græcé. Huiuſmodi granis audio agros quoſdam alicubi plenos, veluti ſatos, reperiri. Figuram exprimit lentis arena Africæ, & calculi in colle Cappadociæ, Agricola. Galenus lib. 9. de ſimplicibus medic. in Argæo Cappadociæ (qui mons altiſsimus eſt Straboni, & ſemper in ſummo niues habet) lapides quoſdam naſci ſcribit, qui ſimiliter vt Spongiarum lapides, contra calculos renũ vtiles ſint, & in ſuccum colore lacteum ſoluãtur. Plinius lib. 37. cap. 10. Capniten ait in Cappadocia & in Phrygia naſci, ebori ſimilem: qui nimirum ſuccum etiam eiuſdem coloris reddiderit. ego hunc nó Capniten plurimis ſpiris fumidũ eſſe puto: ſed Cepiten ſiue Capitẽ (de quo ſuprà dixi, hoc in capite) eundemq́;
Cato-

Catoptriten dictũ, in Cappadocia, & in Aeolide quoq; prouenientem, colore candido, &c. Hæc obiter. nam Cappadocici illi lentium figura lapilli, à Capite Cappadocico nimirũ differunt. Strabo lib. 17. de pyramidibus Aegypti scribit his verbis: Ex tritura lapidũ (ἐκ τῆς λατύπης) acerui quidam ante pyramides iacent: in quib⁹ lapilli & forma & magnitudine lẽtis inueniunt, (ψήγματα καὶ τύπῳ καὶ μεγέθει φακοειδῆ:) quibusdã etiã veluti corticis particula, vt lentis semidecorticatę, subest. (ἐνίοις δὲ καὶ ὡς ἂν πτίσμα, οἷον ἡμιλεπίστων ὑποτρέχει. interpres malè vertit, quidã vt hordei grana (quæ semidecorticata excurrunt.) Dicũt reliquias ciborũ, quib⁹ operæ vescebant, in lapidẽ induratas. Quod quidẽ satis verisimile est. nam & apud nos collis quidam est oblongus, in campo situs, qui tofi calculis in modũ lẽtis plenus est, [ὅλος δ' ἐστὶ μεστὸς τῆς ψήφου φακοειδῶν λίθου τῆς ψήφου πορείας, lego πωρείας.] Sic Strabo. Aldrouãdus Bononię talẽ è pyramidib⁹

lapillum habet, & Chelidoniæ vulgò dicto ab hirundinibus, persimilem esse ait. Atizoën gemmam in India, & in Perside ac Ida monte nasci tradit Democritus, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, Plinius.

Encrinos. Lilia. Vt Entrochos diuisus rotarum effigiem repræsentat, ita Encrinos liliorũ. cum enim angulata pars vna ab altera separatur, vtraq; quina lilia ostendit. nam alterius eminentię ingrediuntur in alterius strias. quælibet verò talis pars quinos habet angulos, latera totidem, vtrinq; quina lilia: vnde Pentacrinos Græcè potest dici. Constat autem ex pluribus inter dum coniunctis. Agnascitur lapidibus in rubro nigri coloris, ipse rufus. Fractis singulis intus est lapidis Iudaici color, læuor, ac splendor. quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum vrbis Hildes-

Pentacrinos.

desheimiæ, Agricola. Germanicè interpretatur **Lilgenstein.**

Linum asbestinum, idem quod Amiantus Agricolæ. In Acheloo fluuio nascitur lapis liuens Linurgus (Λινουργὸς) dictus ab euentu. linteolo enim si imponas δι' ὁρῶτος γνῶσιν, τὸ χῆμα λαμβάνει καὶ ἄργιον γίνεται, Plutarchus de fluuijs. Videtur autem locus deprauatus. Fortè homines superstitiose creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (χρῶμα non χῆμα) ἄργιον vel ἀργεννὸν, id est, candidum si acciperet lapis, liuore deposito, bene ominabantur & sperabant de suis amoribus.

Lithospermon herba, à semine lapideo nomen tulit. durum enim id, & fragile candidumq́ꝫ, margaritis magnitudine, figura & colore simile habet. Sunt qui eandem herbam Leontion, & Leoninum lapidem nominēt: hodie vulgò milium Solis: & eius semen fortè Lapidis Solis nomine intel

ligitur apud Haliabatbē Practicæ lib. 10. in Antidoto de Caphura. Herba à nonnullis Lachryma Iobi vocata, folijs arundinaceis, ſimilia Lithoſper mo ſemina profert, niſi quòd multo maiora & naturâ pertuſa ſunt: quare filo ea traijciunt plebeij, & pro globu lis precarijs alicubi vtuntur. Alia eſt Leontice, quæ alio nomine Cacalia vocatur, cui ſemen margaritis minutis ſimile, inter folia grandia depēdet, apud Plinium & Dioſcoridem.

M. Maluam Græci malachen, aliquando molochen vocant, vnde gēmæ nomen. Non traſlucet Molochites ſpiſsiùs virens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata ſignis, & infantium cuſtodia quadā, innato contra pericula ipſorum medicamine, Plinius. Agricola Molochit interpretatur, nomine etiam apud Germanos ſeruato. Vide ſuprà Capite 5.

Cenchriten milij granis veluti ſpar ſis

ſis inſignem Plinius nominat. Fuerit autẽ idem fortè Ammonites vel Ammites minor, ouis piſcium ſimilis, &c.

Et idem fortè, aut ſimilis, Meconites. Vide iconem mox in P. litera.

De Lithoſpermo, quod hodie Milium Solis vocitant, paulò antè dixi.

N. Narciſsitæ lapidis meminit Dionyſius Afer: quo teſte in Colchide ſunt petræ, αἳ φύουσιν ἀφεγγέα ναρκισσίτην. Euſtathius Narciſſo plantæ (flori) colore ſimilem & pellucidum interpretatur, vt ἀφεγγέα fortè pro πολυφεγγέα accipere oporteat.

Ciſsites in candido collucet ederæ folijs, quæ totam tenent: Narciſſites venis etiam ederæ diſtinguitur, Plinius libro trigeſimoſeptimo, capite vndecimo. reliquit autem dubitandi locum, ne Narciſsiten cum Ciſsite fortè confuderit, ederæ, à qua Ciſsites denominatur, ſimilem vtranque faciens, nulla Narciſsi in Narciſſite mentione.

P. Papauera exprimit Meconites, Plinius. Vide paulò antè in Meconite, qui milij grana repræſentat. Eſt autem milij & papaueris ſeminibus eadem ferè tum magnitudo tum figura.

Smaragdi Medici rerum imagines complectuntur, vt verbi gratia papauerum, aut auium pinnarumq́ꝫ, &c. Plinius. Mecon Græcis papauer dicitur, vt eodem nomine arenæ quædam ſpecies Polluci, ſubtilioris nimirum.

Phycites ex algę ſimilitudine appellatur, Plinius.

Piſorum & lentium ſimilitudinem lapides aliquos habere ſuperiùs in L. litera dictum eſt. *Iconem eius poſui ſuprà paulò poſt principium Capitis quarti.*

Vide ſuperiùs in Coriandro. Piſa lapidea multa inueniri audio in agro prope oppidum Bernenſium Heluetiorum ad Arulam, à ponte per id flumen denominatum. Piſolithum ad me miſit Io. Placotomus medicus eximiè

miè doctus, hoc tempore Dantisci: Mitto(inquit)lapidem ex multis granis quasi compactum: qui copiosè in oppido Alſleben inuenitur,& ex mõtibus effoditur ad muros extruẽdos Eius ſpecies vna friabilis eſt,altera nõ item. Erbßſtein vocant.

Porri, quod Græcis praſon eſt, color Praſium gemmam nominauit. Viridantium gemmarum, inquit Plinius, plura ſunt genera, vilioris eſt turbæ Praſius: cuius alterum genus ſanguineis punctis obhorret. tertium virgulis tribus diſtinctum eſt, candidũ. Præfertur his Chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referens: ſed hæc paululũ declinat à Topazio in aurum. Orpheus petram vocat,

Τῆς ὄνομα χροιή τε πέλει χλοεροῖο πράσοιο:

& contra aſpidis venenum prædicat.

De Chryſopraſo lege ſuprà in Auri mentione Capite 5. Recentiſsimi authores Topazij duo genera faciunt,

Prasoidem atq; Chrysopteron, similem chrysopraso. eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur, Plinius.

T. Thyrsites Corallo similis, in potu somnum inducere fertur, Camillus Leonardus.

V. Violam Græci ion vocãt. Ion (gemma) apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet, Plinius. Imitatur Iaspis & violas, Erasmus Stella, de colore nimirũ ianthino, id est, violaceo sentiens. Ego lapidem à Georgio Fabricio iam olim, qui violas etiam odore præ se ferret, accepi. At Geodes Misenus & Berningeri lapis, inquit Agricola, non ipsi olent violam, vt nec Aldenbergij saxi fragmenta: sed muscus qui eis adhærescit.

Muscus.

Violaceis fluoribus pictores pingunt, Agricola.

DE FRVTICIBVS IN LAPIDES VERSIS, & Fruticum, eorúmve partium aliqua cum Fossilibus similitudine. Caput VIII.

FRutex in lapidem versus Tiburti, apud Vlyssem Aldrouandum Bononiæ. Virgæ, frondes, aliáque, in quosdam fontes immersa lapidescũt, vt Capite 1. retulimus. Argentum & alia quædam metalla sponte naturæ in fodinis aliquando ceu fruticis aut capillorum specie nascuntur. Silices quidam reperiuntur ramosi in modũ Corallij, Encelius. Vide mox sequenti Capite de Stelechitis. In genere.

H. Cissites ab hedera denominatũ. Vide præcedenti Capite, in Narcissite: cum eo enim confundere Plinius videtur libro 36. cap. 11. Videntur autem lapides duo diuersi: & alius fortè ab eis Cissites ille fuerit, quem eiusdẽ libri capite decimo circa Copton nasci tradit, candidam, & videri intus Singillatim.

habere partum, qui ſentiatur etiã ſtre pitu. ex quibus verbis ad Aëtitas hũc referendum eſſe apparet, & fortè non à ciſſo, id eſt, hedera, ſed aliunde deri uari. Κισσᾶν quidem verbum pro con cipere, in ſacris Carminibus à Septuaginta tranſlatis legitur: Ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Κυεῖν verò in eadem ſignificatione poëticum videt̃.

Hederæ folium in lapidis naturam verſum, Aldrouãdus Bononię ſeruat.

P. Lapis piperis eſt, qui reperitur inter grana piperis, colore & magnitudine non diſsimilis, Andreas Bellunenſis.

R. Rhodites à roſæ ſimilitudine (in colore nimirũ: nam & Melites Mali coloris ſequitur) dictus memoratur Plinio. Cæterùm vt Aſtrites multis depingitur ſtellulis à natura, Sigſtein Germanicè dictus: ſic ſpeciem aliam reperiri audio, multis inſignem roſis.

S. Polia (πολιὰ) caniciem quandã

Sparti

Sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios, Plinius. Agricola hos lapides nihil ab Amianto differre putat. Sunt ſanè fiſsiles quidam lapides, quos Amenti nomine pharmacopolæ vocitant: qui & fiſsili rectaq́ & denſa exilium fibrarum ſpecie, & colore cauo ſplendidoq́ capillos ſenū præ ſe ferunt.

DE ARBORIBVS EArumq́; partibus, & rerum foßilium cum eis affinitate. Cap. IX.

NEmorum ſimilitudinem exprimit Achates, (Plinio etiam teſte) & Marmor viride, Agricola. Dendrites lapis ab arbore ſuum nomē eſt mutuatus: interpretantur autem Corallium. Vide Capite mox ſequenti.

Dendrachates velut arbuſcula inſignis, Plinius lib. 37. cap. 10. Vbi Viſtula exonerat ad læuam in littore Pucici ſinus, &c. reperiuntur concreti bi-

tuminis glebæ ſatis duræ, diuerſorũ colorum, quæ accenſæ ardent, ſed nõ ſuaui odore. His adnaſcuntur arbuſculæ pallidæ, & q̃ piſces olent: Quercus ſcilicet atque Buxi: altæ tres, aut ſummùm quatuor palmos. Carent verò radicibus, & ſicut Patellæ, λεπάδας vocant Græci, ad glebas adhærẽt. Tales eſſe vidẽtur lapides, quibus in mari, vt Theophraſtus ſcribit, adnaſcuntur Quercus, & Abietes. tametſi ille eaſdem oſtreorum teſtis dicit adnaſci, Agricola libr. 4. de nat. foſsilium. Germanicè autem interpretatur, kleine Meerbäumle, id eſt, arbuſculas paruas marinas. Et eiuſdem operis libro 7. Cum natura (inquit) lapides arborum ſimiles procreet, diligenter videndum eſt an corticem & medullã aliaq́ꝫ habeant. quæ ſi abſunt, non ſtipites in lapides conuerſi ſunt, ſed natura fecit lapides ſtipitum ſimillimos, quales ſunt trabes iſtę Hildesheimię, &c. paulò antę autem dixerat in tractu

Quercus. Buxi.

ctu Elbogano inuẽtas esse permagnas Abietes in lapides vnà cum corticibus versas, &c. Lege plura ibîdem.

Gemmam Sardam, in quâ natura arborem & Lunæ eclipsim expressit, exhibui suprà Capite sexto inter Ornamenta. Ioannes Kentmanus misit ad me portiunculam arboris effossæ in Valle Ioachimica: quam scribit integram cum ramis & folijs inuentam esse, conuersam in lapidem, in fodina, loco ad mensuras quas vocant **Lachter**, (quarum vnaquæq; altitudinem hominis equo insidentis continet) septuaginta: nec arbor solùm, sed etiam terra circunquaq; ad vnã eiusdem altitudinis mensuram, in lapidẽ indurуerat. Ab eodem accepi, ligna, carbones, folia, cortices, ossa, cõchas, quæ obducuntur materia lapidosa, è fonte Francfordiano ad Oderam. De lignis in lapidẽ mutatis, plura deinceps afferent in Abietis, Alni, Quercus, & Vlmi montanæ mẽtione.

De Silicibus ramosis, scripsi suprà Capite primo. Stelechites stipitis speciem ostendit, cuius rami sunt mutilati: colore cinereus reperitur in Chartis ad Spangebergum arcem, Agricola. Iconem dabimus infrà Cap. II. cum Osteocollis. Stelechitæ etiam (à similitudine ad truncos arborum, quos Græci στελέχη vocant,) dici possunt lapides, quorum mentionem faciam infrà Cap. II. qui etiam ramorum rudimenta habent.

Figura subsequens ad numerum 1. portiunculam arboris in lapidem versæ, de qua paulò antè scripsi, repræsentat. Numerus verò 2. lapidem ossi Mali persici similem.

Lignum

Lignum ſubterraneum, quod aliqui è ligno in lapidem verſum arbitrantur, in Gallia vulgò lapidem fulminis appellant: vt ſcripſi ſuprà Cap. 3. Eſt vbi adeò induretur lignum, vt vel Cotes ex eo fiant, aut fieri poſsint.

Samothracia inſula eiuſdem nominis gemmam dat nigram, ac ſine pondere, ligno ſimilem, Plinius. Fortè autem Gagates hæc fuerit. Lignum in Bôlum Armeniã conuerſum, Aldrouandus Bononiæ habet. Orbis (στεῖρα) dictus in lignis, iniquior, tractatúque difficilior quàm nodus artifici obſtat: ſimiliter autem vt in lapidibus qui ſtimulus (κέντρον) vocatur, naſci videtur, Theophraſtus hiſtor. libro 5. cap. 3. Inueniuntur etiam lapides & alia interdum plantis, (arborum prȩcipuè lignis,) incluſa: Lege Theophraſtum loco iam citato, & Scaligerum Exercitationis 137. parte 1. Lapis qui trũco arboris pro cunei more impingi ſolet, fœtus retinet, Aëtius.

A. Abies Græcis ἐλάτη eſt, vnde Elatitæ lapidi nomen. Hæmatiten quarti generis Elatitē vocari Sotacus tradit apud Plinium. fortè autē Abietis lignum aliquo modo refert pectinum aſpectu, alitérve.

Alni lignum in lapidum conuerſum, Clethrites à quibuſdā hodie vocatur. nam clethram Græci Alnum dicunt. Tale ad me miſit Ge. Fabricius cum innato pyrite. Pontanus in Meteoris cap. 44. de amaris fontibus:

---Videas lapideſcere Sarni
Cæruleo ſub fonte alnum, filicisq́; maniplos:
Et paleæ intortos lento cum uimine culmos.

Amygdaloides dici poteſt lapis amygdali oſsi perſimilis, qualem Verona miſſum accepi. inuenitur etiam eidem fructui idem ſaccharo incruſtato ſimilis.

B. Belzoino lachrymæ ſimilis, Bononiæ apud Aldrouardum.

C. Ceraſum repræſentat Crocallis, Plinius 37. 10. Eidem globulus è Co-

ral-

rallio tornatus similis est. Κρόκαλον & κροκάλην Grammatici interpretantur calculum, lapidem albicantem, arenam litoralem. Sunt autem ij calculi fermè rotundi, cerasi quadam specie si color adesset.

E. Ebenus arboris peregrinæ nomen, Græcis & Latinis vsitatum, Hebraicæ originis est, à nomine eben, quod lapidem significat. lapidem autem ebeni lignum suo pondere refert.

Sed aliud est Ebenum fossile, quod Agricola Germanicè Erdstöcklein interpretatur, (quasi dicas stipitem vel truncum paruum subterraneum,) & inter res fossiles leues cum Gagate, Pumice & Tofis numerat. Et sub finem libri septimi de nat. fossiliũ: Hildesheimi, inquit, intra terram aluminosam, ad (iuxta) lignũ in lapidẽ mutatum, & in eius cõmissuris, reperitur Ebenũ fossile: quod etiã sparsum in alorũ lapidũ cauernis, tanquã in aluo, latêre Theophrastus non ignorauit,

Stirps est nigra, folijs & fructu carẽs, cornu politi modo splendida, solida: sed leuis omninoq; aspectu similis Gagatæ lapidi, sed natura admodum diuersa, vt quod ignem nõ sentiat. Hoc Ebenum ramosum Venetijs olim quidam mihi pro Corallio dedit. De hoc Pausanias accepit à Cyprio medico, radicem esse terra cõditam, &c. ¶ Ab

Exhebenũ hoc differt Exhebenus, quam (gemmam) Zoroastres speciosam & candidam tradit, eaq; aurifices aurum poliunt, authore Plinio. Eundem lapidẽ Agricola Samium vocat: vel è Samio candido (nam & alterius coloris inuenitur) hãc gemmam fieri tradit. Vide suprà Cap. 2. in ijs quæ de Astere Samio scripsimus.

F. Fagum arborẽ recentiores vocant, Oxyam Græcorum, Germani Büch: & à triquetra huius arboris fructuum figura Büchle, similes eis massulas auri, quæ in montibus Bohemię inueniuntur. ¶ Sycites lapis à fici colore

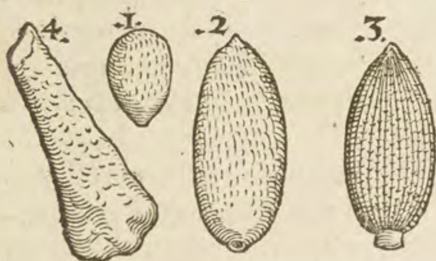
lore nominatur Plinio lib.37.cap.11.

G. Glandem Græci balanon vocãt, vnde Balanitæ lapidi nomẽ. Balanitæ genera duo habẽt, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica regione veniunt, medias secante flammea vena, Plinius. Vide inferiùs in Phœnicite. Phœnix em̃ palma est, cuius fructum etiam balanum vocant Græci.

¶ Glandem lapideam in porco inuentam, olim me vidisse memini: & rursus aliâs non dissimilem lapidem, quem è Suis mactati vesica exemptũ aiebant.

P. Phœnix Græcis Palma est, cuius fructum etiam balani, id est, glandis nomine appellari dixi. Phœnicites ex balani similitudine appellatur, Plinius. Lapides quidam è marmoribus, aut saxis fiunt. quod genus sunt lapides Iudaici, Trochitæ, Dactyli Idæi, & consimiles. Lapis autem Iudaicus à Dioscoride dictus, Syriacæ ab

Aëtio vocatur: & ab alijs Phœnicites: vel ab oliuæ nuclei similitudine Pyrene: vel Tecolithus, à vi lapidem (renũ aut vesicæ) liquefaciendi. Nonnullis Eurrhœus, quod, quia comminuit calculos & mouet vrinam, facilè fluere videatur, &c. Hæc ferè Agricola libro quinto de natura fossilium. Nos hîc quatuor eius differentiarum figuras posuimus.

1. Minimus & rotundior, oui ferè figura: fœmina, vt conijcio, existimatus à veteribus: frequenter & communior pharmacopolis. Reliqui tres, oblongi, rariores, masculi, & cætera.

ter-

tertium ſtriatum cognominare licet. In eo quidem & ſecundo principium quoddam, è quo lapis enaſci videtur, anſæ aut vmbilici inſtar apparet, vt in Aëtitis nonnullis.

Sunt qui Cyſteolithon vocent, id eſt, veſicæ lapidem: quòd calculos eius comminuere crederetur: Galenus id negat, in ſolis renum calculs comminuendis efficacem faciens. Tecolithos quidem etiam Spongiarum lapides à ſimili effectu, à quibuſdam vocari Plinius tradit: vbi aliqui Cyſteolithos legũt, quod minùs probo. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeò candida, Plinius. Galeno Iudaicus lapis eſt εὔρυθμος κατὰ τὸ σχῆμα, (id eſt, ſcitè concinnatæ figuræ, quod vocabulum ad Eureos videtur accedere:) & lineas habet veluti torno factas: quod tertio ex quatuor illis, quos delineauiuimus, conuenire videtur.

Pyrene ab oliuæ nucleo dicta eſt,

huic aliquando inesse piscium spinæ vidétur, Plinius. Et alibi: Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est gemmę honos, sed lingentium calculos frangit pellitq́;.

L. Laurum Græcia daphnen nuncupat. Daphniam (lapidem) zoroastres morbis comitialibꝰ demonstrat, Plinius. Ad Lutetias Parisiorum saxum nuper diuisum coronæ laureæ speciem reddidit, Agricola.

M. Mali Cydonij ferè odore lapis quidam albus & friabilis est, is Cydonites dici potest, ex Osteocollis, qui osſium hominis similitudine nascuntur, eademq́; fracta ferruminant. Indicam (gemmã, quæ politur) mali colore aut olei viridis, oẽs improbant, Plinius: qui & Meliten à mali colore dictum commemorat. solent autem Græci malum cum simpliciter nominant, Cydonium intelligere. ¶ Mespileus lapis, inquit Cardanus, seu Pentexoche, apud me est, colore fusco, durus,

Mespileus.

durus,magnitudine mespili,quod in lapidẽ transisse dicas. Vbi striæ è vertice descendunt,lapis buxeo est colore,quòd partes illæ attritæ sint. Vires autem ei inesse existimat nõ leues,sed nobis ignotas. Ego si ex characterib. naturæ vires sunt æstimandæ, vt quidam putant, Mespileũ lapidem plus ad Mespilos arbores fortè tutandas q̃ ad homines virium habere coniecerim. ¶Myrrhites myrrhæ colorẽ habet,faciemq́; minimæ gemmæ, vnguẽti odorẽ:attrita,etiam nardi, Plinius. Eidem Aromatitis in Arabia nascit, & in Aegypto circa Pisas, vbiq; lapidosa,& myrrhæ coloris & odoris,ob hoc reginis frequentata. Antachates etiam cum vritur, myrrham ei redolet. Antipathes lacti immissa si in eo coquatur, facit id myrrhæ simile, Idem. ¶Myrsinites melleum colorẽ habet,myrti odorem,Plinius. Myrrhites.

N. Nucis iuglandis magnitudine, specie vitri,nascitur gemma Belus di-

cta in Arbelis, Plinius.

O. Olea ex fuluo, nigro, viridi ac candido colore lapis, Camillus Leonardus sine authore. ¶ Oliuæ nucleo similem Pyrenen & Eureon, & Tecolithon, suprà in Iudaico diximus, litera G. ¶ Indicam (gemmam) Mali colore aut olei viridis, omnes improbant, Plinius.

Ostryæ arboris (quam nos Carpinũ Latinè vocamus, Germanicè Hagenbůch) lignum in durissimam siliceamq́ cotem mutatum iuxta Francofurtum ad Mœnum fl. & in Vuirtenbergensi Sueuia, à se visum Val. Cordus prodidit.

P. Palmati lapides circa Mundam in Hispania, vbi Cæsar dictator Pompeium vicit, reperiũtur, idq́ quoties fregeris, Plinius. Videntur quidem tales esse illi, quales Trochitæ & Asteriæ à nobis exhibiti, hoc est, plures inuicem connexi, similes inter se omnes: Palmati verò vnde dicantur, non faci-

facilè dixerim. De Ceruis palmatis in Historia animalium diximus. ¶Phoenicites lapis dictus est à similitudine balani, id est, fructus palmæ arboris, quam phœnicē Græci vocant. ¶Circos piris similis est, Plinius.

Q. Dryn Græci nominant Quercum, vnde Dryitæ lapidi nomē. Dryites trūcis arborum similis est, & ligni modo ardet, Plinius. Etsi autē lignū quernum sub terra, vt & alia multa, tēporis longinquitate aut alia vi, lapidescere potest, & Dryites appellari: videtur tamen alius esse Plinij Dryites, nō ex ligno mutatus, sed à natura sic factus. Ex eo quidem quòd ligni modo ardet, bituminis nonnihil ei misceri vel totum esse bituminosum & Gagatæ cognatum coniecerim. Pyriten è querno ligno Io. Kentmanus habet: qui Dryiten etiam ad me misit, titionis specie, nigrum, friabilem, gustu atramentosum: fumo, si vras, sulfureo.

Quernum lignum aquis mersum,

nigreſcit dureſcitq́ adeò vt pro Ebe-
no quidam venditent.

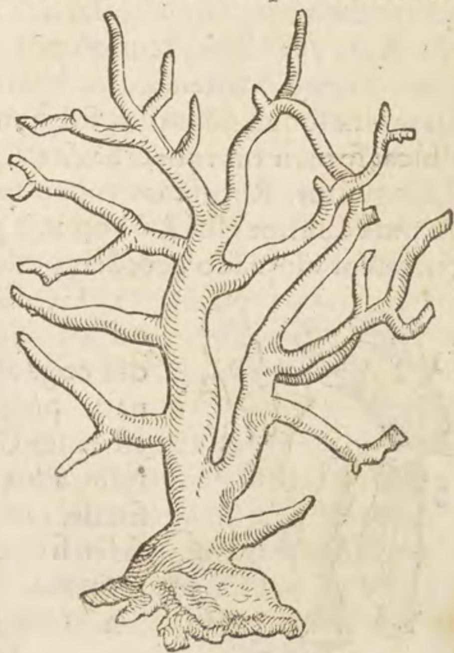
T. Thuris Libanochrus ſimilitu-
dinem (colorem) oſtendit, ſed ſuccũ
mellis, Plinius.

V. Dionyſias nigra ac dura, mi-
xtis rubentibus maculis: ex aquâ trita
ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſte
re putatur, Plinius.

DE CORALLIO.
Caput X.

COrallium maris planta ex ſucco
lapideſcēte, ſicut & Antipathes.
Hic enim dureſcit cum ex profundo
maris extracta planta à circunfuſo aë
re, veluti candēs ferrum in aquam im-
merſum, temperatur & ſolideſcit, A-
gricola. Idem ſub finē libri 4. de nat.
foſsilium: Theophraſtus (inquit) Cu-
rallium vocat: alij Lithodendron par
Lithodendron. tim ex eo quòd in lapidem conuerta-
tur, partim quòd arbuſcula ſit. quã-
Dendritis. obrem & Dendrite vocatum, [*à Plinio*
Den-

Dendritis fœminino genere,] nam, vt res i-
psa demóstrat, frutex est sub aqua ma
rina, viridis, baccas habēs similes cor-
nis natiuis specie & magnitudine, etc.
Reliqua breuitatis causa omitto. Gor
gonia nihil aliud est q̃ Corallium. no Gorgonia.

minis causa, quod in duritiã lapidis mutatur, Plinius. Iconem eius, qualẽ habui, superiùs adieci: non quòd omnes eandem omnino formã præ se ferant. ea enim in diuersis variat. Radice caret, sed vt aliæ pleræque marinæ plantæ saxis patellarum instar adhæret. Rubrum, album & nigrum inuenitur: in singulis autem coloribus rursus multæ sunt differentiæ. Est quod albicat foris, intus rubet. Sexu etiam distinguũtur. Rubri mas rubentior, fœmina dilutior est. Ad hominis ꝓceritatem aliquãdo accedere audio.

1. Gypsum qđ coralloides cognominari potest. est enim Corallio albo ꝑsimile, ramosa seu fruticãte specie.

2. Corallij spe-

cies, quæ maior vel verrucosa nominari potest, quam Petrus Coldebergus pharmacopola Antuerpia ad me pictum misit, & in epistola descripsit: Corallium tale (inquit) habeo, ea qua vides magnitudine, [*quatuor ferè palmorum minorum, etsi partes duæ supremæ mutilatæ sunt: latitudo in trunco picto, quæ nimirum circumferentiæ dimidium ferè implet, palmus ferè, vbi latissima est: colore roseo propè, hoc est, in albo modicè rubente:*] color intus, vt in fracturis apparet, cinereus. Durities & pondus, Corallij rubri. Parte infima rupi adhæsit. Superficies tota lineis inæqualibus scatet, quæ in huius picturæ ramo infimo tantùm, qui læuo spectantis lateri opponitur, aliqua ex parte exprimuntur. Vndiq; etiam frequentes habet verrucas: ex quibus nos pauculas expressimus: in ijs stigmata quæ vides, pori sunt aperti. Hæ verrucæ vesiculas, cum in mari sunt habent, quas Congri sugunt. In mari Hispanico piscatorum retibus

adhæſit dum piſcarentur Congros. Audio & maiores multò huius generis plãtas reperiri. Hæc Coldebergus.

3. Pſeudocorallium album, videtur hoc, aut fungoſum nominari poſſe. Sunt autem ceu cylindri quidam breues, inæquales, tuberoſi, & veluti leuiter articulati, fragiles, pennæ anſerinæ ferè craſsitie. Conſtant autem ambiente cruſta albida, & parte interiore tota fungoſa ac friabili, plena radiolis exilibus & crebris, qui à communi centro incipiunt, & in cruſtam deſinunt. Subſtantia aſperiuſcula, & dentifricijs apta videtur. de qua dixeris quod de Halosachne & Alcyonio Ariſtoteles: ferro licet acuto ſecãti non citò cedere, citò autẽ, ſi quis ſimul digitis terat, cõfriari. Sapor manifeſtus ei nul-

ei nullus. Pictum superiùs positum, Corallium album verum est, (aut esse putat apud pharmacopolas passim,) quod à rubro vero substantia nó differt, sed colore tantùm: etsi quidã Corallium album non reperiri putant, aut si reperiatur, inutile esse. Polo in Hispania vulgò vocari audio, id qđ passim apud pharmacopolas pro Corallio albo receptum est. inueniri autem in Catalania Hispaniæ à piscantibus Corallium rubrum, & in litus abiectum, à prætereuntibus legi pro Corallio albo. libram eius drachmis argenteis septem vel octo haberi posse, cũ Corallij albi veri vel vna vncia eo ꝑcio eméda sit. Polo dictũ carere cortice, & crescere in fundo maris: vera Corallia in saxis deorsum tendentia nasci: Polo autem per fundum dilatari, in ijsdem quidem locis vbi Corallia crescunt. Hæc an ita se habeant, considerandum. Corallium quidem albũ pharmacopoliorum, exiguus quidã Polo.

trunculus esse videtur, ceu Stelechites marinus, meatibus per totum cauis, (cum verũ fortaſsis ſolidum ſit,) ſolidiſsimum læuiſsimumq́ꝫ, cum ramis paucis ac breuibus ceu mutilis.

Antipathes. Antipathes Plinius gemmam nigrã non tranſlucentem eſſe ſcribit. Dioſcorides Corallio gentilem facit, ramoſiorem, &c. Hodie rariſsimum eſt. audio tamen viros quoſdam rerũ naturalium ſtudio deditos id habere, vt Peucerũ Vitebergæ, Aldrouandũ Bononiæ cum ſuo cortice ſaxeo. Nigrum verum in Gallicia Hiſpaniæ inueniri audio: ſpurium è Barbaria vel Aphrica mitti, Saualia vulgò dictum, de quo mox ſequenti Capite dicam, & exhibebo iconem. Corallij nigri nomen Ebeno foſsili aliquos tribuere, ſuprà dictum eſt.

Corallis. Corallis minio ſimilis eſt, gignitúrque in India & Syene, Plinius. Coralloachates. Coralloachates ſimilis eſt Corallo aureis guttis diſtinctæ, Idem. Alibi verò guttis

guttis aureis Sapphiri modo eam distinctã esse tradit. qualis, inquit, copiosissima est in Creta, sacra appellata.

Thyrsitis Corallio similis est, Camillus Leonardus sine authore.

Alcyonij genus aliqui putant esse, spongiosum aut potiùs fistulosum quiddam, corallij rubri colore. paralleli enim & recti sunt meatus, seu canaliculi, inanes, internodijs quibusdam distincti: quæ dum inter se coalescunt, superficies aliquot per interualla constituunt. Dentibus facilè fragile hoc genus est, insipidum ferè, sub salsum. Hoc quidam puto Alcyonium petræum vocant. lapidea enim ei substantia est. Petris quidem an innascatur haud scio.

DE ALIIS QVIBVSDAM plantis Marinis quæ lapidescunt. Caput XI.

INter plantas quæ in mari, aut maritimis locis, saxis, testis, aut alijs, na-

ſcentes lapideſcũt, nobiliſsimum eſt Corallium. de quo & cognatis ei, ꝓximè dictum eſt. ignobiliores verò ac minùs notæ aliæ quædam ſunt, de q̃bus deinceps paucis agemus. ❡ De Buxo & Quercu quæ glebis bituminoſis adnaſcuntur, vide ſuprà mox à Capitis noni principio. Corallina, Iuncus, Laurus, Olea, Phycites, Thymum, Capite 7. memorantur.

1. *Lithophyton marinum, cũ ſpongiola enaſcente ab eadẽ radice.*
2. *Lapis ſpõgiæ cũ folio herbæ cuiuſdam marinæ per cauũ eius trãſeũte.*

Arbuſculam hanc marinã à Io. Bauhino F. medico

medico diligentiſsimo accepi: videram autem priùs & collegeram ſimiles in mediterranei maris Galliæ littore. Species eius duæ ſunt: quæ hîc repræſentatur, omni ex parte albicat ſoris, hoc eſt, cruſta quadã è limo: quæ ad lapideam ferè, ſed molliorem & arenaceam, ſi dentibus mandas, friabilemq́ſubſtantiam accedit. Alterius cruſta in quibuſdam partibus, rubri ſeu purpurei coloris eſt: vnde nonnulli Corallijs cognatam eſſe plantam ſuſpicati ſunt. Conſtãt autem partes illæ purpureæ cruſta multò craſsiore, & tuberoſa. Vtraq; lignum intus nigricans, duriſsimum, & ſine medulla habet, Cytiſi ferè ligno ſimile. Cruſta aſpectu aſpera eſt, vt Piceæ rami, cui folia deciderunt, relictis veſtigijs. Veſtigia hæc in priori ſpecie prominent modicè ab omni ramulorum parte, rotunda cum puncto cauo ceu centro, acetabulis minimis ſimilia: ineſt autem ſingulis minimũ quid ruffum,

ceu vermiculus multipes. In altera, si bene memini, caua sunt, siue natura, siue quod defluxêre. Cortex non alius præter crustam quam dixi. Ligni duritiem si spectes, Quercum marinam dixeris aut Ebenum, Cytisúm ve: si aspera virgarum vestigia, Piceam aut Ericam marinam. Huius generis arbusculæ, aliæ suas virgas rectà in sublime tendunt: aliæ in transuersum etiã. Ponemus auté alias quoq; icones in Historia Stirpium. Hæc dum scriberem, epistolam ab amico accipio, de hac ipsa planta in hæc verba ad me scribẽtis: Fruticem hunc marinum in litore
Parma. Baiano, incolæ vocant Parmã sua lingua: quem cum res herbariæ peritissimis viris ostendissem, alij aliter, Corallium imperfectum, Adarcen, Antipathes, Autolides Aristotelis appellabant. Sic ille. Sed cum aliæ etiam similes multæ huiusmodi plantæ repeDriantur, quæ licet in superficie lapidescere videantur, intus tamen ligneam

aut

aut herbaceam naturam perpetuò retinent, vel omnes illæ Corallio (cuius & Antipathes species est) cognatæ erunt, quod non probo: vel potiùs sua cuiusq; generis, forma fuerit, & singulæ facultatibus inter se differentes, crusta singulis è limo aliáve causa externa, innascente. Corticem an huiusmodi arbusculæ initio habeant, qui crustæ postea concorporetur & ab ea corrumpatur, quærendum est diligẽtiús. Cæterùm Autolides Aristotelis quisquis nominauit, somniasse mihi videtur. ego in eius libris tale nihil legisse memini. In altero quidẽ ex duobus de plantis, qui ei adscribuntur libris, vbi de stirpibus saxorum incolis agit, his verbis: [τὸ φυτὸν τὸ ἐν τοῖς λίθοις τοῖς στεῤῥοῖς γινόμενον, μακρῷ χρόνῳ συμβαίνει, &c.] nec huius nec alterius stirpis nomen ponit, sed in genere tantùm de ijs loquitur. Postremò Adarce, planta non est, sed plantis, vt arundinibus & algis lacuum (marinorũ) ad-

hæret: cruſtæ potiùs plantarum, de q̄bus nobis ſermo eſt, quàm ipſis cognata. Theophraſtus Hiſtoriæ lib.4. cap.7. Ficum marinam ait carere folijs, non magnam eſſe, eiuſq; cortici colorem puniceum. Hæc igitur videri poteſt, quam exhibuimus, ſecunda præſertim ſpecies: aut illi ſimillima: ſicut & illa cuius è lapide enaſcentis iconem hîc ſubijcimus.

1. *Lapis è quo planta marina ſuperiori eadem fortè, aut cognata enaſcitur, aut innaſcitur potiùs, baſi in latum ſe ſpargēte radicis loco. Prodit ex eodem & muſcus quidam.* 2

2. *Oſtrei marini cuiuſdam teſta, eidē lapidi adnata*

adnata, vel quaſi agglutinata.

3. *Oſtrei priuatim dicti teſta lapidea è Pruſſia. Lithoſtreum dixerim.*

Pſeudocorallium nigrū hanc plantam dixeris. intus enim lignum trāſit per omnes partes. foris ſubſtantia ferè lapidea eſt, craſſa & tenaciſsimè in Pſeudocorallium nigrum.

nata,non ita mollis ac friabilis vt prę-
cedentium. Cutem extimã ſi adimas,
& expolias,nigro colore pulchrè ni-
tebit. Accepi à rhopopola quodam,
qui ex Italia attulit.is aiebat Coralliũ
nigrum aliud verum eſſe: aliud verò
ſpurium & ὑπόξυλον,hoc ipſum ſcili-
cet:idq; è Barbaria ſiue Africa adferri
Saualia. Saualia nomine.adhærere ſaxis in ma
ri.extrahi autẽ è profundo ad orgyias
ferè ſexaginta.Interior pars,vt dixi,li-
gnum eſt: inde partim cornea quædã
& tenacior cruſta , partim lapidea,
hoc eſt durior fragiliorq;, non tamen
friabilis,circumnaſcitur. Color cutis
è fuſco,luteo & ſubuiridi cõſtat. Sed
cruſta illa craſſa & nigredine alióve
colore ſplendens,ſi polias, in minori
bus tantùm ramis eſt, qui ſuperiores
ſunt & prominent , minimo intus li-
gno.Craſsiores partes pleræq; (ni fal-
lor, aut inferiores ſaltẽ) cute tantùm
teguntur:quam ſi radas, marinus qui
dam & piſcoſus odor ſentitur:& mox
lignum

lignum subest. quod ipsum quoque politum nitet. Planta quam habeo, quinque ferè palmos longa est. Radix seu basis potiùs plana ferè lataque est, sed inæqualis, & aspera tofaceâ quadam substantia & cauernosa, lata digitos quinque, longa septem. Truncus & procedentes ab eo partes quædam latæ sunt, & in ramos vt vola seu palma manus in digitos finduntur: vnde Palma marina non immeritò nominari posset. Alia quidem videtur, sed cognata Palma marina Theophrasti (Historiæ 4.7. vbi de alijs etiam marinis plantis agit) cui ab intensè rubro seu puniceo colore nomen Palmæ communicatum videtur, potiùs quàm à figura: etsi ea quoque vt alia pleraque (pręter colorem & folia) conuenire ei videntur. Caulis medius, inquit, transit per totũ. pelagica est: caudice admodum breui: virgis rectis, quæ ab inferiore parte sursum tendunt, nõ in ambitu, sed velut in latitudinẽ, &c. Hoc

notatu dignum eſt hac in plāta, quod ſimiliter vt in Corallio rami aliqui, ve luti ex aduerſo inuicem occurrētes in vnum coaleſcunt. Suſpicatus ſum aliquando Agricolam hanc plantam pro Ebeno foſsili deſcripſiſſe. vide ſu prà Capite 9.

DE LAPIDIBVS, QVI AB homine aut quadrupede aliquo denominantur, aut in eis reperiuntur. Cap. XII. quod in partes tres diuiſimus.

PARS PRIMA, DE LApidibus qui ab homine denominantur, aut in eo naſcuntur.

ANdrodamas argēti nitorem habet vt Adamas, &c. Plinius.

De calculis qui in corpore humano naſcuntur, librum admirabilē mihi dicatum Io. Kentmanus edidit. De lapidum in animalibus generatione lege Alexandrum Benedictum, cap. 846.

846.vbi de calculis. Lapides aliquot à membris hominum, & ab animalibus nominatos recenſet Plinius libro 37.cap.II.

Partium corporis humani aliæ ſimplices ſunt, aliæ cópoſitæ. Nos à prioribus ordiemur, inter quas ſunt pili, caro, oſſa, vngues. Capillorum figuram exprimunt, Amiantus, Alumen, Argentum rude purum, Agricola. Vide plura de hiſce Cap. I. in linearum mentione. Capilli.

Argenti fruticatione ſua pilos criſpos & cincinnos referentis, figuram hîc appoſui.

Veneris crines nigerrimi nitoris continent in ſe ſpecié ruffi crinis, Plinius. Polythrix in viridi capil Veneris crines. Polythrix

latur, ſed (lego, & ad) defluuia comarum facere dicitur, Plinius. Sic & Polytrichum, id eſt, Adiantum: quod & Veneris capillos vulgò vocant: quod herba quidem eſt, ſed in lapidibus & parietibus naſcitur. Coliculos autem habet nigros ac nitentes, capillis ſimiles: vnde Ebenotrichon, Terræ capillos & Cincinnalem vocãt aliqui. Hãc herbam ſi fortè Plinius pro lapide accepit, & Polytricha, & Veneris crines appellauit: contrarium fecit quàm in Leucographide, quæ cum lapis ſit, ab ipſo inter herbas recenſetur. Boſtrychiten Zoroaſtres vocat, crinibus mulierum ſimiliorem, Plinius: malim, ſimilem. nam Botryitis, quæ præcedit, non capillis ſed vuis ſimilis eſt. Pyriten ſunt qui & Sideriten vocitent, & boſtrychiten, Hermolaus Barb. Puto autem pyritæ ſpeciem inueniri, quæ referat pilos: aut βοςρύχος, hoc eſt, cirrhos, concinnos, vel plexos mulierũ crines. Ad Boſtrychitæ nomen acce dit

Boſtrychites.

dit Borſycites, neſcio quis aut vnde diĉtus: de quo Plinius etiam dubitaſſe videtur: Ratio nominũ, inquit, non eſt in Borſycite, in nigro ramoſa, candidis aut ſanguineis frondibus. Idém ne Sycites ſit, à fico diĉtus, quęrendũ. Borſycites

In ſanguine craſſam aliquando ſaburrã deprehendimus, Scaliger. Sardam vel Sardium gemmã, vulgò Carneolam vocant, (aliqui non reĉtè Corneolam,) à viuo & roſeo carnis humanæ colore. Carneola. Sarcophagus, qui & Aſſius, carnes & cadauera hominũ exedit: à quo fortè Germanicum nomen Sarch faĉtum eſt. Onyx Græcis eſt vnguis, vnde & gemmæ nomé. Onyx. In Onyche Sudines dicit eſſe candoré vnguis humani ſimilitudine, Plinius. Talẽ Aldenburgi in Miſnia inueniri ſcribit Vale. Cordus. Murrheus Onyx, Propertius. Cadmia quædam onychitis cognominatur apud Plinium.

De Enoſteis & Oſteocollis, in ſecũda huius capitis parte dicam.

Pyrrhus, qui aduersus Romanos bellum gessit, habuisse traditur Achaten, in qua xj. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, nō arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia, Plinius. Scaliger Exercitatione 117. contra Cardanum negantem hæc ita casu contigisse: Cur (inquit) aut Apollinem aut Musas in Achate pictas credere voluisti? Maculas in lapidibus multas cōspeximus: quibus vidi potētiores pro suo quenque supercilio varia imponere nomina. Marmoris frustum sectum ad lateritium parietem incrustandum, edidit effigiem barbati senis: quā ad Paulum primum Eremitam vno consensu omnes referebant. Sanè pingunt eiusmodi, stantem, palmacea amictum storea. Eum lapidem Leonardus Crassus ciuis noster afferendum curauit ad Maximilianum, cum essemus Ratisbonæ. Hæc ille. In Pario marmore mi-

re mi-

re mirabile proditur, gleba lapidis vnius cuneis diuidentium soluta, imaginem Sileni intus extitisse, Plinius. In Sagari fluuio Phrygiæ gignitur lapis Autoglyphus dictus, ab eo quòd natiua ei Matris deûm imago insit, Plutarchus de fluuijs. Et rursus: In Tanai fluuio Scythiæ, nascitur lapis Crystallo similis, humana effigie, coronatus, &c. Constantinopoli in Sapientiæ templo sunt duæ candidi marmoris dissecti crustæ: quarum vtriusque maculæ nonnihil cinerei coloris, ita sponte naturę discurrunt, vt totam diui Ioãnis Baptistæ, vestiti tergore Cameli, imaginem, repræsentent, præter alterum pedem quem non satis exprimunt, Agricola. Cercopes apud Eustathiũ alicubi ἀπολιθωθέντας legimus, id est, in lapides conuersos: poëtæ in Simias mutatos fabulantur: vt Ouidius Nioben aliosq; Gorgonei capitis aspectu in saxa diriguisse: & in Sacris vxorem Loth in statuam Salis.

Αὐτόγλυφος.

Callimus. Callimo inuento in Geode, miræ imagines impreſſæ fuerunt: quarum Ge.Fabricius & figurã in annulo, quę hîc exprimitur, & deſcriptionem ad nos miſit.

Callimus hic, inquit, ferè lupini eſt magnitudine, forma eius rotunda & oblonga, corpus partim pellucidum, vt cryſtalli: partim nebuloſum, vt Sardæ, aut gemmæ quam vocant huiæ. Inuentus lapillus eſt in Geode grandi, qui incluſos fluores varios habuit, ſed in medio iacuit ſeparatus: ita vt argentum capillare aut in lapide, aut in pyrite inuenitur, quaſi impoſitum ſit, & pars corporis integri non ſit. Igitur & forma, & trãſluciditas, & locus τῆς γενέσεως per ſe admirationem mouent;

uent: sed multò magis sunt impressæ à natura imagines admirandæ. ex vna enim parte lapillus, in latus sinistrum versus, duas refert facies, & tertiæ veluti vmbram: primam monacho similem cum cucullo, alteram viro grandi imberbi, tertia vt vmbra nó cognoscitur. Versus in latus dexterum, vnã tantum faciem habet priori non dissimilem, quæ cucullata est: quâ vultum conuertit, ea pars lapilli pellucet instar lunæ gibbosæ, seu (vt Lactantius) concauæ, quæ Græcis ἀμφίκυρτος dicitur. Curaui autem includendum eiusmodi fundæ, quæ in annuli supremo inuerti potest, ita vt vtrinq; considerari posśint insculptæ naturæ artificio imagines. Geor. Agricolæ descriptio, in lib. 5. fosśilium editionis posterioris, paulò est alia. Verùm & ipsa conuerso alijs modis lapillo, à vero aliena planè non appâret. Hanc in exiguo corpore varietatem, nullus artifex satis expresserit. Hæc ille.

Corſoides. Corſoides caniciei hominis ſimilis eſt, Plinius. Κόρση & κόῤῥη Græcis caput ſignificat, vnde κορσοειδὴς, capiti ſimilis. Idem fuerit Κορσιόεις ſiue Corſiûs Orphei, quem contra morſus & ictus venenatos, ſcorpij præſertim commendat:

†Orion. Οὐδ᾽ † ὅγε κορσιόεντα λίθον κλύεν, οὕνεκα μιχθεὶς
Δειμὸς ἐν σκοροδόιο καρήατι, προσθεν πῆρα
Ἠπεδανῶν ὤκιστα βελέμνων σκορπίου εἴργει.

Coniecerim autem Achatæ cognatum eſſe. in eo enim variæ imagines reperiri ſolent: & ſpecies eius quædam contra araneorum & ſcorpionũ ictus laudatur. Si cui tamen non capitis figura, ſed color & canicies in Corſoide eſſe videtur, idem eſto cum Polia ſequente. Polia. Polia [Πολιὰ, ſubaudi λίθος] caniciem quandam Sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios, Plinius libro 37. cap. 11. mihi in verbis illis, eandem duriorem, locus eſt ſuſpectus. Agricola tum Poliã, tũ Spartopolios. Spar-

Spartopolion pro eodem lapide accipit, & Amiantum interpretatur.

Ex ora palpebræ, vbi hordeolorũ collectiones fiunt, lapillum eximiiussimus, tritico figura, colore, magnitudine parẽ, duritia superiorẽ, Scaliger.

Beli oculus albicans, pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum deo dicat, Plinius. Agricola lib. 6. de nat. fossilium: Iuniores (inquit) corrupto vocabulo, Belloculum (Belokel) vocant: etsi ipsi ita se hanc gemmam appellare aiunt, quòd pulchra sit, & aliquam ad oculũ similitudinẽ habeat. Adadunephros, (νεφρὸς renem significat,) eiusdem oculus dicitur. Deus & hic colitur Syris, Plinius. potest autem lapis idem partim renis, partim oculi similitudinem præ se ferre, rotunditate figuræ præsertim. Leucophthalmos oculi humani speciem exprimit, Agricola. At Plinius li. 37. cap. 11. Leucoph-

Beli ocul⁹.

Adadunephros.

Leucophthalmus.

thalmus, inquit, rutila aliâs, oculi speciem candidam nigramq́; cõtinet. Et mox sequẽti capite: Lycophthalmos quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo in medio nigrũ candido cingitur, vt Luporum oculi, illis per omnia similis. Vnde apparet eandem esse gemmam, & præcedenti quoq; capite, Lycophthalmon, non Leucophthalmon legi oportere, deceptumq́; Agricolam qui humani oculi similitudinem ei tribuit. Triophthalmos verò Plinio dicta Ionace nascitur, & tres hominis simul oculos exprimit.

Lycophthalmus.

Triophthalmos.

Auriculæ similitudinem exprimũt lapides interdũ gẽmis similes, Agric.

Vidi ego lapidem generatum sub lingua cuiusdam viri, prohibentem ei locutionem, & eo remoto, redijt ei loquela, Abynzoar.

In pulmonibus quæstoris Albretici, lapides aliquot durissimos & æquabili superficie, argillaceo colore deprehendimus, Scaliger. Nuper amicus

cus quidam meus, medicus doctus in Sueuia, his verbis ad me scripsit: Lapis (quem mitto) proximè ex thorace cuiusdam monialis cum maxima tussi prodijt per interualla, semel vel bis in anno, sanguinis reiectione ex respiratorijs partibus cum tussi erumpente. laborat, ambulat hinc inde, & peregrè proficiscitur. colorata & elegãs est, nec de vllis doloribus conqueritur, nisi quòd anhelitus fœteat, & difficultatem spirandi sentiat. tussis rara, sicca. phthisim vix effugiet. Matthiolus & alter medicus in Epistolis adserunt nullum ex vetustioribus authoribus de lapillis hepatis scripsisse. Imò & de hepatis & pulmonis quoq; calculis, Nicolus differit: quamuis in animalibus mactatis idem etiam conspiciatur.

Monspessuli in dissectione iuuenis cuiusdam, plurimos lapides pulmonum substantiæ infixos fuisse animaduersum est.

De calculis quibusdã corporis hu-

mani,ex thorace,hepate,inteſtinis,fel le,deq; tophis in articulis & inteſti-nis,lege Vuierum De præſtigijs libri 3.cap.11.Item Io.Langium in Epiſtolis medicinalibus Tomo 2. epiſt.57. de calculis genitis in pulmone, follicu-lo fellis,renibus & veſica. Salfeldæ in Thuringijs ex puteo vigintiduas or-gyias alto effoſſus eſt lapis, qui ſolidi pectoris ſpeciem præ ſe ferebat, lon-gus ſeſquipedem, latus palmos tres. craſſus anteriori parte, vbi coſtæ ter-minabantur, digitos ſex.ſed ſpina va-cua erat ab eo, quod medullam expri meret, Agricola.

In ventriculo hominis calculos ro tundos, duros & albos colore inuen tos Norimbergę, amicus quidā meus anatomes peritus mihi retulit.

In iecore & aliorū olim, & poſtre-mò Senatoris inuentos lapides atros: qui in aquam iniecti intumuêre: & in remigis hepate lapidem duriſsimum inuentum, carnei coloris diluti, Iul.

Cæſar

Cæsar Scaliger refert. Augustinus Barbadicus patritius Venetus, cũ incerto morbo obijsset, in eius dissecti iecore inuētus est lapis iuxta fellis vesicã, grandior oliuæ nucleo: &, quod magis mirum est, viridis ad nigrediné declinans: qui colos durioribus lapidibus solùm inesse solet, Cardanus in Varijs. De lapidibus in iecore & fellis meatu, lege in Epistolis Matthioli 323. 324, per totam illam paginam & sequentem.

Desperata ab omnibus valetudine senem, summo dolore intestinorum, cum videremus carere febre, neq; tumorem extare quempiam: quotidianis deiectionibus aluum exonerare: pondus in ipsis intestinis sentire, fatali quadam coniectura lapidem subesse rati, enemata ex Bdellio & oleo nostro Telino, croceo malagmate, butyro, certo decocto infundi iussimus. Tertio clysmate magna vis lapidum educta est, Scaliger. In intestinis ali-

quando retinentur fæces omnino ꝓpter crafsitiem &duritiē ſuæ ſubſtantiæ, in tantum quòd efficiuntur quaſi lapides, Abynzoar.

Adadu nephros (hoc eſt, ren) dictꝰ lapis: vide ſuprà in ijs qui ab oculo denominantur.

Subſequens figura tres lapides exhibet: primum ex veſica hominis extractum, qualis ac quantus ferè appa ret, aſperum, racemi quadam ſpecie. Secundum, itidem è veſica, minorē, læuem. Tertium è renibus, quē adnatum fuiſſe apparet.

Lapides è veſica deprehendi multos, ceparum modo lamellis incruſtatos, inferiore ſubinde coloris diuerſi. Duo

si.Duo præter hasce genera. Vtrunque apud me est. Ex Bouillis oppidanus nostris adiutus medicamentis eminxit vitreum, sanè ex illa nobili Praxagoræ pituita:dum mingeretur, albuminis mollitie, emissum nitri duritia ac splendore. Senatoris filius eiecit, pultis modo multos, ac maximos: q̃ aëris cõtactu postea in gypseam tum speciem tum firmitatem concreuêre. Hic quoque nunc rectè valet, Scaliger.

Toforum & capillorum qui concrescunt in renibus, par est generationis modus, Galenus Commēt.1.in lib. 6.Epidem. cap.5. In renibus Ferdinandi Imperatoris defuncti, calculos multos reperunt medici, sicut & in vesica: & dum viueret interdum supra triginta, sine vllo dolore, cum exiguo ardore emingebat. Non tamen hoc morbo consumptus obijt, sed maioribus causis. nam dum medici postridie à morte intestina atque viscera eximerent, omētum aliqua ex parte cor-

ruptum, ac sine omni adipe, sicut & intestina & stomachum deprehenderũt: & pulmonem magna ex parte putridum ac grauiter fœtentem, cum pituita & sanie ita membranis pectoris in sinistro latere adhærente, vt difficulter auelli possent.

Monspelij in cadaueris cuiusdam dissectione, testiculi lapillis pleni inuenti sunt.

Diphris (*lego Diphyes, διφυὴς, cum Agricola, à sexu duplici*) duplex, cãdida ac nigra, mas ac fœmina, genitale vtriusque sexus distinguente linea, Plinius.

In diœcesi Treuerensi, cum cemento pro reparandis structuris, quæ vitium fecerant, arcis Erebreitesteinensis eruerentur, inuenti sunt lapides nigricantes & duri, qui muliebre pudẽdum exprimerent, Agricola. Cardanus lapidi huic Hysterapetra nomen finxit, non rectè: neque enim ὑστέρα, τὸ γυναικεῖον μόριον significat. addit & Mariæburgi inueniri.

Ratio

Ratio nominum nō constat in Borsycite, &c: nec in Gemite, velut in petra candidis manibus inter se cōplexis, Plinius. Ego aliquando conieci Plinium pro Gemite, legere debuisse Gamite, vt ratio nominis & origo cō staret à nuptijs, quas Græci γάμον vocant: in quibus sponsi & sponsæ manus, tanq̃ fidē inuicē dātiū, copulant. γαμίτης.

Idæi dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanum exprimunt, Plinius. Vide suprà Cap. 5. Pyritæ quidā digitis similes inueniuntur.

Ex podagricorū iuncturis, muria, & caseo vetusto, & Pyritæ vsti scobe, rupta cute, plurimos lapides extraximus, cādore steatis, duritia inuictos, Scaliger.

Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis, Plinius: in quo nō probo, quòd terminationem Græcorum in ias, fœmininam facit, quasi gēmam subaudiat. cum Græci simpliciter λίθον subaudire soleant, genere ma Myrmecias.

ſculino inflexione prima. Sunt qui à ſimilitudine quadam ſtrumarum in gutture hominis **Kropffſtein**, id eſt, Strumei lapides appellentur, de quibus ſub finem Capitis primi diximus. Fluores etiam dicti Germanis, & Cryſtalli interdũ, eâdem ſpecie naſcunt.

CAPITIS XII. PARS II. De illis quæ à quadrupedibus denominantur, &c. & primùm in genere à cõmunibus quorumuis animalium partibus, tum ſimilaribus, tum compoſitis.

ANimalia quædam lapidibus aut ſaxis incluſa viuunt, vt bufonũ genus, quod Ranam venenatam foſſilem Agricola vocat: de quo nos in Hiſtoria Quadrupedum ouiparorũ pag. 74. Oſtrea etiam quædam viuentia in ſaxis medijs reperta conſtat.

Albertus Magnus de rebus metallicis libri 1. tract. 2. cap. 9. Admirabile, inquit, omnibus videt, quod aliquando

do lapides inueniuntur, qui intus & foris habent effigies animalium. Foris enim habent lineamenta, & quando franguntur, inueniuntur in eis figuræ intestinorum. Cuius rei causam dicit Auicenna esse, quòd animalia secundum se tota aliquando mutantur in lapides, & præcipuè in lapides salsos, nó duros vt plurimùm, &c. Tofi gignuntur in animalium corporibus ex purulento humore, vel ex hoc cũ pituita commixto: quales fiunt in articulari morbo, Galenus Comment. 1. in lib. 6. Epidem. cap. 5.

Hæmatites lapis sanguinis colorẽ exprimit, medicis & pharmacopolis notus. Ein blůtstein Germanis, Agricola interpretante. Speciem eius alteram Schistum, id est, scissilẽ aut fissilem nominant. Nigri turriti in hoc genere, Val. Cordus meminit. Hæmachates sanguinei coloris Achates est, apud Plinium lib. 37. cap. 10. Vulgò quidem nostri Iaspidis speciem e- Hematites Hemachates.

iuſdem coloris, Blütſtein appellant, à perſuaſione, quaſi ſanguinem ſiſtat ſi geſtetur, aut manu comprimatur dũ incaleſcat. ¶E ſanguine in mamillis fœminarum concocto in animalibus lac fit: à quo nomen Galactitæ lapidi impoſitum, quòd is ad coticulam vel in pila tritus cum aqua ad oculorum remedia in lactei coloris ſuccum reſoluatur: vt & alij quidam, & Melitites quoq; à ſucci eiuſdem dulcedine ſic dictus, item Leucographis vel Morochthus appellatus, & qui in Argæo Cappadociæ monte naſcuntur, quorum meminit Galenus.

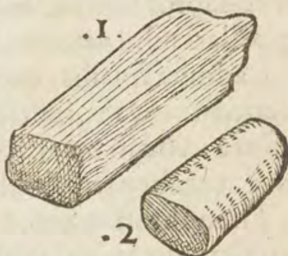
Galactites

Seuum Græci propriè *στέαρ* nominant, adipem *πιμελὴν*: quod Plinius in Steatite lapide non animaduertiſſe videtur. A membris corporum (inꝗt) habent nomina, Hepatites à iocinere, Steatites ſingulorum animalium adipe numeroſa. Conijcias autem è Græco aliquo ſcriptore malè hæc vertiſſe Plinium: & eſſe *στεατίτην τῇ τοῦ τῶν ζώων*

Steatites.

στέα-

στέατος ὁμοιότητι διάφορον, id eſt, animalium ſeui ſimilitudine inſignem. διάφορος autem Græcis videtur & pro inſigni vel excellente,& pro numeroſo vel multiplici quibuſdam differẽtijs accipi.

1. *Amianti quibuſdam dicti lapidis fruſtulũ. Veriorem è Cypro, Cap.primo poſui.*

2. *Steatites fortè, vel Leucographidi Morochthó ve (aliâs Moroxo) cognatus.*

Steatites hic propoſitus lapis vocari poſſe videtur, quòd mollis eius ſubſtantia ſit ſeuo perſimilis, ſed duriuſcula, Morochtho cognata, vt ſuſpicor:licet enim fuſci in rufo coloris ſit,lineas tamen albas in ligno ducit,ſi affricetur.quod ſi lapis alius ſub ſtantia ſimul, & pinguedine & colo-

re Steatitæ ſimilior inueniatur, is eſto Steatites: qualis fortè reperiet̃ in Terrarum vel Bolorum (vt vulgò vocant) genere, qualis maximè eſt Fulerde, id eſt, terra fullonũ, vel Seifferde, id eſt, Saponis terra, nominata: quæ ſi durior & lapidi ſimilior ſit, στεατίτην λίθον appellari nihil vetabit.

Cerebri ſimilitudo.

Cadmiæ foſsilis, quam Cobaltum Germani vocant, ſpeciem vidi ferreo colore, viroſo odore, cruſtacea ſpecie & cerebro ferè ſimili.

Oſſa foſsilia.

Theophraſtus autor eſt oſſa è terra naſci, inueniriq́ue lapides oſſeos, Plinius. Humorem hunc terræ (è quo lapis ſpecularis fit, quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidem cõcreſcere manifeſtò apparet: quòd cum feræ decidêre in puteos tales, & (etiam) medullæ ex oſsibus earum in eandem lapidis naturam poſt vnam hyemem figurantur, Idem Plinius.

Fontes quidam immerſa ſibi in lapidis naturam conuertunt. Francofor-

fordiæ ad Oderam fons est, cuius vi ligna,folia, cortices,ossa,conchæ, ob ducuntur materia lapidosa. Quædã res fossiles sunt similes ossibus, cuiusmodi est lapis Arabicus.aliæ,medullæ quam continent ossa,quod genus est marga liquida candidi coloris,Agricola. Videtur sanè margæ nomen Germanicæ originis esse: Marck enim Germani,nostri Marg,medullam vocitant. Enosteos lapis diuisus, ossiũ effigiẽ repræsentat, Agricola: qui hũc lapidem Germanicè interpretatur, Knochenstein. Idem lib.5.de nat.fossilium: Cotibus aquarijs grandibus tãtùm(inquit)tympani figura datur, & ex saxo molari duro fiunt. Ex his autẽ ipsis,quæ ex inferiori Germania afferuntur,variæ nigro & candido colore, quædam fractæ ossis speciẽ repræsentant: quas iccirco ὀστίτας Græci appellarent. Est in animali Pôrus ossis duritia (inquit Scaliger) à Natura in quasi defuncti ossis locũ suffecta suc-

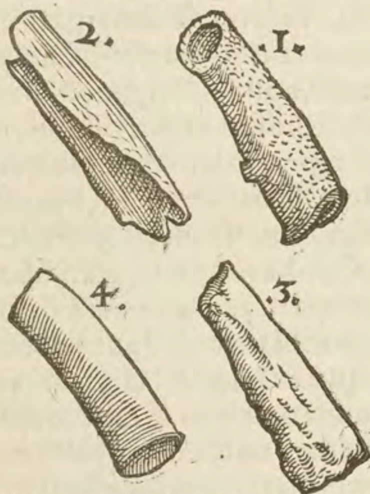
Marga.

Enosteos.

Pôrus.

centuriatáve. Callum Latini appellāt. Sic & in terra oſſa lapidea, aut lapides oſſeos eadem meditata eſt, vt legimus apud Plinium.

Figuræ quæ ſubduntur quatuor, lapidum ſunt, quos Oſteolithos dixeris, ab amicis miſſorum.

Species prima.

Ex his primus in Palatinatu locis arenoſis copiosè naſcitur ex ſabulo, oſsium ſpecie, σελεχοειδῶς, hoc eſt, trū-

corum

corum quadam forma, cum rudimentis ramorum, vnde & Σπλεχῖται dici possunt: vel Ὀστεῖται, à similitudine ossium: vel Ammostei, composita ab arena & osse dictione: vel Osteocolli, à facultate qua ossa fracta intra corpus sumpti, & foris emplastris additi, mirificè ferruminant: & ab eadem Holostei: vnde & Germanicè Beinwell & Walstein appellant. possunt autem etiam Sandtstein & Steinbein nominari: sed nomen Sandtstein Saxo arenario potiùs tribuitur. Bruchstein aliqui nominant, sicut & stillatitios lapides, de quibus suprà dictum est, quòd ad ossa fracta valeant, zů den beinbrüchen. Nostri saxa quæ ex Latomijs eruuntur, & quasi refringuntur, vel exciduntur, Bruchstein appellāt. De horum lapidum natura & vsu Commentarium doctisimum Thomas Erastus rei medicæ professor Heidelbergę, vir in omni philosophia summus, in meam gratiam conscripsit: quē huic no

ſtræ lucubrationi quia non licet inſe-
rere, vt cupiebam, propter feſtinatio-
nem typographi, prima quaq; occa-
ſione aliâs, edendum, vt dignus eſt, cu
rabo.

Secunda & tertia. Secundus & tertius, figurâ à primo
differunt: tertius quidem ea ſola: quar
tus verò ſubſtantia quoq;: quę non a-
renoſa vel terrea & friabilis ei eſt, ſed
tenacior & oſsi ſimilior. odor aut ſa-
por potiùs, idem qui cornui Monoce
rotis falsò dicto, quod diu ſub terra
marcuit, gratus & ſubaſtringens. Eũ
miſit Ioã. Kentmanus, & alteri lapidi
incluſum fuiſſe, ſignificauit, Enoſtei
nomine.

Quarta. Quartus à clariſsimo medico Ioan
ne Dryandro felicis memoriæ, priua-
Stelechites tim Stelechitæ nomine ad me miſſus
eſt. differt autem à præcedentibus, ꝙ
eis durior, magisq; lapideus ſit, (imò
ſolidus lapis, cum illi leues, molles &
friabiles, albiq; ſint, primus & ſecun-
dus etiam caui: vt nó modò foris, ſed
intus

intus quoq; præ se ferant,) & coloris fusci, figura modicè inflexa costarum instar. Ego hunc vnum tantùm duos pollices longum vidi. cõijcio autem hunc tantùm esse, qui in saxis è quibus Cotes aquariæ fiunt, inueniri ab Agricola scribitur. ea enim colore & substantia refert.

Quod ad facultatem attinet, nõ dubito quin ad multos affectus egregiè faciãt, albi præsertim illi ac probè maturi, si medici cũ ratione experiri vellent. Sed nimia plerorumque inertia & ignauia est, multorum etiam stoliditas, qui vetera solùm retinenda aiunt, noua experimenta non facienda, tanquam periculosa. immò ne vetera quidem, si à Galeno aut illis quos sequuntur, medicis nõ tradita, paucis, vel plebi & rusticis fortè tantùm in vsu sint, facilè admittunt. Ego Ammosteorum vim ad ossa consolidanda, & chirurgis vulgaribus & agrestibus quoq; illiteratis hominibus à

maioribus traditam, perq; aliquot secula confirmatã, natura ipsa indicante & propemodum loquente illam ex ea quam habent forma, non vulgarem esse multorum & fide dignorum hominum, tum indoctorum, tum etiam doctorum quorundam experimentis credo: & medicos adhortor vt pharmacopolas iubeant hos lapides semper in próptu habere: qui ꝓculdubio ad alia etiam multa vtiles erunt, quæcunq; siccari, sisti, astringi, sine vlla acrimonia opus fuerit. Lauari etiam vt ab arena crasiore separentur, & in pastillos formari poterunt, Lemniæ terræ instar: cui non impares fortè vires in præseruandis etiam à peſtilentia corporibus habuerint: ij præsertim qui in hoc genere odoratiores sunt, qualis videtur qui in ditione Comitum à Solms, non procul vrbe Iena effoditur monte arenoso, femoris quandoque figura & magnitudine, quandoq; aliorũ ossium, Bainbruch appel-

appellant: & vtuntur ad fracta crura cósolidãda, intra corpus per aliquot dies exhibito, & ad dentium nitorem conciliandum: vt Laurentius Hiel doctissimus medicinæ in Ienensi Academiæ professor ad me scripsit, ac simul misit lapidem: qui mihi mali Cotonei ferè odorẽ repræsentare visus est. Linguæ leuissimè adhęrent frustula eius. minimum enim glutinosi, idq́ probè exiccatum habet. cauernulis etiã modicè spongiosus est, ideoq́ leuior. Eiusdem planè facultatis & substantię, Lac lunæ. Lac lunæ etiam dictum à nostris videtur: & ipsum interdum satis boni odoris. figuram nescio. plura autem de eo scripsi suprà Capite 2. Nuper verò Osteitæ fœtidi. lapides quosdam ossibus vstis persimiles, sed solidos & paruis foraminibus in superficie plenos, Petrus Coldebergus pharmacopœus Antuerpia ad me misit: in sarcinis nucum muscatarum repertos: vnum rectum ferè, alterum curuum in medio prominente

ceu articulo insignem, qui intus quoque spongiosam ossium quorundam compagẽ præ se fert. hos Osteitas fœtidos appellârim. attriti enim vel vsti, lotij veteris instar aut ossis vsti fœtẽt, vt ossa vera fuisse in lapides mutata suspiceris.

Ab Ammosteis illis, qui in Palatini Electoris ditione non procul Spira ad Rhenum vrbe Episcopali fodiunt, & alijs qui non procul Iena Saxoniæ, non differt Darmstetensis lapis, quẽ à nobili viro Io. Guil. Reiffestenio accepi: & similiter ad ossa fracta in cruribus aut brachijs commendatur, si drachma vna aut sesqui detur quotidie ꝑ triduũ, applicatis interim etiam emplastris, quibus miscet: quanquam & sine his proficere aiunt, modo ossa ab initio ritè fuerint restituta.

Cornua fossilia. Eisdem in locis non procul Spira vbi osseos illos lapides erui iam diximus, inueniuntur etiam Cornua, aut Cornibus similes lapides, quos Cera-

titas

titas dixeris. Vulgò Monocerotũ tam quam in diluuio per orbem terræ dispersorum cornua esse putant: sed magnitudo & figura longè alia est, q̃ verorum Monocerotis cornuum, quorum vnum Argentinæ vidi. Hæc quidem similiter sub terra sponte naturę nasci, vt iam dictos Osteitas, non dubitant eruditi: non tamẽ è sabulo fortè, sed argilla. Portiuncula quam doctissimus Erastus ad me misit, alba, mollis & lenis est, similis medullæ, nullis vt Osteitæ poris, solida planè, fragilis & friabilis, eximiè siccans & astringens, validiùs multò q̃ Osteitæ, ac linguæ adhærens validè: mandenti grata, veluti amygdali odore. Vires contra venena & cæteras, easdem ferè quas Bolo Armeniæ ei tribuerim. Inueniuntur hæc etiam alibi, vt in Specu subterraneo (quem Baumansshol vulgò vocant) prope Elbingerodam syluæ Hercyniæ siue Cheruscæ in ditione Comitum Stolbergensiũ, in cu-

ius Descriptione nondum edita, præstans nobilitate & doctrina vir Ioan. Guil. Reiffestenius: Ossa verò, inquit, quæ illic insolitæ magnitudinis effodiuntur, multi impostores pro Monocerotis fragmẽtis, simplicioribus vendunt: sed quia vicinis hæc fraus nota est, ad remotiora loca se conferunt nebulones.

De Asteria gemma quæ inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac trãsfundit cum inclinatione velut intus ambulantem ex alio atq; alio reddens, diximus suprà Cap. 2.

Oculi similitudo.

Solaris est lapis, q Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat, Marsilius Ficinus.

Zmilaces in Euphrate nascit̃, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco, Plinius. Agricolæ hæc videtur esse facta ex id genus marmore, cuius fragmenta, vt fieri solet, fluuius detulerit. Camillus Leonardus apud Plinium legit Zmilaces seu Zmilanthis,

this,in medio habens quasi pupillam glauci coloris. Orpheus meminit lapidis cuiusdam quem Barbarum nominat in Euphrate nati: & eum videt Baccho gratum facere, cui nimirum etiam Smilax hedera accepta fertur. Callais in rupibus inuijs ac gelidis oculi figura extuberat,leuiterq́ adhæret, Plinius 37.8. Ocellus gemma est tricolor, cuius medium candidũ est, extremarum partium vna ferruginea, altera nigra opaca est,Cardanus. Eadem aut similis fortè fuerit Leucoph thalmus, seu potiùs Lycophthalmus Plinij,de quo parte 1.huius Capitis di xi.colorem enim habet rutilum: & in medio niger candido cingitur, quod magis conuenit oculo, q̃ quod de Ocello scribit Cardanus in libro de Gẽmis: Operis verò De subtilitate lib.7. Onychis(inquit) tertium genus ferru ginei est coloris in supremo, in imo nigri,in medio candidi: vocatur à plerisq; Oculus. Sic ille: & fortè oculi no Callais. Ocellus.

men ab Onychio corruperunt illiterati, ſicut & Nicoli alterius ſpeciei in eodem genere. Alius eſt Trichrus Plinio, à triplici colore dictꝰ: niger ipſe, ſuccos verò reddēs, à radice nigrum, medio ſanguineum, ſummo cãdidũ. Chelonites etiam ille, quem vulgò à Bufone denominant, lapis è candido fuſcus, in medio quandoq; cœruleũ habet oculum. Zenothemis tradit onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingētibus candidis venis oculi modo: interuenientibus quarundam oculis, obliquis venis, Idem.

Dentes foſſiles. Dentes quoq; foſsiles inueniuntur alicubi, ſiue ex cadaueribus animaliũ quorundam, ſiue ſponte naturæ orti. Dentē in lapidem verſum Aldrouandus Bononiæ ſeruat.

1. *Lapis Hyæniæ nomine à præſtanti Enſishemij medico Ge. Pictorio ad me miſſus, Ombrijs quorundam fortè cognatus, duriſsimus,*

mus, subflauus.

2. Dens in lapidem versus, vel lapis odontoides, id est, dentiformis: aut papillæ similis, θηλοειδής: quem à Io. Fabricio Montano, pastore Ecclesiæ Curiensis apud Rhætos doctissimo accepi.

In specu subterraneo prope Elbingerodam (de quo paulò ante scripsimus) repe-riuntur ossa & dentes tam hominum quàm animalium aliorum, maximæ ac tantæ magnitudinis, vt vix credi possit vixisse vnquam tantæ magnitudinis homines aut animalia vlla. Ego in volumine De aquatilibus Corollario de Hippopotamo, dentis maximi apud nos inuenti iconem posui: sed postea aliū quadruplo ferè maiorem ex Polonia accepi, à viro nobili quodam ædifi-

cij futuri fundamenta iaciente inuentum, vnà cum cornu maximo, quod pleriq; Monocerotis esse putarũt: sed crassities & figura eius curua obstãt.

Linguæ similis. Glossopetrã dictũ lapidem (Glottidem Cardanus nominat sine authore) alij hominis, vt Plinius, alij alterius animalis linguæ comparant: alij denti piscis Lamiæ.

Cordi similes. Encardia cognominatur & Cardisce: vna in qua nigra effigies cordis eminet. altera eodẽ nomine, viridi colore, cordis speciem repræsentat. Tertia nigrũ cor ostendit, reliqua sui parte (ambiente, Agricola) candida, Plinius. Telicardios colore cordis Persas apud quos gignitur, magnopere delectat, Maculamq; appellant, Idẽ.

Hepatites. Hepatites à iocinere nomẽ habet, Plinius.

Enorchis. Enorchis candida est: diuisaq́;, fragmentis testium effigiem repręsentat, Plinius. Agricola Germanicè interpretatur Hodenstein. Figuram eius reperies

peries Cap.1.inter rotundos. Pyritæ quidam testiculis binis aut ternis similes reperiuntur.

CAPITIS XII. PARS III.

De rebus fossilibus, quæ in Quadrupedibus animantibus reperiuntur, vel aliquam cum eis earúmve partibus similitudinem habent. Et primùm de mansuetis.

SArcites bubulas carnes præsentat, Plinius. Bos.

Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis ꝑciso capite exemptū adalligatumq́;, mirè ꝓdesse dentitioni, Plinius.

Lapis hic nigricans silicea duritie, (nam ictu ferri etiam ignis eli-

citur,) oculi vitulini ferè à capite extracti, magnitudinem & figuram præ se fert: ὀμματίαν λίθον, vel λιθόφθαλμον dixeris, Germanicè Augstein. Hunc lapidem Io. Pontanus Saxoniæ principum medicus excellentissimus Gotha ad me misit.

In Bouis corde lapidem inuentum, vir fide dignus mihi retulit. Bucardia bubulo cordi similis, Babylone tantùm nascitur, Plinius.

In iuuencarum secundo ventre inuenitur pilę rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare vt putant, remedium ægrè parientibus, si terram non attigerit, Plin. libr. 11. cap. 37. quidam etiam partum ab eo gestato custodiri nugantur. De his pilis, & earum generatione lege quæ Ioannes Vvierus De præstigijs dæmonum lib. 3. ca. 11. scribit. Ego similes, pugno maiores, leuissimos, superficie læui, vidi & habeo. In capris alpinis etiam, quas Rupicapras Plinius vocat, similes

les reperiuntur,& in alijs quibusdam forté.Scaliger Exercit.125. Equus (inquit) dum hæc proderemus, egerebat Tofos durissimos, leuissimos, stercoris facie, rotundos, quorum vnum habemus.

De lapide in felle Boum, Taurorũ maximè, iam olim annotaui quędam, in Historia Quadrupedum de Boue G. pagina 70. & in Tauro 109. De eodem lege Auicennã in vltimo ex quatuor illis capitibus, quæ libro secundo eius Bellunensis præmisit: vbi & descriptionem eius & ex eo remedia ponit. Syluaticus Massatum interpretatur lapidẽ qui inueniatur in felle Bouis. Scaliger Haratzi Arabicè dici scribit. Eum qui est in felle Tauri ad icterum facere, Moses Kimhi scriptũ reliquit in suis Commentarijs. Ego talem ab amico missum habeo, ruffi coloris, friabilem.

E rene Bouis lapidẽ Aldrouandus Bononiæ habet.

Ammonis vel Hammonis cornu Plinij, alius quàm Ammonites vel Hammites eiusdem, quem ouis piscium comparat.

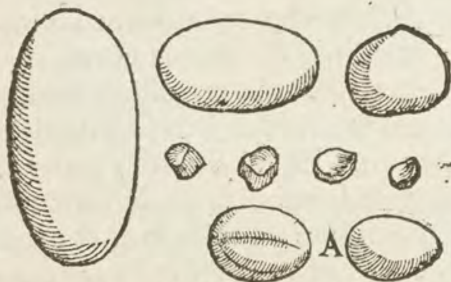

Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiẽ reddens, ꝓmittitur prædiuina somnia repræsentare, Plinius. Videtur autem is sæpe gemmas putasse qui lapides sunt, sicut & Hammonites à nobis positus: quem à Io. Kentmano accepi. Est autem veluti cornu arietis in se reuolutũ. Agricola lib. 5. de nat. fossilium, cum de Hoplite, id est, quouis lapide ceu armatura induto, locutus fuisset, subdit: Similiter Cornu Ammonis, & alij lapides armantur: sed eorum arma ex auro vel orichalco polito plerũq; videntur esse facta. At libro 4. De ortu &

tu & causis subterraneorũ: Hammonis cornua (inquit) quæ plerunq; armatura ferri politi colorem referente, obducuntur, succo aluminis infecta, aurei coloris fiunt: si eo succo nõ inficiuntur armaturæ, colorem seruant. Idem alijs quibusdam lapidibus accidit. Ammonis cornu magnum, cuius dimetiens est digitorum septem, & reuolutio in sese duplex, vt apparet, & species tota pulchrè crispis vndantibusq; lineis articulatim (nodosum est enim, inqt, & quasi iuncturis cohæret) distincta, à Ioanne Kentmano ad me missum est depictum: ipse verò à perito & sene medico Burchardo Mythobio Cornu ipsum accepit. Misit & aliud depictum, cum armatura ferrei coloris.

Cardanus in libro de Gẽmis, Hammonium lapidem cornibus arietis similem, primũ ex tribus rarissimis esse scribit, sine authore, nescio de qua gẽma intelligens: cum nostrum nec gẽma, nec admodum rarum sit.

PRO SEQVENTIBVS ICOnes tantùm, quæ sculptæ in promptu erant posuimus: cæteris quæ ad idem argumẽtum adferri poterant, omissis: cum Typographi festinatio sic vrgeret.

Bezoar apud Arabes dicti lapidis subrotundi differentia triplex, secundum magnitudinem, cum fragmentis exiguis quatuor. Tales autem lapides Ferdinandus Augustus Imperator habuit aliquot: cuius delineationes has qualescunq;, cum fragmentulis pro specimine, archiatros tum eius sicut & nunc filij Maximiliani Cæsaris Augusti, Ioannes Crato ad me misit.

A, litera posita est inter duas figuras

ras lapidis specie oualis, magnitudinis autem quæ hîc apparet, duplex ferè ad fabam, fuscus, splendidus, leuis, mollis: ab vna parte simplicior, ab altera lineas quasdam habet. qui Cerui lachryma à recentioribus dicitur, & Bezoar lapidi æquipollere existimatur. Hanc inspiciendã ad me misit doctissimus medicus Adolphus Occo Augustanus F.

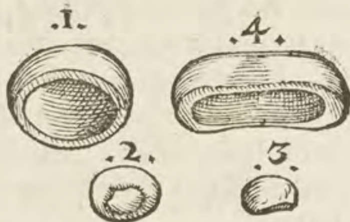
CAPVT XIII.

PRo Capite XIII. quo Lapides ab Auibus denominati, aut ex auibus sumpti enumerantur, nó alios in prę̨sentia pictos habemus, quàm qui hîc exhibentur.

1. Hieraciten: & 2. Perdiciten: ab aliqua pennarum in his auibus similitudine dictos. Eos autem à Ioanne Kentmano accepi.

Chelidonias ab Hirundinibus di-ctos,vt ab Aquilis Aetitas, Alectoriã à Gallo,ſuprà dedimus.

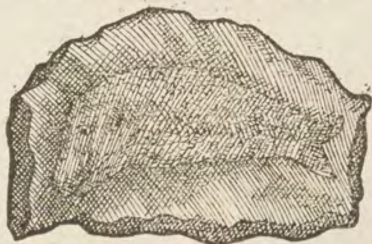

Batrachitæ vel Crapodinæ vulgò dicti lapides,à Bufonibus,quorum ca pitibus eos contineri perſuaſum eſt. Sunt autem ſpecies eius tres hîc exhi-bitæ,magnitudine differentes: figurâ hemiſphærica,caui intus, foris conue xi. Quartus maior & oblongior eſt. Cæteros ferè Krottenſtein,id eſt, Bufo num lapides noſtri vocãt. Quartum, qui rarior eſt, audio Schlangenſtein oder groſſer Krottenſtein vocari,id eſt, Serpentium lapidem, tanquam Ophi ten dicas. Tertium minimũ minusq; cauum,Caluariæ Bufonis nomine ab

Hier.

Hier. Cardano accepi. Sed in huiusmodi lapidum nominibus magna passim varietas & incertitudo est.

DE LAPIDIBVS QVI Aquatilium animantium effigiem referunt. Caput XIIII.

Lapis Islebianus, è quo æs conflatur, niger, durus, laminæ instar: piscis formam æneis squamis cóspicuã præ se ferens: aliquando & aliorũ animalium. ego duos singulis, vnũ verò geminis piscibus insignem habeo ab amicis missos. Agricola Eislebianũ lapidem vocat, & imagines exprimere scribit pisciũ, Lucij, Percæ, Passeris marini, de nat. fossil. lib. 1. Libro 10. autẽ eiusdẽ operis, Spino à priscis dicto

lapidi eundẽ, aut cognatũ facit, fiſsilẽ, nigrũ, bituminoſum, æroſum, &c.

Lapilli è piſciũ quorundã Oceani, Aſellorũ præſertim generis capitibus, tales, tantiq́ȝ.

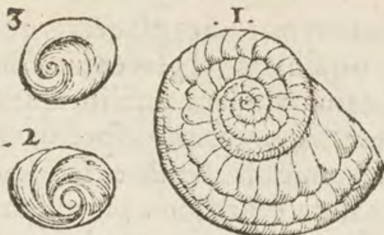

In tribus hiſce formulis, quæ notã-tur literis A.B.C. lapides exprimunt, quos Gloſſopetras appellamus, aliq Lamiarum dentes, Cardanus Glottides, Germani Naterzünglin: id eſt, Natricũ linguas. Gloſſopetra nigricans, inquit Agricola, Germanis Natricũ lingua dicitur: cui ſimilis non eſt, ſed magis linguæ Pici. Reperitur in terra aluminoſa. Sic ille. apud nos non nigro, ſed albicante in roſeo ferè colore & ſplendido reperiuntur, ſaxis interdum incluſi. Veneno præſente ſudare in menſa creduntur: ſed facilè ad vaporem alij quoq; læues & præduri lapides ſudant. Differunt colore, magnitudine, figura. Alij dentatis aut ſerratis marginibus ſunt, alij læuibus. De eo qui in A. formula exprimitur, plura leges in Volumine Aquatilium noſtro, vbi de Cane carcharia & Lamia agimus, pag. 210. In formula C. ad numerum primum expreſſus lapis, ſimilis eſt cæteris, ſubſtãtia, duritie & ſplẽ

dore: ſed auis alicuius, Merulę ferè, roſtri ſuperiorem partem præ ſe fert, minor cæteris, & vero Lamiæ aut Carchariæ denti (qualem Petrus Coldebergus pharmacopœus Antuerpia ad me miſit) ſimillimum. Vnci retrò eminentes, dentis veluti radices ſunt: aut ſi quis ad linguæ ſimilitudinem referre malit, oſsi Hyoidi bipartito, quod linguæ animalium ſubditur, non diſſimiles. In eâdem formulâ media figura Gloſſopetram latiuſculam & ſine radice ſua repræſentat. Tertia verò lapidem Cornu ſerpẽtis à quibuſdam dictum: quo nomine picturam hanc Georgius Sittardus medicus ſanè doctiſsimus & lõgiore vita dignus Norimberga olim ad me miſit.

Cornu ſerpentis.

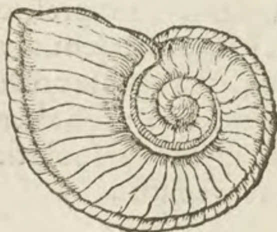
1. Genus Cochleę marinę, arte politæ, cum ſuo operculo planè lapideo, quod vulgò Fabam marinam vocant, prona numero 2. ſupinaq; parte numero 3. expreſſo. Vide in Hiſto

ria

ria Aquatilium noſtra pag.283. inter cæteras Cochleas, de Cochlea cælata à Rondeletio dicta.

Cochlea q̃-dã (à Io. Kentmano ad me miſſa, ſicut & aliæ plures,) quã σιδηροειδῆ à ſupficie ferro ſimili, vel

hopliten cognominare licebit. Lapis eſt intus cultro cedens: foris cruſta tenui, ſplendida, & ferri politi inſtar intectus, fuſci vel cinerei coloris. Ambitus externus totus pulchrè intortus

eſt, ita vt margines placentarum, rotula coquinaria vel placentaria diſſecti. Videtur quidem ſimilitudinem aliquam habere primo aſpectu cum cornu Ammonis, ſimiliter ferè ſtriata & reuoluta ſuperficie: plurimum verò differt. nam huius exterior ambitus, non tereti figura vt Cornu ſpectatur, ſed in anguſtum margine tortoſe colligit: & tum foris ferro ſimilior eſt, tũ intus lapis durior: totaq; figura latior, planior, compreſsior. Sed neq; fœtet in ore mandentis, vt illud. Media pars, qua reuolutio definit, caua eſt ab vno latere: ab altero protuberat, nec apparent reuolutiones. Ad ferrũ ignem emittit.

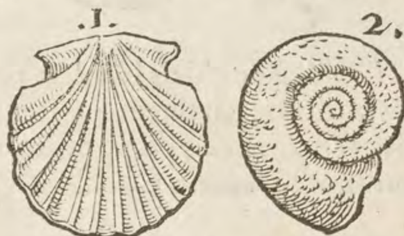
1. Strombus lapideus, Strombites.

2. Strombulus quidam minimus, ſi bene memini.

3. Conchæ ſtriatæ à Rondeletio dictæ genus. Primum & ſecundum ex his Encelius non rectè pro Chelonitis

tis exhibuit. Primo & alium ſimilem pharmacopolæ quidam vocant Agapen neſcio qua ratione. eſt autem exilior,& magis in acutũ ſuis ſpiris exit.

1. Pectẽ lapideus. Subſtãtia intus eſt pallida,albicans, ceu luti in lapidem indurati.

2. Cochleæ lapideæ genus planum vel ſeſsile,ſubruffo colore foris,intus albo.Conchas & cochleas huiuſmo-

di aliquot Dominicus Monthesaurus medicus & philosophus incomparabilis Veronæ, & Franciscus Calceolarius eadē in vrbe pharmacopœus peritissimus, ad me miserunt.

A. Lapis cū cochleis lapideis, partim extantibus, partim in eo latentibus, ita vt totus ex eis compositus videatur. potest autem Cochlites vocari.

B. Ctenitæ species: quæ Hildeshemij in lapidicinis reperitur. Oris Ceti (vt scribit Kentmanus, qui vtranque huius formulæ iconem misit) figuram repræsentans.

Conchæ

1. Conchæ σιδηροειδεῖς (id est, ferratæ, aut ferreolæ, si ita dicere licet) genus: Castaneæ ferè figura & magnitudine, cum germine gliscere incipiente, & vmbilico infrà. 2. Pectunculus ferreolus, κτένιον σιδηροειδές.

3. Alius lapideus totus.

4. Vmbilicus ferreus.

1. Strombus tantillus lapideus, & totus solidus: ab imo tamen per modicã cauitaté habet, è russo albicans.

2. Alius maiusculus, fusci coloris: superiùs tantùm in cochleam retortus: inferiori parte planus & pilæ seu columnæ rotũdę ferè similis, nisi paulò angustior esset in imo.

3. Porcellana minima, alba: nõ mutata quidem in lapidem: sed suapte natura, vt reliquæ etiam porcellanæ, fermè lapidea.

1.2. Lapides sunt solidi, pugno minores, miro naturæ artificio depicti. Pondus eis mediocre, crusta ambiẽs silicea, alba, crassiuscula, & prædura est in

est in vtroq; euidentius in altero: qui planior est, & Stellã marinã suis radijs refert. Primus altior & turbinatior est, & ab Echini marini similitudine, ni fallor, cui testa exterior sit detracta, Echinites vocari potest. In vtroq; radij à superiore parte versus imã descẽdũt: in ouo anguino (quod infrà mox dabimus,) contrá. Idem verò & acetabula quędam habet, hi duo nõ habẽt.

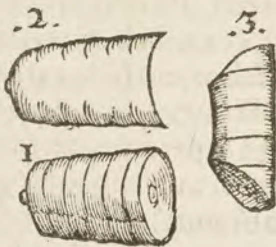
Pagurus lapideus, parte supina expressus.
Ein steininer Meerkrebß/ oder Täschenkrebß.

1. Lapis caudæ Cancri, siue Astaci fluuiatilis potiùs, persimilis, Ombriæ nomine ad me missus. Ego suprà cap. 2. Ombriam alium exhibui.

2. Idem, parte altera. Totus paulò breuior est superiore pollicis arti-

culo, eiuſdẽq́ ferè latitudine & craſſitie, è fuſco pallidus. Pars vna, quæ inferior eſſe videtur, zonis trãſuerſis modicè incuruis, quinis diſtinguitur, quæ p̄ latera etiã inflexæ aſcẽdũt.

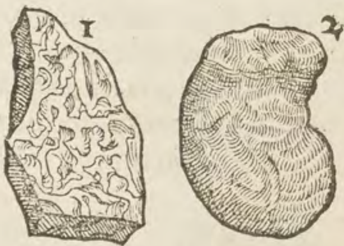
Superior autẽ pars læuis eſt. In extremo tuberculũ rotundum prominet: cui in parte oppoſita reſpondet cauitas. Satis durus & grauis eſt.

DE LAPIDIBVS QVI SERpentes & inſecta referũt. *Cap. XV.*

LApis huiuſmodi, nõ multò maior q̃ hîc apparet, inuẽtus eſt in mõte quodã Heluetiæ, ſerpẽtis in ſpirã reuoluti eſ-

ti effigie, ita vt caput in circumferentia promineat, extrema verò cauda ꝓ centro ſit. Erat & alia pars lapidis, foris aliqua ex parte ambiens tanq̃ alterius maiuſculi ſerpentis minorē hunc ambientis: quam in hac figura nō addidimus, quòd fracta eſſet. Hic lapis apud me eſt, ſatis durus & fuſcus, inferiore parte planus & informis, niſi ꝙ vno in loco ſerpentini corporis breue indicium apparet.

Lapis hic admirabilis inuentus eſt in agri Tigurini torrente, quē Toſam nominant, pugno maior paulò, vnciarum xxj. pondere, è fuſco albicans, intus verò, ſi ſcalpatur, candidus: mirè

durus, foris præſertim, ambitur enim ceu cruſta ſilicea, intus paulò mollior. figura ei lenticularis, vel globi dimidiati. Vtranq; ſpeciem apud me ſeruo. A baſi, quæ plana & læuis eſt in medio, vt ad 2. numerum apparet, quinæ veluti caudæ ſerpentium aut lacertorum, verſus ſuperiorem partem elatæ paulatim attenuantur. Interſtitiū autē quodq; inter duas caudas, duos acetabulorum, quæ ceu verrucæ quædam eminent, ordines habet. Hoc

Ouum anguinum. ſanè Ouum anguinum Plinij videtur, deſcriptum ab eo pluribus libro 29. cap. 3. An verò aliqua ſit cognatio cū Brontijs ab Agricola deſcriptis libro 5. de nat. foſsilium, nondū exploraui.

Hos

Hos præcedentes duos lapides Petrus Coldebergus Antuerpia ad me misit. Prior, species est Marmoris Ophitæ, non in superficie solùm, miris maculis, lineis & figuris: sed intus etiam per totum variegata, colore ex albo cinerea, maculis fuscis tanquam arte factis. Alter, fortè ei cógener est, sed lineis plurimùm differens: quæ quidem albo colore cymatili vel vndarum ferè ductu, latiusculæ per totú lapidem cernuntur, plenæ vtrinq; breuissimis ceu petiolis transuersis, sicut inter vermes scolopendræ, à quarum similitudine Scolopendrites hic lapis dici poterit. Scolopendrites.

FINIS.

ERRATA.

In Epiphanij libello, folio 16. versu 7 pro non, lege noti. In libro primo Kentmani, post foliorum numerum 70, sequentes aliquot numeros corrige.

ESSE

